

Η νέα φάση του
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΡΗΓΟΥ
Του Γιάννη Νένε

ΕΔΙΜΟ
Θα συνεχιστεί το δίκτυο
που έφερε τη μοριακή ογκολογία
πιο κοντά στους ασθενείς;
Της Δήμητρας Γκρους

MARTIN ΜΠΑΡΟΝ
«Η αμερικανική
δημοκρατία κινδυνεύει»
Του Λουκά Βελιδάκη

ΑΡΧΕΛΑΟΥ
Τι παίζει στον πιο hot δρόμο
του Παγκρατίου;
Της Κωνσταντίνας Βουλγαρέλη

ΙΑΝ ΜΑΚΓΙΟΥΑΝ
Τι μπορούμε να γνωρίζουμε;
Ο πολυαγαπημένος Βρετανός
συγγραφέας στην Α.Υ.
Της Κρυστάλλης Γλυνιαδάκη

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ
ΗΛΙΚΙΑΚΗ
ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΗ
10 συγγραφείς γράφουν για το αναπόφευκτο γήρας
Επιμέλεια: Εύα Στάμου

Ό,τι νιώθεις έρχεται στη Στέγη.

ΚΛΕΙΣΕ ΘΕΣΗ

ONASSIS STEGI
Est. 2010

ATHENSvoice

Εκδότης-Διευθυντής

Φώτης Γεωργελές

Σύμβουλος Έκδοσης

Σταυρούλα Παναγιωτάκη

Διευθύντρια Σύνταξης

Αγγελική Μπιρμπίλη

Αρχισυνταξία

Δήμητρα Γκρους

Senior Editor

Λουκάς Βελιδάκης

Γενική Διεύθυνση Διαφήμισης

Λουίζα Ναθαναήλ

Art Director

Φώτης Πεκλιβανίδης

Διεύθυνση Web

Δημήτρης Αθανασιάδης

Σύμβουλος Διεύθυνσης

Χριστίνα Γαλανοπούλου

Αρχισυνταξία

Δανάη Καμζόλα (Podcast & City Guide),
Μπάμπης Καλογιάννης

Αρχισυνταξία Newsroom

Τόνια Ζαραβέλα,
Μάριος Βελέντζας

Τεχνικός διευθυντής

Βάιος Συσσιρμάς

Social Media Manager

Τάσος Ανέστης

Υπεύθυνος ύλης

Τάκης Σκριβάνος

Επιμέλεια ύλης

Φανή Κουλούντζου, Κατερίνα Ασήμου

Συντακτική ομάδα:

Κ. Αθανασιάδης, Ν. Αμανίτης, Ε. Βαρδάκη, Μ. Βελέντζας, Σ. Βλέτσας, Κ. Βνάτσιου, Κ. Βουλγαρέλη, Ρ. Γεροδήμος, Ν. Γεωργελέ, Ν. Γεωργιάδης, Κ. Γιαννακίδης, Κ. Γλυνιαδάκη, Β. Γραμματικογιάννη, Β. Γρυπάρης, Γ. Δαββέας, Γ. Δήμος, Π. Διαμαντάκου, Α.Μ. Δρουμπούκη, Θ. Κ. Ευθυμίου, Γ. Ζερβογιάννη, Μ. Ζουμπούλακη, Κ. Καϊμάκης, Σ. Κалаμαντή, Μ. Κάλτακη, Κ. Καμπόσου, Β. Καμπουροπούλου, Δ. Καραθάνος, Λ. Καψάλη, Ν. Κοσκινά, Α. Κοσμοπούλου, Δ. Κουμαριώτης, Α. Μανουσάκη, Μ. Μανωλοπούλου, Ι. Μαργακουδάκη, Α. Μαρκάκης, Χ. Μαρκάκης, Δ. Μαστρογιαννίτης, Β. Ματζάρογλου, Τζ. Μελιτά, Ε. Μπινιάζη, Α. Μπρουτζάκη, Γ. Νένης, Ε. Ντάκουλα, Δ. Παπαδόπουλος, Π. Παναγιωτόπουλος, Κ. Παναγοπούλου, Γ. Παυριανός, Μ. Προβατάς, Τζ. Ρουσάκη, Μ. Ι. Σιγαλού, Τ. Σκραπαλιώρη, Ζ. Σφυρή, Σ. Τριανταφύλλου, Σ. Τσιτσόπουλος, Γ. Φλωράκης, Ε. Χελιώτη, Κ. Χριστοφόρου, Γ. Ψύχας, Ε. Ψυχούλη

Γραμματεία Σύνταξης

Γεωργία Σκαμάγκα
info@athensvoice.gr / avguide@athensvoice.gr

Ατελιέ Sotos Anagnos

LOOKmag Κωνσταντίνια Βλαχοπούλου

Creative Manager

Θάνος Ψυλλίδης

Creative Marketing Manager

Λαμπρινή Τρούγκου

Branded Content Editor

Χάρη Αλεξανδροπούλου

Multimedia Designer

Όλγα Καραγιάννη

Εικονογραφήσεις

art@athensvoice.gr

Φωτό:

Ειρήνη Σιούσιουρα, Θανάσης Καρατζάς, Γιώργος Ζαρζώνης, Τάσος Βρεττός, Έκτορας Δ. Βούτσας, Κώστας Αμοιρίδης, Βαγγέλης Τάτσος, Χρήστος Κισσάτζειαν, Δημήτρης Κλεάνθης, Μαρία Μαρκέζη, Πέτρος Νικόλτσος, Λάζαρος Γραικός

Account Directors

Τίνα Γαϊτανίδου, Βόννη Ζαφειροπούλου

Direct Market Advertising Director

Άννα Αντωνίου

Direct Market Advertising Managers

Μιχάλης Δρακάκης, Εύα Βαλαμβάνου, Ελένη Βαρύτη, Νώντας Νταμπάνης, Ελεωνόρα Τζεφρόνη

Marketing & Event Coordinator AV

Κωνσταντίνια Μιχάλη

Συντονισμός Διαφήμισης

Μαίρη Κούρτη
marketing@athensvoice.gr

Digital Traffic Manager

Εύη Ταρνάρη

Digital Advertising Coordinator

Μίνα Γιαννάκη

Ψηφιακή Υποστήριξη

Νικόλας Αργυρίου

Διεύθυνση Λογιστηρίου

Έφη Μούρτζη

Λογιστήριο

Ουρανία Μιχάλη, Μαίρη Λυκούση, Κωνσταντίνια Ζαβιτσάνου

Υπεύθυνοι Διανομής

Γιάννης Μιχάλης, Πάννης Βαρουξής - Διανομή Παναγιώτης Λομπαρδής

Διαχωρισμοί - Εκτύπωση

«Καθημερινές Εκδόσεις ΑΕ»

Athens Voice S.A.

Χαρ. Τρικούπη 22, 106 79 Αθήνα
Σύνταξη: 210 3617.360, 3617.369, fax: 210 3632.317
Διαφημιστικό: 210 3617.530, fax: 210 3617.310
VOICE RADIO: 210 3648.213
Αγγελίες: 210 3617.369 Λογιστήριο: 210 3617.170

www.athensvoice.gr

Αν δεν βρίσκετε την Α.Υ. στα σημεία διανομής, επικοινωνήστε: 210 3617.360, 210 3617.369
Κωδικός εντύπου: 7021, ISSN 1790-6164

Νόμιμος Εκπρόσωπος:

Γεωργελέ Ελισάβετ Τρισεύγενν

Κύριος Μέτοχος:

Γεωργελές Φώτιος

Αρ. Πιστοποίησης MET:

230237

MET

Εβδομαδιαία εφημερίδα, διανέμεται δωρεάν. Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική ή μερική, η διασκευή ή απόδοση του περιεχομένου της έκδοσης με οποιοδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό ή άλλο, χωρίς προηγμένη γραπτή έγκριση του εκδότη.

ATHENSvoice

ΑΠΕΡΕΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΥΠΟΥ

Φτιάξε μου τη μέρα

Τ' απομεινάρια μιας μέρας

(Έξω από σταθμό του μετρό)

voicevoicevoiceRADIO

Info-diet

Της ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗ

ΜΙΚΡΕΣ ΑΘΗΝΑΪΚΕΣ ΧΑΡΕΣ

Αποξηραμένα σύκα με σουσάμι και δάφνη.
Σνακ του δρόμου.
(Καραγιώργη Σερβίας)

ΟΙ ΑΦΙΣΕΣ ΤΟΥ 67ου ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Καθαρές, παραμυθένιες και με μια ωραία, κρυφή θηλυκότητα, από το χέρι ενός αγαπημένου παιδιού των εικαστικών, της Σοφίας Ροζάκη.

VOICE RADIO

Το ραδιόφωνο της ATHENS VOICE ξεκίνησε web, σε όλες τις πλατφόρμες και στο athensvoice.gr, με ωραίο λόγο, με άποψη, υπέροχες μουσικές και σφιχτό ρυθμό. Με events και ωραίο Instagram. Η Φωνή της Αθήνας επιμένει.

OBJECT Νο9

Ένα κόνσεπτ στορ όχι όπως το ήξερες μέχρι τώρα. Έχει τις ωραιότερες πιατέλες που έχουμε δει. Στα συν του τα εντελώς σουρεαλιστικά κοσμήματα από την Ισπανία.
(στη Στοά Αρσακείου)

ΣΩΤΗΡΗΣ ΒΡΕΤΤΟΣ

Ο άνθρωπος που θα σου φτιάξει μια κολοκύθα για το Halloween έτσι όπως ακριβώς τη θέλεις. Αρκεί να του την παραγγείλεις έγκαιρα.
(Λεωφ. Κηφισίας 367)

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΣΕ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟ ΣΤΟ ΛΑΣΙΘΙ

Ένα εισιτήριο για Ηράκλειο θα ήθελα.
-Καμπίνα ή κατάστρωμα;
(με αφορμή τις πρόσφατες πλημμύρες)

ΤΑ JOHN GALLIANO ΤΟΥ ZARA

Παραμένουν Zara και πανάκριβα.

ΚΑΡΒΕΛΑΣ-ΒΙΣΣΗ

Doors to disarm. Ετοιμαστείτε να ζήσουμε σκηνές πιο επικές κι από του «Gladiator».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΜΑΡΑΓΔΗΣ

«Ο Πέτρος Φιλιππίδης έπρεπε να είχε επιστρέψει ήδη, χάνει ο πολιτισμός».

ΙΩΑΝΝΑ ΤΟΥΝΗ

Για το επικό της ταξίδι στις παραγκουπόλεις του Ναϊρόμπι. Με Dior γυαλιά και πέρλες στ' αυτιά, ανεβάζει στόρι με φόντο τους «σκοπιδότης ανθρώπων», γράφοντας τη φράση «Πόσο στενάχωρη είκόνα». Και περνάει γρήγορα στο επόμενο unboxing!

Ο ΟΚΤΩ(Μ)ΒΡΙΟΣ

Θέλετε και να βγείτε στο γυαλί, τρομάρα σας.

ΝΕΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΕΙΡΕΣ

Τσαμπουκάδες, απειλές, νευρικές ερμηνείες, αδιανόητοι διάλογοι, εφιαλτικά μακιγιάζ και styling.

ΝΕΕΣ ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΕΣ ΓΕΥΣΕΙΣ ΚΑΦΕ

Πάρτε μια πάστα καλύτερα.

ΕΦΙΑΛΤΗΣ ΜΕ ΤΡΙΣ ΛΕΞΕΙΣ

Οσμή φυσικού αερίου.

Athens Voices

Του ΓΙΑΝΝΗ NENE
panikoval500@gmail.com

Λόγια που ακούστηκαν δημοσίως στην Αθήνα

Συναυλία Δήμητρας Γαλάνη

στη Λυρική Σκηνή, με τραγούδια της Μαριανίνας Κριεζή. Στην έξοδο δύο μεσήλικες κύριοι συζητούν:

«Έκλαψες;»
(Πέμπτη βράδυ)

Μαρά σε τρίχρονο πιτσιρίκι θέλοντας να του θυμίσει τα γενέθλιά του:

-Ξέρεις τι είναι την επόμενη εβδομάδα;
-Παρασκευή.
(Μall, Σάββατο πρωί)

Ηλικιωμένη κυρία σε κατάστημα επίπλων:

-Συγγνώμη, με ποιον πρέπει να μιλήσω για ν' αγοράσω ένα έπιπλο;
-Σε μένα, κυρία μου. Πείτε μου, τι θα θέλατε;
-Θέλω να αγοράσω ένα έπιπλο.
(Ψυχικό, Κηφισίας, Σάββατο πρωί)

-Μωρή μ@λ@κισμένη, γιατί τον χώρισες;
-Αχ, δεν μπορώ να σου πω τώρα. Θα τα πούμε αύριο που θα πάμε για φαγητό.
-Πλένεται; Είναι καθαρός; Τι άλλο θέλεις;
Αν πλένεται όλα είναι μια χαρά.
(Πενντάρες φίλες, Θησείο, Δευτέρα πρωί)

Στη λαϊκή:

Κύριος: Έχετε 44 μισό;
Πωλητής: Να σου πω, το μισό να το κόψεις.
(Σε πάγκο με παπούτσια. Κολωνός, Τετάρτη πρωί.)

Δuo γιαγιάδες κάθονται σε πεζούλα στην Πάρο και συζητούν:

«Καλέ, άκουσες τι είπε η τηλεόραση; Ότι τον κόσμο δεν τον έφτιαξε ο Θεός αλλά το Big Bang!»
(Καλοκαίρι, διακοπές στην Πάρο)

ATHENSvoice

ΜΑΡΙΑΝΝΗ ΠΡΩΚΑΤΑΛΗΝΗ

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΜΑΣ

Αυτή την εβδομάδα είναι φωτογραφία του Κωνσταντίνου Ρήγου. Γεννήθηκε στην Αθήνα, σπούδασε Οικονομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και Χορό στην ΚΣΟΤ. Το 1990 ίδρυσε το Χοροθέατρο Οκτάνα, που συνέβαλε στην ανάπτυξη του σύγχρονου χορού στην Ελλάδα. Διετέλεσε καλλιτεχνικός υπεύθυνος Χοροθεάτρου του ΚΘΒΕ και διευθυντής του Μπαλέτου της ΕΛΣ. Περισσότερα στο αφιέρωμά μας (σελ. 26), με αφορμή τη νέα του παράσταση «The Dreamers» στο Σύγχρονο Θέατρο.

8 - 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2026 Α.Υ. 3

VOICE
ATHENS

Monsieur Minimal

+ SPECIAL GUESTS

Ανδριάννα
Μπάμπαλη

Μαρία
Παπαγεωργίου

Λόλα
Παννοπούλου

Εύη Μάζη

Ερωφίλη
Παναγιωταρέα

powered by

protergia

PARTY

→ Πέμπτη 8 Οκτωβρίου, 20:00 ←

FREE PARKING

FREE DRINKS

Ploes Floating Venue

Π.Ιωάννου Αυγέρη, Παλαιό Φάληρο

Special Supporters

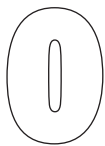
ΠΑΡΑΓΚΑ
Το κρασί κυρίως των πέλες

Supporter

Θεοδόσης Τάσιος γράφει. Γύρω του, βιβλία στοιβαγμένα, χαρτιά, λάμπες, μια ολόκληρη ζωή δουλειάς πάνω και γύρω από ένα γραφείο. Ο **Τάσος Ανέστης** μπαίνει στον χώρο για τη φωτογράφιση που συνοδεύει τη συνέντευξη του σπουδαίου μηχανικού, φιλοσόφου και ακαδημαϊκού στην **ATHENS VOICE**. Τον βλέπει σκυμμένο πάνω από τα χαρτιά και η σύνδεση έρχεται ακαριαία: Καραβάτζο, «Ο Άγιος Ιερώνυμος γράφει». Κάπου εκεί αρχίζει η φωτογραφία. Πριν από το κλικ. Στη στιγμή που αναγνωρίζεις μέσα στην καθημερινότητα κάτι που αξίζει να για κοιτάξεις δεύτερη φορά.

Το πορτρέτο αυτό χάρισε στον φωτογράφο μας το ασημένιο βραβείο στην κατηγορία **Portraiture/Personality του PX3 2026, του Prix de la Photographie Paris**, όπως ανακοινώθηκε στις 3 Οκτωβρίου. «Προσπάθησα να δημιουργήσω μια σύγχρονη απόδοση του έργου», εξηγεί ο Τάσος Ανέστης, υπογραμμίζοντας την απόσταση από την απλή αναπαραγωγή. Στο κάδρο του το φωτισμένο πρόσωπο αναδύεται ανάμεσα σε βαθιές σκιές. Τα βιβλία θολώνουν στο πρώτο πλάνο, η βιβλιοθήκη υποχωρεί στο σκοτάδι. Το κιαροσκούρο, η έντονη αντίθεση φωτός και σιάς, οργανώνει τη σύνθεση γύρω από το πρόσωπο και το χέρι του Τάσιου. Η πράσινη λάμπα, οι στοίβες των βιβλίων, τα χαρτιά δίνουν στη ζωγραφική αναφορά την οικεία ακαταστασία ενός γραφείου όπου κάποιος δουλεύει.

Σε μια φωτογράφιση για συνέντευξη, όλα αυτά πρέπει να συμβούν γρήγορα. Στις φωτογραφίες για την **ATHENS VOICE** ο χρόνος είναι συνήθως λίγος και ο χώρος έχει τους δικούς του όρους. Χρειάζονται αποφάσεις: πού θα σταθείς, τι θα χωρέσεις στη σύνθεση, ποιο στοιχείο θα οδηγήσει το βλέμμα. Ο στόχος του είναι η εικόνα «να λέει κάτι για τον άνθρωπο που έχω απέναντί μου».

Στα προσωπικά του projects ο Τάσος αναζητά την ατμόσφαιρα και την αφήγηση, συχνά με κινηματογραφική αισθητική. Η μεγαλύτερη πρόκληση, λέει, είναι να χτίσεις αναγνωρίσιμο ύφος και να δημιουργήσεις κάτι πρωτότυπο σε μια εποχή όπου σχεδόν τα πάντα μοιάζουν ήδη φωτογραφημένα.

To Prix de la Photographie Paris

Το PX3, που ιδρύθηκε το 2007, συγκεντρώνει φωτογράφους από όλο τον κόσμο. Στην κριτική επιτροπή, μεταξύ άλλων, συμμετέχουν ο Στιβ ΜακΚέρι, ο Τζέιμς Γουέλφορντ του National Geographic, ο Φερνάντο Γκουτιέρρες-Χουάρες του dpa και η Κιάρρα Μαριάνι της Corriere della Sera. Οι συμμετοχές κρίνονται ανώνυμα, με κριτήρια την πρωτοτυπία, τη δημιουργικότητα, την αρτιότητα της εκτέλεσης και τη συνολική τους επίδραση. Αυτό δίνει στη διάκριση ένα πρόσθετο βάρος: η εικόνα καλείται να σταθεί μόνη της.

«Αυτό που σκέφτομαι τώρα είναι πόσο τυχερός είμαι που είχα την τιμή να φωτογραφίσω τον Τάσιο. Από την άλλη, υπάρχει κάτι που σκέφτομαι σχεδόν πάντα όταν ξαναβλέπω μια φωτογραφία μου και αυτό είναι, κατά κάποιον τρόπο, και το βασανιστήριό μου: τι θα έκανα διαφορετικά ή πώς θα μπορούσα να τη βελτιώσω», όπως μας είπε στο γραφείο μετά τα ευχάριστα νέα. Για τον Τάσο Ανέστη, η χαρά έχει συγκεκριμένο λόγο: «Κάθε τέτοια διάκριση είναι μια επιβεβαίωση ότι η δουλειά σου επικοινωνεί και αγγίζει ανθρώπους που εκτιμάς».

Το PX3 έχει το βάρος ενός θεσμού που φέρνει στο ίδιο πεδίο φωτογράφους από όλο τον κόσμο, με διαφορετικές σχολές, εμπειρίες και οπτικές γλώσσες. Οι εκθέσεις επιλεγμένων νικητών στο Παρίσι και οι ετήσιες εκδόσεις του δίνουν στη διάκριση συνέχεια και στα έργα ένα διεθνές βήμα. Για έναν φωτογράφο, το να ξεχωρίζει μέσα σ' αυτό το περιβάλλον έχει ουσιαστική σημασία: η προσωπική του ματιά βρίσκει ανταπόκριση πέρα από το οικείο κοινό του. Κι εδώ βρίσκεται κάτι ιδιαίτερα ωραίο στη βράβευση του Τάσου Ανέστη: ένα πορτρέτο που ξεκίνησε από τις σελίδες της **ATHENS VOICE** κατάφερε να μιλήσει για γλώσσα που ταξιδεύει.

Ο Τάσος Ανέστης είναι φωτογράφος fine art, πορτρέτου και μόδας. Συνδυάζει την κλασική σύνθεση με μια σύγχρονη καλλιτεχνική ματιά, δημιουργώντας εικόνες με κινηματογραφική ατμόσφαιρα. Έχει τιμηθεί με σημαντικές διεθνείς διακρίσεις όπως: Photographer of the Year – International Photography Awards (IPA), Discovery of the Year (People) – ND Awards, ήταν υποψήφιος για το βραβείο Discovery of the Year – Lucie Awards, National Award στα Sony World Photography Awards. Έχει επίσης αποσπάσει πολυάριθμα πρώτα, δεύτερα και τρίτα βραβεία σε κορυφαίους διεθνείς διαγωνισμούς, όπως οι IPA, Sony WPA, PX3, ND Awards, Monochrome Awards, TIFA και IPOTY, σε κατηγορίες όπως Μόδα, Πορτρέτο, Αρχιτεκτονική και Fine Art. Τα τελευταία χρόνια είναι σταθερός συνεργάτης της **ATHENS VOICE**, στις σελίδες της οποίας δημοσιεύει τα πορτρέτα των ανθρώπων που στίνει σχεδόν κάθε εβδομάδα μπροστά στον φακό του. **A**

Μπορείτε να ακολουθήσετε τον φωτογραφικό του κόσμο στο Instagram στο [@tasos_anestis_photography](#) και [@tasos_anestis_travelstories](#)

Τάσος Ανέστης Ο φωτογράφος της ATHENS VOICE βραβεύτηκε στο Prix de la Photographie Paris

Το πορτρέτο του **Θεοδόση Τάσιου**, γεννημένο σε μια δημοσιογραφική συνάντηση, βρήκε τον δρόμο του σε μια διοργάνωση παγκόσμιας εμβέλειας, κερδίζοντας το ασημένιο βραβείο στην κατηγορία Portraiture/Personality του PX3 2026

Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ

Προσωπογραφία έρημου παλατιού

Κάθε φορά που περνάω έξω από το Παλάς, στέκομαι και παρατηρώ τους ξεφτισμένους τοίχους, τα ραγισμένα μάρμαρα, τις μπογιές των σπρέι που λερώνουν το σιδερένιο κιγκλίδωμα της πρόσοψης. Ολόγυρα δεν έχει αλλάξει το παραμικρό, αυτοκίνητα, κόσμος, μαγαζιά, η Υμηττού που σφύζει από κίνηση: το Παγκράτι είναι θορυβώδες και ολοζώντανο. Μα στη γωνιά του δρόμου το τριώροφο κτίσμα που ασβεστώθηκε πριν από έναν αιώνα και βάλε μοιάζει πιο νεκρό από ποτέ.

Κάτι μου προκαλούν τα πεθαμένα σινεμά, ένα σφιξίμο παράξενο και βαθύ. Σαν να αποτυπώνουν όχι μόνο μια εποχή που παρήλθε, αλλά και εκατομμύρια ζωές που συνδέθηκαν μ' αυτή την πεπερασμένη εποχή, όνειρα, έρωτες, γέλιο, χωρισμούς. Σκέφτομαι πόσοι μπήκαν σε τούτο τον χώρο, πιασμένοι χέρι χέρι ή μόνοι ή διαιρεμένοι σε συντροφικές για να δουν Τσάρλι Τσάπλιν το 1925, Μαρλένε Ντίτριχ το 1936, Όρσον Ουέλς το 1947, Τζον Γουέιν το 1958. Σκέφτομαι πόσα πρώτα ραντεβού έλαβαν χώρα σε τούτη την είσοδο, πόσοι νεανικοί ψυχισμοί τραντάχτηκαν στη θέα του Τζέιμς Ντιν και του Μάρλον Μπράντο, πόσα ζευγάρια μπορεί να στέριωσαν για μια ζωή ή να χώρισαν μετά το σβήσιμο της οθόνης. Όλα εδώ. Μπροστά μου. Στο θρυλικό Παλάς, που έχει πάψει από τις αρχές της δεκαετίας να λειτουργεί. Σε αυτό το απομεινάρει που πλέον το σκεπάζει ο άγιρος βόμβος του 21ου αιώνα.

Ξάφνου έχω παρέα. Ένας παππούς και ο μικρός εγγονός του, που δεν θα 'ναι παραπάνω από οκτώ, εννιά. Στέκονται κι αυτοί λίγο πιο πέρα. Κάτι σκύβει και του ψιθυρίζει ο ηλικιωμένος άντρας. Τι άραγε; Μάλλον λόγια γλυκιάς νοσταλγίας. «Αυτό ήταν κάποτε λαμπρός κινηματογράφος. Ερχόμασταν με τη γιαγιά σου, μπαίναμε μέσα, παίρναμε από μια λεμονάδα και βλέπαμε κάτι έργα να τρελαίνεσαι». «Τι έργα, παπού;» «Καουμπόικα, πολεμικά, κωμωδίες. Τότε δεν είχαμε ένα σωρό κανάλια στην τηλεόραση, δεν είχαμε καν τηλεόραση, ούτε Netflix, ούτε κινητά. Είχαμε όμως το Παλάς». Το παιδί τον κοιτάζει χαμογελαστό, προσπαθεί να εμπεδώσει τη δύναμη της νοσταλγίας. Μα δεν μπορεί. Στη νοσταλγία υπάρχει απώλεια, και τα παιδιά αυτής της ηλικίας δεν είναι εξοικειωμένα με την απώλεια.

Θέλω να τους διακόψω και να τους πω τις δικές μου νοσταλγικές ιστορίες. Ότι εδώ με πρωτόφερε ο πατέρας μου γύρω στα 1977 για να δούμε την επανέκδοση του «Σκαρμούς» με τον Στιούαρτ Γκρέιζερ. Ότι εδώ ήρθα με συμμαθητές μου το 1987, με συναδέλφους μου το 1990, με την κοπέλα μου το 1992, alone το 1994. Ότι εδώ ήρθα με τον αγαπημένο μου Αλέξη Σταμάτη, που τον χάσαμε φέτος το καλοκαίρι, για να δούμε «Ιντιάνα Τζόουνς» στα χρόνια του 2000. Και, τέλος, ότι λίγο καιρό προτού μπει η οριστική ταφόπλακα στο σινεμά, αρχές φθινοπώρου του '22, ξανα-

Το Παλάς
ακουλούθησε
την άδοξη
μοίρα πάμπολλων
αθηναϊκών
σινεμά που
συνδέθηκαν
εξίσου με τη
συλλογική
κουλτούρα
της χώρας

ήρθα για να δω τη «Φωλιά του κούκου», δίκως να γνωρίζω εκείνο το βράδυ ότι δεν επρόκειτο να ξανάρθω ποτέ. Αυτά θα ήθελα να πω σε παππού και εγγονό, μα κρατάω τα χείλη μου σφραγισμένα, δεν τολμώ να παρεισφρήσω στο ιερό τους σύμπαν. Μένω απλώς να κοιτάζω την ξεθωριασμένη επιγραφή πάνω στην οποία διαλαλούνται τα θαύματα ενός άλλου κόσμου. Η επιγραφή είναι ακόμα στη θέση της, σαν μακάβριο μουσειακό έκθεμα. «ΠΑΛΑΣ ΘΕΡΙΝΟ: Μεγάλη, μοναδική καταπράσινη ταράτσα (όλη η ταράτσα ένα απέραντο καφέ-μπαρ) Μεγάλη και φωτεινή οθόνη (50 τ.μ.) ΠΑΛΑΣ ΧΕΙΜΕΡΙΝΟ: Μεγάλη αίθουσα, Μεγάλη οθόνη (70 τ.μ.)».

«Ναι, κάθε εβδομάδα εδώ ήμασταν με τη γιαγιά σου, παιδί μου», λέει ο παππούς στον εγγονό. «Ο κύριος Ματθαίος στεκόταν στην είσοδο και μας υποδεχόταν σαν να μπαίναμε σε παλάτι». «Ποιος είναι ο κύριος Ματθαίος, παπού;» Η μνήμη επανέρχεται μέσα από ασπρόμαυρες εικόνες σαν φιλμ νουάρ της πρώτης μεταπολεμικής περιόδου.

Ματθαίος Πόταγας. Ο άνθρωπος που έτρεχε το Παλάς από το 1953. Τον θυμάμαι. Ψηλός. Αδύνατος. Με άσπρα γένια. Στάθηκε όρθιος στις επάλξεις μέχρι που ξέσπασε η πανδημία. Δεν το είχε εγκαταλείψει ούτε μία μέρα, όσο δύσκολες κι αν ήταν κατά καιρούς οι συνθήκες. Το σινεμά το είχε ανοίξει ο πατέρας του μαζί με τα αδελφία του το 1925. Εκεί τριγύριζε από μικρός ο κύριος Ματθαίος. Γύρω του η Αρ Ντεκό διακόσμηση που εμπνεύστηκε ο αρχιτέκτονας Βασίλειος Κασσάνδρας, οι παλιές χειρόγραφες ταμπέλες του μεσοπολέμου, η γοητευτική vintage αισθητική που παρέμεινε αναλλοίωτη στον χρόνο.

Μερικούς μήνες αφότου έσβησε για πάντα η οθόνη του Παγκρατίου έσβησε κι αυτός. Έτσι γίνεται συνήθως. Όταν εκπνέει ένα έργο ζωής, τελειώνει κι ο άνθρωπος που το είχε δημιουργήσει. Κάνω λίγα βήματα πίσω. Σπεύδω προς το αυτοκίνητο. Φέρνω στον νου μου κι άλλες πτυχές της ιστορίας. Ότι το σινεμά αυτό έγινε φόντο πνιγνών γεγονότων στα Δεκεμβριανά και στον Εμφύλιο. Ότι το σινεμά αυτό ήταν από τα αγαπημένα στέκια του Μάνου Χατζηδάκι. Ότι το σινεμά αυτό ακουλούθησε την άδοξη μοίρα πάμπολλων αθηναϊκών σινεμά που συνδέθηκαν εξίσου με τη συλλογική κουλτούρα της χώρας, του Ιντεάλ, του Αττικόν, του Αλκαζάρ, της Γαρδένιας, του Ατλαντίς πολύ πρόσφατα.

Ο παππούς πιάνει από το χέρι τον εγγονό του και κατηφορίζει προς την Ευτυχίδου. Πεζοπορώντας αργά, προσπερνάνε τρεις μαθητές λυκείου, που έχουν καθίσει σε ένα πεζούλι. Το βλέμμα μου καρφώνεται σ' εκείνους. Σε τούτη την παρέα των εφήβων. Δείχνουν ευδιάθετοι. Ο ένας από τους τρεις έχει ανοίξει το κινητό του. Οι άλλοι γέρνουν προς το μέρος του και κοιτάζουν τι τους δείχνει. «Ρε, είχες δίκιο!» αναφωνεί ο διπλανός του. «Είναι τρομερή ταινία! Θα την κατεβάσω κι εγώ!» Α

Ιδέες γεννιούνται
στις σελίδες

ATHENS
voicebooks

Παραγγέλεις on-line: athensvoice.gr/vivlio/vivlia/athens-voice-books

f i d y

20 ΧΡΟΝΙΑ
ATHENS VOICE
2003-2023

ΛΕΥΚΩΜΑ

Σελίδες: 1056
Τιμή: €25,00

ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΑΡΛΙΑΡΟΣ
20 χρόνια βόλτες
στην Αθήνα
μέσα από 37 συνταγές

ΜΑΓΕΙΡΙΚΗ

Σελίδες: 112
Τιμή: €14,40

ΤΖΟΑΝΝΑ
ΧΑΡΚΟΥΡΤ-ΣΜΙΘ
Το LSD, ο Τίμοθι Λήρι και η
Οιβετιανή Βίβλος των Νεκρών

ΑΥΤΟΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Σελίδες: 336
Τιμή: €16,60

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ
Αυτόπτης μάρτυς - Ραντεβού
με το απρόβλεπτο

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Σελίδες: 184
Τιμή: €10,00

NEW SEASON

WE'RE BACK. TUNE IN.

10:00–11:00

Επιστήμη Μπινάζη

11:00–12:00

Γιάννης Νένες

12:00–13:00

Στέφανος Δάνδολος

13:00–14:00

Λαμπρινή Τρούγκου – Θάνος Ψυλλίδης

14:00–15:00

Χαρά Αλεξανδροπούλου

15:00–16:00

Δημήτρης Αθανασιάδης

ATHENS VOICE

Εργατικό Κόμμα, Πράσινοι και η μουσουλμανική ψήφος

Οικο-λαϊκισμός «Καρπούζι», αντιαμερικανισμός και ανοιχτές πόρτες

Της ΣΩΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Ολοκληρώθηκε το συνέδριο των Βρετανών Πρασίνων (Αγγλίας, Ουαλίας), που έγινε στις 2-4 Οκτωβρίου στο Μπράιτον με κεντρικά θέματα την αύξηση της φορολογίας στα υψηλά εισοδήματα, το στεγαστικό πρόβλημα (που φαίνεται να αφορά πλέον ολόκληρη την Ευρώπη) και την απαγόρευση των ενεργοβόρων κέντρων δεδομένων. Οι Πράσινοι της Σκωτίας θα πραγματοποιήσουν ξεχωριστό συνέδριο στις 24 και 25 Οκτωβρίου 2026 στο Ίνβερνες. Εντός του Οκτωβρίου, ο επικεφαλής (από τις 2 Σεπτεμβρίου 2025) του κόμματος, Zack Polanski, αναμένεται να αντικαταστήσει τον Keir Starmer, που έχει αποσυρθεί από την πολιτική, στις τοπικές, αναπληρωματικές εκλογές στην περιφέρεια Holborn and St Pancras του Λονδίνου.

Στην κεντρική του ομιλία, ο Polanski πρότεινε την επιβολή τριετούς έκτακτου πλαφόν στα ιδιωτικά ενοίκια: καμία αύξηση ενοικίου δεν θα πρέπει να υπερβαίνει τον πληθωρισμό, την αύξηση των μισθών ή το 2% (όποιο είναι το χαμηλότερο). Επίσης, ζήτησε ένα μακροπρόθεσμο σύστημα «Fair Rents Guarantee» για την προστασία των ενοικιαστών. Η αναπληρώτρια επικεφαλής των Πρασίνων, Rachel Millward, πρότεινε την άμεση εθνικοποίηση προβληματικών ιδιωτικών εταιρειών ύδρευσης (όπως η Thames Water και η South East Water) χωρίς την καταβολή αποζημίωσης στους μετόχους, ασκώντας δριμεία κριτική στην κυβέρνηση των Εργατικών για τη διαχείριση των υποδομών και των λυμάτων. Επίσης, στο συνέδριο εγκρίθηκε ψήφισμα που χαρακτηρίζει τον Σιωνισμό μορφή ρατσισμού, δηλώνει στήριξη στο κίνημα BDS (Boycott, Divestment, Sanctions) κατά του Ισραήλ και απαιτεί επιβολή εμπάργκο όπλων. Σε όλη τη διάρκεια των εργασιών, η ηγεσία των Πρασίνων τοποθετήθηκε ως η βασική αριστερή-προοδευτική εναλλακτική απέναντι στην κυβέρνηση των Εργατικών, η οποία διστάζει να φορολογήσει τον μεγάλο πλούτο, να επιστρέψει τις δημόσιες υπηρεσίες στο κράτος και να εφαρμόσει αυστηρή περιβαλλοντική πολιτική χωρίς υποχωρήσεις στα ορυκτά καύσιμα.

Η προσωπικότητα του Zack Polanski δίνει πολλές πληροφορίες για την εξέλιξη της βρετανικής αριστεράς, η οποία, σε συνεργασία με την τροτσκιστική πτέρυγα του Jeremy Corbyn και τις μουσουλμανικές και ισλαμιστικές κοινότητες, παραμέρισε τον Keir Starmer από την ηγεσία του Εργατικού Κόμματος και από την πρωθυπουργία. Ο Polanski, πρώην αναπληρωτής επικεφαλής από το 2022, ο οποίος εξελέγη με συντριπτική πλειοψηφία 85% των ψήφων (20.411 έναντι 3.705 των αντιπάλων του, Adrian Ramsay και Ellie Chowns), σε πλατφόρμα «οικο-λαϊκισμού», γεννήθηκε ως David Paulden σε μια γειτονιά του Σόλφορντ με έντονο εβραϊκό χαρακτήρα και άλλαξε το όνομά του σε ηλικία 18 ετών για να τονίσει την εβραϊκή του καταγωγή. Είναι γκέι και βίγκαν. Από τη στιγμή της εκλογής του, τα μέλη του κόμματος φαίνεται ότι αυξήθηκαν από περίπου 68.500 σε πάνω από 190.000, ενώ οι δημοσκοπήσεις του Ιουλίου 2026 του αποδίδουν δημοτικότητα γύρω στο 11-13%. Οι σημερινοί Πράσινοι παίζουν τον ρόλο που έπαιζε κάποτε το Κόμμα των Φιλελεύθερων Δημοκρατών, το οποίο, αν και διατηρεί παρόμοιο ποσοστό, φαίνεται να ανήκει σ' έναν κόσμο οριστικά χαμένο.

Το κόμμα των Πρασίνων, που ιδρύθηκε ως PEOPLE (1972), μετονομάστηκε Ecology Party (1975) και στη συνέχεια Green Party (1985), κατέχει σήμερα 5 έδρες στο Κοινοβούλιο. Μετά τη νίκη στην αναπληρωματική εκλογή του Φεβρουαρίου 2026 στην περιφέρεια Gorton and Denton, όπου εξελέγη η Hannah Spencer με ποσοστό άνω του 40% και πλειοψηφία άνω των 4.000 ψήφων, οι Πράσινοι εμφανίζουν εντυπωσιακή άνοδο στην τοπική αυτοδιοίκηση: το ρεκόρ των 859 συμβούλων στις τοπικές εκλογές του Μαΐου 2025 ακολούθησε σημαντική αύξηση το 2026· σύμφωνα με διάφορες καταγραφές, από περίπου 900 συμβούλους, διαθέτει τώρα πάνω από 1.300.

Εντούτοις, οι θέσεις του Polanski θεωρούνται ριζοσπαστικές: κάνει λόγο για αποχώρηση από το NATO (ιδιαίτερα εξαιτίας της διοίκησης του Ντόναλντ), προτείνει επανεξέταση και ενδεχόμενη απομάκρυνση των αμερικανικών βάσεων, αύξηση της φορολόγησης του πλούτου, εθνικοποίηση των επιχειρήσεων ύδατος και ενέργειας, ενίσχυση των δικαιωμάτων των ενοικιαστών, αναλογική εκπροσώπηση και αμέριστη στήρι-

ξη στους Παλαιστινίους ως θύματα γενοκτονίας. Αν και η πρόταση για απομάκρυνση αμερικανικών βάσεων και επανεξέταση της συμμετοχής στο NATO χρονολογείται από παλαιότερα, οι νεότεροι ψηφοφόροι την αντιλαμβάνονται ως καινοτομία: έτσι την παρουσιάζει η άκρα αριστερά στα social media.

Τώρα που ο Andy Burnham εξελέγη επικεφαλής του Εργατικού Κόμματος χωρίς αντίπαλο και ανέλαβε πρωθυπουργός, οι Πράσινοι έχουν περισσότερες πιθανότητες να συμμετάσχουν στην κεντρική διοίκηση, φέρνοντας μαζί τους όλη τη woke ατζέντα και τα αιτήματα της περιβόητης «μουσουλμανικής ψήφου». Ο ίδιος ο Burnham έχει μακρά πείρα σαγήνης των μουσουλμανικών κοινοτήτων ως δήμαρχος του Μείζονος Μάντσεστερ, όπου, σύμφωνα με την απογραφή του 2021, περίπου το 22,3% των κατοίκων είναι μουσουλμάνοι — το γεγονός έχει μεγαλύτερη σημασία απ' όση δείχνει με πρώτη ανάγνωση. Ταυτοχρόνως, στους κόλπους των Πρασίνων, στο πλαίσιο της παράδοξης συμμαχίας «Ουράνιο τόξο-Ημισέληνος», υπάρχει μεγάλος αριθμός μουσουλμάνων.

Η παραδοξότητα πήρε νομική μορφή με την υπόθεση του Shahrar Ali, πρώην αναπληρωτή επικεφαλής (2014-2016), ο οποίος, όταν το 2022 απομακρύνθηκε από στελεχική θέση, ισχυρίστηκε ότι η αιτία ήταν οι αντιρρήσεις του για τη woke πολιτική φύλου του κόμματος και άσκηση αγωγή για διάκριση βάσει «φιλοσοφικής πεποίθησης». Το 2024 το δικαστήριο τον δικαίωσε: του αναγνώρισε το δικαίωμα να μην πιστεύει στη διάκριση βιολογικού-κοινωνικού φύλου, έκρινε τη διαδικασία αντιιδεολογική και του επιδίκασε 9.100 λίρες για ηθική βλάβη, καθώς και επιπλέον περίπου 90.000 λίρες για τα δικαστικά έξοδα. Οι Πράσινοι διέγραψαν τον Ali· οποιαδήποτε μελλοντική του επανένταξη προϋποθέτει ανάκληση αναρτήσεων και «σεμινάρια επιμόρφωσης». Το ερώτημα τι δουλειά έχουν ευσεβείς μουσουλμάνοι σε κόμμα του οποίου ο ηγέτης είναι γκέι και βίγκαν και όπου συνιστά προτεραιότητα η εκπροσώπηση τρανς ατόμων παραμένει αναπάντητο. Πάντως, από την πλευρά του, ο Ali τάσσεται υπέρ της διατήρησης μονοφυλικών χώρων ως «μέτρο ασφαλείας για τις γυναίκες και τα κορίτσια».

Το παράδοξο συνεχίζεται: συν-αντιπρόεδρος του κόμματος (από τον Σεπτέμβριο του 2025, μαζί με τη Rachel Millward) είναι ο επίσης μουσουλμάνος Mothib Ali (μπαγκλαντεσιανικής καταγωγής, γεννημένος στο Σέφιλντ), ο οποίος παραδίδει μαθήματα σε ισλαμικό φροντιστήριο, συχνάζει στο τζαμί, χαιρέτησε εκλογική του νίκη φωνάζοντας «Αλλάχου Ακμπάρ» και διαμαρτύρεται για την «ισλαμοφοβία». Εξυπακούεται ότι οι Πράσινοι έχουν εντάξει στο πρόγραμμά τους την καταπολέμηση του εν λόγω αδικήματος· στο εσωτερικό τους δρα επισήμως το δίκτυο Muslim Greens, με στόχο την προώθηση της εκπροσώπησης των μουσουλμάνων, τον διαθρησκευτικό διάλογο, την περιβαλλοντική δράση στις κοινότητες, τη στήριξη των Παλαιστινίων και την καταγγελία του Ισραήλ ως γενοκτονικού κράτους με απαρτχάιντ. Έτσι, στις εκλογές του 2024 (και έκτοτε) οι Πράσινοι ωφελήθηκαν αισθητά από την κινητοποίηση μερίδας του μουσουλμανικού εκλογικού σώματος, που προωθούσε υποψηφίους με φιλοπαλαιστινιακή, πολυπολιτισμική και συχνά αντιεβραϊκή ή αντισημιτική στάση. Αλλά, παρά τις εκλογικές επιτυχίες, οι αναλυτές επισημαίνουν την εύθραυστη συνύπαρξη των δικαιωμάτων (κυρίως των LGBTQ+) με τους κοινωνικά υπερσυντηρητικούς μουσουλμάνους, οι οποίοι έχουν ξεχωριστό πολιτικό όραμα και διαφωνούν με το υπόλοιπο κοινωνικό σώμα ακόμα και για το περιεχόμενο της διδακτικής ύλης στα σχολεία.

Η πολιτική επιρροή της επανομαζόμενης Muslim Vote (TMV) αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στη δυναμική τόσο των Εργατικών όσο και των Πρασίνων. Η TMV, που εμφανίστηκε δυναμικά ως σύνθημα πριν από τις γενικές εκλογές του 2024, είναι ο συντονιστικός μηχανισμός που κατευθύνει το μουσουλμανικό εκλογικό σώμα προς υποψηφίους ικανούς να τιμωρήσουν το Εργατικό Κόμμα, για την όχι και τόσο έντονη στάση του στο ζήτημα της Γάζας, καθώς και για την «περιοριστική» πολιτική του στο ζήτημα των συνόρων. Αν και, ιστορικά, οι Βρετανοί μουσουλμάνοι στήριζαν το Εργατικό Κόμμα σε ποσοστά 70-85%, μετά

Αυτό που ίσως εκπλήσσει στη βρετανική περίπτωση είναι η διαρκής ιδεολογική εδραίωση της ισλαμοαριστεράς με δεξαμενές σκέψης, μικρότερα κόμματα, παρατηρητήρια και ΜΚΟ που αστυνομεύουν τον αντι-ισλαμιστικό λόγο

τον Οκτώβριο του 2023 και τις αρχικές δηλώσεις του Starmer, η στήριξη μειώθηκε: στις γενικές εκλογές του 2024, στις 21 περιφέρειες όπου οι μουσουλμάνοι υπερβαίνουν το 30% του πληθυσμού, το ποσοστό των Εργατικών υποχώρησε κατά περίπου 29 ποσοστιαίες μονάδες (από 65% σε 36%), ενώ εξελέγησαν 4 ανεξάρτητοι φιλοπαλαιστίνιοι βουλευτές με στήριξη της ΤΜV. Στις τοπικές εκλογές του 2026 εξελέγησαν πάνω από 570 υποψήφιοι που προωθούσαν κοινοτικές μουσουλμανικές διεκδικήσεις και αντι-ισραηλινή ρητορική (πολλοί εξ αυτών συνδεδεμένοι με την ΤΜV), εκ των οποίων περίπου 350 είχαν κατέβει με το κόμμα των Πρασίνων. Το αποτέλεσμα ήταν ένα ακόμα ρεκόρ 467 μουσουλμάνων, με τους Πράσινους και τους ανεξάρτητους να αποσπούν μεγάλο μερίδιο από τα παραδοσιακά προπύργια των Εργατικών σε αστικές περιοχές.

Με λίγα λόγια, καθώς οι σχέσεις του Εργατικού Κόμματος με τις μουσουλμανικές κοινότητες έχουν ψυχρανθεί, το κενό καλύπτουν οι Πράσινοι. Παρά τις μεταγενέστερες προσπάθειες αποκατάστασης της εμπιστοσύνης των μουσουλμάνων στους Εργατικούς — αναγνώριση του παλαιστινιακού κράτους το 2025, απολογίες για «άστοχες δηλώσεις» υπό τη νέα ηγεσία του Andy Burnham —, ιδίως οι νεότεροι μουσουλμάνοι έχουν στραφεί προς τους Πράσινους, γυρίζοντας την πλάτη στους Εργατικούς. Σύμφωνα με τις πρόσφατες δημοσκοπήσεις, το ποσοστό των μουσουλμάνων που ψηφίζουν Labour κυμαίνεται πλέον περίπου στο 30-44% (ανάλογα με την έρευνα), ενώ σημαντικό ποσοστό δηλώνει πρόθυμο να ψηφίσει Πράσινους ή ανεξάρτητους φιλοπαλαιστίνιους υποψηφίους «για να τιμωρήσει το κόμμα».

Οργανώσεις όπως η Muslim Association of Britain και άλλες ομάδες με ισλαμιστικές καταβολές έχουν συγκροτήσει οργανωμένη εκλογική δύναμη, ενισχύοντας την παρουσία των Πρασίνων σε περιοχές υψηλής συγκέντρωσης μουσουλμάνων. Στην πραγματικότητα, οι μουσουλμάνοι χρησιμοποιούν τους Πράσινους, οι οποίοι, από την πλευρά τους, χτίζουν όλο και περισσότερες γέφυρες με μεταναστευτικές κοινότητες που δεν ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την πρασινο-σοσιαλιστική προοπτική (την επανομαζόμενη «Καρπούζι»· αυτό που τις ενδιαφέρει είναι η ευρύτερη ορατότητά τους και ο ολοένα σπουδαιότερος πολιτικός και κοινωνικός τους ρόλος. Το επιχείρημα για την ένταξή τους στους Πράσινους δεν είναι η έγνοια για το περιβάλλον ή η «αριστερή» πολιτική, αλλά οι δράσεις «κατά των διακρίσεων».

Στη Βρετανία δρουν πολλές ισλαμιστικές ομάδες, όπως η διεθνής Μουσουλμανική Αδελφότητα (τα μέλη της οποίας παρακολουθούνται από τις υπηρεσίες ασφαλείας), ενώ άλλες, όπως η Hizb ut-Tahrir, έχουν απαγορευτεί ως τρομοκρατικές. Το πρόβλημα δεν είναι αποκλειστικά η ισλαμιστική τρομοκρατία, αλλά η κοινωνικά διχαστική ισλαμιστική παρουσία, η οποία έχει αποκτήσει προπύργια που επεκτείνονται μέσω του προσπλυτισμού και της κοινωνικής πίεσης: για παράδειγμα, στο Dewsbury του δυτικού Γιόρκσαϊρ, το Markazi Masjid (ευρωπαϊκό κέντρο της Tablighi Jamaat) διαθέτει ισχυρή οργανωτική υποδομή· ομοίως, στο Ανατολικό Λονδίνο (ιδίως στα Tower Hamlets) δρουν δίκτυα γύρω από τοπικά τζαμιά· το δε Islamic Forum of Europe αποτελεί εστία κοινοτικής-πολιτικής ισχύος. Προστίθενται οι ισλαμιστικές οργανώσεις στις πανεπιστημιούπολεις και στα αστικά κέντρα με πολυπληθείς μουσουλμανικούς θύλακες (Μπέρμιγχαμ, Μπράντφορντ, Σέφφιλντ, Λέστερ, Λοντς, Λιούτον). Τίποτα απ' αυτά δεν φαίνεται αλλόκοτο στα μάτια των οπαδών των Πρασίνων, οι οποίοι καταγράφουν άνοδο σε όλες αυτές τις περιοχές με μουσουλμανικές κοινότητες, συμπεριλαμβανομένου του Μπρίστολ, του ανατολικού Isle of Wight και του βόρειου Herefordshire.

Η ιστορία της ισλαμοαριστεράς είναι παλιά στη Βρετανία, όπως είναι στην υπόλοιπη Ευρώπη· αυτό που ίσως εκπλήσσει στη βρετανική περίπτωση είναι η διαρκής ιδεολογική της εδραίωση με δεξαμενές σκέψης, με μικρότερα κόμματα όπως το σοσιαλιστικό, ευρωσκεπτικιστικό Respect, με παρατηρητήρια που αστυνομεύουν τον αντι-ισλαμιστικό λόγο και με ΜΚΟ που κάνουν ακριβώς το ίδιο. Το αποτέλεσμα είναι το λεγόμενο «chilling effect», όχι έναντι των μουσουλμάνων, αλλά έναντι όσων αυτολογοκρίνονται από τον φόβο των κυρώσεων ή του στιγματισμού. Σ' αυτό το «chilling effect» φαίνεται ότι πρωταγωνιστεί σήμερα το Κόμμα των Πρασίνων με λεξιλόγιο που αρέσει στη νεολαία και στους μουσουλμάνους, υποσχόμενο ανοιχτά σύνορα και ικανοποίηση ισλαμιστικών αιτημάτων. **A**

MEΓAPO MOYΣIKHΣ AΘHΝΩN 26-27

Ο ΜΑΓΙΚΟΣ ΜΠΑΧ ΤΗΣ ΕΛΙΖΑΒΕΤΗ BLUMENSTOCK

ΚΑΜΕΡΑΤΑ ΟΡΧΗΣΤΡΑ
ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
σε όργανα εποχής

ΕΛΙΖΑΒΕΤΗ BLUMENSTOCK
μουσική διεύθυνση, μπαρόκ βιολί

ΜΥΡΣΙΝΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ
υψίφωνος

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΤΑΡΠΑΓΚΟΣ
φλάουτο τραβέρσο

27.10.26

megaron.gr

Χορηγοί Επικοινωνίας: ΕΡΤ, ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 103.7, ΤΡΙΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ 90.9, ΚΟΣΜΟΣ 93.6, MAGENTA TV, ACTION 24, ATTICA MEDIA GROUP, ΔΙΕΣΗ 101.3, GALAXY 92, CNN.GR, CULTURENOW.GR, IN2LIFE.GR, MONOPOLIGR, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ DAILY, ARTANDLIFE.GR, NEWSBEAST.GR, METEO.GR

ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΗΣ: ΣΤΑΣΥ

Με την υποστήριξη

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού

Ένα αφηγηματικό podcast με την **Επιστήμη Μπινάζη** για τις μεγάλες ιστορικές διαιρέσεις του σύγχρονου κόσμου. Τι προηγήθηκε, τι ακολούθησε και πώς αυτές οι ιστορικές τομές επηρέασαν όχι μόνο τους χάρτες, αλλά και τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων.

Η **Κρυστάλλη Γλυνιαδάκη** συνομιλεί με ενδιαφέροντες ανθρώπους για ενδιαφέροντα πράγματα, εντός κι εκτός επικαιρότητας - πάντα με βλέμμα λοξό.

Ο **Κυριάκος Μούρτζης** (δάσκαλος εικαστικών και συγγραφέας) αποδομεί μύθους και αλλάζει τον τρόπο που βλέπουμε τις παιδικές ζωγραφιές.

Στη 2η σεζόν του podcast «Deep Thought», ο **Κυριάκος Αθανασιάδης** και η **Σαπφώ Καρδιακού** μιλούν για τις νέες εκδόσεις, και τις νέες σειρές και ταινίες.

ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΤΕ ΤΑ PODCAST ΣΤΟ
SPOTIFY | APPLE PODCAST | YOU TUBE

athensvoice.gr/podcasts

Η Γαλλία με κομμένη την ανάσα

Του ΝΙΚΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ

«Για τον ιστορικό Στεφάν Σιρό, ειδικό στα κοινωνικά κινήματα, πέρα από τα αιτήματα που διαφέρουν από λύκειο σε λύκειο, αυτή η κινητοποίηση είναι προϊόν του “αγχωτικού” πλαισίου στο οποίο είναι εκτεθειμένοι οι νέοι». Με αυτά τα λόγια αρχίζει την πολιτική ανάλυση το άρθρο της Le Monde της Τρίτης 6 Οκτωβρίου, ημέρας κορύφωσης του μαθητικού κινήματος στη Γαλλία.

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία πως αυτή η μέρα έχει όλα τα χαρακτηριστικά ενός «πολιτικού momentum». Για πρώτη φορά αυτό το αυτόνομο και αυθόρμητο κίνημα στα σχολεία προσλαμβάνει χαρακτηριστικά πολιτικής χιονοστιβάδας. Όλα τα συνδικάτα, όλα τα κόμματα της Κεντροαριστεράς και της Αριστεράς καθώς και οι φοιτητικές οργανώσεις και οι περιστασιακές πολιτικές παρέες στις πανεπιστημιούπολεις θα βρίσκονται μαζί στους δρόμους και τις πλατείες. Από τη Λυών και το Στρασβούργο στα ανατολικά μέχρι την Ρεν και την Τουλούζη στα δυτικά και από το Παρίσι μέχρι τη Μασσαλία στα νότια.

Η Le Monde τιτλοφορεί: «Ανίσχυη η κυβέρνηση, βρίσκεται στο έλεος μιας ανάφλεξης που δεν την είδε να έρχεται» και συνεχίζει επεξηγώντας αυτή την έντονη, αγχωτική περιρρέουσα ατμόσφαιρα, η οποία επιβαρύνει αφόρητα το πολιτικό κλίμα έξι μόνο μήνες πριν από τις προεδρικές εκλογές.

Ο καύσωνας, με τις βαρύτατες κοινωνικές επιπτώσεις του, οι τεράστιες και καταστροφικές πυρκαγιές, η υποτονική οικονομική ανάπτυξη και άρα η αυξανόμενη ανεργία, το άγχος απέναντι στην τεχνητή νοημοσύνη, οι πόλεμοι στην Ουκρανία και το Ιράν, ο φόβος μιας νίκης της ακροδεξιάς Εθνικής Συσπείρωσης στις προεδρικές εκλογές του 2027, όλα συνιστούν μια επιβαρυνμένη επικαιρότητα που επιτείνει τον φόβο για το αύριο και τους ριζοσπαστικοποιεί. «Υπάρχει μια πτυχή “χωρίς μέλλον” σε αυτή την κινητοποίηση», επισημαίνει η οικολόγος βουλευτριά Ντελφίν Μπατό, πρώην πρόεδρος της Ανεξάρτητης και Δημοκρατικής Ομοσπονδίας Μαθητών Λυκείου.

Αυτά ως προς το γενικό περίγραμμα. Ως προς τα χαρακτηριστικά, τώρα, αυτής της κινητοποίησης, που άρχισε με το πρώτο κουδούνι αυτής της εκπαιδευτικής χρονιάς, τα πράγματα μάλλον παραπέμπουν στις παραμονές εκείνου του μακρινού Μάη, τον οποίο και τότε κανείς «δεν είδε να έρχεται» κι όμως μέσα σε τρεις μήνες κατάφερε ν' αλλάξει τις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Δύο από τα βασικά χαρακτηριστικά του Μάη του '68 τα συναντάμε και σήμερα στους δρόμους της Γαλλίας: την οργή, αυτή τη συνθετική ουσία που ενώνει τους νέους και τους κινητοποιεί, και τη συλλογική πληγή που προκαλεί η κοινωνική απάθεια. Τα παιδιά στα μπλόκα και τους δρόμους πορεύονται με δύο συμβολικές σφενδόκες: το απίστευτο χιούμορ και ταυτόχρονα τη βαθιά μελαγχολία των συνθημάτων τους από τη μία και την ακραία βία των εκρηκτικών μειοψηφιών από την άλλη. Ο συνδυασμός αυτός αφοπλίζει αμέσως κάθε πατερναλιστική παρέμβαση της πολιτικής ελίτ και ακυρώνει κάθε προσπάθεια τεχνικής εκτόνωσης της δυναμικής αυτού του κινήματος.

Αλλωστε αυτή η ίδια η κυβέρνηση της Γαλλίας, η τελευταία ενδεχομένων του Εμανουέλ Μακρόν και πάντως εκ των πραγμάτων απόλυτα ευνοημένη, αφού είναι καταδικασμένη να διαχειριστεί το μεγαλύτερο δημόσιο χρέος της χώρας από το μακρινό 1945, δεν είναι σε θέση να απαντήσει στα συνθήματα του δρόμου. Αδιέξοδο; Μπορεί. Πάντως μέχρι και το μεσημέρι της Τρίτης 6 Οκτωβρίου η μοναδική αντίδραση επί του πεδίου εκ μέρους της γαλλικής κυβέρνησης ήταν η αστυνομική βία. Ένα εικοσιτετράωρο νωρίτερα, μια χειροβομβίδα κρότου λάμψης ακρωτηρίαζε το χέρι ενός δεκαπεντάχρονου.

«Ποτέ από τον Μάη του '68 μια κυβέρνηση δεν έχει απαντήσει με αυτόν τον τρόπο σε κινητοποίηση μαθητών λυκείου», επισημαίνει η Σοφί Μπινέ, γενική γραμματέας του συνδικάτου CGT, σε άρθρο της στην εφημερίδα Liberation. «Η κυβέρνηση

πρέπει να βάλει τέλος στην καταστολή και να δώσει μια πολιτική απάντηση σε όσους και όσες κινητοποιούνται για να διεκδικήσουν ένα μέλλον που τους στερούν. Υπάρχει κάτι το βαθιά “ιλιγγιώδες” στις εικόνες που φτάνουν σ' εμάς εδώ και αρκετές ημέρες. Έφηβοι και έφηβες απέναντι σε κλοιούς των δυνάμεων καταστολής. 5.000 προσαγωγές, στην πλειονότητά τους μαθητριών και μαθητών λυκείου, σχεδόν 250 τραυματισμένοι νέοι και επαγγελματίες έξω από τα σχολικά τους ιδρύματα, ορισμένοι πολύ σοβαρά, και εισαγγελείς από τους οποίους ο υπουργός απαιτεί “αυστηρή” ποινική μεταχείριση».

Σ' αυτό το κλίμα, η CGT, το ιστορικό συνδικάτο της Γαλλίας, και όλοι οι άλλοι συνδικαλιστικοί φορείς της χώρας αποφάσισαν να συνδράμουν. Με λίγα λόγια, σ' αυτό που προσπάθησε να αποφύγει ο Εμανουέλ Μακρόν και η κυβέρνηση του, την πολιτικοποίηση δηλαδή του μαθητικού κινήματος και την αναβάθμισή του σε συλλογική κοινωνική διαμαρτυρία, η αποτυχία είναι θεαματικά ολοκληρωτική.

Πράξη Τρίτη (Acte III) ή αλλιώς «Το γαλατικό αδιέξοδο»

Δανειζόμενοι τον όρο από τις κινητοποιήσεις των Κίτρινων Γιλέκων, με προφανή στόχο τη δημιουργία αίσθησης κινηματικής συνέχειας, οι μαθητές αποκαλούν την ημέρα της μεγάλης τους κινητοποίησης της Τρίτης 6 Οκτωβρίου Πράξη Τρίτη, αφού είχαν προηγηθεί ως Πράξη Πρώτη και Πράξη Δεύτερη οι αντίστοιχες κινητοποιήσεις.

Η Γαλλία διαχειρίζεται εδώ και μήνες μια αλληλουχία κρίσεων οι οποίες έχουν κοινή κατάληξη. Επιτείνουν και επιβαρύνουν το πολιτικό αδιέξοδο της χώρας. Οι αλληπάλληλοι καύσωνες του καλοκαιριού σε συνδυασμό με τις γιγαντιαίες πυρκαγιές στη δυτική Γαλλία γονάτισαν το κράτος και διαμόρφωσαν ένα κλίμα βαθιάς καχυποψίας έναντι των κρατικών θεσμών. Η έκδηλη οικονομική αδυναμία του συστήματος επιβάρυνε την κατάσταση. Η κρατική αρωγή δεν ήταν αυτή που απαιτούσαν οι περιστάσεις. Στη συνέχεια ενέσκηψε η ενεργειακή κρίση. Η Γαλλία γονάτισε, αλλά η θρυλική της πετρελαϊκή εταιρεία, η TOTAL, θησαύρισε. Η αίσθηση της

ανισότητας χτύπησε κόκκινο. Η κυβέρνηση δεν ήταν σε θέση να αναπληρώσει την κοινωνική διαπύλη ή, καλύτερα, την κοινωνική χάσούρα. Τέλη καλοκαιριού το Παρίσι ομολογεί πως το δημόσιο χρέος της Γαλλίας άγγιξε τα 3,6 τρισεκατομμύρια ευρώ, το μεγαλύτερο από το 1945. Τι προϋπολογισμό να φτιάξεις με τέτοιο δημόσιο χρέος. Αρχές Σεπτεμβρίου οι πρώτες δημοσκοπήσεις καταγράφουν έναν εξαιρετικά επικίνδυνο συνδυασμό. Στον Β' γύρο των προεδρικών εκλογών, σε έξι μήνες δηλαδή, θα αναμετρηθούν πιθανότατα η Ακροδεξιά της Λεπέν με τη λαϊκιστική Αριστερά του Μελανσόν. Η κοινωνία περιχαράκωνεται στα άκρα. Πρόκειται για τον πολιτικό θάνατο του Κέντρου. Για την Ευρώπη το σενάριο είναι εφιαλτικό. Για το ΝΑΤΟ επίσης. Η Γαλλία εκτός ορίων. Η Γερμανία επίσης. «Η Γη τρέμει».

Σ' αυτό το κλίμα, οι μαθητές και στη συνέχεια οι νέοι γενικότερα μεταφέρουν στις αυλές των σχολείων, στους πεζοδρόμους και τις πλατείες αυτά που προσλαμβάνουν στα σπίτια τους. Την έκδηλη πλέον οικονομική αδυναμία των νοικοκυριών, το έλλειμμα προοπτικής, την ακρίβεια στα ράφια και στην αντλία καυσίμων. Δεν θέλει και πολύ. Μέσα Σεπτεμβρίου απασφαλίζεται η περόνη. Τέλος Σεπτεμβρίου το σύστημα κάνει ταμείο. Οι έξι τελευταίοι μήνες του μακρονισμού θα θυμίζουν κάτι από το πένθιμο εμβατήριο. Στα media και τους εκδοτικούς οίκους προετοιμάζονται για τη λαίλαπα της επόμενης ημέρας. Τα σημάδια είναι παντού και έντονα.

Σ' αυτή τη μαύρη απαισιοδοξία κάποιες –πολλές– χιλιάδες πισσιρικάδων υψώνουν τη φωνή. Άτεχνα ίσως, φάλτσα πιθανότατα, χωρίς σχέδιο ασφαλώς. Αλλά μπροστά σ' αυτή τη μαυρίλα του ορίζοντα είναι μια κραυγή αυτογνωσίας και ένα σύνθημα συσπείρωσης. Η Ακροδεξιά μπορεί να πορεύεται προς την εξουσία, αλλά το κάστρο της Πλατείας της Δημοκρατίας στο Παρίσι μπορεί και να μην πέσει αμαχητί. **A**

Η Γαλλία έπαθε Βαρουφάκη

Του ΠΑΝΤΕΛΗ ΚΑΨΗ

Τα νέα από τη Γαλλία δεν είναι καλά. Η οικονομία της μοιάζει να πηγαίνει απ' το κακό στο χειρότερο. Το έλλειμμα θα φτάσει το 5%, κι αυτό μόνο αν περάσει τελικά ο προϋπολογισμός που σχεδιάζει η κυβέρνηση. Με τις σημερινές πολιτικές, το χρέος υπολογίζεται να φτάσει στο 131% του ΑΕΠ στο τέλος της δεκαετίας. Συνεπώς θα είναι μεγαλύτερο από το ελληνικό! Ήδη σήμερα είναι στο 119% του ΑΕΠ, πίσω μόνο από την Ελλάδα και την Ιταλία. Όσο για το περίφημο σπρεντ στα γαλλικά ομόλογα, έχει ξεπεράσει το ελληνικό. Ποιος θα το 'λεγε.

Η εξέλιξη αυτή δεν θα 'πρεπε, βεβαίως, να μας εκπλήσσει. Εδώ και καιρό η Γαλλία δίνει την εικόνα μιας δυσλειτουργικής κοινωνίας, όπου κάθε μεταρρύθμιση μοιάζει αδύνατη. Χαρακτηριστικές είναι οι αντιδράσεις που προκάλεσε η προσπάθεια να αυξηθεί η ηλικία συνταξιοδότησης από τα 62 στα 64 χρόνια – κάτι που ισχύει στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης. Ο σχετικός νόμος πέρασε με μεγάλη δυσκολία, προκάλεσε σοβαρές κινητοποιήσεις των εργαζομένων, μόνο και μόνο για να παγώσει ως το 2028.

Τα πράγματα, όμως, γίνονται ακόμα πιο δύσκολα λόγω του ότι ο Μακρόν έχει χάσει την πλειοψηφία στη Βουλή. Ο πρωθυπουργός Σεμπαστιάν Λεκορνού ηγείται μιας κυβέρνησης μειοψηφίας κι ακόμα και το σχετικά ήπιο πρόγραμμα λιτότητας που εισηγείται προκαλεί αντιδράσεις. Προβλέπει περικοπές δαπανών 54 δισεκατομμυρίων ευρώ, χωρίς τις οποίες το έλλειμμα, σύμφωνα με την κυβέρνηση, υπολογίζεται να φτάσει στο 6,5%. Κάπως έτσι η οικονομία θα μπει σε μη βιώσιμη πορεία. Παραδόξως οι εξελίξεις αυτές βάζουν δύσκολα στη Λεπέν και το κόμμα της.

Οι υποσχέσεις της πως δεν θα θίξει τις συντάξεις και την πρόνοια ακούγονται όλο και περισσότερο ανεδαφικές. Προτείνει να τεθεί όριο 3% στο δημόσιο έλλειμμα, κάτι τέτοιο ωστόσο προϋποθέτει ότι θα προχωρήσει σε περικοπές δαπανών 140 δισεκατομμυρίων, χωρίς να μπορεί να εξηγήσει από πού θα προέλθουν.

Για καλή της τύχη, υπάρχει ο Μελανσόν, ο οποίος προτείνει τη διαγραφή του γαλλικού χρέους που διακρατεί η Κεντρική Τράπεζα. Το σχέδιό του έχει βρει υποστηρικτές μεταξύ ορισμένων οικονομολόγων, ανάμεσά τους και ο Ματιέ Πιγκάς, ο οποίος βοήθησε την Ελλάδα την περίοδο της κρίσης. Έχει προκαλέσει, ωστόσο, μεγάλες αντιδράσεις. Η πιο αιχμηρή κριτική ήταν από τον Ολιβιέ Μπλανσάρ, πρώην επικεφαλής οικονομολόγο του ΔΝΤ, ο οποίος ουσιαστικά το χαρακτήρισε μια τρύπα στο νερό.

Οικονομικά δεν θα προσφέρει κάτι, καθώς όσα θα κερδίσει ο προϋπολογισμός από τη μη πληρωμή τόκων θα χαθούν, διότι θα σταματήσουν να αποδίδονται τα κέρδη των ομολόγων από την Τράπεζα στο κράτος. Με άλλα λόγια, ακόμα κι αν πέσει το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, θα χρειαστεί να γίνουν οι ίδιες περικοπές για να μπουν τα δημόσια οικονομικά σε βιώσιμη πορεία.

Φυσικά ο μεγαλύτερος κίνδυνος είναι πολιτικός. Αν η Γαλλία προχωρήσει στη διαγραφή, κατά τη συνταγή Βαρουφάκη, θα ξεσπάσει εμφύλιος στην Ένωση, αφού μια τέτοια ενέργεια θα ήταν παράνομη, παραβιάζοντας μια

βασική αρχή του ευρώ, ότι δηλαδή η Κεντρική Τράπεζα δεν μπορεί να χρηματοδοτεί ένα κράτος μέλος. Η Γερμανία και οι χώρες του Βορρά θα εξεγείρονταν. Για την ώρα πάντως η Ανυπότακτη Γαλλία υποστηρίζει ότι η διαγραφή θα γίνει σε συνεννόηση με την Τράπεζα.

Σε εμφύλιο όμως μπορεί να οδηγήσει και η Λεπέν. Η δική της συνταγή παραβιάζει επίσης βασικές αρχές της Ένωσης, καθώς υποστηρίζει ότι οι πολιτικές της θα δίνουν «προτεραιότητα» στους Γάλλους πολίτες. Θέλει ταυτόχρονα να μειώσει στο μισό τη γαλλική συνεισφορά στον κοινοτικό προϋπολογισμό. Μέσα σ' αυτή τη σύγχυση ο μακρονικός υποψήφιος Εντουάρντ Φιλίπ ξεχωρίζει ως όαση λογικής, αφού είναι ο μόνος που αναγνωρίζει την ανάγκη να αυξηθούν κάποιοι φόροι και να ισχύσει η αύξηση στο όριο ηλικίας για τις συντάξεις.

Σε ποιο βαθμό βέβαια θα μετρήσουν όλα αυτά είναι συζητήσιμο. Για την ώρα πολύ μεγαλύτερη επίδραση στον δημόσιο διάλογο έχουν οι κινητοποιήσεις στα σχολεία, οι τραυματισμοί μαθητών και καθηγητών, όπως και οι εκτεταμένες καταστροφές σε δεκάδες σχολεία. Ο Μελανσόν επιχειρεί φυσικά να αποκομίσει πολιτικά οφέλη. Όπως έγραψαν, ωστόσο, οι Financial Times, οι σοκαριστικές σκηνές που προβάλλονται σε όλο τον κόσμο «είναι η τέλεια προσθήκη στο αφήγημα της Εθνικής Συσπείρωσης για ένα αδύναμο κράτος σε μια χώρα που είναι βυθισμένη στο χάος». Η ακροδεξιά μπορεί πάντα να υπολογίζει στη βοήθεια της άκρας αριστεράς. **A**

● ●
Το χρέος της Γαλλίας υπολογίζεται να φτάσει στο 131% του ΑΕΠ στο τέλος της δεκαετίας. Συνεπώς θα είναι μεγαλύτερο από το ελληνικό.

ΜΕ ΤΟ ΤΑΜΕΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ

περισσότερες επιλογές για τους νέους

- **14.000+** νέοι απέκτησαν εργασιακή εμπειρία μέσα από πρόγραμμα προεργασίας για 18-30 ετών
- **500.000+** άνεργοι και εργαζόμενοι καταρτίστηκαν σε ψηφιακές και πράσινες δεξιότητες
- **47** κοινά μεταπτυχιακά Ελληνικών & Διεθνών ΑΕΙ

Ελλάδα 2.0
ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ
ΚΑΙ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Με τη χρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης
NextGenerationEU

Ανθεκτική οικονομία

Ψηφιακό κράτος

Βιώσιμη ανάπτυξη

Καλύτερες υπηρεσίες για όλους

Τι συμβαίνει με τους Baby Boomers που βγαίνουν στη σύνταξη;

Η γενιά των Baby Boomers, όσων, δηλαδή, γεννήθηκαν μεταξύ του 1946 και του 1964, αποχωρεί μαζικά από την αγορά εργασίας, αφήνοντας πίσω ένα δυσαναπλήρωτο κενό

Της **ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΤΣΟΛΚΑ**

Στην Ευρώπη, όπου το ποσοστό γήρανσης του πληθυσμού είναι από τα υψηλότερα στον κόσμο, η αποχώρηση των Baby Boomers δημιουργεί μια χωρίς προηγούμενο πίεση στην αγορά εργασίας. Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες του Eurostat, μέχρι το 2030, περισσότεροι από 30 εκατομμύρια Ευρωπαίοι εργαζόμενοι θα έχουν φτάσει στην ηλικία συνταξιοδότησης. Αυτό σημαίνει ότι σχεδόν 1 στους 5 εργαζόμενους σε κρίσιμους τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση και οι τεχνικές εργασίες θα πρέπει να αντικατασταθεί. Οι επιπτώσεις είναι ήδη εμφανείς.

Στη Γερμανία, για παράδειγμα, ο τομέας της βιομηχανικής παραγωγής αντιμετωπίζει έλλειψη 400.000 τεχνιτών και μηχανικών, ενώ στη Γαλλία, τα νοσοκομεία αναφέρουν χρόνια κενά σε νοσηλευτικό προσωπικό. Το CEDEFOP, δηλαδή European Centre for the Development of Vocational Training, ήτοι ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Επαγγελματικής Κατάρτισης, που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη από το 1975, προβλέπει ότι σε όλη την ΕΕ οι υπηρεσίες και οι πωλήσεις θα χάσουν πάνω από 12 εκατομμύρια εργαζόμενους μέχρι το 2035, με μόνο ένα μικρό μέρος τους να αναπληρώνεται από νεότερες γενιές.

Οι Boomers επιλέγουν νωρίς τη σύνταξη

Οι Baby Boomers, που ονομάστηκαν έτσι λόγω της έκρηξης των γεννήσεων που ακολούθησε με τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και είναι κατά συνέπεια η πιο πολυπληθής γενιά, αποτελούν ένα ιδιαίτερο δημογραφικό φαινόμενο. Χαρακτηρίζονται από το ότι γεννήθηκαν, μεγάλωσαν και εργάστηκαν σε παγκόσμιες συνθήκες οικονομικής άνθησης, κοινωνικής μεταμόρφωσης και γενικά ευνοϊκότερες σε σύγκριση με τις σημερινές, στις οποίες καλούνται να επιβιώσουν τα παιδιά τους. Ζώντας σε μια εποχή οικονομικής σταθερότητας, με ευρείες ευκαιρίες απασχόλησης, προσιτά ακίνητα και ένα ισχυρό κοινωνικό κράτος που τους έδωσε πρόσβαση σε αξιόπιστες συντάξεις και υπηρεσίες υγείας, χαρακτηρίζονται από ευθυμία και αισιοδοξία. Είναι η γενιά της ροκ μουσικής και των κοινωνικών επαναστάσεων, όπως η σεξουαλική, το αντιπολεμικό κίνημα, ο Μάης του '68 ή οι εξεγέρσεις των αμερικανικών πανεπιστημίων.

Εργασιακά, διακρίθηκαν για την πίστη τους στη σταθερή απασχόληση, τον σεβασμό τους στις ιεραρχίες, την ικανότητά τους να εργάζονται σκληρά και συχνά για δεκαετίες στην ίδια εταιρεία. Μα και οι πολλές προσδοκίες πως το μέλλον θα 'ναι καλύτερο φέρνουν διαψεύσεις, κι έτσι οι Boomers έζησαν την ταχεία τεχνολογική εξέλιξη και τις αλλαγές στην αγορά εργασίας, που έκαναν πολλούς να αισθάνονται ξεπερασμένοι, οδηγώντας τους στη συνταξιοδότηση νωρίτερα απ' όσο ίσως θα ήθελαν.

Οι αιτίες για τη μαζική και βεβιασμένη φυγή

Αν και η εικόνα που έχουμε για τους συνταξιούχους είναι παππούδες με μαγκούρες και λευκά μαλλιά, εμείς... ε... οι Boomers είναι κοτσονάτοι, νέοι σχετικά, γυμνασμένοι, καλοζωισμένοι και καλοντυμένοι. Παρά τη σχετική ευημερία που βίωσαν, η απόφασή τους να αποσυρθούν μοιάζει να είναι αποτέλεσμα φοβιών και κοινωνικοπολιτικών αλλαγών. Νιώθουν να βαραίνουν από την κούραση χρόνων απαιτητικής και ανταγωνιστικής εργασίας. Έχουν, ειδικά μετά την πανδημία, μεγάλες ανησυχίες για την υγεία τους και κυρίως αγωνία και άγχος μήπως τα συνταξιοδοτικά δικαιώματά τους μειωθούν στο μέλλον. Ταυτόχρονα, η γενιά αυτή βλέπει τα παιδιά και τα εγγόνια της να αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες, μειωμένες ευκαιρίες και μια πιο αβέβαιη αγορά εργασίας, κάτι που ενισχύει τις ενοχές τους για το ότι, παρά τις δυσκολίες που συνάντησαν κι εκείνοι, πρόλαβαν κι έζησαν σε μια πιο χαλαρή και ευνοϊκή εποχή. Η μαζική αποχώρησή τους από την αγορά εργασίας αφήνει κενά σε κρίσιμους τομείς, αλλά και ερωτήματα σχετι-

κά με το πώς θα αντεπεξέλθουν οι κοινωνίες στη μεταβατική αυτή περίοδο, όπου οι παλιές εργασιακές αξίες συναντούν τις νέες πραγματικότητες.

ΗΠΑ: χάνοντας ολόκληρες ειδικότητες

Σύμφωνα με το Bureau of Labor Statistics (BLS), 10.000 Αμερικανοί Baby Boomers συνταξιοδοτούνται κάθε μέρα! Ο καταγιστικός αυτός ρυθμός προβλέπεται πως θα διατηρηθεί τουλάχιστον μέχρι το 2030. Αυτή η μαζική αποχώρηση πλήττει ιδιαίτερα τους τομείς της υγείας, των κατασκευών και της μεταποιητικής βιομηχανίας. Στο υγειονομικό σύστημα, για παράδειγμα, η έλλειψη νοσηλευτών και γιατρών έχει φτάσει σε κρίσιμο σημείο, με πολιτείες όπως η Φλόριντα ή η Καλιφόρνια να αναφέρουν κενά 20 με 30% σε νοσοκομειακό προσωπικό. Παράλληλα, στον τομέα των κατασκευών, η έλλειψη ηλεκτρολόγων, υδραυλικών και ξυλουργών οδηγεί σε μεγάλη αύξηση του κόστους και καθυστερήσεις έργων.

Η Ελλάδα στους ρυθμούς της συνταξιοδότησης

Στην Ελλάδα, η φυγή των Baby Boomers από την αγορά εργασίας είναι εξίσου εμφανής με την υπόλοιπη Ευρώπη και τις ΗΠΑ, αν και σε μικρότερη κλίμακα. Τα τελευταία χρόνια, οι αιτήσεις συνταξιοδότησης έχουν φτάσει σε ύψη ρεκόρ, με 212.151 αιτήσεις το 2021 και 197.228 το 2024. Αυτή η μαζική αποχώρηση δημιουργεί ιδιαίτερες πιέσεις σε ήδη υποστελεχωμένους τομείς όπως η υγεία και η εκπαίδευση. Σύμφωνα με τα στοιχεία του CEDEFOP, οι υπηρεσίες και οι πωλήσεις στην Ελλάδα θα χάσουν 700.000 εργαζόμενους μέχρι το 2035, ενώ ο τομέας της υγείας και της εκπαίδευσης θα δει 540.000 αποχωρήσεις. Η κατάσταση είναι ιδιαίτερα κρίσιμη για τους τεχνίτες, όπου 240.000 εργαζόμενοι θα φύγουν, αλλά μόνο ένα μικρό ποσοστό θα αντικατασταθεί.

Επαγγέλματα και ειδικότητες που ερημώνουν από εργαζόμενους

Η φυγή των Baby Boomers από την αγορά εργασίας και η απροθυμία των νεότερων γενεών να αναπληρώσουν κρίσιμες θέσεις εργασίας δημιουργούν μια δημογραφική και οικονομική αναστάτωση με μακροπρόθεσμες συνέπειες. Στην Ευρώπη, όπου η γήρανση του πληθυσμού επιταχύνεται, προβλέπεται έλλειψη 1,8 εκατομμυρίων εργαζομένων στον κλάδο των κατασκευών και 4,1 εκατομμυρίων στον τομέα της υγείας μέχρι το 2035, σύμφωνα με στοιχεία του Eurostat και του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας. Οι Ηνωμένες Πολιτείες αντιμετωπίζουν παρόμοιες προκλήσεις, με 1,2 εκατομμύρια κενά σε νοσηλευ-

τικό προσωπικό και ετήσια ανάγκη για 1 εκατομμύριο νέους τεχνίτες, ωστόσο μόνο το 30% αυτής της ζήτησης καλύπτεται.

Στην Ελλάδα, το 45% των γιατρών και το 60% των εκπαιδευτικών έχουν ξεπεράσει την ηλικία των 55 ετών, ενώ στον αγροτικό τομέα, ο οποίος έχει ήδη υποστεί σημαντική συρρίκνωση, περισσότερες από 150.000 θέσεις εργασίας κινδυνεύουν να μείνουν κενές λόγω έλλειψης επαγγελματιών. Οι τεχνίτες, από ηλεκτρολόγους μέχρι ξυλουργούς, αντιπροσωπεύουν μια εξαφανιζόμενη γενιά, καθώς λιγότερο από το 10% των νέων επιλέγουν τέτοια επαγγέλματα, σύμφωνα με έρευνες της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής.

Οι λόγοι που οι νεότεροι δεν θέλουν τα επαγγέλματα που αφήνουν πίσω τους οι Boomers

Όσον αφορά το γιατί οι νέες γενιές αποφεύγουν να ασχοληθούν με τις παραπάνω εργασίες, οι λόγοι ποικίλλουν. Πολλοί αποφεύγουν τις χειρωνακτικές εργασίες φοβούμενοι τον κοινωνικό στιγματισμό εξαιτίας της αντίληψης ότι πρόκειται για επαγγέλματα χαμηλής κοινωνικής αναγνώρισης.

Παράλληλα, οι απαιτητικές συνθήκες εργασίας σε τομείς όπως η υγεία και η εκπαίδευση, με υπερωρίες, υψηλό στρες και συχνά ανεπαρκείς απολαβές, ωθούν τους νέους επαγγελματίες προς καριέρες με μεγαλύτερη σταθερότητα και ευελιξία.

Η έλλειψη συστηματικής επαγγελματικής εκπαίδευσης και η ταχεία τεχνολογική εξέλιξη έχουν δημιουργήσει ένα χάσμα μεταξύ των δεξιοτήτων που προσφέρει η αγορά και αυτών που απαιτούνται. Στο μεγαλύτερο μέρος τους προτιμούν τις

δουλειές στον τομέα της τεχνολογίας, η οποία, με τη συνεχή εξέλιξή της, παρέχει μεγάλες ευκαιρίες καριέρας με γρήγορη ανέλιξη, παγκόσμια ζήτηση, δυνατότητες για μεγάλες απολαβές ή και τεράστιο πλουτισμό, συνθήκες εργασίας με έμφαση στη δημιουργικότητα, την καινοτομία και πλεονεκτήματα όπως ευέλικτα ωράρια, δυνατότητα για απομακρυσμένη εργασία και πρόσθετα οφέλη, εκτός του μισθού. Η κοινωνική αναγνώριση και το κύρος που αποκτούν οι επαγγελματίες της τεχνολογίας, σε συνδυασμό με την ευκολία πρόσβασης σε εκπαιδευτικό υλικό και την απουσία αυστηρών ακαδημαϊκών προϋποθέσεων, καθιστούν τις δουλειές σ' αυτόν τον τομέα ελκυστικότερες. Παράλληλα, η τεχνολογία προσφέρει μελλοντική ασφάλεια, αφού οι σχετικές δεξιότητες είναι λιγότερο ευάλωτες στην αυτοματοποίηση και επιτρέπουν εργασία για διεθνείς αγορές.

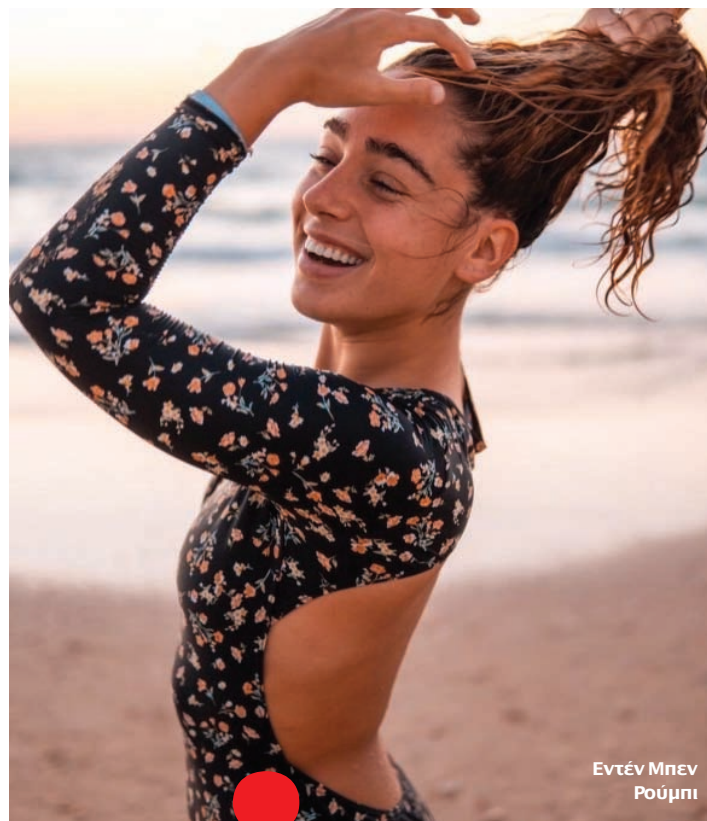
Και όσοι νέοι δεν διαλέγουν να εργαστούν στην τεχνολογία, αποφεύγοντας την υπερβολική ανταγωνιστικότητα και τον κίνδυνο τεχνολογικής εξάντλησης, πάλι προτιμούν ανθρωποκεντρικούς τομείς, που τους προσφέρουν διαφορετικούς τύπους επαγγελματικής ικανοποίησης και όχι τα επαγγέλματα που αφήνουν κενά οι Boomers.

Πριν το αδιέξοδο

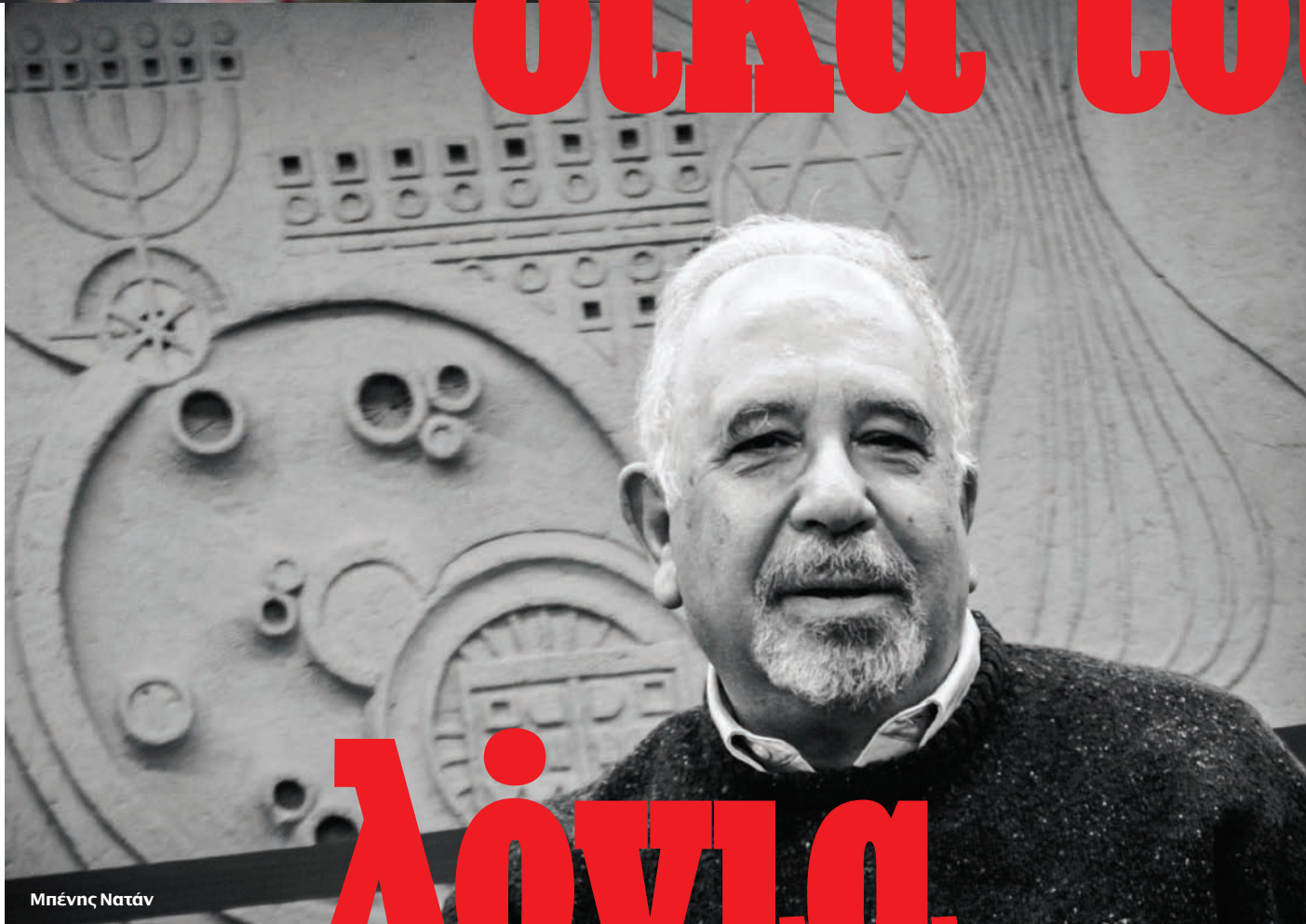
Οικονομολόγοι, δημογράφοι και εργασιακοί εμπειρογνώμονες, από τον ΟΟΣΑ και το CEDEFOP, μέχρι τους πανεπιστημιακούς φορείς και ερευνητές προειδοποιούν ότι η μαζική συνταξιοδότηση των Boomers χωρίς στρατηγική προσαρμογής θα οδηγήσει σε κρίσιμες ελλείψεις εργατικού δυναμικού, υποβάθμιση υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης και οικονομική στασιμότητα λόγω μειωμένης παραγωγικότητας. Η πρόβλεψη του αδιεξόδου είναι σχετικά διαχειρίσιμη, καθώς τα δημογραφικά δεδομένα είναι ξεκάθαρα, αλλά οι λύσεις είναι πολύπλοκες. Η αυτοματοποίηση, η επανεκπαίδευση νέων, οι μεταναστευτικές πολιτικές και τα κίνητρα για παραμονή ηλικιωμένων στην αγορά εργασίας συντονισμένα και άμεσα θα δώσουν αποτελεσματικές λύσεις. Αρκεί να υλοποιηθούν! **A**

7 Οκτωβρίου 2023, τρία χρόνια μετά

Μετα

δικά τους

λόγια

Ο

Εϊτάν Χάλι επέζησε τις φονικές επίθεσης της Χάμας κλεισμένος σ' ένα καταφύγιο στον δρόμο από τον χώρο του Φεστιβάλ Νόβα προς την Μπέ'ερ Σέβα. Για επτά ολόκληρες ώρες ήταν καταπλακωμένος από τα πτώματα των φίλων και γνωστών του. Η **Μεράβ Μπεν Ρούμπι** έχασε στο ίδιο φεστιβάλ την κόρη της, **Εντέν**, γεννημένη στη Θεσσαλονίκη. Ο **Μπέννης Νατάν**, μακριά από τα γεγονότα, στη Χάιφα, την πιο ανοιχτή και ανεκτική πόλη του Ισραήλ, μας μεταφέρει την ατμόσφαιρα στην υπόλοιπη χώρα τις πρώτες κρίσιμες ώρες και τις ημέρες που ακολού-

θησαν. Μας μιλούν για το σοκ, τον φόβο, την απουσία των Αρχών, το τραύμα που ακολούθησε εκείνη τη μέρα και τον πόλεμο στη Γάζα, το κενό μέσα τους, τη θλίψη, τον θυμό, τη δίψα να υπάρξουν, την επιθυμία τους κάποιος, επιτέλους, να λογοδοτήσει. Τρία χρόνια αργότερα είναι και οι τρεις ακόμα μωδιασμένοι, ακόμα τραυματισμένοι, ακόμα ευσυγκίνητοι.

Τρεις μαρτυρίες, τρεις διαφορετικές μα κοινές εμπειρίες για την ημέρα που άλλαξε τη ζωή τους και τον τρόπο που βλέπουμε την Αραβο-ισραηλινή σύγκρουση για πάντα. Αυτά είναι τα δικά τους λόγια.

Της **Κρυστάλλης Γλυνιαδάκη**

Εϊτάν Χάλι

(τότε φοιτητής στην Μπέ'ερ Σέβα, νότιο Ισραήλ)

Ο Εϊτάν Χάλι είναι Αμερικανοϊσραηλινός. Το Σάββατο 7/10/23 βρισκόταν στο Φεστιβάλ Νόβα μαζί με τους φίλους του.

Ουμάι που ήμασταν στο φεστιβάλ και περνούσαμε ωραία και ξαφνικά ένα σμήνος από ρουκέτες φάνηκε πάνω από τα κεφάλια μας, με κατεύθυνση από τη Γάζα προς το εσωτερικό του Ισραήλ. Εκείνη τη στιγμή δεν φανταζόμουν ότι η επίθεση αυτή θα ήταν διαφορετική από τις υπόλοιπες που δεχόμασταν κατά καιρούς, παρόλο που ήταν η μεγαλύτερη που είχα δει ποτέ στη ζωή μου. Απλώς σκέφτηκα: *Πάλι η Χαμάς. Παραβιάζει ξανά την εκεχειρία*. Δεν ήταν κάτι που δεν είχαμε ξαναζήσει. Τα μαζέψαμε, λοιπόν, και πήγαμε στα αυτοκίνητά μας για να επιστρέψουμε σπίτι, αφού το πάρτι είχε τελειώσει.

Ξεκινήσαμε προς τα νότια, προς την Μπέ'ερ Σέβα, όπου σπούδαζα τότε Βιομηχανική Μηχανική. Έχω γεννηθεί στις ΗΠΑ αλλά στα επτά μου κάναμε αλιγιά (όρος που σημαίνει «ανάβαση» και χρησιμοποιείται για να δηλώσει την επιστροφή των Εβραίων της διασποράς στο Ισραήλ) με την οικογένειά μου και ζω έκτοτε στο Ισραήλ. Τέλος πάντων, καθώς επιστρέφαμε με το αυτοκίνητο, ακούστηκαν οι σειρήνες. Στο Ισραήλ σου μαθαίνουν ότι, όταν ακούς σειρήνες, αυτό που πρέπει να κάνεις είναι να βγεις και να ξαπλώσεις δίπλα στο αμάξι ή να βρεις καταφύγιο. Έχεις περίπου 20 με 45 δευτερόλεπτα από τη στιγμή που θα ακουστεί η σειρήνα μέχρι να σκάσει η ρουκέτα. Εκείνη τη στιγμή περνούσαμε δίπλα από ένα καταφύγιο, οπότε βγήκαμε τρέχοντας από το αμάξι και μπήκαμε μέσα. Υπολόγισα πως ήμασταν γύρω στους δεκαπέντε ανθρώπους μες στο καταφύγιο.

Άρχισαν να έρχονται γρήγορα κι άλλοι και κάποια στιγμή φτάνει ένα ζευγάρι και μας λέει ότι τρομοκράτες τούς πυροβόλησαν στο αυτοκίνητο και ότι έρχονται από στιγμή σε στιγμή. Τα καταφύγια δεν έχουν πόρτες, έχουν έναν μακρύ διάδρομο και μετά είναι η αίθουσα προστασίας –είναι φτιαγμένα για προστασία από βομβαρδισμούς– οπότε είχαμε εγκλωβιστεί εκεί μέσα. Ξέρω πια ότι ήμασταν 29 άνθρωποι.

Σε λίγα λεπτά έφτασαν οι τρομοκράτες κι άρχισαν να πυροβολούν, να ρίχνουν χειροβομβίδες μες στο καταφύγιο. Για μισή ώρα αυτό γινόταν: αυτοί μας έριχναν χειροβομβίδες κι εμείς τις πετούσαμε πάλι έξω. Μέχρι που μία έσκασε μέσα στο καταφύγιο. Εισέβαλλαν τότε, άρπαξαν πέντε από εμάς, τους έβαλαν στα φορτηγάκια και τους πήραν ομήρους στη Γάζα. Κι άνοιξαν πυρ κατευθείαν πάνω μας. Από τους 29 που ήμασταν εκεί επιζήσαμε οι 7. Και από τους 5 που πήραν στη Γάζα γύρισαν πίσω οι 3. Σύνολο 10 επιζήσαντες.

Όταν ξεκίνησε η επίθεση, κάλεσα την αστυνομία με το κινητό μου, αλλά δεν βοήθησαν. Δεν ήξεραν, δεν είχαν ιδέα τι συνέ-

βαινε. Δεν έκαναν τίποτα. Και κάποια στιγμή ένα σράννελ χτύπησε το χέρι μου κι έχασα το κινητό μου.

Η επίθεση κράτησε τριάντα λεπτά. Εμείς μείναμε εκεί μέσα για επτά ολόκληρες ώρες. Με τους νεκρούς γύρω μας. Μόνο έπειτα από τόσες ώρες ήρθε και μας βρήκε ένας άντρας που έψαχνε τον γιο του, ένας ιδιώτης, όχι ο στρατός ούτε η αστυνομία. Μας πήγαν στο νοσοκομείο Σορόκα. Τότε συνειδητοποίησα το μέγεθος της καταστροφής, καθώς οδηγούσαμε κατά μήκος του φράχτη με τη Γάζα κι έβλεπα όλα τα πτώματα και τα καμένα αυτοκίνητα. Τότε κατάλαβα ότι δεν ήταν μεμονωμένο περιστατικό αυτό που μας είχε συμβεί. Κι όταν φτάσαμε στο νοσοκομείο κι έρχονταν κι άλλοι κι άλλοι κι άλλοι, θυμάμαι πως σκέφτηκα ότι συνεχιζόταν ακόμα όλο αυτό.

Τρία χρόνια μετά, νιώθω αρκετά ασφαλής εδώ, αλλά φοβερά απογοητευμένος από τις Αρχές. Από τη χώρα ολόκληρη. Νιώθω πως κανείς δεν νοιάζεται για το τι μας έχει συμβεί. Δεν έρχεται κανείς να δει τι κάνεις, αν έχεις orthοποθήσει, πώς θα orthοποθήσεις. Θέλω να πω, αν περπατώ στον δρόμο και πέσω σε μια λακκούβα και σπάσω το πόδι μου, μπορώ να μηνύσω τον δήμο ή την εταιρεία που την έσκαψε και θα με αποζημιώσουν. Αλλά όταν τα σκατώνει η κυβέρνηση, είναι λες και δεν μπορείς να κάνεις τίποτα. Λαμβάνω ένα κάποιο επίδομα, μα είναι μικρό, δεν μπορώ να προχωρήσω στη ζωή μου βασιζόμενος σ' αυτό. Και ψυχοθεραπεία μου έχουν προσφέρει – αλλά πώς να το πω; Σε κανονικές συνθήκες μπορείς να βρεις δικαίωση, να αποζημιωθείς και με το παραπάνω. Ενώ τώρα εγώ δεν μπορώ να δουλέψω, η ζωή μου είναι ένα χάος, δεν έχω καταφέρει να βρω μια νορμάλ, σταθερή δουλειά, να έχω ένα εξασφαλισμένο εισόδημα. Ζω μόνο με όσα μου επιτρέπει το επίδομά μου, κι αυτό είναι πολύ περιορισμένο. Η χώρα μου δεν με στηρίζει όσο θα έπρεπε, παρόλο που εκείνοι φταίνε που άφησαν αυτό το πράγμα να συμβεί. Θα ήθελα να υπάρχει ένα πρόγραμμα αποκατάστασης που θα με βοηθούσε να επανέλθω σε κατάσταση πλήρους λειτουργικότητας. Γιατί τώρα δεν είμαι λειτουργικός. Υπάρχουν άνθρωποι που με βοηθούν εθελοντικά ή εν μέρει, αλλά δεν είναι το ίδιο με το να αναλάβουν τις ευθύνες τους οι αρμόδιοι και να διασφαλίσουν την αποκατάστασή μου.

Πριν από την 7η Οκτωβρίου δεν την πολυσκεφτόμουν τη Γάζα. Δεν τους μισούσα, δεν ασχολιόμουν, ένιωθα ότι αυτοί ζουν τη ζωή τους εκεί κι εγώ τη δική μου εδώ και ότι απλώς η υπόθεση είχε κολλήσει και δεν υπήρχαν και πολλά που μπορούσε να κάνει κανείς. Τώρα νιώθω πως η Χαμάς δεν είναι το μόνο πρόβλημα στη Γάζα. Πώς να το πω; Νιώθω ότι δεν υπάρχουν αθώοι, πως κανείς εκεί δεν ήταν αμέτοχος. Δεν πιστεύω ότι υπήρχαν άνθρωποι στη Γάζα που να μην ήταν συνένοχοι σε ό,τι συνέβη, όλοι συνδέονται με κάποιον τρόπο μεταξύ τους. Και κάπως έχουν πείσει και τα παιδιά τους πως το όνειρο που πρέπει να έχουν είναι, όταν μεγαλώσουν, να γίνουν τζιχαντιστές. Τα έχουν δηλητηριάσει. Είναι ψυχικά ρημαγμένα και δεν ξέρω αν υπάρχει τρόπος να αποκατασταθούν. ●

Τρία χρόνια μετά, νιώθω αρκετά ασφαλής εδώ, αλλά φοβερά απογοητευμένος από τις Αρχές. Από τη χώρα ολόκληρη. Νιώθω πως κανείς δεν νοιάζεται για το τι μας έχει συμβεί.

Εϊτάν Χάλι

Θέλω να μιλώ για την κόρη μου, να λέω στους ανθρώπους ποια ήταν, να μην γίνει απλώς ένα όνομα, ένας αριθμός. Αν τη θυμόμαστε, νιώθω πως είναι ακόμα εδώ.

Μεράβ Μπεν Ρούμπι

Μεράβ Μπεν Ρούμπι

(Πισόν Λε Τσιόν, κεντρικό Ισραήλ)

Η Μεράβ Μπεν Ρούμπι έχασε στις 7/10, στο Φεστιβάλ Νόβα, την 23χρονη κόρη της, Εντέν

Η Εντέν ήταν η κόρη μου. Ήταν 23 χρονών όταν δολοφονήθηκε, στις 7 Οκτωβρίου 2023. Ήταν ένα πανέμορφο κορίτσι, αστείο, γεμάτο ζωή, γεμάτο όνειρα. Της άρεσε να ζωγραφίζει, της άρεσαν τα τατουάζ, η μουσική. Είχε τεράστια καρδιά. Ήταν η καλύτερή μου φίλη. Με φώναζε «imush», χαϊδευτικό του «ima» (μαμά). Μου λείπει η φωνή της, το γέλιο της, οι αγκαλιές της. Πάνω απ' όλα μου λείπουν τα μικρά πράγματα. Όταν γύριζε σπίτι κι άνοιγε την πόρτα κι έλεγε «*Imush, τι έχουμε για φαΐ; Πεινάω!*». Είχε τόσα όνειρα... Ονειρευόταν ν' ανοίξει μια γκαλερί στη Νέα Υόρκη, ήθελε να ερωτευτεί, να παντρευτεί, να κάνει τρία παιδιά, να ταξιδέψει. Είχε όλη τη ζωή μπροστά της.

Η Εντέν πήγε στο Φεστιβάλ Νόβα με το αγόρι της, τον Αριέλ. Είχαν γνωριστεί στην Ινδία. Όταν ξεκίνησαν οι επιθέσεις, προσπάθησαν να βρουν ένα ασφαλές μέρος να κρυφτούν. Μπήκαν σ' ένα μικρό καταφύγιο κοντά στο κιμπούτς Μπε'ερί μαζί με άλλους, μεταξύ αυτών και τη Γιουβάλ Ραφαέλ, που πήγε στη Γιουροβίζιον, ίσως την ξέρετε. Από εκεί μέσα μου έστειλε μήνυμα ότι φοβόταν. Στην αρχή έγραψε ότι ήταν όλοι τους εντάξει, αλλά ανησυχούσε για την ασφάλειά τους. «*Πού είναι η αστυνομία; Πού είναι ο στρατός;*» έγραψε. Αργότερα: «*Μαμά, τι θα κάνουμε; Φοβάμαι*». Προσπάθησα πολλές φορές να επικοινωνήσω μαζί της, τηλεφωνούσα, έστελνα μηνύματα. Δεν απάντησε ξανά. Πρέπει να ήταν τρομοκρατημένη εκεί μέσα. Για τέσσερις ολόκληρες μέρες την ψάχναμε στα τυφλά, δεν ήρθε κανείς να μας βοηθήσει, κανείς να μας ειδοποιήσει. Το Ισραήλ ήταν βυθισμένο στο χάος, την ψάχναμε στις εικόνες της τηλεόρασης, στα ΜΜΕ... Κανείς, κανείς δεν βοηθούσε.

Τέσσερις μέρες αργότερα ήρθε εκείνο το χτύπημα στην πόρτα. Είδα τους αξιωματικούς να στέκονται απέξω σιωπηλοί. Άνοιξα την πόρτα κι άρχισα να ουρλιάζω: «*Πείτε μου ότι την απήγαγαν, πείτε μου ότι δεν είναι νεκρή*». Αλλά ένας απ' αυτούς άρχισε απλώς να κουνάει το κεφάλι του πέρα δώθε χωρίς να πει λέξη. Από εκείνη τη στιγμή η ζωή μου άλλαξε τελείως. Δεν θυμάμαι καθόλου τις τέσσερις μέρες που την ψάχναμε, κάτι έχει πάθει το κεφάλι μου κι έχουν σβηστεί όλα· θυμάμαι μόνο ότι δεν μας βοηθούσε κανείς. Αλλά εκείνο το χτύπημα στην πόρτα δεν θα το ξεχάσω ποτέ. Και θυμάμαι να πιστεύω πράγματα αδύνατα· ήλπιζα, πίστευα με όλη μου την καρδιά ότι είχαν κάνει λάθος, ότι η Εντέν δεν είχε πεθάνει.

Έχω ένα ακόμα παιδί, τον Ρόι. Είναι πολύ δύσκολο και γι' αυτόν και για τον σύζυγό μου. Το δυσκολότερο είναι που ξέρω ότι πρέπει να ζήσω την υπόλοιπη ζωή μου χωρίς εκείνη. Οι άνθρωποι νομίζουν ότι η ζωή μου συνεχίζεται, αλλά εγώ μέσα μου δεν καταλαβαίνω πώς γίνεται αυτό που ζω να είναι η ζωή μου. Το σπίτι είναι τόσο ήσυχο, η Εντέν ήταν γεμάτη ζωή και γέλια, τώρα ζούμε μες στη σιωπή. Γι' αυτό θέλω να μιλώ για εκείνη, θέλω να λέω στους ανθρώπους ποια ήταν, να μην γίνει η κόρη μου απλώς ένα όνομα, ένας αριθμός: ν' ακούω τη φωνή της, το γέλιο της. Αν τη θυμόμαστε, νιώθω πως είναι ακόμα εδώ.

Η Εντέν είχε γεννηθεί στη Θεσσαλονίκη. Τη λάτρευε την Ελλάδα, δούλευε σε κατασκήνωση στο Λιτόχωρο, αγαπούσε τα παιδιά. Σημαίνει πολλά για μένα που τη θυμούνται ακόμα εκεί. Έρχομαι και βλέπω τα αντισημιτικά σλόγκαν στους τοίχους και δεν θέλω, δεν θέλω να φοβάμαι στην Ελλάδα. Και δεν θα φοβηθώ. Είμαστε ένας λαός από λιοντάρια. Ο κόσμος όλος δεν μπορεί να μας κάνει cancel.

Τώρα που έγινε η επίθεση στο αεροπλάνο από το Ντουμπάι μου ήρθε στο νου η 7η Οκτωβρίου, γιατί και οι επιβάτες εκεί μέσα αποκλεισμένοι από τον έξω κόσμο ήταν, όπως το παιδί μου και τ' άλλα παιδιά στο καταφύγιο. Η Γιουβάλ, αφού σώθηκε, έλεγε ότι, αν δεν ήταν η Εντέν μου, εκείνη δεν θα ζούσε σήμερα. Οι επιβάτες της πτήσης αυτής ήταν πάρα πολύ τυχεροί. Η κόρη μου δεν ήταν. Κι εγώ είμαι απλώς μια μητέρα που η κόρη της εξαφανίστηκε από το πουθενά, από τη μια μέρα στην άλλη.

Δεν θέλω να την ξεχάσει ο κόσμος. Δεν θέλω να ξεχαστεί η 7η Οκτωβρίου. Στα εβραϊκά λέμε «*Αμ'Ισραελ χάν*». Ξέρετε τι σημαίνει αυτό; Ο λαός του Ισραήλ ζει. Αυτό θέλω να γράφετε. ●

Μπένης Νατάν

(Χάιφα, βόρειο Ισραήλ)

Ο Μπένης Νατάν ζει στη Χάιφα, την πιο πολυθρησκευτική και πολυφυλετική πόλη του Ισραήλ. Το Σάββατο 7/10/23 θρискόταν στο σπίτι με την οικογένειά του.

Εκείνο το πρωινό ξύπνησα κάπως αργά, κατά τις 9:30. Ήταν Σάββατο και δεν είχα λόγο να σηκωθώ πιο νωρίς. Βλέπω το WhatsApp της οικογένειας και η νύφη μου έγραφε ότι γίνονταν «παράλογα» πράγματα. Δεν καταλάβαινα για τι πράγμα μιλούσε. Μπήκα λοιπόν στον ιστότοπο της *Haaretz* και άνοιξα και την τηλεόραση και κατάλαβα ότι κάτι τρομερό συνέβαινε, παρότι δεν υπήρχαν πολλές πληροφορίες ακόμα, ούτε για το Φεστιβάλ Nona, μόνο κάτι σκόρπιες φήμες ότι είχε γίνει εισβολή στα κιμπούτς και στην πόλη Σντερότ, στο νότιο Ισραήλ. Καταλάβαινα ότι υπήρχαν θύματα. Υπήρχε μια αμυδρή αίσθηση ότι αυτή η επίθεση διέφερε από τις κατά καιρούς επιθέσεις με ρουκέτες, αλλά δεν φανταζόμασταν ότι θα μπορούσαν έτσι σε μια χώρα με τέτοια αμυντική ισχύ. Σιγά σιγά άρχισαν να συσσωρεύονται οι πληροφορίες: έμαθα από έναν φίλο ότι ο εγγονός του, που υπηρετούσε σε επίλεκτη μονάδα του στρατού, είχε κληθεί να αντιμετωπίσει τους εισβολείς. Η πρώτη ξεκάθαρη εικόνα που είχαμε για το μέγεθος της επίθεσης ήταν έπειτα από δύο ολόκληρες μέρες. Γενικά επικρατούσε άγνοια.

Η Υπηρεσία Πληροφοριών του Στρατού προσπαθούσε να βρει τον αρχηγό της κι αυτός δεν σήκωνε το τηλέφωνο· ήταν στο Εϊλάτ με μια φίλη του και δεν απαντούσε. Όλα αυτά τα μάθαμε πολύ αργότερα φυσι-

κά. Το επιτελείο δεν αντέδρασε και γι' αυτό πρέπει να ελεγχθεί και ο ίδιος ο Νετανιάχου, ο οποίος ισχυρίζεται ότι τον ξύπνησαν αργά κι άργησε να φτάσει στο κέντρο επιχειρήσεων, όπου αντέδρασε, κατά τη γνώμη μου, με τον χειρότερο δυνατό τρόπο. Όπως και να 'χει, πρέπει να δημιουργηθεί μια ανεξάρτητη κρατική επιτροπή έρευνας για όλα αυτά, κι ο Νετανιάχου προφανώς αντιτίθεται γιατί έχει τη φωλιά του λερωμένη.

Εκείνες τις πρώτες μέρες οι πολίτες πήραν την κατάσταση στα χέρια τους για να ενισχύσουν τους στρατιώτες: οργάνωναν κουζίνες γιατί ο στρατός δεν ήταν έτοιμος να δεχτεί τόσους εφédρους· ήταν μια κατάσταση δύσκολη, καμία σχέση με τον πόλεμο του Γιουγκοσλαβικού, πενήντα χρόνια πριν, όπου είχα στρατό εναντίον στρατών. Εδώ πήγαιναν τακτικοί ή έφεδροι στρατιώτες να πολεμήσουν και ο στρατός δεν είχε τις υποδομές να τους παράσχει αυτά που έπρεπε. Η δική μου οικογένεια στάθηκε τυχερή: η μία μου κόρη, αξιωματικός στα τεθωρακισμένα, έγινε μητέρα λίγο μετά την 7η Οκτωβρίου και δεν κλήθηκε στον στρατό. Ο άνδρας που την αντικατέστησε σκοτώθηκε. Ο γαμπρός μου είχε εκπαιδευτεί σε προηγούμενης γενιάς τεθωρακισμένα και δεν κλήθηκε. Ο γιος μου είχε ένα ατύχημα στον ώμο όταν ήταν στον στρατό και δεν τον κάλεσαν εντέλει ποτέ. Από αυτή την άποψη, ήμασταν πάρα πολύ τυχεροί. Από την άλλη, έβλεπα και άκουγα για ανθρώπους, παιδιά, που χάθηκαν. Πονούσε η ψυχή μου.

Εν τω μεταξύ, αν κοιτούσε κανείς τι γινόταν γύρω, στην κοινωνία, θα έτριβε τα μάτια του: ξαφνικά, το Ισραήλ άρχισε να κλίνει προς τα δεξιά. Μέσα σε λίγες μόνο ημέρες, ακόμη και οι αριστεροί –κι εγώ μια ζωή στην ισραηλινή Αριστερά ανήκα, στο Μέρετζ, το πιο αριστερό μη αραβικό κόμμα που υπήρχε– νιώσαμε ότι μας μαχαίρωναν πίσω-πλάτα. Ποιοι; Οι άνθρωποι με τους οποίους

πιστεύαμε ότι μπορούσαμε να κάνουμε ειρήνη, οι Άραβες, των οποίων τα δικαιώματα υποστηρίζαμε. Πισώπλάτα. Όσο περνούσαν οι ώρες και μαθαίναμε για εκατοντάδες νεκρούς, βλέπαμε σκηνές από τα νοσοκομεία όπου έφταναν οι τραυματίες, μιλούσαμε με συγγενείς ανθρώπων που πήγαν να αποκορύνουν την εισβολή μόνοι τους, με τα ιδιωτικά τους αυτοκίνητα, και πολλοί από αυτούς δεν επέστρεψαν ποτέ... Είδαμε απλούς πολίτες από τη Γάζα να μπαίνουν στο Ισραήλ και να βιάζονταν να πανηγυρίζουν όταν επέστρεψαν οι χαμασίτες με τα πτώματα και τους ομήρους... Δεν έχω λόγια.

Από τότε μέχρι σήμερα είμαι σε κατάθλιψη. Γι' αυτούς που χάθηκαν, για το πού πηγαίνουμε. Το Ισραήλ έχει στραφεί προς τα δεξιά, οι έποικοι στη Δυτική Όχθη έχουν γίνει κράτος εν κράτει, η λύση των δύο κρατών έχει εγκαταλειφθεί. Δεν βλέπω κανέναν ηγέτη στο Ισραήλ διατεθειμένο να προχωρήσει προς αυτή την κατεύθυνση πια, αλλά ούτε και κάτι αντίστοιχο από τους Παλαιστίνιους. Χάθηκε η ελπίδα κι αυτό με στενοχωρεί ιδιαίτερα. Κάποτε λέγαμε θα καθίσουμε να συζητήσουμε, θα τα βρούμε. Με την 7η Οκτωβρίου κατάλαβα ότι οι Παλαιστίνιοι δεν ήθελαν την ειρήνη. Και στο παρελθόν, όσες φορές είχαμε φτάσει σε συνομιλίες, κυρίως οι Παλαιστίνιοι τίναζαν τα πράγματα στον αέρα. Έλεγε ο Αλ Καρντάουι, πνευματικός ηγέτης της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, πως όλοι οι Εβραίοι του Ισραήλ πρέπει να θανατωθούν, είτε είναι μικρά παιδιά, γιατί θα γίνουν στρατιώτες, είτε είναι οι γυναίκες, γιατί και αυτές θα υπηρετήσουν και θα γίνουν μητέρες στρατιωτών, είτε είναι γέροντες, γιατί και αυτοί έχουν υπηρετήσει. Όλοι πρέπει να πεθάνουν. Αλλά εγώ έλεγα πάντα πως δεν έχει σημασία, λέει αυτός. Το θέμα είναι αν θα μπορούσε, έστω και τώρα, να βρεθεί μια λύση. Αλλά δεν το βλέπω. Όχι πια. Κι αυτό ακριβώς με οδηγεί στη θλίψη τη μεγάλη. **Α**

Από τότε μέχρι σήμερα είμαι σε κατάθλιψη. Γι' αυτούς που χάθηκαν, για το πού πηγαίνουμε. Το Ισραήλ έχει στραφεί προς τα δεξιά, οι έποικοι στη Δυτική Όχθη έχουν γίνει κράτος εν κράτει, η λύση των δύο κρατών έχει εγκαταλειφθεί.

Μπένης Νατάν

Three Shades of Originality: Τα adidas Originals μάς ταξιδεύουν στις διαφορετικές πλευρές του στιλ

Τρεις διαφορετικοί κόσμοι, ένας μοναδικός τρόπος να είσαι εσύ

Της ΛΑΜΠΡΙΝΗΣ ΤΡΟΥΓΚΟΥ

Όλοι πιστεύουν ότι ξέρουν ποιος είσαι. Στην πραγματικότητα όμως, είσαι πολλά περισσότερα. Με αυτή την ιδέα ξεκίνησε το **Three Shades of Originality**, ένα ταξίδι από την Αθήνα στην Πελοπόννησο, με τα **adidas Originals** να συστήνουν τρεις διαφορετικούς κόσμους: **Knit**, **Denim** και **Icons**. Τρεις εκφράσεις του στιλ και τρεις διαφορετικοί τρόποι προσωπικής έκφρασης.

Η αρχή έγινε στο **adidas Originals Store Athens** στο Σύνταγμα. Εκεί συναντήθηκαν η **Λίλα Τριάντη (LILA)**, η **Άννα Θεοδωρίδη**, ο **Χρήστος Καρακατσάνης (Dr. Chris)**, η **Νικολίνα Νικολούζου**, ο **Χάρης Τάσος (Madney)**, η **Εύη Δαέλη**, ο **Μάριος Βαμβακάρης (Tourio)**, ο **Softsis (Skrp)** και η **Αγγελική Μανουσάκη**. Λίγο αργότερα, όλοι μπήκαν στο adidas van και ξεκίνησαν για την Πελοπόννησο.

«Για να καταλάβεις ποιος είσαι, γνώρισε εκείνους που δεν ξέχασαν ποτέ ποιοι είναι»

Η άφιξή μας στο **MANNA Arcadia** είχε κάτι από κινηματογραφική σκηνή. Τα αρκαδικά βουνά, η βροχή και η φθινοπωρινή ατμόσφαιρα έμοιαζαν να έχουν στήσει το σκηνικό για την πρώτη στάση του ταξιδιού: το **Knit**. Η πρώτη ημέρα ήταν αφιερωμένη στην παρατήρηση, στην αναζήτηση και σε όλα εκείνα που τελικά μας εκφράζουν.

Τα adidas knit κομμάτια ταίριαξαν με την κρύα ατμόσφαιρα του μέρους και κάθε Original τα φόρεσε με τον δικό του τρόπο. Η πρώτη φωτογράφιση έγινε στον **Αι-Πιώργη**, το παραδοσιακό αυτοεξυπηρετούμενο καφενείο της Λάστας. Δυο κύριοι απολάμβαναν τον ελληνικό καφέ τους, κάποιοι από εμάς ξεκίνησαν μια παρτίδα τάβλι, ενώ ο χώρος μύριζε ζεστό ελληνικό καφέ και χειροποίητο κρασί. Όταν ήρθε η ώρα της αναχώρησης προς το ξενοδοχείο, κανείς από εμάς δεν ήταν έτοιμος να φύγει. Το μόνο που μας έκανε να σηκωθούμε από τις καρέκλες μας ήταν η υπενθύμιση για το δείπνο στο **MANNA** που μας περίμενε.

«Όλοι πιστεύουν ότι ξέρουν ποιος είσαι. Διάψευσέ τους».

Το επόμενο πρωί το σκηνικό μας άλλαξε. Αποχαιρέτησαμε το βουνό και πήραμε τον δρόμο προς κάτι παραθαλάσσιο. Επόμενη στάση, λοιπόν, το **Dexamenes Seaside Hotel** και το στιλ άλλαξε από το **Knit** στο **Denim** με κάθε Original να το προσαρμόζει στο προσωπικό του στιλ. Το εντυπωσιακό σκηνικό του ξενοδοχείου ήταν μόνο η αρχή, αφού ο δεύτερος προορισμός είχε πολλά ακόμη να μας αποκαλύψει.

Αν το **Knit** ήταν η στιγμή της παρατήρησης, το **Denim** ήταν η στιγμή του πειρατισμού. Η πλευρά του εαυτού σου που δοκιμάζει κάτι διαφορετικό και ξεφεύγει από όσα θεωρεί δεδομένα. Έτσι βρεθήκαμε στο **Indigo Expression Workshop**, όπου οι Originals χρησιμοποίησαν την τεχνική της κυανοτυπίας για τη δημιουργία ξεχωριστών σχεδίων που κράτησαν ως ανάμνηση της όλης εμπειρίας. Ακολούθησαν η επόμενη φωτογράφιση και το βράδυ ένα ακόμη μοναδικό δείπνο στο ξενοδοχείο.

«Τι συμβαίνει όταν όλες οι πλευρές σου γίνονται μία»»

Η τρίτη ημέρα ήταν αφιερωμένη στα **Icons**. Αυτή τη φορά, στο επίκεντρο βρέθηκε η προσωπική έκφραση και όλα όσα επιλέγει κανείς να κρατήσει, εκείνα με τα οποία τολμά να πειραματιστεί και, τελικά, ο τρόπος με τον οποίο τα κάνει δικά του. Σε ένα εργαστήριο κεραμικής, οι Originals δημιούργησαν τα δικά τους έργα τέχνης, αντλώντας έμπνευση από την adidas και μεταφέροντας ο καθένας κάτι από τη δική του αισθητική στη δημιουργία του.

Αργότερα, πίσω στο **Dexamenes Seaside Hotel** οι Originals ταξιδιώτες μας ξεκίνησαν να πειραματίζονται με συνδυασμούς adidas κομματιών μεταξύ των **Knit**, **Denim** και **Icons**, κι έτσι μια από τις δεξαμενές μεταμορφώθηκε σε χώρο styling. Καρό μοτίβα, knit κομμάτια, denim και iconic Originals συνδυάστηκαν στις εμφανίσεις, ενώνοντας τις διαφορετικές αποχρώσεις που είχαν προηγηθεί. **Curator, Creator, Icon**: τρεις διαφορετικές πλευρές που στην πραγματικότητα μπορούν να συνυπάρχουν. Να παρατηρείς τι σε εκφράζει, να πειραματίζεσαι και, τελικά, να τα συνδυάζεις και να τα κάνεις δικά σου.

«Δεν ήσουν ποτέ μόνο ένα πράγμα»

Ίσως αυτή να είναι τελικά η ουσία του **Three Shades of Originality**. Το να είσαι original δεν σημαίνει να χωρέσεις σε μία συγκεκριμένη εκδοχή του εαυτού σου. Σημαίνει να μπορείς να αλλάζεις, να πειραματίζεσαι, να επιστρέφεις σε όσα αγαπάς και να τα επαναπροσδιορίζεις. Να έχεις, με άλλα λόγια, την ελευθερία να είσαι όλες οι εκδοχές του εαυτού σου.

ΕΔΙΜΟ

Θα συνεχιστεί το δίκτυο που έφερε τη μοριακή ογκολογία πιο κοντά στους ασθενείς;

Το πρωτοποριακό δίκτυο ιατρικής ακριβείας έδωσε σε ασθενείς με καρκίνο πρόσβαση, χωρίς κόστος, σε μοριακές εξετάσεις που σε ορισμένες περιπτώσεις βοηθούν στην επιλογή θεραπείας. Ο **Κωνσταντίνος Στρατάκης**, συντονιστής του ΕΔΙΜΟ και επιστημονικός διευθυντής της ΔΙΓΕΝΙΑ, μιλά για τις υποδομές και το μέλλον τους.

Στο εργαστήριο της μονάδας, η **Εμμανουέλα Λιναρδάκη** μάς δείχνει πώς αναλύεται ένα δείγμα.

Της ΔΗΜΗΤΡΑΣ ΓΚΡΟΥΣ

ΓΝΩΡΙΖΑΤΕ ΟΤΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, εδώ και τέσσερα χρόνια, προσφέρονται σε ογκολογικούς ασθενείς εξειδικευμένες μοριακές εξετάσεις χωρίς κόστος; Τον περασμένο Απρίλιο, το Ελληνικό Δίκτυο Μοριακής Ογκολογίας (ΕΔΙΜΟ) παρουσίασε στο Μέγαρο Μουσικής τον απολογισμό της δράσης του: περισσότεροι από 1.500 ασθενείς είχαν ήδη ωφεληθεί από τις υπηρεσίες του. Ο αριθμός μου κίνησε την περιέργεια, αλλά άφηνε ανοικτή την πιο ουσιαστική ερώτηση: τι μπορεί να μάθει ένας ασθενής από αυτές τις εξετάσεις και πώς αξιοποιείται η πληροφορία στη φροντίδα του;

Το ΕΔΙΜΟ συντονίζεται από το Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ), έναν από τους σημαντικότερους ερευνητικούς οργανισμούς της χώρας, με έδρα το Ηράκλειο Κρήτης. Συνδέει πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα και κλινικές που δραστηριοποιούνται στη μοριακή ογκολογία και την ιατρική ακριβείας, με στόχο η γνώση για τα γενετικά χαρακτηριστικά των όγκων να φτάνει από το εργαστήριο στον γιατρό και στον ασθενή. Για να καταλάβω πώς λειτουργεί, συνάντησα στο ιατρείο του στην Αθήνα τον καθηγητή Γενετικής Κωνσταντίνο Στρατάκη, συντονιστή του ΕΔΙΜΟ, με μακρά ερευνητική διαδρομή στη μελέτη των όγκων.

Ένα δίκτυο για καλοήθεις και κακοήθεις όγκους

Η προσπάθεια να οργανωθεί ένα εθνικό δίκτυο ιατρικής ακριβείας στην ογκολογία είχε ξεκινήσει ήδη από το 2018. Το ΕΔΙΜΟ συγκροτήθηκε το 2022, και ο κ. Στρατάκης εξηγεί ποια κατεύθυνση θέλησε να του δώσει: «Όταν ανέλαβα το Ελληνικό Δίκτυο Μοριακής Ογκολογίας, επιστρέφοντας από την Αμερική, είπα από

την πρώτη στιγμή ότι το δίκτυο πρέπει να καλύπτει τόσο τα καλοήθη όσο και τα κακοήθη νεοπλασμάτα». Η έμφαση και στους καλοήθεις όγκους συνδέεται με τη δική του ερευνητική διαδρομή, που εκτείνεται από τον καρκίνο των επινεφριδίων και του θυρεοειδούς έως καλοήθη νεοπλασμάτα που σχετίζονται με κληρονομική προδιάθεση. «Όταν λέμε “όγκος”, το μυαλό πηγαίνει συνήθως στον καρκίνο. Στην πραγματικότητα όμως τα νεοπλασμάτα χωρίζονται σε καλοήθη και κακοήθη. Υπάρχουν καλοήθεις όγκοι που, παρότι δεν κάνουν μεταστάσεις, μπορούν να επηρεάσουν καθοριστικά την ποιότητα ζωής».

Η λειτουργία ενός τέτοιου δικτύου προϋποθέτει συνεργασία ανάμεσα σε διαφορετικούς επιστημονικούς φορείς. Στο ΕΔΙΜΟ συμμετέχουν, μαζί με το ΙΤΕ, το ΕΚΠΑ, τα πανεπιστήμια Κρήτης, Πατρών και Θεσσαλίας, το Ελληνικό Ινστιτούτο Παστέρ, ο Δημόκριτος και το ερευνητικό κέντρο Αλέξανδρος Φλέμιγκ. «Τα κέντρα επικοινωνούν μεταξύ τους;» ρωτώ τον κ. Στρατάκη. «Σας ευχαριστώ για την ερώτηση», απαντά γελώντας. «Συχνά λέγεται ότι οι Έλληνες δεν συνεργάζονται. Μια χαρά συνεργάζονται. Για τέσσερα ολόκληρα χρόνια είχαμε κάθε μήνα συνεδρίαση της επιστημονικής επιτροπής. Συζητούσαμε τόσο τα πρακτικά όσο και τα επιστημονικά ζητήματα. Υπήρχε απαρτία, υπήρχε εκπροσώπηση όλων των φορέων. Πραγματικά υπήρξε συνεργασία».

Τι μπορούν να δείξουν οι μοριακές εξετάσεις;

Στα τέσσερα χρόνια λειτουργίας του, το ΕΔΙΜΟ είχε δεχθεί περίπου 2.000 παραπομπές για εξειδικευμένες εξετάσεις. Μελετώντας τα ιδιαίτερα μοριακά χαρακτηριστικά ενός όγκου, οι επιστήμονες μπορούν να δώσουν στον γιατρό πληροφορίες χρήσιμες για τη διάγνωση, την πρόγνωση ή την επιλογή θεραπείας, εξηγεί ο κ. Στρατάκης. Μια από τις τεχνολογίες που αξιοποιήθηκαν είναι και η υγρή βιοψία. Αντί για δείγμα από τον ίδιο τον όγκο,

η ανάλυση γίνεται σε δείγμα αίματος, όπου οι επιστήμονες αναζητούν, μεταξύ άλλων, γενετικό υλικό που προέρχεται από καρκινικά κύτταρα. Ανάλογα με την περίπτωση και την εξέταση, η πληροφορία αυτή μπορεί να βοηθήσει στην επιλογή θεραπείας ή στην παρακολούθηση της νόσου.

«Πιστεύω πραγματικά ότι η υγρή βιοψία είναι το μέλλον πολλών από όσα συζητάμε σήμερα στην Ογκολογία», λέει ο καθηγητής, σημειώνοντας ότι στο ΕΔΙΜΟ τέτοιες εξειδικευμένες αναλύσεις προσφέρθηκαν στους ασθενείς δωρεάν. «Είναι εξετάσεις που έχουν πολύ υψηλό κόστος εκτός δικτύου – ενώ η υγρή βιοψία ουσιαστικά δεν γίνεται πουθενά αλλού στην Ελλάδα με αυτόν τον τρόπο» επισημαίνει.

Θα συνεχίσουν όμως οι ασθενείς να έχουν πρόσβαση σε αυτές τις εξετάσεις χωρίς κόστος;

Η χρηματοδότηση και η επόμενη μέρα

Το ερώτημα για το μέλλον του ΕΔΙΜΟ δεν είναι θεωρητικό. Στην αρχική σελίδα του δικτύου παραμένει αναρτημένη μια ανακοίνωση με ημερομηνία 18 Ιουνίου 2026: «ορισμένες από τις αναλύσεις του ΕΔΙΜΟ έχουν ολοκληρωθεί και δεν δεχόμαστε νέες παραπομπές». Η ανακοίνωση συνδέει τον περιορισμό αυτό με την επικείμενη ολοκλήρωση του προγράμματος και καταγράφει ποιες αναλύσεις παρέμεναν τότε διαθέσιμες. Αναφέρει επίσης ότι η συντονιστική ομάδα καταβάλει προσπάθειες για τη συνέχιση όλων των δραστηριοτήτων από τον Σεπτέμβριο του 2026 και μετά.

Η αρχική χρηματοδότηση από το Ταμείο Ανάκαμψης είχε συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα, καθώς το πρόγραμμα λήγει εντός του 2026. Το ζητούμενο πλέον είναι με ποια χρηματοδότηση και με ποιο πλαίσιο θα συνεχιστούν οι υπηρεσίες που δημιουργήθηκαν. Για έναν ασθενή, αυτό μπορεί να σημαίνει πρόσβαση σε μια εξέταση που θα βοηθήσει τον γιατρό του να επιλέξει θεραπεία ή να παρακολουθήσει τη νόσο. Για την έρευνα, σημαίνει τη δυνατότητα να συνεχίσει

να αξιοποιεί και να εμπλουτίζει τη γνώση που συγκεντρώθηκε.

«Το νόημα του Ταμείου Ανάκαμψης ήταν να δημιουργηθούν υποδομές μέσα στις ευρωπαϊκές χώρες. Υποδομές που, εφόσον αποδεικνύονταν χρήσιμες για την κοινωνία, θα μπορούσαν στη συνέχεια να συνεχιστούν με άλλον τρόπο», λέει ο Κωνσταντίνος Στρατάκης. «Έζησα και εργάστηκα 36 χρόνια στο εξωτερικό και το βλέπω και ως πολίτης, όχι μόνο ως ερευνητής. Θέλω να πιστεύω ότι αυτό που φτιάξαμε στο Ελληνικό Δίκτυο Μοριακής Ογκολογίας είναι πραγματικά χρήσιμο για τους πολίτες και για την κοινωνία. Έχουν δημιουργηθεί εξαιρετικές υποδομές από Έλληνες επιστήμονες και ελπίζω ότι θα συνεχίσουν να υπάρχουν και μετά τη λήξη της χρηματοδότησης».

Μια βάση γνώσης για ασθενείς και έρευνα

Όταν λέει υποδομές, δεν εννοεί μόνο τα εργαστήρια. «Μιλάμε για τεχνολογικές υποδομές, νέες μεθόδους διάγνωσης και παρακολούθησης του καρκίνου, αλλά και για κάτι εξίσου σημαντικό: τη συγκέντρωση και αξιοποίηση της γνώσης».

Αναφέρεται στο ψηφιακό μητρώο που δημιουργήσε το δίκτυο: ένα σύστημα που συγκεντρώνει και συνδέει το κλινικό ιστορικό των ασθενών με τα γενετικά ευρήματα και τα αποτελέσματα των εξετάσεών τους. «Δεν είναι καθόλου εύκολο να φτιάξεις ένα τέτοιο σύστημα: να συνδυάσεις κλινικά ιστορικά, γενετικά δεδομένα, ιατρικές και απεικονιστικές εξετάσεις. Είναι μια βάση γνώσης που μπορεί να αξιοποιηθεί τόσο για τη φροντίδα των ασθενών όσο και για την έρευνα».

»Μπορούμε, για παράδειγμα, να δούμε ποιες γενετικές αλλαγές εμφανίζουν οι καρκίνοι σε ασθενείς στην Ελλάδα και να τις συγκρίνουμε με αντίστοιχα δεδομένα άλλων χωρών. Ο καρκίνος είναι γενετική νόσος, αλλά η εμφάνιση και η εξέλιξή του επηρεάζονται και από το περιβάλλον. Ένα τέτοιο μητρώο μάς δίνει τη δυνατότητα να συνδέουμε τα μοριακά ευρήματα με πληροφορίες για τη ζωή, τις συνήθειες και το περιβάλλον των ανθρώπων».

Ο κ. Στρατάκης σκέφτεται και το επόμενο βήμα. «Θα ήθελα πάρα πολύ το Ελληνικό Δίκτυο Μοριακής Ογκολογίας να μετεξελιχθεί κάποτε σε μια ελληνική biobank», λέει, φέρνοντας ως παράδειγμα τη βρετανική UK Biobank, που συνδυάζει κλινικά και γενετικά δεδομένα με βιολογικά δείγματα περίπου 500.000 ανθρώπων. «Δεν μπορείτε να φανταστείτε τι θησαυροφυλάκιο γνώσης είναι αυτό».

Μια τέτοια βάση γνώσης μπορεί να βοηθήσει τους επιστήμονες να καταλάβουν γιατί δύο άνθρωποι με την ίδια διάγνωση έχουν διαφορετική πορεία. Η ανάλυση ωστόσο τόσο πολλών δεδομένων είναι από μόνη της μια πρόκληση. «Παράγεται τεράστια γνώση κάθε μέρα, αλλά ο ανθρώπινος εγκέφαλος έχει όρια στο να συνδέσει έναν τόσο μεγάλο αριθμό πληροφοριών. Η τεχνητή νοημοσύνη πιθανότατα θα μπορέσει να εντοπίσει μοτίβα και συσχετίσεις που εμείς σήμερα δεν μπορούμε καν να σκεφτούμε».

Το ζητούμενο παραμένει ο συγκεκριμένος άνθρωπος: «Κάθε άνθρωπος έχει το δικό του γενετικό υλικό, ζει σε διαφορετικό περιβάλλον και η νόσος εξελίσσεται διαφορετικά από άνθρωπο σε άνθρωπο. Σήμερα, έχοντας αυτή τη γνώση, μπορούμε να κοιτάξουμε τον συγκεκριμένο άνθρωπο, με τη δική του πορεία».

Μέσα στη ΔΙΓΕΝΙΑ Η διαδρομή ενός δείγματος

ΙΓΕΣ ΜΕΡΕΣ ΑΡΓΟΤΕΡΑ ΒΡΙΣΚΟΜΑΙ ΣΤΟ ΙΤΕ, στο Ηράκλειο Κρήτης. Στο Ινστιτούτο Μοριακής Βιολογίας και Βιοτεχνολογίας λειτουργεί η ΔΙΓΕΝΙΑ, η Μονάδα Διαγνωστικής Γενετικής και Ιατρικής Ακριβείας. Εδώ αναλύονται και δείγματα που παραπέμπονται μέσω του ΕΔΙΜΟ.

Στη μονάδα με υποδέχεται η **Εμμανουέλα Λιναρδάκη**, υπεύθυνη του εργαστηρίου. Με οδηγεί σε έναν μακρύ διάδρομο με κόκκινες πόρτες δεξιά και αριστερά. Πίσω τους βρίσκονται οι χώροι όπου γίνονται διαφορετικές εργασίες και εξετάσεις του δείγματος. Σε ένα από τα δωμάτια, τρεις γυναίκες με λευκές ποδιές εργάζονται σε πάγκους με πιπέτες και μικρά σωληνάκια. Της ζητώ να μου εξηγήσει τι συμβαίνει από την παραλαβή ενός δείγματος έως την έκδοσή του πορίσματος.

Στη ΔΙΓΕΝΙΑ φτάνουν δύο βασικά είδη δειγμάτων: καρκινικός ιστός από βιοψία ή χειρουργείο και αίμα. «Το αίμα αφορά συνήθως περιπτώσεις όπου διερευνούμε κάτι κληρονομούμενο. Μπορεί ένας άνθρωπος να έχει οικογενειακό ιστορικό, χωρίς ο ίδιος να νοσεί, και ο γιατρός του να κρίνει ότι υπάρχει λόγος να γίνει γενετικός έλεγχος», εξηγεί.

Πρώτα γίνεται η παραλαβή και η απομόνωση του γενετικού υλικού. «Τα δείγματα καταγράφονται σε ένα εργαστηριακό σύστημα, παίρνουν έναν μοναδικό κωδικό αριθμό και φτάνουν σε εμάς ανωνυμοποιημένα, μέσω των κλινικών γιατρών». Ακολουθούν ο ποιοτικός έλεγχος και η αλληλούχιση νέας γενιάς (NGS), που επιτρέπει στους επιστήμονες να εξετάσουν τις περιοχές του γενετικού υλικού που τους ενδιαφέρουν. Η δουλειά όμως δεν τελειώνει στο μηχανήμα. «Όταν ολοκληρωθεί η αλληλούχιση, ακολουθεί η βιοπληροφορική ανάλυση και η ερμηνεία των δεδομένων από την ομάδα μας». Το τελικό πόρισμα φτάνει στον ασθενή μέσω του γιατρού του.

Με πιο απλά λόγια, απομονώνουν το DNA των κυττάρων από το υλικό που φτάνει στο εργαστήριο και ψάχνουν τις γενετικές παραλλαγές, όπως μου εξηγεί. «Αυτές μπορεί να έχουν σημασία για το ποια θεραπεία θα πάρει ένας ασθενής, μπορεί να δείχνουν αν υπάρχει προδιάθεση για την ανάπτυξη

ενός καρκίνου ή μπορεί να επιβεβαιώσουν γενετικά μια διάγνωση που έχει ήδη κάνει ο γιατρός».

Υπάρχει μια σημαντική διάκριση: άλλο είναι να αναζητάς μια κληρονομική προδιάθεση και άλλο τις γενετικές αλλαγές που έχουν εμφανιστεί στον ίδιο τον όγκο. «Στην περίπτωση του καρκινικού ιστού ψάχνουμε να δούμε αν υπάρχει κάποια επίκτητη παραλλαγή στον ίδιο τον καρκίνο που θα μπορούσε να επηρεάσει τη θεραπεία που θα πάρει ο ασθενής», λέει η κ. Λιναρδάκη. «Αυτή η πληροφορία μπορεί να οδηγήσει σε μια θεραπεία που θα βοηθήσει περισσότερο τον συγκεκριμένο ασθενή από ό,τι μια γενική προσέγγιση».

Η ιατρική ακριβείας στην πράξη

Η ερώτησή μου είναι πόσο καινούργιο είναι αυτό που κάνουν. «Η ιατρική ακριβείας εφαρμόζεται διεθνώς εδώ και αρκετά χρόνια. Αυτό που αλλάζει είναι η ευρύτερη εφαρμογή της στην Ελλάδα και κυρίως η δυνατότητα πρόσβασης των πολιτών σε αυτές τις υπηρεσίες μέσα από έναν δημόσια χρηματοδοτούμενο φορέα όπως το ΕΔΙΜΟ. Είναι σημαντικό να πούμε ότι δεν υπάρχουν πολλές χώρες όπου τέτοιου είδους αναλύσεις χρηματοδοτούνται από το κράτος και παρέχονται στους πολίτες χωρίς κόστος. Σε αυτό το κομμάτι η Ελλάδα βρίσκεται πολύ μπροστά», εξηγεί η υπεύθυνη του ΔΙΓΕΝΙΑ.

Τι μπορεί να αλλάξει για έναν ασθενή όταν γνωρίζουμε τα γενετικά χαρακτηριστικά του όγκου του; «Μπορεί εγώ να έχω καρκίνο του μαστού ή του πνεύμονα και να έχει και κάποιος άλλος την ίδια διάγνωση. Αν όμως ο δικός μου όγκος έχει μια συγκεκριμένη γενετική παραλλαγή που δεν έχει ο άλλος, μπορεί να πάρω μια διαφορετική θεραπεία, στην οποία θα ανταποκριθώ καλύτερα ή που θα μου προκαλέσει λιγότερες παρενέργειες».

Στη συζήτηση χρησιμοποιεί συχνά τη λέξη «παραλλαγή» αντί για «μετάλλαξη». Ρωτώ αν πρόκειται για το ίδιο πράγμα. «Ουσιαστικά ναι. Απλώς η επιστημονική κοινότητα απομακρύνεται πλέον από τον όρο “μετάλλαξη”, γιατί έχει συνδεθεί με κάτι αποκλειστικά αρνητικό. Μια γενετική παραλλαγή όμως μπορεί να είναι επιβλαβής, ουδέτερη ή ακόμη και θετική. Γι’ αυτό προτιμάμε πια αυτόν τον όρο».

Ποιος μπορεί να ωφεληθεί;

Το πιο σημαντικό: τι χρειάζεται να γνωρίζει ένας άνθρωπος που νοσεί από καρκίνο για αυτές τις εξετάσεις; «Το βασικό είναι να γνωρίζει ότι πλέον στην Ογκολογία υπάρχει η ιατρική ακριβείας και μια πιο εξατομικευμένη προσέγγιση. Να συζητήσει με τον γιατρό του αν ο δικός του καρκίνος μπορεί να ωφεληθεί από μια τέτοια ανάλυση και ενδεχομένως από μια πιο στοχευμένη θεραπεία. Δεν μιλάμε για έρευνα που μένει μέσα στο εργαστήριο· μιλάμε για κάτι που αφορά τον άνθρωπο που νοσεί από καρκίνο».

Η διαδικασία γίνεται πάντα μέσω του γιατρού. «Ο κλινικός γιατρός αξιολογεί αν υπάρχει λόγος να γίνει η ανάλυση, ανάλογα με τον τύπο του καρκίνου, το ιστορικό και το ερώτημα στο οποίο θέλουμε να απαντήσουμε. Δεν έχουν όλοι οι τύποι καρκίνου γνωστούς βιοδείκτες και διαθέσιμα στοχευμένα φάρμακα. Σήμερα όμως υπάρχουν αρκετοί τύποι καρκίνου –όπως του πνεύμονα, του μαστού, των ωοθηκών, του παχέος εντέρου ή του προστάτη– όπου υπάρχουν βιοδείκτες και εγκεκριμένες θεραπείες που τους στοχεύουν».

Πριν φύγω, τη ρωτώ αν η δουλειά της έχει αλλάξει τον τρόπο που αντιμετωπίζει η ίδια την ασθένεια. «Έχω το επιστημονικό υπόβαθρο για να το δω λίγο πιο ψύχραιμα. Ξέρω ότι ο καρκίνος σήμερα δεν σημαίνει απαραίτητα θανατική καταδίκη. Ξέρω ότι δεν είναι όλοι οι καρκίνοι ίδιοι και ότι υπάρχουν πλέον πολύ καλύτεροι τρόποι αντιμετώπισης από ό,τι πριν από δέκα ή δεκαπέντε χρόνια – σε κάποιες περιπτώσεις ακόμη και σε σχέση με πριν από πέντε χρόνια». Και η πρόληψη; «Έχω τη νοοτροπία του “προλαμβάνειν”. Θέλω να ξέρω, γιατί αν υπάρχει κάτι που μπορώ να κάνω, θέλω να έχω την ευκαιρία να το κάνω».

Στη μονάδα Διγενία, στο Ηράκλειο, είδα πόσοι άνθρωποι και πόσα στάδια εργασίας βρίσκονται πίσω από ένα πόρισμα. Το ερώτημα είναι αν οι ασθενείς θα συνεχίσουν να έχουν πρόσβαση σε αυτή τη γνώση μέσω του ΕΔΙΜΟ. **Α**

Μάρτιν Μπάρον

«Ο ΤΡΑΜΠ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΑΡΧΙΚΟΣ, Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΙΝΔΥΝΕΥΕΙ»

Ο **Μάρτιν Μπάρον**, πρώην διευθυντής της *Washington Post* και της *Boston Globe* και παγκοσμίως γνωστός μέσα από το «*Spotlight*», μιλά στην *ATHENS VOICE* για τον Τραμπ, την απειλή για την αμερικανική δημοκρατία και το μέλλον της δημοσιογραφίας.

Του ΛΟΥΚΑ ΒΕΛΙΔΑΚΗ - Φωτό: ΕΙΡΗΝΗ ΣΙΟΥΣΙΟΥΡΑ

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ δεν λέει πολλά στους περισσότερους. Αρκεί όμως να αναφέρεις την ταινία «*Spotlight*» και τα μάτια ανάβουν. Ο **Μάρτιν Μπάρον** είναι ο διευθυντής σύνταξης που, λίγες εβδομάδες αφότου ανέλαβε την *Boston Globe*, έβαλε την ερευνητική ομάδα της εφημερίδας να ψάξει για τη συγκάλυψη της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών από ιερείς στην Αρχιεπισκοπή της Βοστώνης. Η ιστορία έγινε ταινία, η ταινία πήρε Όσκαρ και ο ίδιος συνέχισε να κάνει αυτό που έκανε πάντα.

Βρέθηκε στην Αθήνα, για πρώτη φορά στη ζωή του, λόγω του Athens Democracy Forum. Ήρθε στην πόλη όπου γεννήθηκε η δημοκρατία κουβαλώντας μια διάγνωση που τρομάζει: η αμερικανική δημοκρατία κινδυνεύει. Βρεθήκαμε στην πλατεία Συντάγματος και περπατήσαμε στην περιοχή. Καταλήξαμε στο Αθήνείο, οι άνθρωποι του οποίου είχαν την καλοσύνη να μας παραχωρήσουν τον χώρο για να γίνει η συνέντευξη.

«Είμαι δημοσιογράφος σε όλη μου τη σταδιοδρομία. Έχω αφιερωθεί σ' αυτό το επάγγελμα. Ήμουν διευθυντής σε τρεις μεγάλες εφημερίδες: στη *Miami Herald*, στην *Boston Globe*, που ήταν η βάση για την ταινία «*Spotlight*», και μετά στην *Washington Post*, σε μια πολύ εξαιρετική περίοδο». Ανέλαβε την *Post* στις αρχές του 2013 και έμεινε μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου 2021. Ήταν εκεί πριν την αγοράσει ο Τζεφ Μπέζος, ο οποίος ολοκλήρωσε τη συμφωνία την 1η Οκτωβρίου 2013, και ήταν εκεί όταν ο Ντόναλντ Τραμπ μπήκε στην πολιτική σκηνή.

«Ήξερα ότι ήταν σεισμός»

Του ζητάω να θυμηθεί τον πρωτοσέλιδο τίτλο της *Post* το πρωί μετά την εκλογή του 2016. Σκέφτεται για μια στιγμή: «Αν δεν με απατά η μνήμη μου, ήταν: *Trump Triumphs*». Τον περίμενε αυτό τον θρίαμβο; «Υπήρχαν πολλές ενδείξεις πως θα κέρδιζε. Η Χίλαρι Κλίντον δεν ήταν πολύ δυνατή υποψήφια». Οι δημοσκοπήσεις του Τραμπ είχαν καταρρεύσει μετά τις κασέτες του «*Access Hollywood*», που δημοσίευσε η ίδια η *Post*, όπου ο Τραμπ μιλούσε για το πώς άγγιζε γυναίκες χωρίς τη συναίνεσή τους. Μετά ήρθε η ανακοίνωση του διευθυντή του FBI ότι άνοιγε ξανά την έρευνα για τον ιδιωτικό email server της Κλίντον. «Αυτό άλλαξε τα πάντα. Δεν εξεπλάγην, αλλά ήξερα ότι ήταν ένας σεισμός για το πολιτικό περιβάλλον των ΗΠΑ. Ο Τραμπ ήταν για πρώτη φορά υποψήφιος και ήξερα ότι θα ήταν ένας πρόεδρος που δεν είχαμε ξαναδεί – ήταν θεμελιωδώς αντιδημοκρατικός στις τάξεις του. Είχε ξεκάθαρα αυταρχική παρόρμηση». Ούτε το 2024 τον ξάφνιασε. Ο Τζο Μπάιντεν είχε πολύ χαμηλή δημοτικότητα, η Κάμαλα Χάρις είχε μόνο λίγους μήνες μπροστά της για τις εκλογές και, κατά τη γνώμη του, δεν ήταν ισχυρή υποψήφια. Οι μεγάλες συγκεντρώσεις δεν σημαίνουν απαραίτητα εκλογική νίκη. Μετρούσαν άλλα πράγματα: ο υψηλός πληθωρισμός και η τιμή της βενζίνης. «Κάθε φορά που βλέπεις μια πινακίδα με υψηλή τιμή βενζίνης είναι μια διαδήλωση εναντίον του προέδρου των ΗΠΑ». Το ισχυρότερο πολιτικό θέμα, όμως, ήταν για εκείνον η μετανάστευση. «Είναι δυνατό θέμα στην Ευρώπη αλλά και στις Ηνωμένες Πολιτείες».

«Δεν είμαστε σε πόλεμο, είμαστε στη δουλειά»

Η εκστρατεία Τραμπ κατά του Τύπου, θυμίζει, ξεκίνησε από το καλοκαίρι του 2015. «Συνεχώς αποκαλούσε

τον Τύπο *fake news* και τελικά εχθρούς του λαού. Πάντα ονόμαζε τους δημοσιογράφους σκουπίδια, την πιο κατώτερη μορφή ζωής, προδότες της χώρας». Από την πρώτη μέρα της θητείας του, τον Ιανουάριο του 2017, ο νέος πρόεδρος στάθηκε μπροστά σε στελέχη της CIA και δήλωσε ότι βρίσκεται σε διαρκή πόλεμο με τα μέσα ενημέρωσης. «Είναι εξωφρενικό. Είναι προσβολή για τη δημοκρατία. Ήταν κάποιοι που μόλις είχε ορκιστεί πίστη στο Σύνταγμα και μέρος του Συντάγματος είναι η Πρώτη Τροπολογία που κατοχυρώνει την ελευθερία του Τύπου. Κι εκείνος μιλάει αμέσως για πόλεμο με τον Τύπο».

Του ζητώ να θυμηθεί πώς είχε αντιδράσει ο ίδιος: «Είπα ότι εκείνος υποστηρίζει πως είναι σε πόλεμο μαζί μας, εμείς όμως δεν είμαστε σε πόλεμο με την κυβέρνηση. Κάνουμε τη δουλειά μας. Και η δουλειά μας είναι να επιτηρούμε τους δημόσιους αξιωματούχους, τους ανθρώπους και τους θεσμούς που έχουν εξουσία».

Την ίδια περίοδο ο Τραμπ τον πήρε δύο φορές τηλέφωνο για να διαμαρτυρηθεί. Όλα είχαν αρχίσει μ' ένα δείπνο στον Λευκό Οίκο, που ο Μπάρον περιγράφει στον πρόλογο του βιβλίου του «*Collision of Power: Trump, Bezos, and the Washington Post*». Στο τραπέζι ήταν ο Μπέζος, ο ίδιος, ο εκδότης και ο διευθυντής της σελίδας γνώμης της *Post*, καθώς και ο Τζάρεντ Κούσνερ και η Μελάνια Τραμπ. «Τη δεύτερη φορά που με πήρε, μου φώναζε στο τηλέφωνο λέγοντας ότι όλα είχαν να κάνουν με τον Τζεφ Μπέζος, με την Amazon. Του είπα: «Αυτό δεν είναι αλήθεια και το ξέρετε». Δεν νομίζω, βέβαια, πως είναι συνηθισμένος να του μιλούν έτσι. Αντέδρασε με βρισιές και είπε ότι δεν είμαστε τίποτε άλλο από μια μηχανή μίσους». Η συνομιλία κάποια στιγμή τελείωσε κι, όπως λέει, από τότε δεν του ξαναμίλησε ποτέ.

Ο Μπέζος και οι πιέσεις

Σήμερα ο Μπάρον παραμένει συνδρομητής της *Washington Post* και προτρέπει τους αναγνώστες να μην ακυρώσουν τις συνδρομές τους. Στις ΗΠΑ, εξηγεί, το τμήμα γνώμης είναι χωριστό από το ειδησεογραφικό και το newsroom «συνεχίζει να κάνει εξαιρετική και πολύ σημαντική δουλειά, ελέγχοντας την κυβέρνηση και τον Ντόναλντ Τραμπ». Δεν κρύβει όμως ότι έχει επικρίνει δημόσια τον ιδιοκτήτη της εφημερίδας. Σημείο καμψής θεωρεί την απόφαση του Μπέζος, έντεκα ημέρες πριν από τις εκλογές του 2024, να ακυρώσει την προγραμματισμένη υποστήριξη της εφημερίδας προς την Κάμαλα Χάρις. «Ήταν η ένδειξη τότε, όπως είναι και σήμερα για μένα, ότι προσπαθούσε να διορθώσει τη σχέση του με τον Ντόναλντ Τραμπ».

Ο Τραμπ θεωρούσε τον Μπέζος εχθρό του εξαιτίας της *Post*. Στην πρώτη θητεία, θυμάται ο Μπάρον, προσπάθησε να αυξήσει τα ταχυδρομικά τέλη για τα δέματα της Amazon και παρενέβη σ' ένα συμβόλαιο cloud computing ύψους 10 δισ. δολαρίων για το αμερικανικό υπουργείο Άμυνας. Ο ίδιος πιστεύει ότι ο Μπέζος φοβήθηκε για τα κρατικά συμβόλαια της Amazon και της διαστημικής του εταιρείας, της Blue Origin. «Πρέπει να θυμάστε ότι η Amazon είναι η πηγή του πλούτου του. Η Blue Origin είναι το αντικείμενο του πάθους του, αυτό που τον νοιάζει περισσότερο. Και η *Washington Post* δεν είναι τίποτα από τα δύο».

Γιατί την κρατά τότε; «Η εκτίμησή μου είναι ότι προσπαθεί να διαχειριστεί τη σημερινή δεύτερη θητεία Τραμπ. Οι πιθανότεροι αγοραστές της

Υπάρχουν ενδείξεις πως ο Τραμπ θα βρει τρόπο να αμφισβητήσει τα αποτελέσματα των εκλογών, ισχυριζόμενος ότι υπήρξε νοθεία, όπως έκανε το 2020. Το έκανε μια φορά, θα προσπαθήσει να το ξανακάνει.

Washington Post, πιστεύω, θα ήταν σύμμαχοι του Ντόναλντ Τραμπ. Δεν νομίζω ότι ο Μπέζος θέλει η κληρονομιά του να είναι ότι πούλησε την εφημερίδα σ' έναν σύμμαχο του Τραμπ». Ούτε όμως θα ήθελε να την πουλήσει σε κάποιον που θα θεωρούνταν εχθρός του προέδρου. «Το ασφαλέστερο για εκείνον είναι απλώς να κρατήσει την *Post* μέχρι το τέλος της θητείας Τραμπ».

«Του αρέσουν οι δυνατοί»

Πάμε στη δεύτερη θητεία Τραμπ κι ο Μπάρον μού λέει χωρίς δισταγμό ότι «είναι πολύ χειρότερη». Οδηγώ τη συζήτηση στη σχέση Τραμπ και Βλαντίμιρ Πούτιν. «Κατά βάθος ο Τραμπ είναι αυταρχικός. Όλες οι παρορμήσεις του είναι αυταρχικές. Δεν θεωρώ ότι πιστεύει πραγματικά στη δημοκρατία. Λέει ότι πιστεύει, θα δώσει τον όρκο, αλλά όλη του η συμπεριφορά δείχνει ότι θα ήθελε να έχει αυταρχική εξουσία. Ζηλεύει τη δύναμη που έχουν οι αυταρχικοί ηγέτες του κόσμου – ο Βλαντίμιρ Πούτιν, ο Σι Τζινπίνγκ, ο Κιμ Γιονγκ Ουν. Αυτοί είναι οι άνθρωποι για τους οποίους μιλά με θαυμασμό». Την ίδια ώρα, συνεχίζει, επιτίθεται στους συμμάχους των ΗΠΑ, τους Ευρωπαίους και τον Καναδά. «Έχει πει ιδιωτικά σε άλλους πολιτικούς ότι του αρέσουν οι δυνατοί. Το βλέπει ως σημάδι δύναμης, ότι μπορούν να υπαγορεύουν στους άλλους τι να κάνουν. Ότι έχουν όλη την εξουσία».

Κινδυνεύει η αμερικανική δημοκρατία; «Χωρίς καμία αμφιβολία», λέει κι αναφέρει το κράτος δικαίου, τις επιθέσεις στη δικαιοσύνη, το Κογκρέσο και την ισορροπία μεταξύ των εξουσιών. Ανησυχεί έντονα για τις ενδιάμεσες εκλογές και το ενδεχόμενο ο Τραμπ να αμφισβητήσει το αποτέλεσμα. «Έχει ήδη προσπαθήσει, αλλά το Ανώτατο Δικαστήριο απέρριψε τους ισχυρισμούς του, και χαίρομαι γι' αυτό. Νομίζω ότι υπάρχουν πολλές ενδείξεις πως θα βρει τρόπο να αμφισβητήσει τα αποτελέσματα των εκλογών, ισχυριζόμενος ότι υπήρξε νοθεία, όπως έκανε το 2020. Το έκανε μια φορά, θα προσπαθήσει να το ξανακάνει».

Κι όμως πιστεύει ότι η Αμερική μπορεί να συνέλθει. «Ο κόσμος ξεχνάει ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες ιστορικά έχουν περάσει πολλά. Περάσαμε έναν εμφύλιο πόλεμο και ανακάμψαμε. Στην πραγματικότητα τα νερά δεν ήταν ποτέ ήρεμα». Θυμίζει ότι ο Τζον Άνταμς, δεύτερος πρόεδρος των ΗΠΑ, δώκε και φυλάκιζε δημοσιογράφους, ότι υπήρξαν ανάλογες πιέσεις επί Αβραάμ Λίνκολν και Γούντροου Ουίλσον και, πολύ αργότερα, η εποχή Νίξον. «Πιστεύω ότι μπορούμε να το ξεπεράσουμε, αλλά αυτή ίσως να είναι η πιο δύσκολη στιγμή». Προειδοποιεί για ένα λάθος στον τρόπο που περιγράφεται η κατάσταση. «Κάνουμε λάθος όταν το παρουσιάζουμε μόνο ως επίθεση προς τον Τύπο. Είναι επίθεση στην ελευθερία της έκφρασης όλων». Μιλά για δικηγόρους, παρουσιαστές βραδινών εκπομπών, ακαδημαϊκούς ερευνητές, κυβερνητικούς στατιστικολόγους, ακόμη και επιχειρηματίες που φοβούνται να υπερασπιστούν δημόσια πολιτικές στις οποίες οι ίδιοι πιστεύουν. «Υπάρχει πολύς φόβος».

Ο Τύπος, υποστηρίζει, δεν φοβάται να κάνει ρεπορτάζ. Αναφέρει τη *Washington Post*, τη *Wall Street Journal*, τους *New York Times* και την *ProPublica*. «Αν ανατρέξουμε στις έρευνες για το πώς ο Τραμπ προσπαθεί να υπονομεύσει τις εκλογές, τις έρευνες για τη διαφθορά, για το πώς η οικογένεια Τραμπ προσπαθεί να επωφεληθεί οικονομικά από την πολιτική του εξουσία, όλες αυτές οι έρευνες έχουν προέλθει από δημοσιογραφικούς οργανισμούς που αντιμετωπίζουν μεγάλο κίνδυνο».

«Δεν τις λέω παραισθήσεις, τις λέω κατασκευές»

Μιλώντας με έναν δημοσιογράφο με την εμπειρία του Μπάρον δεν θα μπορούσαμε να μη θέσουμε στο τραπέζι το αύριο της δημοσιογραφίας και την τεχνητή νοημοσύνη. Για τη δημοσιογραφία, βλέπει μια νέα πρόκληση σε πολλά μέτωπα – το πρώτο αφορά την ίδια την πραγματικότητα. «Υπάρχουν τρόποι να ελέγξεις τις πληροφορίες, αλλά χρειάζεται χρόνος. Μέχρι να το ερευνήσεις, όλοι έχουν ήδη πιστέψει τις πληροφορίες αυτές. Είναι ένας καινούργιος κόσμος. Θα γίνεται όλο και δυσκολότερο να εντοπίζουμε, να διαψεύ-

σουμε και να προλαβαίνουμε την επίδραση της ΑΙ. Περισσότεροι άνθρωποι θα δουν την ψεύτικη εικόνα ή θα ακούσουν το ψεύτικο ηχητικό από όσους θα ακούσουν οτιδήποτε το διαψεύδει». Μπορείς μετά να τους αλλάξεις γνώμη; «Θα αλλάξεις τη γνώμη κάποιων. Όχι όλων».

Το δεύτερο μέτωπο είναι οικονομικό. «Η ΑΙ παίρνει ουσιαστικά ό,τι δημοσιεύεται και το χρησιμοποιεί για να εκπαιδευτεί. Μετά δίνει απαντήσεις βασισμένες στη δουλειά που έκαναν δημοσιογραφικοί οργανισμοί, χωρίς αποζημίωση». Και υπάρχει η αξιοπιστία. Όταν στη συζήτησή μας χρησιμοποιώ τη λέξη hallucinations [παραισθήσεις], ο Μπάρον παρεμβαίνει αμέσως. «Τα αποκαλούν hallucinations. Εγώ τα αποκαλώ fabrications [κατασκευές], γιατί η λέξη hallucinations είναι πολύ "γενναιόδωρη" γι' αυτό που περιγράφει και το κάνει να ακούγεται αθώο».

» Αν κάποιος ειδησεογραφικός μέσο είχε το ίδιο ποσοστό λαθών με την ΑΙ δεν θα το εμπιστευόταν κανείς. Αλλά οι άνθρωποι τείνουν να πιστεύουν και να εμπιστεύονται περισσότερο την ΑΙ, επειδή θεωρούν ότι αντλεί από το σύνολο της πληροφορίας εκεί έξω και όχι μόνο από έναν δημοσιογραφικό οργανισμό».

Θα χρειαζόμαστε λοιπόν δημοσιογράφους στο μέλλον; «Η ΑΙ δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς κάποια βάση πληροφοριών. Δεν βγαίνει έξω να κάνει ρεπορτάζ». Και το μέλλον του επαγγέλματος, όπως το βλέπει, είναι δεμένο με το μέλλον της ίδιας της δημοκρατίας. «Πιστεύω ότι θα υπάρχει πάντα ανάγκη για δημοσιογραφία, εφόσον έχουμε δημοκρατία. Αν οι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στη διακυβέρνησή τους, να συμμετέχουν στις εκλογές, να εκλέγουν τους αντιπροσώπους τους, θα υπάρχει ανάγκη για πληροφορία. Και ο ρόλος της δημοσιογραφίας είναι να δίνει στο κοινό την πληροφορία που χρειάζεται και δικαιούται να γνωρίζει, ώστε οι άνθρωποι να μπορούν να αυτοκυβερνηθούν».

Και αμέσως μετά έρχεται η άλλη πλευρά της ίδιας πρότασης: «Αν δεν έχουμε δημοκρατία, τότε πιστεύω ότι η δημοσιογραφία έχει πολύ ζοφερό μέλλον».

Λίγο προτού ολοκληρώσουμε την κουβέντα, τον ρωτάω αν είναι αισιόδοξος. «Μπορεί να είναι δύσκολο να είσαι αισιόδοξος, αλλά είμαι. Έχουμε περάσει ήδη πολλά και έχουμε επιβιώσει από πολλά στο επάγγελμά μας. Επιβιώσαμε από ολόκληρο τον ψηφιακό μετασχηματισμό, παρότι δεν προσαρμοστήκαμε τόσο γρήγορα όσο θα έπρεπε». Και συνεχίζει: «Όταν έχεις μια φυσική καταστροφή, ο κόσμος δεν ψάχνει τους influencers για να μάθει τι πρέπει να κάνει και πώς θα παραμείνει ασφαλής. Πηγαίνει σε έναν παραδοσιακό δημοσιογραφικό οργανισμό για να πάρει τις βασικές πληροφορίες που χρειάζεται, για να μάθει τι συμβαίνει και τι πρέπει να κάνει για να προστατεύσει τον εαυτό του, την οικογένειά του και τους ανθρώπους που αγαπά. Αυτό μου λέει ότι υπάρχει ένα βασικό θεμέλιο εμπιστοσύνης πάνω στο οποίο μπορούμε να χτίσουμε».

Ο Μπάρον της οθόνης

Στο τέλος επιστρέφουμε εκεί απ' όπου, κατά κάποιον τρόπο, ξεκίνησε η γνωριμία του ευρύτερου κοινού μαζί του. Έντεκα χρόνια μετά το «Spotlight», ο Μάρτιν Μπάρον θυμάται ακόμη την παράξενη εμπειρία να βλέπει τον εαυτό του να γίνεται κινηματογραφικός χαρακτήρας. «Είναι πολύ παράξενο να βλέπεις κάποιον να προσπαθεί να σε υποδυθεί. Πολλοί άνθρωποι που με γνωρίζουν λένε ότι η απεικόνιση ήταν πολύ ακριβής. Υπάρχουν όμως καλοί φίλοι που υποστηρίζουν ότι στην ταινία δεν φαίνεται το χιούμορ μου. Χαίρομαι πολύ που πιστεύουν ότι έχω την αίσθηση του χιούμορ». Εκείνη την εποχή, εξηγεί, δεν υπήρχαν και πολλά περιθώρια για χιούμορ. Ήταν καινούργιος στη Βοστώνη, η εφημερίδα είχε ξεκινήσει μια εξαιρετικά ευαίσθητη έρευνα και, μόλις έξι εβδομάδες μετά την άφιξή του, ήρθε η 11η Σεπτεμβρίου. Το σημαντικότερο στοιχείο της ταινίας για εκείνον δεν είναι πώς απεικονίστηκε ο ίδιος. «Η ταινία έδειξε την ανάγκη για ερευνητική δημοσιογραφία και πόσο δύσκολο είναι να την κάνεις σωστά. Και επίσης την ανάγκη όλοι μας, ιδιαίτερα οι δημοσιογράφοι, να ακούμε τους ανθρώπους που δεν έχουν εξουσία. Γιατί πολύ συχνά έχουν να πουν πολύ ισχυρά πράγματα». **A**

Τώρα, το ΔΕΗ FIBER
έχει και Σταθερό Τηλέφωνο.

1 Gbps με 19,90€/μήνα και Σταθερό
με απεριόριστες εθνικές κλήσεις με 4€/μήνα.

Άφθονο. Απλό. Προσιτό. Και με Σταθερό.

FIBER

Τιμές ΔΕΗ FIBER 1 Gbps για 24 μήνες και πρόσθετης υπηρεσίας σταθερής τηλεφωνίας.
Διαθεσιμότητα δικτύου ΔΕΗ και περισσότερες πληροφορίες στο dei.gr/fiber. Ισχύουν όροι και προϋποθέσεις.

Η νέα φάση του Κωνσταντίνου

ίνου Ρήγου

Η ζωή μετά
τη Λυρική,
ο Μαζωνάκης,
οι Dreamers
και ο Μάης
του '68

Του ΓΙΑΝΝΗ ΝΕΝΕ

Φεβρουάριος του 1968, Παρίσι. Η απομάκρυνση του θρυλικού Ανρί Λανγκλουά από τη Cinémathèque française προκαλεί εξέγερση στους ανθρώπους του σινεμά και βγάζει στους δρόμους σκηνοθέτες, κριτικούς, φοιτητές και σινεφίλ. Η Cinémathèque ήταν αρχείο, αίθουσα προβολών, τόπος συνάντησης και, κυρίως, ένα άτυπο μεγάλο σχολείο κινηματογράφου. Εκεί είχαν μεγαλώσει βλέποντας ταινίες ο Γκοντάρ, ο Τριφó και μια ολόκληρη γενιά της Νουβέλ Βαγκ. Η υπόθεση Λανγκλουά γίνεται έτσι ένα από τα πολιτιστικά προοίμια της έκρηξης που θα ξεσπάσει λίγους μήνες αργότερα και θα μείνει γνωστή ως Μάης του '68.

Και μέσα σ' αυτό ακριβώς το Παρίσι γεννιούνται οι Dreamers. Ο Μάθιου, ένας νεαρός Αμερικανός σινεφίλ, στις κινητοποιήσεις για την Ταινιοθήκη γνωρίζει δύο Γάλλους, την Ιζαμπέλ και τον Τεό, δίδυμα αδέρφια. Τον παίρνουν μαζί τους στο τεράστιο οικογενειακό τους διαμέρισμα και, όσο έξω οι δρόμοι γεμίζουν διαδηλωτές, οι τρεις τους κλείνονται σ' έναν δικό τους κόσμο: βλέπουν τη ζωή μέσα από το σινεμά, μιμούνται σκηνές και σταρ, ερωτεύονται, ανταγωνίζονται, δοκιμάζουν τα όρια της φιλίας, της επιθυμίας και της ελευθερίας.

Η ιστορία ξεκίνησε ως το μυθιστόρημα «*The Holy Innocents*» του Γκίλμπερτ Αντέρ, ξαναγράφηκε αργότερα ως «*The Dreamers*» και έγινε η πολυσυζητημένη ταινία του Μπερνάρντο Μπερτολούτσι που γνωρίσαμε το 2004 – μια ταινία που άφησε πίσω της εικόνες σχεδόν αδύνατο να ξεχαστούν: το παρισινό διαμέρισμα, τον κόκκινο μπερέ της Ιζαμπέλ, το μπάνιο, τα γυμνά σώματα, το τρέξιμο στο Λούβρο, τα αποσπάσματα από Γκοντάρ και κλασικό Χόλιγουντ.

Τώρα το «*The Dreamers*» περνά από την οθόνη στη σκηνή. Ο Κωνσταντίνος Ρήγος ανεβάζει στο Σύγχρονο Θέατρο τη θεατρική διασκευή του έργου από τον Τομ Κίνινμοντ, στην πρώτη παγκόσμια σκηνική παρουσίασή του. Βρήκαμε τον Κωνσταντίνο στις πρόβες, να στήνει αυτά τα τρία ονειροπόλα, σινεφίλ, γυμνά παιδιά –την πρωτοεμφανιζόμενη Ινώ Αθανασιάδου, τον νικητή του φετινού Βραβείου Χορν Βασίλη Μπούτσικο και τον Νικόλα Χαλκιαδάκη– πάνω σ' ένα τεράστιο κρεβάτι, εκεί όπου η φιλία, ο έρωτας, ο ανταγωνισμός και η επανάσταση γίνονται το ένα σώμα της τριγωνικής τους σχέσης.

Το «*The Dreamers*», λοιπόν, είναι ένα βιβλίο που ο συγγραφέας του, ο Γκίλμπερτ Αντέρ, δεν το αγαπούσε ιδιαίτερα. Ο αρχικός του τίτλος ήταν «*The Holy Innocents*», όταν όμως ο Μπερτολούτσι αποφάσισε να το κάνει ταινία, ο Αντέρ το ξαναέγραψε, αλλάζοντάς του και τον τίτλο.

Ακριβώς. Ο συγγραφέας για χρόνια δεν ήθελε να γίνει ταινία το βιβλίο του. Τελικά αποφάσισε να το δεχτεί και το έκανε σενάριο μαζί με τον στενό του συνεργάτη, τον Τομ Κίνινμοντ, ο οποίος το μεταφέρει τώρα στο θέατρο, με την παγκόσμια πρεμιέρα φέτος στην Αθήνα. Το βιβλίο είναι αρκετά διαφορετικό από την ταινία. Είναι πιο προκλητικό, έχει διαφορετικό τέλος και εμβαθύνει διαφορετικά τόσο στα πολιτικά γεγονότα όσο και στις σχέσεις των ηρώων. Και αυτό είναι το ενδιαφέρον του θεατρικού.

Σε όλη αυτή την ιστορία βλέπουμε τους ήρωες να ξεσηκώνονται για το σινεμά, για την αγάπη τους για το σινεμά, στην οποία πάει να επέμβει το κράτος, η εξουσία. Αυτό σήμερα ακούγεται σχεδόν εξωτικό. Πώς κάνεις έναν σημανινό νέο άνθρωπο να καταλάβει ότι κάποτε η τέχνη μπορούσε να είναι και λόγος να κατέβεις στον δρόμο;

Νομίζω ότι και τώρα συμβαίνει, αλλά με άλλον τρόπο. Έχει συμβεί πολλές φορές να κινητοποιηθεί κόσμος για θέματα που αφορούν την τέχνη – θυμάσαι, για

παράδειγμα, τι έγινε όταν έκλεισε το Ιντεάλ. Εδώ, βέβαια, μιλάμε για μια άλλη εποχή. Η υπόθεση της Ταινιοθήκης είναι ένα από τα γεγονότα που προαναγγέλλουν όσα θα ακολουθήσουν: οι φοιτητικές κινητοποιήσεις κλιμακώνονται, οι εργάτες κατεβαίνουν στους δρόμους και η εξέγερση γενιεύεται. Η Ταινιοθήκη λειτουργεί και συμβολικά: μαζί της επιχειρείται να κλείσει μια πόρτα στο ελεύθερο πνεύμα, την ελεύθερη διακίνηση ιδεών.

Ιστορικά, πάντως, τα γεγονότα του Μάη του '68 ξεκίνησαν από τις διαμαρτυρίες για τη Cinémathèque.

Ναι, και αυτό έχει ενδιαφέρον: μέσα από την υπεράσπιση ενός χώρου πολιτισμού εκφράζεται η διεκδίκηση ενός άλλου τρόπου ζωής και σκέψης. Σήμερα ο τρόπος με τον οποίο γίνονται οι «επαναστάσεις» είναι τελείως διαφορετικός. Πολύς φορές τις βλέπουμε στα social media, οπότε πρόκειται για πιο ασφαλείς επαναστάσεις. Με ενδιαφέρει ένας νέος άνθρωπος, πέρα από το ερωτικό τρίγωνο, να δει πώς εκείνη η γενιά αντιλαμβανόταν την αξία των πραγμάτων.

Μια αναπόφευκτη ερώτηση: Ως χορογράφος, πώς είδες την ερωτική σχέση των τριών παιδιών; Θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι μια χορογραφία;

Είναι χορογραφία. Είναι ένα σύμπλεγμα και αυτό είναι ένα βασικό μοτίβο της παράστασης: το πώς τα τρία πρόσωπα συμπελέκονται μεταξύ τους. Υπάρχει και μια αναφορά, μέσα από το βιβλίο, στη «Σχεδία της Μέδουσας». Δημιουργώ λοιπόν ένα σύμπλεγμα από αυτούς τους τρεις, από το οποίο κάποιοι μπαίνει, κάποιοι βγαίνει, μέχρι να ξαναγίνουν πάλι ένα.

Τον περασμένο Ιούνιο ολοκληρώθηκε η θητεία σου ως διευθυντή του Μπαλέτου της Εθνικής Λυρικής Σκηνής. Τώρα νιώθεις καλλιτεχνικά πιο ελεύθερος ή...;

Ήταν μία ακόμη πολύ σημαντική περίοδος της ζωής μου, καλλιτεχνικά και προσωπικά, που ολοκληρώθηκε. Κρατάω όλα όσα έζησα και δημιούργησα αυτά τα χρόνια. Τώρα έχει περισσότερο ενδιαφέρον να κοιτάξουμε μπροστά. Πάμε παρακάτω.

Ήταν πολύ συγκινητικό το post που έκανες για τον θάνατο του Γιώργου Μαζωνάκη, με μια φωτογραφία που του είχες τραβήξει την περίοδο που συνεργαζόσασταν. Πώς ήταν η συνεργασία σας; Τον είχες βγάλει μέχρι και στο «Rocky Horror Show». Ήταν ροκ ο Γιώργος; Ήταν εκκεντρικός;

Είναι δύσκολο ακόμα να συνειδητοποιήσω ότι ο Γιώργος έφυγε μ' αυτόν τον τρόπο. Εγώ λέω ότι δεν έφυγε, ότι απλώς δεν μιλάμε. Γνωριστήκαμε το 2008, αρχικά ως συνεργάτες και μετά γίναμε φίλοι. Είναι πολλά χρόνια, και μέσα σ' αυτά χωράνε πολλά: ιδέες, εικόνες, ταξίδια, συζητήσεις, γέλια, πειραματισμοί. Ο Γιώργος είχε μεγάλη ανάγκη να δοκιμάζει. Δεν φοβόταν να μπει σε κάτι που δεν γνώριζε και να εκτεθεί. Αυτό ήταν ένα από τα στοιχεία που εκτιμούσα περισσότερο σ' εκείνον. Ίσως τελικά αυτό που κρατάω περισσότερο να είναι όλη αυτή η κοινή διαδρομή. Όλα αυτά που ζήσαμε και όλα αυτά που δεν χρειάστηκε ποτέ να εξηγήσουμε ο ένας στον άλλον.

Μπορούσε να είναι αλήτης και πρίγκιπας ταυτόχρονα. Είχε μια πολύ ιδιαίτερη σχέση με την εικόνα του και δεν φοβήθηκε ποτέ να την αλλάξει ή να την ανατρέψει. Ήταν ροκ και εκκεντρικός, αλλά πάνω απ' όλα είχε μια αλήθεια που δεν χρειαζόταν εξηγήσεις. Στο «Rocky Horror Show» ήρθε με μια διάθεση που μου άρεσε πολύ. Ήρθε σαν μαθητής. Ήθελε να μάθει, να δουλέψει, να δοκιμαστεί. Παρότι είχε ήδη διανύσει μια τεράστια διαδρομή, μπήκε στη διαδικασία να ανακαλύψει κάτι καινούργιο. Κι αυτό για μένα λέει πολλά.

Λέγαμε για το πώς οι νέοι είχαν βγει στους δρόμους το 1968, με φόντο και την υπόθεση της Ταινιοθήκης, αλλά να που ένας ολόκληρος κόσμος βγήκε στον δρόμο για να αποχαιρετήσει τον Γιώργο. Πώς είδες αυτές τις μαζικές εκδηλώσεις αγάπης;

Μου φάνηκε απολύτως φυσιολογικό. Το σοκ ήταν μεγάλο και κάποια στιγμή έπρεπε να βγει προς τα έξω. Νομίζω ότι ο κόσμος είχε ανάγκη να βρεθεί εκεί. Όχι μόνο για να αποχαιρετήσει, αλλά και για να μοιραστεί την απώλεια. Και αυτό ήταν ίσως το πιο συγκινητικό: άνθρωποι που δεν γνωρίζονταν μεταξύ τους βρέθηκαν στον ίδιο χώρο, την ίδια στιγμή, για τον ίδιο άνθρωπο. Ήταν ένας συλλογικός τρόπος να πούμε αντίο.

Για να ξαναγυρίσουμε στους Dreamers, θυμάμαι ότι είχε γίνει μεγάλη συζήτηση για το ότι ο Μπερτολούτσι είχε μειώσει πάρα πολύ –σχεδόν είχε εξαφανίσει– την queer σχέση, την ερωτική επιθυμία ανάμεσα στα δύο αγόρια. Είχε βάλει το κορίτσι ενδιάμεσα.

Αυτό το στοιχείο περιορίστηκε σημαντικά κατά τη μεταγραφή του βιβλίου σε κινηματογραφικό σενάριο. Στο θεατρικό υπάρχει, κυρίως από την πλευρά του Γάλλου, ενώ από την πλευρά του Αμερικανού είναι πιο διακριτικό, σαν υπονοούμενο. Στην παράσταση το ερευνούμε περισσότερο. Μας ενδιαφέρει κυρίως η σχέση που διαδραματίζεται ανάμεσα στους τρεις, καταργώντας τα προκαθορισμένα σχήματα. Το συζητήσαμε με τον συγγραφέα και το εντάξαμε περισσότερο μέσα στο έργο.

Με ποιον ιδιαίτερο τρόπο δείχνεις αυτό το ερωτικό τρίγωνο;

Είναι ένα τρίγωνο που σταδιακά γίνεται ερωτικό. Ο Αμερικανός μπαίνει στη ζωή των δύο αδελφών και αρχίζει ένας ανταγωνισμός για το ποιος θα τον κατακτήσει. Την ίδια στιγμή, όσο έξω κορυφώνονται οι διαδηλώσεις, μέσα στο σπίτι τα παιχνίδια γύρω από το σινεμά γίνονται παιχνίδια εξουσίας, εκδίκησης και επιθυμίας. Το ερωτικό στοιχείο μεταφέρεται κυρίως στη σάουνα. Εκεί βρίσκονται ανά δύο ή και οι τρεις μαζί και οι ισορροπίες αλλάζουν συνεχώς. Η σάουνα γίνεται ουσιαστικά ο χώρος όπου αποκαλύπτεται όλος ο ανταγωνισμός και η επιθυμία μεταξύ τους.

Είναι μια προκλητική παράσταση;

Δεν ξέρω τι μπορεί να θεωρείται προκλητικό αυτή τη στιγμή. Σίγουρα όμως αυτό που πρέπει να ειπωθεί θα ειπωθεί. Με ενδιαφέρει περισσότερο να δω τα σώματα και τις σχέσεις των τριών χωρίς να χρειάζεται να τα ορίσω. Η επιθυμία περνά

από τον έναν στον άλλον και τα όρια μετακινούνται συνεχώς. Δεν με ενδιαφέρει να σοκάρει το γυμνό· με ενδιαφέρει το τι αποκαλύπτει για τη σχέση τους.

Το παρισινό διαμέρισμα των τριών ηρώων είναι ένα καταφύγιο, και είναι και λίγο φυλακή. Δηλαδή δεν βγαίνουν στον δρόμο να κάνουν την επανάστασή τους· είναι λίγο πλουσιόπαιδα και οι τρεις.

Οι δύο συγκεκριμένα είναι πολύ πλούσιοι και μένουν σ' ένα τεράστιο διαμέρισμα στο Παρίσι, το οποίο σταδιακά διαλύεται. Εγώ έχω αφαιρέσει όλη την αίσθηση του διαμερίσματος και έχω δημιουργήσει ένα τεράστιο κρεβάτι, γύρω και πάνω στο οποίο διαδραματίζεται όλο το έργο. Δεν υπάρχει σχεδόν τίποτα από το περιβάλλον του Παρισιού. Το κρεβάτι μεταμορφώνεται κάθε φορά και δημιουργεί την αίσθηση των διαφορετικών χώρων. Ήθελα να αφαιρέσω το ντεκόρ και να μείνω στη δομική σχέση των τριών ανθρώπων.

Στην ταινία, μια πέτρα σπάει τα τζάμια του σπιτιού.

Στο θεατρικό οι διαδηλώσεις εισβάλλουν με έναν άλλο τρόπο στο σπίτι. Και το τέλος είναι διαφορετικό από της ταινίας, όπου τα δύο αδέρφια ακολουθούν την επανάσταση, ενώ ο Αμερικανός φεύγει. Εμένα με συγκινεί πολύ περισσότερο αυτό που συμβαίνει στο θεατρικό έργο.

Αυτά τα παιχνίδια που κάνουν, σαν να βρίσκονται μέσα σε ταινία, που μιλούν με ατάκες, που μιμούνται μεγάλους σταρ, έχουν κρατηθεί; Ισχύουν στην παράσταση;

Ναι, και είναι ο βασικός κορμός της παράστασης. Οι συμπεριφορές τους είναι «αντιγραμμένες» από τις ταινίες, κυρίως της Νουβέλ Βαγκ αλλά και από άλλα κινηματογραφικά κινήματα. Και η σκηνοθεσία στηρίζεται ακριβώς σ' αυτό: στο πώς αισθάνονται ότι υπάρχει μια κάμερα και τους κινηματογραφεί. Δίνουν συνεχώς πλάνα σε μια αόρατη κάμερα.

Υπάρχει κι ένα ωραίο backstage περιστατικό. Σε κάποια στιγμή των γυρισμάτων, η Εύα Γκριν –για την οποία ήταν και η πρώτη της εμφάνιση στον κινηματογράφο– και οι άλλοι δύο ηθοποιοί είχαν ουσιαστικά στον Μπερτολούτσι και στον Αντέρ ότι «η Ιζαμπέλ δεν θα το έκανε ποτέ αυτό που γράψατε». Και τελικά εκείνοι τους άκουσαν και άλλαξαν τη σκηνή. Εσύ αφήνεις έναν ηθοποιό να σου πει «Ξέρεις, Κωνσταντίνε, εδώ ίσως κάνεις λάθος για τον χαρακτήρα»;

Βέβαια. Το συζητάμε πολύ και μέσα από αυτή τη διαδικασία εξελίσσονται οι χαρακτήρες και το ίδιο το έργο. Επειδή παρουσιάζεται για πρώτη φορά, το έργο εξελίσσεται ακόμη μέσα από τις πρόβες. Έχουμε στείλει σημειώσεις στον συγγραφέα, έχουμε αφαιρέσει στοιχεία, αλλά έχουμε προσθέσει επίσης. Για παράδειγμα, εντάξαμε στο θεατρικό ένα κομμάτι από το λογοτεχνικό έργο που δεν υπήρχε σ' αυτό, γιατί θεωρήσαμε ότι ήταν δομικό για τον χαρακτήρα του Μάθιου.

Όταν είχε βγει η ταινία, θυμάμαι πολλούς θεατές αλλά και προσωπικούς μου φίλους να λένε «είναι η ταινία της ζωής μου» – με την επανάσταση, το σινεμά κ.λπ. Αυτό σου δημιουργεί ένα επιπλέον βάρος ή μια ευθύνη απέναντι σε ένα έργο που έχει ενθουσιάσει τόσο κόσμο;

Όχι, γιατί το θεατρικό είναι ένα τελείως άλλο έργο. Δεν μπορείς να συγκρίνεις μια ταινία με ένα θεατρικό έργο. Είναι διαφορετικός κώδικας. Μακάρι να μου ξανασυμβεί, όπως με το «Μια ζωή την έχουμε», τα «Κόκκινα φανάρια», τα «Φτηνά τσιγάρα» το «Brokeback Mountain»: τελείως διαφορετικές προσεγγίσεις από τις κινηματογραφικές, που τελικά λειτούργησαν στους θεατές σαν μια άλλη πρόταση πάνω στο έργο. Εδώ βασίζομαι στο κείμενο και στις σχέσεις και δημιουργώ ένα καινούργιο έργο.

Και μια τελευταία ερώτηση: Ποια ταινία είδες πρόσφατα και δεν μπορείς να την ξεχάσεις; Χμμ... Το «Drama». Μου άρεσε πολύ.

Ορίστε, θα μπορούσε κι αυτό να γίνει θεατρικό κάποια στιγμή.

Ναι, ναι. Μπορεί να γίνει. Όπως και το άλλο που μου άρεσε επίσης πάρα πολύ, το «Η πρόσκληση». **A**

INFO

«The Dreamers», θεατρική διασκευή του Τομ Κίνιγμοντ. Από τις 3 Οκτωβρίου στο Σύγχρονο Θέατρο για λίγες μόνο παραστάσεις.

**Δεν μπορείς να συγκρίνεις μια ταινία με ένα
θεατρικό έργο. Είναι διαφορετικός κώδικας.**

Ίαν Μακ Γιούαν

Βρισκόμαστε στο 2119. Ο ερευνητής λογοτεχνίας Τομ Μέτκαλφ, νοσταλγός της δικής μας εποχής, ζει σε μια Βρετανία-αρχιπέλαγος, σ' έναν πλανήτη μόλις 4 δισεκατομμυρίων κατοίκων, που φέρει τα σημάδια της κλιματικής καταστροφής και των πυρηνικών πολέμων. Μέσα από δεκάδες χιλιάδες ψηφιακά αρχεία (μέιλ, μηνύματα, φωτογραφίες, βίντεο με ομιλίες κ.λπ.) προσπαθεί να ανακαλύψει όσο περισσότερα στοιχεία μπορεί για ένα διάσημο, χαμένο ποίημα του θρυλικού (μυθιστορηματικού) ποιητή Φράνσις Μπλάντι.

Ο Μπλάντι είχε γράψει αυτό το ποίημα για τη γυναίκα του, Βίβιεν, και το απήγγειλε σ' ένα φιλικό δείπνο κάποιο βράδυ του 2014. Έκτοτε το ποίημα εξαφανίστηκε. Με το πέρασμα των δεκαετιών, η ύπαρξή του έχει λάβει μυθικές διαστάσεις. Ψάχνοντάς το, ο Μέτκαλφ θα οδηγηθεί σε μια χρονοκάψουλα γεμάτη έγγραφα, όπου θα βρει την πραγματική ιστορία του ποιητή και του ποιήματος, η οποία καμία σχέση δεν έχει με όλα όσα ανακάλυψε και ανασυνέθεσε ο ίδιος από τα ψηφιακά αρχεία του παρελθόντος. Τι μπορούμε να γνωρίζουμε, λοιπόν, από το παρελθόν; Να ο τίτλος και η κεντρική ιδέα του τελευταίου μυθιστορήματος του Ίαν ΜακΓιούαν. Τον συναντήσαμε πριν από λίγες μέρες στην Αθήνα.

Τι μπορούμε να γνωρίζουμε;

Ο πολυαγαπημένος Βρετανός συγγραφέας μάς μίλησε για το τελευταίο του μυθιστόρημα

— Το ξέρετε ότι έχουμε αποφοιτήσει από το ίδιο μεταπτυχιακό πρόγραμμα δημιουργικής γραφής στο Πανεπιστήμιο του East Anglia, στο Νόριτς;

Με τη διαφορά ότι εσύ έκανες κανονικό μεταπτυχιακό. Όταν εγώ βρέθηκα στο Νόριτς, την πρώτη χρονιά του προγράμματος, δεν υπήρχε πρόγραμμα: κανείς δεν είχε κάνει αίτηση. Η ιστορία έχει ως εξής: είχα λάβει χρήματα από τη βρετανική κυβέρνηση να κάνω μεταπτυχιακό και, μετά τις διακοπές του καλοκαιριού, έψαχνα πού να σπουδάσω. Είδα λοιπόν την περιγραφή του καινούργιου αυτού προγράμματος, που είχε ξεκινήσει ο θρυλικός Μάλκομ Μπράντμπερι και το οποίο τότε ήταν ακόμα πρόγραμμα συγκριτικής λογοτεχνίας, με ένα ελάχιστο κομμάτι δημιουργικής γραφής. Παίρνω λοιπόν τηλέφωνο, μιλώ με τον Μπράντμπερι (τον οποίο ήξερα μόνο από τα βιβλία του) και μου λέει ότι κανείς δεν είχε κάνει αίτηση και δεν θα το έτρεχαν τελικά. «Θα κάνω εγώ!» είπα ενθουσιασμένος και, για να τον πείσω, πήρα το αμάξι του πατέρα μου και οδήγησα τα 300 μίλια απόσταση μέχρι το Νόριτς για να τον μεταπείσω να με πάρει ως τον πρώτο φοιτητή. Και το έκανε.

Αλλά το πρόγραμμα δεν είχε ακόμα σχέση με τα σημερινά προγράμματα δημιουργικής γραφής. Διαβάζαμε πάρα πολύ αμερικανική λογοτεχνία, λίγη θεωρία λογοτεχνίας από δω κι από κει, και μετά μας ζητούσαν να κάνουμε κουφές ασκήσεις, τύπου να συγκρίνουμε το «Μίντλμαρτς» με την «Άννα Καρένινα». Τα έκανα κι εγώ αυτά, αλλά εκείνο που μ' ενδιέφερε ήταν να γράψω. Κι έτσι καθόμουν κι έγραφα διηγήματα. Κι όταν τα τελείωνα, έψαχνα να βρω τον Μάλκομ, που ήταν πολύ ακριβοθώρητος εκείνη την εποχή –ήταν ο πιο γνωστός διανοούμενος, έβγαине συνεχώς στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο, έγραφε στις εφημερίδες– και τον πετύχαινα στους διαδρόμους και μιλούσαμε για πέντε λεπτά μόνο και μου έλεγε: «Πολύ ωραία, διάβασα τι έγραψες, φέρε μου το επόμενο». Αυτά μόνο. Στο Νόριτς είχε έρθει εκείνο το καλοκαίρι και ο Άνγκους Γουίλσον, αυτός ο φανταστικός μυθιστοριογράφος, κι έκανε συνέχεια πάρτι στο υπέροχο εξοχικό του, οπότε έτρεχα κι εκεί και τον πετύχαινα σε καμιά γωνία του κήπου του και μιλούσαμε και μ' αυτόν για λίγα λεπτά. Ακούγεται αστείο, αλλά πέρασα υπέροχα εκείνη τη χρονιά. Το δε πρόγραμμα σιγά σιγά εξελίχθηκε σε κανονικό, full-on μεταπτυχιακό δημιουργικής γραφής και τώρα έχεις φοιτητές που κάθονται στα σεμινάρια και λένε ο ένας στον άλλον: «Έχω πρόβλημα μ' αυτόν τον χαρακτήρα σου...» κ.λπ. Άπαπα! (γέλια). Δεν θα άντεχα εγώ τέτοια πράγματα.

— Συνεπώς ξέρατε ότι θέλατε να γίνετε μυθιστοριογράφος πριν πάτε να το σπουδάσετε. Πώς κι έτσι;

Έβλεπα τη λογοτεχνία ως μια διαχρονική συζήτηση μεταξύ συγγραφέων ανά τους αιώνες. Κι ήθελα να συμμετάσχω κι εγώ σ' αυτήν. Αλλά ήμουν 21 ετών, δεν είχα θέματα για να γράψω, δεν ήθελα να γράψω για την οικογένειά μου –που ήταν το μόνο θέμα που ήξερα, αλλά δεν είχα ξεκάθαρη οπτική απέναντί της–, οπότε το να βρεθώ στο Νόριτς ήταν για μένα δώρο: έκανα την τύχη μου, πραγματικά. Αυτό το τηλεφώνημα μού άλλαξε όλη τη ζωή. Βρέθηκα σε μια πόλη όπου δεν ήξερα κανέναν, μπορούσα να γίνω όποιος ήθελα, είχα δύο επιτυχημένους μυθιστοριογράφους πάνω απ' το κεφάλι μου, έκανα γρήγορα νέους φίλους, τους οποίους διατηρώ μέχρι και σήμερα, γνώρισα την πρώτη μου σύζυγο κι έγραψα 30 νέα διηγήματα μέσα σε μία μόνο χρονιά.

Στο Νόριτς περιτριγυρίζομαι από συγγραφείς – είναι μια πόλη συγγραφέων: ήρθε η Άντζελα Κάρτερ, ο Καζούο Ισιγκούρο λίγο αργότερα. Και θυμάμαι πόσο πολύ γελοούσα με το λογοτεχνικό κατεστημένο του Λονδίνου, που, έπειτα από λίγο καιρό άρχισε να παθαίνει παράκρουση ότι το Νόριτς «τους παίρνει τη δουλειά». Μέχρι τότε όλοι οι μεγάλοι επιτυχημένοι συγγραφείς –ο Μάρτιν Έιμς, ο Κρίστοφερ Χίτσενς, ο Τζούλιαν Μπαρνς, ο ποιητής Κρεγκ Ρέιν, φίλοι μου όλοι κατόπιν– ήταν απόφοιτοι Οξφόρδης. Και ξαφνικά αρχίσαμε να εμφανιζόμαστε εμείς, τα νέα φιντάνια από το Νόριτς, και οι Οξφορδιανοί φώναζαν «Θα μας καταπιεί το UEA! Είναι σκανδαλώδες! Είναι απαράδεκτο να ελέγχεται όλη η νέα μυθιστοριογραφία από ένα και μόνο πανεπιστήμιο!» Αχ, πόσο το ευχαριστιόμουν όταν εξανίσταντο! Τους πείραζα γι' αυτό μια ολόκληρη ζωή (γέλια).

— Δεν ήσασταν δηλαδή από τους εφήβους που γράφουν ποίηση; Πάντα μυθιστοριογράφος θέλατε να γίνετε; Κι όμως υπάρχουν αναφορές στην ποίηση σε πολλά από τα μυθιστορήματά σας, πόσο μάλλον στο πιο πρόσφατο.

Όχι, πάντα μυθιστοριογράφος ήθελα να γίνω, παρόλο που διαβάζω πάρα πολλή ποίηση. Θυμάμαι, συζητούσαμε συχνά με τον φίλο Μάρτιν Έιμς το πώς η ποίηση είναι πιθανόν η ανώτερη όλων

Η γραφή, για να είναι καλή, πρέπει να είναι και διασκεδαστική, ακόμα κι όταν περιγράφει πράγματα ζοφερά. Οι πιο σκοτεινοί στίχοι του Σαίξπηρ έχουν στον πυρήνα τους ένα πνεύμα σκανταλιάς.

Ίαν ΜακΓιούαν
Τι μπορούμε να γνωρίζουμε
Μετάφραση
Κατερίνα Σχινά
εκδ. Πατάκν

των εκφράσεων της λογοτεχνίας. Και νομίζω ότι υπάρχει ακόμα ένα ερευνητικό κενό που πρέπει να καλυφθεί κάποια στιγμή από κάποιον διδακτορικό ερευνητή, για το κατά πόσο το έργο ορισμένων ποιητών της δεκαετίας του 1970 επηρέασε τους νέους Βρετανούς μυθιστοριογράφους. Με πρώτο και καλύτερο τον Φίλιπ Λάρκιν. Υπάρχουν μέτρα στην ποίηση του Λάρκιν που είναι ακαταμάχητα: ένας μακροσκελής στίχος, ιαμβικός πεντάμετρος, που ακολουθείται από κάτι κοφτό και ολέθριο: he married her to stop her getting away / now she's there all day. Τέτοιου είδους πράγματα, σκοτεινά κι αστεία μαζί. Πόσα διαζύγια περιγράφουν αυτοί οι δύο στίχοι, ε;

— Το σκοτεινό και το αστείο μαζί είναι κάτι που χαρακτηρίζει πάρα πολλά μυθιστορήματά σας.

Έχω μια θεωρία ότι η γραφή, για να είναι καλή, πρέπει να είναι και διασκεδαστική, ακόμα κι όταν περιγράφει πράγματα ζοφερά. Δεν χρειάζεται να παίρνουμε τον εαυτό μας πάντα στα σοβαρά. Οι πιο σκοτεινοί στίχοι του Σαίξπηρ έχουν στον πυρήνα τους ένα πνεύμα σκανταλιάς. Αλλά για να επιστρέψω στην ποίηση, όπως είπατε: δεν είναι το πρώτο βιβλίο μου όπου η ποίηση παίζει τόσο κεντρικό ρόλο. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, όμως, έχουμε μια «κορόνα», μια φοβερά περίτεχνη και φορμαλιστική μορφή ποίησης. Πρόκειται για μια σειρά από δεκαπέντε αλληλοσυνδεόμενα σονέτα, όπου ο τελευταίος στίχος του ενός γίνεται ο πρώτος του επόμενου και στο 15ο σονέτο μπαίνουν όλοι αυτοί οι στίχοι στη σειρά και μάλιστα βγάζοντας νόημα. Δύσκολη άσκηση. Θυμάμαι, είχα διαβάσει στο «Times Literary Supplement» μια υπέροχη, μακροσκελή τέτοια «κορόνα» του Τζον Φούλερ. Όταν, αρκετά αργότερα, άρχισα να σκέφτομαι την πλοκή τού «Τι μπορούμε να γνωρίζουμε» και ήθελα έναν ακαδημαϊκό ερευνητή του μέλλοντος να ψάχνει για ένα χαμένο ποίημα, ξαναθυμήθηκα τον Φούλερ.

— Πώς θα λειτουργούσε μια τέτοια φορμαλιστική άσκηση μυθιστορηματικά; Τι νέες πόρτες θα άνοιγε ένας μυθιστοριογράφος φορώντας στον εαυτό του αντίστοιχα δεσμά;

Δεν νομίζω ότι αυτά τα πράγματα λειτουργούν για το μυθιστόρημα. Το μυθιστόρημα είναι πράγμα ατελές, χρειάζεται την έλλειψη, το χάος, πρέπει να «ξεχειλίζει» κατά κάποιον τρόπο. Ο Τζέιμς Φέντον επαναλάβανε ολόκληρες γραμμές στα μυθιστορήματά του, δημιουργώντας μια αίσθηση υπνωτισμού και μεταφέροντας έτσι την ποιότητα της δικής του σκέψης, την αίσθηση μιας έντονης διερεύνησης. Αλλά γενικά αυτοί οι πειραματισμοί ανήκουν περισσότερο στην ποίηση και στο διήγημα, άντε και στη νουβέλα. Πάντα ονειρευόμουν να γράψω την τέλεια νουβέλα.

— Δεν την έχετε γράψει; Ο δικός σας «Νόμος περί τέκνων» είναι αυτό που λέμε pitch-perfect: δεν του λείπει και δεν του περισσεύει ούτε μία λέξη.

Α, ευχαριστώ πολύ, αλλά προσωπικά θεωρώ ότι δεν υπάρχει ούτε ένα μυθιστόρημά μου στο οποίο δεν θα μπορούσα να καλύτερεύσω κι άλλο έστω και μία πρόταση. Κι από την άλλη, οι αναγνώστες είναι τόσο μα τόσο

διαφορετικοί στο τι σκέφτονται για κάθε βιβλίο. Θυμάμαι μια κριτικό που έγραφε στον «Spectator» για τον «Νόμο περί τέκνων»: «Ο ΜακΓιούαν απλώς δεν ξέρει να γράφει. Είναι ένα από τα χειρότερα μυθιστορήματα που έχω διαβάσει ποτέ μου», έλεγε. Οπότε εκείνη, τουλάχιστον, θα άλλαζε όλες του τις λέξεις (τρανταχτά γέλια).

— Ενδιαφέρον αυτό που λέτε, ότι θα αλλάζατε ακόμα και σήμερα πράγματα, γιατί αυτό που θα αφήσετε πίσω σας, γραπτώς, θα είναι και η κληρονομιά σας. Αυτό που άφησε πίσω του ο Φράνσις Μπλάντι, ο χαρακτήρας σας, είναι μια σειρά από ποιήματα και μια μαύρη τρύπα στο κέντρο του έργου του, αυτή η χαμένη «Κορόνα για τη Βίβιεν», την οποία εμείς, ως αναγνώστες, γνωρίζουμε μόνο μέσα από την αναφορά της ίδιας της Βίβιεν σ' αυτήν, σε λόγο πεζό. Αυτό λοιπόν που μένει από τον Μπλάντι δεν είναι καθόλου αυτό που θα ήθελε εκείνος να μείνει. Κι αυτό ακριβώς είναι το νόημα του βιβλίου σας – λάθος κάνω;

Χωρίς να θέλω να αποκαλύψω τη λύση των γρίφων του βιβλίου, ας πούμε πως εκφράζεται κάποια στιγμή η ιδέα πως, αν το ποίημα εξαφανιζόταν, δεν θα γράφονταν γι' αυτό άρθρα και κανείς δεν θα το θυμόταν. Κι όμως, γίνεται το ακριβώς αντίθετο! Γράφονται εκατοντάδες, χιλιάδες άρθρα γι' αυτό, ενώ, αν δεν είχε εξαφανιστεί, θα ήταν απλώς ένα ακόμα ποίημα. Έχουμε τέτοια παραδείγματα στην καθημερινή μας ζωή: τις προάλλες μιλούσα σ' έναν φίλο μουσικολόγο από τη Λειψία, ο οποίος ανακάλυψε σε μια βιβλιοθήκη μια νέα καντάτα του Μπαχ. «Τα ΜΜΕ τρελάθηκαν», μου είπε. «Μια ολοκαίνουργια καντάτα, που δεν έχει ακουστεί εδώ και αιώνες!» Μόνο που υπάρχουν άλλες 200 τέτοιες καντάτες, που τα ίδια ΜΜΕ δεν έχουν ακούσει ποτέ! Άρα αυτό που ασκεί τη γοητεία είναι το ότι η καντάτα αυτή ήταν παραμελημένη και άγνωστη εδώ και αιώνες, και όχι το περιεχόμενό της. Μπορώ κάλλιστα να φανταστώ τι θα συνέβαινε αν κάποιος ανακάλυπτε ένα νέο σονέτο του Σαίξπηρ: θα γινόταν παγκόσμια είδηση, κοσμοϊστορικό γεγονός! Όμως υπάρχουν άλλα 160 σονέτα που περιμένουν να διαβαστούν. Τελικά, δηλαδή, πιστεύω πως ό,τι βρίσκεται λίγο παραπέρα από εκεί όπου μπορούμε να φτάσουμε αυτό είναι που μας είναι ελκυστικό.

— Σε 150 χρόνια ο κόσμος θα γνωρίζει τον Ίαν ΜακΓιούαν μόνο μέσα από τα γραπτά του – ίσως και τα μέιλ, τα sms, δεν ξέρω. Αλλά αυτό είναι μόνο ένα κομμάτι του ανθρώπου Ίαν, ο συγγραφικός του εαυτός. Πώς σας φαίνεται αυτό;

Μια χαρά μού φαίνεται, γιατί θα σημαίνει καταρχάς πως θα υπάρχει ακόμα ανθρπός ανθρωπίνος πολιτισμός και θα υπάρχουν ακόμα πανεπιστήμια με ανθρωπιστικές σπουδές και λογοτεχνία που διαβάζεται (γέλια). Κι ότι η ανθρωπότητα δεν θα έχει αυτοκαταστραφεί. Κι ότι το μυθιστόρημα θα ζει και θα βασιλεύει, ακόμα κι αν έχει αλλάξει εντελώς η μορφή του, ακόμα κι αν κατασκευάζεται με τη βοήθεια της τεχνητής νοημοσύνης. Μια χαρά μού ακούγεται λοιπόν. **■**

Το δεύτερο μέρος της συνέντευξης του Ίαν ΜακΓιούαν, για την Τεχνητή Νοημοσύνη (και την εμμονή του μ' αυτήν), την επόμενη εβδομάδα.

Ξεκίνα τα επόμενα ψώνια από **το ψυγείο σου.**

Γιατί όσα τρόφιμα έχεις ήδη,
δε σου στοιχίζουν τίποτα επιπλέον!

Μάθε περισσότερα

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ηλικιακή προκατάληψη

10 επώνυμα κείμενα για το αναπόφευκτο γήρας

Επιμέλεια: **Εύα Στάρου**, Εικονογράφηση: **Dimitris Chris Agkari**

Το φαινόμενο της γήρανσης είναι ένα επαναλαμβανόμενο θέμα στις σκέψεις και την επικοινωνία μας: μιλάμε για το άγχος των γηρατειών, γκρινιάζουμε, αστειευόμαστε και αυτοσαρκαζόμαστε για την ηλικία μας, γεγονός που δείχνει ότι, είτε το παραδεχόμαστε είτε όχι, το ζήτημα μας απασχολεί έντονα.

Φαίνεται ότι οι γυναίκες γερνάμε με διαφορετικό τρόπο από ό,τι οι άντρες, αφού συχνά βιώνουμε τη γήρανση ως στίγμα το οποίο αγωνιζόμαστε με διάφορους τρόπους να αποτινάξουμε. Το στίγμα απορρέει από τις κοινωνικές προκαταλήψεις ή απλώς από τις λανθασμένες αντιλήψεις που επικρατούν ευρέως.

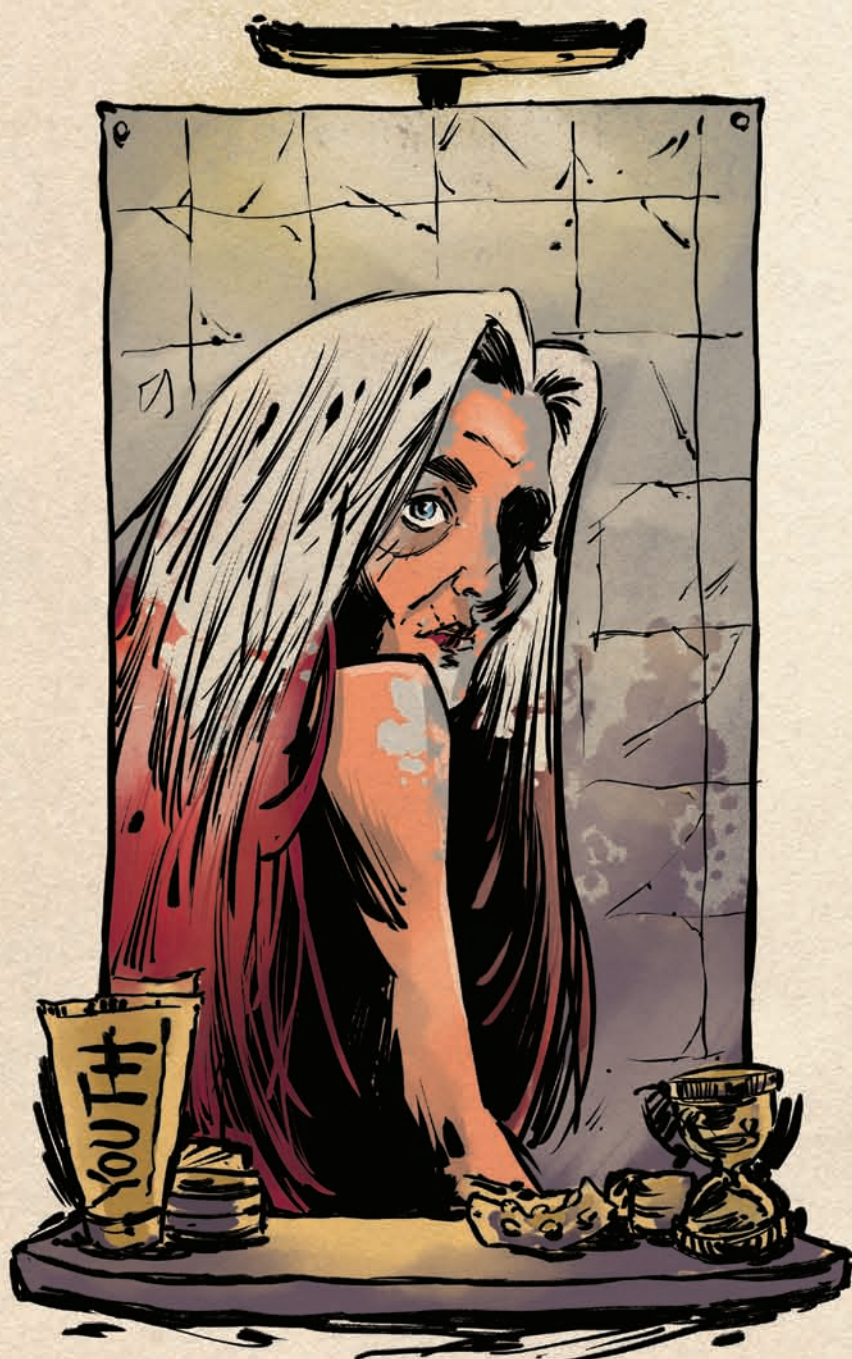
Η σημαντικότερη ίσως από αυτές τις λανθασμένες αντιλήψεις είναι ότι οι γυναίκες –που παραδοσιακά θεωρούνται το «ωραίο φύλο»– έχουν την υποχρέωση να διατηρούνται νέες, να αντιστέκονται στον χρόνο, να καταπολεμούν τη φθορά. Σύμφωνα με αυτή την πεποίθηση, στόχος της γυναίκας οφείλει να είναι η κατάκτηση της αιώνιας νεότητας, ή, μάλλον, η εντύπωση απουσίας ηλικίας.

Βιώνουμε αυτό που η Σούζαν Σόνταγκ αποκάλεσε Διπλή Σταθερά της Γήρανσης (Double Standard of Ageing) ή αυτό που λέμε απλά «δύο μέτρα και δύο σταθμά», διαφορετικά για τους άντρες και για τις γυναίκες.

Από το 1978, βέβαια, που η Σόνταγκ κατέγραψε το φαινόμενο της Διπλής Σταθεράς, μέχρι σήμερα που τα ζητήματα αυτά έχουν βρεθεί στο επίκεντρο του δημόσιου διαλόγου, έχουν περάσει δεκαετίες, γεγονός που δεν πρέπει να μας φαίνεται περίεργο, αφού χρειάζεται συνήθως να μεσολαβήσει μεγάλο χρονικό διάστημα ώπου μια πρωτοποριακή προσέγγιση, όπως η φεμινιστική θεώρηση, να συνδεθεί με την κοινωνία.

Από την αντίληψη ότι είναι μέρος του ρόλου της γυναίκας να αγωνίζεται κατά της φθοράς πηγάζει η ψευδαίσθηση ότι η γήρανση δεν είναι μια φυσιολογική διαδικασία, αλλά μια προσωπική υπόθεση που εξαρτάται από την κάθε γυναίκα ξεχωριστά. Έχουμε μια άρνηση της φθοράς και την αίσθηση ότι ο χρόνος παγώνει, νοοτροπία που αναδεικνύει περισσότερο από καθετί τον έμφυλο χαρακτήρα αυτής της διαδικασίας, αφού οι περισσότερες γυναίκες βιώνουν τη γήρανση ως μια προσωπική αποτυχία, ένα πρόβλημα που προσπαθούν να επιλύσουν ή ένα λάθος που αγωνίζονται να διορθώσουν.

Να σημειωθεί, ωστόσο, ότι τις τελευταίες δεκαετίες η σχέση του άντρα με τη βιομηχανία της μόδας και της ομορφιάς έχει αλλάξει, με αποτέλεσμα να δέχεται και αυτός πιέσεις να ξοδέψει τα χρήματά του σε αγορές προϊόντων που αποσκοπούν στη διατήρηση της αιώνιας νεότητας. Επιπλέον, οι περισσότεροι από εμάς έχουμε μια διπολική εντύπωση για την ηλικία, θεωρούμε δηλαδή ότι είμαστε είτε νέοι είτε γέροι, χωρίς ενδιάμεσα στάδια, λες και υπάρχει μια διαχωριστική γραμμή που για κάποιους είναι τα 50, για κάποιους άλλους τα 60 ή τα 70. Στην πραγματικότητα, μεγαλώνουμε σταδιακά, το γήρας δεν έρχεται ξαφνικά, έχει, αντιθέτως, πολλά στάδια – και φυσικά δεν μεγαλώνουμε όλοι με τον ίδιο τρόπο.

Εξαιτίας αυτής της προβληματικής, διπολικής αντίληψης δημιουργούνται στερεοτυπικές εικόνες γήρανσης, όπου άτομα εντελώς διαφορετικά μεταξύ τους από κάθε άποψη – φύλης, φύλου, εθνότητας, κοινωνικής τάξης, εισοδήματος, σεξουαλικότητας, τρόπου ζωής, επαγγέλματος, ιδεολογίας – παρουσιάζονται ως μια ομοιογενής ομάδα με κοινά χαρακτηριστικά, κοινή νοοτροπία, κοινές ανάγκες ή επιδιώξεις, με μοναδικό κριτήριο την κοινή τους ηλικία.

Στην πραγματικότητα χρειαζόμαστε μεγαλύτερη διάκριση και αποφυγή του τσουβαλιάσματος, που ωφελεί μόνο τη βιομηχανία της διαφήμισης, η οποία μας έχει κατηγοριοποιήσει με βάση το φύλο, την ηλικία και τον σωματότυπό μας, προκειμένου να προωθή πιο αποτελεσματικά τα προϊόντα της. Μια στερεοτυπική, σεξιστική εικόνα γήρανσης αντιπαράβλλει τον αγαθό και σοφό γέροντα που ανυπομονεί να μοιραστεί την εμπειρία ζωής του με τους νέους με την εικόνα της ηλικιωμένης μαινάδας ή «κακιάς μάγισσας», που, μην έχοντας πλέον αναστολές, εκφράζεται προσβλητικά και επιθετικά λόγω του φθόνου της για τις νεότερες γυναίκες.

Μία ακόμα διαδεδομένη αντίληψη που δεν ευσταθεί είναι ότι η μέση και η τρίτη ηλικία έχουν μόνο αρνητικά χαρακτηριστικά, πως δεν υπάρχει τίποτα θετικό να περιμένει κανείς, αφού το μόνο που βιώνουμε είναι η φθορά και η κατάρρευση του σώματος.

Στην πραγματικότητα, μπορεί βιολογικά η γήρανση να είναι εκφυλιστική, αλλά ψυχολογικά μπορεί να είναι αναπτυξιακή, καθώς, όσο μεγαλώνουμε, η κριτική μας ικανότητα αυξάνεται, όπως και η αυτοπεποίθηση. Στο πέρασμα του χρόνου νιώθουμε συνήθως πιο ώριμοι, ακόμα και σοφοί σε κάποιες περιστάσεις, αισθανόμαστε πιο σίγουροι για τις επιλογές και τις αποφάσεις μας, κατανοούμε καλύτερα τους ανθρώπους αλλά και τον ίδιο μας τον εαυτό.

Μια άλλη συνηθισμένη παρανόηση είναι ότι η μέση ηλικία ξεκινά γύρω στα 50 και διαρκεί λίγα χρόνια μόνο, πριν την είσοδό μας στην τρίτη ηλικία. Στην πραγματικότητα, στα 40 είμαστε ήδη μεσήλικες. Σύμφωνα με αρκετούς κοινωνικούς επιστήμονες και γεροντολόγους, η μέση ηλικία ξεκινά γύρω στα 35 και διαρκεί έως τα 65, είναι δηλαδή η γέφυρα που ενώνει τη νεότητα με το γήρας, η μεγαλύτερη χρονική περίοδος του κύκλου της ζωής, μια εποχή πλούσια σε βιολογικές και κοινωνικές εμπειρίες.

Κι όμως τα χαρακτηριστικά που αποδίδονται συνήθως στους μεσήλικες είναι τα ακόλουθα: αργόστροφοι, βαρετοί, συντηρητικοί, συμβιβασμένοι, βολεμένοι, αποφεύγουν τα ρίσκα, δεν ενδιαφέρονται για τον έρωτα και το σεξ, δεν αλλάζουν εύκολα νοοτροπία, απόψεις και τρόπο ζωής, νιώθουν ζήλια για τους νεότερους, δεν είναι πια δραστήριοι. Κάποια από αυτά τα χαρακτηριστικά μπορεί να ισχύουν για ορισμένους μεσήλικες, αλλά σε καμία περίπτωση δεν είναι αντιπροσωπευτικά της μέσης ηλικίας. Το ίδιο άλλωστε ισχύει και για τα παγιωμένα στερεότυπα που αφορούν τους ανθρώπους τρίτης ηλικίας.

Μια άλλη εμπεδωμένη κοινωνική αντίληψη που σχετίζεται με τη μέση ηλικία είναι ότι η εμμηνοπαύση, που θεωρείται το σημαντικότερο βιολογικό και κοινωνικό ορόσημο για τις γυναίκες σε αυτό το στάδιο του κύκλου της ζωής, έχει μόνο αρνητικές συνέπειες για την ψυχισμό αλλά και την ερωτική ζωή της γυναίκας.

Σύμφωνα με το βιοϊατρικό μοντέλο, η εμπειρία της εμμηνοπαύσης είναι καθοριστική για τη γυναίκα, σωματικά και ψυχολογικά. Συχνά μάλιστα στη βιβλιογραφία παρουσιάζεται ως ασθένεια με στάδια και συμπτώματα και αντιμετωπίζεται με φάρμακα.

Ωστόσο οι έρευνες μας δείχνουν ότι δεν βιώνουν όλες οι γυναίκες την εμμηνοπαύση με τον ίδιο τρόπο. Αρκετές νιώθουν ανακούφιση, ειδικά αν έπασχαν από δυσμηνόρροια ή άλλα προβλήματα υγείας. Υπάρχουν επίσης αρκετές γυναίκες που δηλώνουν χαρούμενες που απαλλάχτηκαν από την περίοδό τους, επειδή είναι πολύ πιο εύκολο να γυμνάζονται, να ταξιδεύουν και να απολαμβάνουν τον έρωτα χωρίς άγχος για ανεπιθύμητες εγκυμοσύνες.

Να επισημάνω επίσης ότι οι ίδιες οι γυναίκες δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα σε άλλα γεγονότα, προσωπικά και κοινωνικά, τα οποία θεωρούν πως τις έχουν επηρεάσει σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι το ξεκίνημα της εμμήνου ρύσης (για το οποίο μας λένε ότι οφείλουμε να νιώθουμε υπερήφανες), ή η εμμηνοπαύση (για την οποία υποτίθεται πως πρέπει να νιώθουμε θλίψη).

Αυτά τα καθοριστικά για την προσωπική ταυτότητα των γυναικών γεγονότα έχουν να κάνουν συνήθως με την οικογένεια ή την καριέρα τους. Τα βιολογικά γεγονότα οι γυναίκες τα θεωρούν καταστάσεις, κάτι που τους έτυχε, ενώ τα κοινωνικά γεγονότα, όπως είναι η δημιουργία οικογένειας, η προαγωγή στη δουλειά, η μετακίνηση σε άλλη πόλη ή η μετανάστευση σε άλλη χώρα, το διαζύγιο, η δημιουργία νέας σχέσης, τα θεωρούν ενέργειες που στηρίζονται στις δικές τους επιλογές και αποφάσεις και έχουν συνεπώς μεγαλύτερη βαρύτητα.

Η μέση ηλικία αποτελεί, τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες, ίσως την πιο πλούσια σε εμπειρίες, την πιο παραγωγική και δημιουργική περίοδο του βίου. Ωστόσο, λόγω των προκαταλήψεων, οι περισσότεροι από εμάς, γυναίκες και άντρες, αρνούμαστε να αυτοπροσδιοριστούμε ως μεσήλικες για να αποφύγουμε τις αρνητικές συνδηλώσεις.

Στην πραγματικότητα, οι μεσήλικες είναι ουσιαστικά οι διαχειριστές της κοινωνίας μας, αυτοί που λαμβάνουν αποφάσεις, επηρεάζουν το πολιτικό, καλλιτεχνικό, κοινωνικό γίγνεσθαι, οι άνθρωποι που έχουν αγωνιστεί για να εξασφαλίσουν επαγγελματική δύναμη και ορατότητα, που εργάζονται σκληρά και παράγουν, αυτοί που σχεδιάζουν την καθημερινότητα και το μέλλον.

Το πρωί είναι η πιο δύσκολη ώρα

Μια ιστορία εσωτερικευμένης ηλικιακής προκατάληψης

Της Εύας Στάμου*

Ο άντρας μου ερωτεύτηκε μια υπέροχη γυναίκα, όλα όσα δεν ήμουν εγώ, κι έτσι ξαφνικά τα πάντα άλλαξαν δραματικά. Έπεσα σε μια δίνη από συναισθήματα και γεγονότα που με μεταμόρφωσαν. Άρχισα να χάνω κιλά, περισσότερο λόγω θλίψης και λιγότερο από κάποια απόφαση. Έτρωγα μόνο για να επιβιώσω και σταδιακά είδα το σώμα μου να συρρικνώνεται. Ξαναβρήκα τον νεανικό, τον αληθινό μου εαυτό!

Αυτό επηρέασε τα πάντα. Μαζί μ' εμένα μεταμορφώθηκε και η σχέση μας. Ο Άρης ξανάρχισε να με βρίσκει ελκυστική κι εγώ με τη σειρά μου έγινα πιο θερμή και τρυφερή μαζί του.

Εκείνη ήταν συνάδελφός του μουσικός, γνωρίστηκαν στις πρόβες της «Λουτσία ντι Λαμερμούρ» στη Λυρική – πρώτο βιολί ο άντρας μου, τσελίστρια η ερωμένη του. Μου το είπε ο ίδιος ένα βράδυ που είχαμε βγει οι δυο μας για φαγητό. Ήταν πολύ νεότερή του, είπε, χωρίς να μπορεί να κρύψει μια έκφραση ανάμεικτης περηφάνιας και δυσπιστίας από το πρόσωπό του, και ένιωθε ερωτευμένος. «Απλά συνέβη», με διαβεβαίωσε, «δεν το επεδίωξα. Και δεν ξέρω αν και πότε θα μου περάσει», πρόσθεσε, «ή αν θα πρέπει τελικά να χωρίσουμε».

Το ξέρω ότι έχω μεγαλώσει –είμαι ήδη 48 ετών κι εκείνη 29–, αλλά αυτή τη στιγμή το σώμα μου βρίσκεται κάτω απ' τον απόλυτο έλεγχό μου. Κατάλαβα ότι μόνο έτσι μπορώ να καταπολεμήσω τη φθορά.

Το πρωί είναι η πιο δύσκολη ώρα. Χρειάζομαι πλέον πολύ χρόνο για να ετοιμαστώ, αισθάνομαι ότι τα πάντα πάνω μου θέλουν επιδιόρθωση. Κοιτάζομαι στον καθρέφτη και δεν αναγνωρίζω τον εαυτό μου. Τι να έκανε κι ο άντρας μου, δεν είχε άδικο να μη θέλει να αγγίζει το γυμνό μου σώμα. Νιώθω λες και τον εξαπάτησα, σαν να τον πρόδωσα. Άλλαξε το σχήμα του κορμιού μου, άλλαξε και ο τρόπος που επικοινωνώ. Όταν δεν αισθάνεσαι πια όμορφη, δεν μπορείς να φερθείς ερωτικά.

Τα τελευταία καλοκαίρια δεν τολμούσα να φορέσω μπικίνι στην παραλία, κι ας έλεγαν οι φίλες μου πως ήμουν υπερβολική. Έβλεπα τον Άρη να αφαιρείται παρατηρώντας τα κορίτσια που περπατούσαν στην άκρη του κύματος και μ' έπιανε μελαγχολία. Τον καταλάβαινα όμως, κι εγώ στη θέση του το ίδιο θα έκανα. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη αρρώστια από τη φθορά που κατατρώει το κορμί και ταυτόχρονα επιτίθεται στο μυαλό. Είχα βυθιστεί στην κατάθλιψη.

Κι όμως για χρόνια ένιωθα δυνατή. Λυπόμουν τις ηλικιωμένες γυναίκες, λες κι εγώ δεν επρόκειτο να γεράσω ποτέ, λες και είχα βρει το αντίδοτο. Κοιτάζοντας τα μαραζωμένα πρόσωπά τους, τα ταλαιπωρημένα χέρια τους, τις ρυτίδες που αυλάκωναν το δέρμα τους, ένιωθα αποστροφή. Δίχως να το θέλω, μέσα μου τις κατηγορούσα, τις θεωρούσα υπεύθυνες για την κακή τους τύχη. Για χρόνια ένιωθα άτρωτη, μα μεγαλώνοντας χάνω τη ρώμη μου, καθώς με τον καιρό μετατρέπομαι σε κάποια που δεν είμαι εγώ.

Και ο άντρας μου έχει ρυτίδες και γκρίζους κροτάφους, όμως αυτό δεν φαίνεται να τον ενοχλεί ιδιαίτερα, και σίγουρα δεν τον σταμάτησε από το να κάνει σεξ με μια πολύ νεότερή του γυναίκα. Έχουμε ακριβώς την ίδια ηλικία κι όμως εκείνος βρίσκεται ακόμα στη ζώνη που μπορεί να φλερτάρει χωρίς να θεωρείται γελοίος, να βγει σ' ένα μπαρ και να γνωρίσει κάποια, να νιώσει επιθυμητός. «Μα δεν είναι ούτε 50 ετών», σχολίασαν οι δύο καλύτερές μου φίλες ένα βράδυ που πήγαμε για ποτό μετά το γυμνα-

στήριο, «είναι απόλυτα φυσικό». «Τι θα λέγατε για μένα αν κυκλοφορούσα με έναν 29χρονο εραστή;» ρώτησα. Με κοίταξαν με απορία, διστάζοντας να απαντήσουν. «Μήπως θα θεωρούσατε ότι ο συνοδός μου έχει κάποιο συναισθηματικό πρόβλημα; Πως πάσχει, ας πούμε, από κάποια διαταραχή;» «Μα είμαστε σχεδόν 50 χρονών», ψέλλισε η μία. «Θα μπορούσες να είσαι μητέρα του!» συμπλήρωσε η άλλη κοκκινίζοντας.

Είμαι μια γυναίκα στην προεμμηνόπαυση, σύντομα η φύση θα τραβήξει μπροστά μου μια διαχωριστική γραμμή, σαν να λέει «ως εδώ». Τα πάντα θα ξεφτίσουν σιγά σιγά και θα τελειώσουν. Από πρωταγωνίστρια της ζωής θα γίνω σταδιακά κομπάρσα. Ήδη νιώθω αόρατη όταν βρίσκομαι ανάμεσα σε πολύ νεότερους ανθρώπους.

Κι όμως για χρόνια ένιωθα δυνατή. Λυπόμουν τις ηλικιωμένες γυναίκες, λες κι εγώ δεν επρόκειτο να γεράσω ποτέ, λες και είχα βρει το αντίδοτο. Δίχως να το θέλω, μέσα μου τις κατηγορούσα, τις θεωρούσα υπεύθυνες για την κακή τους τύχη.

Είναι ένα τέλος η εμμηνόπαυση που πλησιάζει, το τέλος της νεότητας, το τέλος του έρωτα, το τέλος των δυνατοτήτων. Όχι ότι θα ήθελα κι άλλα παιδιά, ο γιος μου είναι στο πανεπιστήμιο, χαίρομαι που κατά κάποιον τρόπο απελευθερώθηκα από την αδιάκοπη φροντίδα του, αλλά είναι ωραίο να ξέρεις πως, αν θέλεις, μπορείς. Είναι ωραίο να καταλαβαίνεις πως το κορμί σου είναι ακόμα σύμμαχος και όχι εχθρός σου. Γιατί είναι το ίδιο μας το σώμα που βάζει όρια, μας σπρώχνει στο περιθώριο της ζωής. Κι όμως δεν είμαι έτοιμη γι' αυτό, δεν είμαι έτοιμη να παραιτηθώ.

Οι φίλες μου απορούν που δεν θύμωσα με τον άντρα μου, που δεν τον έδιωξα από το σπίτι, που κατά κάποιον τρόπο ζήσαμε την ερωτική του περιπέτεια μαζί –εγώ, εκείνος και η ερωμένη του–, ώσπου να του περάσει. Φοβάμαι τη μοναξιά, δεν θέλω να γεράσω μόνη. Δεν θέλω να είμαι αυτή που την παράτησαν για μια νεότερη γυναίκα. Η επιστροφή του σ' εμένα σημαίνει ότι ακόμα μετράω. Αρκεί μια μην εγκαταλείψω πάλι τον εαυτό μου, να μην πω οικειοθελώς στην άκρη, όπως τόσες μεσήλικες.

Δεν θέλω, βέβαια, να φαίνεται ότι προσπαθώ να δείχνω νεότερη, αυτό βγάζει μιαν απελπισία. Το μόνο χειρότερο από το να είσαι αόρατη είναι να σε λυπούνται ή να σε δείχνουν και να γελούν.

Φροντίζω τον εαυτό μου, αλλά δεν γίνεται πάντα να ακολουθώ τη μόδα. Η μόδα είναι το αδιαπέραστο όριο ανάμεσα στη νεότητα και την ωριμότητα. Δεν είναι εύκολο για μια γυναίκα στην ηλικία μου, που έχει μάλιστα κάνει παιδί, να φοράει τα στενά παντελόνια και τα κοντά μπλουζάκια.

Πρέπει να βρω τη χρυσή τομή, μα είναι τόσοι οι κανόνες, που μπερδεύομαι, δεν ξέρω πλέον τι να φορέσω. Προσπαθώ να αποφεύγω τα άκομψα, φαρδιά ρούχα κι αυτά με τα πολύχρωμα σχέδια που προτιμούν οι ηλικιωμένες – όχι φουλάρια, όχι κρεμαστά σκουλαρίκια, όχι ζακέτες, όχι μακριά φορέματα και, προς Θεού, όχι καπέλα που πλασιώνουν το πρόσωπο με τρόπο που τονίζει κάθε ατέλεια. Και φυσικά όχι ρούχα υπερβολικά στενά και κολλητά, δεν θέλω να δείχνω σαν προβατίνα που ντύθηκε αρνί.

Παρατηρώ τις συνομήλικές μου να με ψάχνουν με το βλέμμα, να διαλύουν και να ξανασυνθέτουν την εικόνα μου προσπαθώντας να καταλάβουν – κάποιες φορές χαμογελούν ειρωνικά σαν να μου λένε ότι αυτές δεν μπορώ να τις ξεγελάσω, αυτές ξέρουν την αλήθεια.

Και οι άντρες; Ξέρουν κι εκείνοι την αλήθεια; Οι άντρες πιστεύουν ότι στα 50 δεν ενδιαφέρεσαι πια για τον έρωτα, πως είναι ένα κεφάλαιο της ζωής σου που έχει τελειώσει οριστικά – υποθέτω επειδή εκείνοι δεν σε θεωρούν πλέον ερωτική. Αυτό που τόσα χρόνια τούς ζητούσες γίνεται πραγματικότητα: σταματούν να σε αντικειμενοποιούν. Αλλού είναι τώρα στραμμένο το βλέμμα τους, άλλα είναι τα αντικείμενα του ερωτικού τους πόθου.

Νομίζουν ότι στις μεσήλικες γυναίκες η ερωτική επιθυμία εξαφανίζεται, η λίμπιντο εξατμίζεται, ότι είσαι είτε νέα είτε ηλικιωμένη, χωρίς ενδιάμεσα στάδια. Έχουν πειστεί πως είναι απόλυτα φυσικό να σ' αφήσουν στην ησυχία σου και να αναζητήσουν νεότερες παρτενέρ.

Δεν καταφέρνω να φανταστώ τη ζωή μου σε δέκα ή σε είκοσι χρόνια από τώρα. Αναρωτιέμαι καμιά φορά πώς θα δείχνω και πώς θα νιώθω, αλλά αυτού του είδους οι σκέψεις με αγχώνουν και βιάζομαι να τις μπλοκάρω. Άλλωστε όλες οι εικόνες ηλικιωμένων γυναικών που κουβαλάω μέσα μου από μικρό κορίτσι είναι συνδεδεμένες είτε με ανημποριά και αδυναμία είτε με επιθετικότητα – η κακιά μάγισσα που φθονεί τις νεότερες γυναίκες και δεν διστάζει να φερθεί με σκληρότητα, απελευθερωμένη πλέον από τους κοινωνικούς φραγμούς. Δεν θέλω να με βλέπουν ούτε σαν κατημένη γριουλά, ούτε σαν μαινάδα.

Κάποιες στιγμές με πλημμυρίζει η αισιοδοξία και αποφασίζω πως όλα θα πάνε καλά. Κι έπειτα, χωρίς εμφανή λόγο, νιώθω σαν να βουτάω από την κορυφή στους πρόποδες ενός βουνού και να συνθλίβομαι, να γίνονται σκόνη τα όνειρά μου. Πότε πάνω, πότε κάτω, τα συναισθήματά μου τρέχουν ξέφρενα σαν το τρενάκι του τρόμου στο λούνα παρκ. Λένε ότι φτάνεις σε μια ηλικία, ίσως εκεί γύρω στα 70, που σταματάς να ασχολείσαι με τα σημάδια του χρόνου αλλά και με τα σχόλια των ανθρώπων – η γνώμη τους σου είναι αδιάφορη. Λένε ότι το μόνο που θέλεις πια είναι να είσαι υγιής, να απολαμβάνεις την κάθε μέρα δίχως να αγχώνεσαι για το τι έχεις πετύχει στην καριέρα ή τις σχέσεις σου. Υπάρχουν στιγμές που ανυπομονώ να μεγαλώσω, να φτάσω σ' εκείνη την ηλικία που οι άνθρωποι παύουν να έχουν απαιτήσεις από σένα, που σου συγχωρούν σχεδόν τα πάντα, που, πριν φύγεις από τη ζωή, σου επιτρέπουν –επιτέλους– να ζήσεις όπως ακριβώς σου αρέσει.

Ακούω γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας να λένε ότι βίωσαν την εμμηνόπαυση σαν δεύτερη εφηβεία, σαν μια ευκαιρία να πάρουν ρίσκα, να τολμήσουν αλλαγές, να βελτιώσουν τη ζωή τους, και μου φαίνεται περίεργο. Το μόνο που νιώθω προς το παρόν είναι φόβος. Φόβος και μια αίσθηση αποτυχίας, λες και σε κάτι έχω φταίξει.

*Η Εύα Στάμου είναι Δρ. Ψυχολογίας και συγγραφέας

Ηλικιακός ρατσισμός και έρωτας

Του Μάνου Κοντολέων*

Πολύ συχνά η κοινωνία αποκαλύπτει τις βαθύτερες προκαταλήψεις της, όχι μέσα από μεγάλα γεγονότα αλλά μέσα από καθημερινές δυσκαμψίες. Μια τέτοια δυσκαμψία –αμηχανία, πιο σωστά– εμφανίζεται και όταν το γήρας συναντά τον έρωτα. Κι αυτό όχι σε τυχόν έντονες εκφράσεις σεξουαλικότητας, χωρίς κάτι που ίσως θα σκανδάλιζε. Αλλά σε μικρές εικόνες: δύο ηλικιωμένοι που διασχίζουν τον δρόμο πιασμένοι από το χέρι, ένα βλέμμα που, αν και το θαμπώνει ο καταρράκτης, εκείνο επιμένει να θέλει να έχει μια ερωτική αναλαμπή, ένα χαμόγελο σε χείλη που αναζητούν τον παλμό ενός φίλιου.

Τότε –σε κάποιες περιπτώσεις σαν κι αυτές–, οι ματιές των άλλων ξαφνιάζονται, δείχνουν απαξίωση, κάποιοι μειδιούν συγκαταβατικά, άλλοι σχολιάζουν χαμηλόφωνα. Είναι που ένας άγραφος κανόνας παραβιάστηκε. Ας το παραδεχτούμε, ως κοινωνία δεν έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε τον έρωτα να ανθίζει σε πρόσωπα ρυτιδιασμένα, σε σώματα κυρτά. Όπως και σε προηγούμενες εποχές, έτσι και στη δική μας –και σε μεγαλύτερο, μάλιστα, βαθμό– η κοινωνία λατρεύει οτιδήποτε σφριγηλό, συνδέει τον έρωτα με τη νεότητα και μόνο. Το σώμα που γερνά θεωρείται ότι αποσύρεται από τη σφαίρα της επιθυμίας, όπως αποσύρεται από την αγορά εργασίας ή από την ένταση της δημόσιας ζωής. Σαν να υπάρχει μια ηλικία πέρα από την οποία τα προστάγματα του έρωτα οφείλουν να σιωπούν. Κι όμως, η σάρκα δεν είναι υποχρεωμένη να γνωρίζει ημερολόγια.

Ο ηλικιακός ρατσισμός εκδηλώνεται με ιδιαίτερη ένταση όταν η τρίτη ηλικία συναντά τον έρωτα. Είναι ένας ρατσισμός που σπάνια διακηρύσσεται: λειτουργεί υπόγειο, μέσα από υπαινιγμούς, χιούμορ... Συχνά και μέσα από τη χλεύη. Τις περισσότερες φορές δεν εκφράζεται φανερά. Κανείς δεν θα πει στον ηλικιωμένο τη φράση: «Δεν επιτρέπεται ν' αγαπάς». Υπάρχουν άλλοι τρόποι η άποψη αυτή να εκφραστεί: «Μα σε αυτή την ηλικία;», «Δεν θα είναι γελοίο;», «Σκέψου τα παιδιά σου», «Μην εκτίθεται στους άλλους».

Η κοινωνία ανέχεται τον ηλικιωμένο ως σοφό, ως παππού ή γιαγιά, ως θεματοφύλακα της μνήμης, ακόμη και ως ασθενή που χρήζει φροντίδας. Δυσκολεύεται όμως να τον αποδεχτεί ως ερωτικό υποκείμενο. Ο έρωτας, μέσα στο συλλογικό φαντασιακό, παραμένει προνόμιο των νέων. Η στάση αυτή δεν είναι τυχαία. Ο πολιτισμός μας έχει οικοδομηθεί πάνω σε αντιθετικά σύμβολα: νεότητα και ομορφιά από τη μία, γήρας και φθορά από την άλλη. Η νεότητα προβάλλεται ως υπόσχεση και μέλλον, το γήρας ως απολογισμός και αποχώρηση. Κι έτσι, η σεξουαλικότητα συνδέεται με τη γονιμότητα, δεν γίνεται να ενδιαφέρει όσους έχουν πλέον περάσει στο στάδιο της επερχόμενης φθοράς. Κάτι τέτοιο διαταράσσει τον όποιον μορφή καταμερισμό.

Γι' αυτό και προκαλεί –το λιγότερο– αμηχανία. Στην ουσία ενοχλεί γιατί αμφισβητεί μια τάξη πραγμάτων. Αυτή η ενόχληση εκδηλώνεται κοινωνικά με διάφορους τρόπους, άλλοτε ευγενικούς κι άλλοτε χλευαστικούς ή και βάνους. Μπορεί να είναι ένα πείραγμα που κρύβει ειρωνεία· μπορεί να είναι η συγκαλυμμένη ανησυχία των παιδιών μπροστά σε μια νέα σχέση του χηρεύσαντος γονιού· μπορεί να είναι η σιωπηρή αποδοκιμασία των γειτόνων. Συχνά, πίσω από την

επίφαση της «προστασίας» κρύβεται η επιθυμία να παραμείνουν οι ρόλοι αμετάβλητοι: ο πατέρας ως πατέρας, η μητέρα ως μητέρα, ποτέ ξανά ως εραστής ή ερωμένη.

Αλλά η σεξουαλικότητα συχνά δρα και ως ανατροπή. Μια σχέση σεξουαλικότητας σε άτομα προχωρημένης ηλικίας μπορεί να εκληφθεί ως συναισθηματική, ακόμη και οικονομική απειλή. Ζητήματα κληρονομιάς ή διαχείρισης της περιουσίας εισβάλλουν εκεί όπου θα έπρεπε να υπάρχει απλώς κατανόηση της ανάγκης για συντροφικότητα. Γιατί, βέβαια, κανείς δεν θέλει να δει υπό ένα άλλο πρίσμα τη σεξουαλικότητα της τρίτης ηλικίας.

Μα υπάρχει και μια άλλου είδους προσέγγιση του ηλικιακού ρατσισμού. Είναι η περίπτωση που αυτός θα ταυτιστεί με τον σεξισμό. Και θα δημιουργήσει μια διπλή κλίμακα μέτρων. Ένας ηλικιωμένος άντρας που συνδέεται με νεότερη γυναίκα μπορεί να προκαλέσει ειρωνεία, αλλά συχνά αντιμετωπίζεται και με συγκαλυμμένο θαυμασμό. Αντίθετα, μια ηλικιωμένη γυναίκα που εκφράζει ερωτική επιθυμία κινδυνεύει να στιγματιστεί ως «ανάρμοστη», «γελοία» ή «ανεπίτρεπτη». Η κοινωνία δείχνει μεγαλύτερη ανοχή στην ανδρική επιθυμία και μεγαλύτερη αυστηρότητα στη γυναικεία, ιδίως όταν το σώμα έχει απομακρυνθεί από τα πρότυπα νεανικής ομορφιάς.

Όμως ο πιο βαθύς μηχανισμός αποκλεισμού του ηλικιωμένου από τη σεξουαλικότητά του δεν είναι εξωτερικός· είναι εσωτερικός. Κατά τη διάρκεια της ζωής του, ένας άνθρωπος ακούει τόσες φορές για «τα σαλιαρίσματα των γέρων!», ώπου στο τέλος θα το πιστέψει και ο ίδιος όταν πλέον θα έχει γεράσει. Ο έρωτας μετατρέπεται σε κάτι που πρέπει να κρυφτεί. Η επιθυμία σε κάτι που πρέπει να σιωπήσει. Το πάθος σε μια ιδιωτική ντροπή.

Έτσι γεννιέται η πιο σκληρή μορφή ηλικιακού ρατσισμού: εκείνη που οδηγεί τον με σεξουαλικές παρорμήσεις ηλικιωμένο στο να θεωρεί τον

εαυτό του εκτός κανονικότητας. Όχι ως άνθρωπο που συνεχίζει να επιθυμεί, αλλά ως κάποιον που παρεκκλίνει από το «φυσιολογικό». Η κοινωνία δεν χρειάζεται πλέον να απαγορεύσει τίποτε. Η απαγόρευση έχει εσωτερικευτεί.

Κι όμως, τίποτε δεν είναι πιο φυσικό από τη συνέχεια της επιθυμίας. Η ανάγκη για άγγιγμα, για εγγύτητα, για σωματική και συναισθηματική επαφή και για εκτόνωση δεν εξαφανίζεται με τα χρόνια. Μεταμορφώνεται. Κι έτσι μπορεί να απλλαγεί από την αγωνία της επίδειξης, από τον θόρυβο της επιβεβαίωσης. Πιο ουσιαστική, πιο εσωτερική. Πλέον λυτρωτική.

Ο έρωτας στην τρίτη ηλικία συχνά είναι παρηγορητικός. Εκφράζει την ανάγκη επαφής και με το σώμα του άλλου, μα και με το δικό σου. Όταν έχεις αναγνωρίσει την απώλεια που πλησιάζει, μπορείς να εκτιμήσεις την παρουσία ουσιαστικά. Κι όμως, ακόμη και αυτή η παρουσία αποσιωπάται. Στα μέσα ενημέρωσης οι ηλικιωμένοι εμφανίζονται ως φορείς μνήμης, ως ασθενείς ή ως ταππύδες/γιαγιάδες που φροντίζουν τα εγγόνια τους. Σπανίως εμφανίζονται ως εραστές. Αυτή η μη ορατότητα λειτουργεί σαν σιωπηρή επιβεβαίωση ότι η επιθυμία τους δεν θεωρείται αξία απεικόνισης.

Σε ορισμένες δομές φροντίδας ηλικιωμένων, η σεξουαλικότητα αντιμετωπίζεται ως πρόβλημα προς διαχείριση. Η ιδιωτικότητα περιορίζεται, οι σχέσεις αποθαρρύνονται, η τρυφερότητα θεωρείται ενοχλητική. Σαν να πρόκειται για μια ανάγκη που πρέπει να τεθεί σε καραντίνα. Και όμως, μέσα σε αυτό το κλίμα, κάθε εκδήλωση έρωτα στην τρίτη ηλικία αποκτά μια απροσδόκητη διάσταση: γίνεται πράξη αντίστασης. Αντίσταση στη μοναξιά, αλλά και στον κοινωνικό ρόλο της σιωπηλής αποχώρησης. Αντίσταση στην ιδέα ότι η ζωή έχει ήδη ολοκληρωθεί. Μια μικρή, καθημερινή επανάσταση απέναντι στην πολιτισμική λατρεία της νεότητας.

Κάθε ηλικιωμένο σώμα που υποστηρίζει τη σεξουαλικότητά του αντιστέκεται στην περιθωριοποίησή του. Κάθε ηλικιωμένο χέρι που αναζητά ένα άλλο χέρι αντιστέκεται στη σιωπή. Κάθε ηλικιωμένο βλέμμα που φωτίζεται από επιθυμία αντιστέκεται στην ιδέα ότι η ζωή έχει ήδη παραδώσει τα όπλα.

Ο έρωτας στην τρίτη ηλικία δεν είναι απλώς μια προσωπική εμπειρία· είναι μια μορφή ελευθερίας. Μια άρνηση να περιοριστεί η ύπαρξη σε ρόλους παθητικότητας. Μια διεκδίκηση του δικαιώματος στη χαρά της ζωής, ακόμη και –ή ιδίως– όταν το σώμα φέρει τα σημάδια του χρόνου.

Ίσως αυτό είναι που μας ταραξεί περισσότερο: ότι η επιθυμία δεν υπακούει στο ημερολόγιο. Και, μάλιστα, σε μια εποχή όπως η δική μας, που παρατείνεται η νεότητα αλλά συχνά απαξιώνεται η εμπειρία, ο έρωτας των ηλικιωμένων μοιάζει να θέτει ένα αθόρυβο ερώτημα: αρκεί να ζούμε περισσότερο ή μήπως αξίζει να συνεχίζουμε να αισθανόμαστε; Και αν ο έρωτας, ακόμη και στο λυκόφως της ζωής, εξακολουθεί να ανάβει μια μικρή φλόγα, τότε κάτι τέτοιο δεν είναι πρόβλημα. Προβληματική είναι η αμηχανία απέναντι στη διάρκεια της επιθυμίας.

Ίσως, τελικά, εκείνο που δύσκολα γίνεται αποδεχτό δεν είναι ο έρωτας των ηλικιωμένων, αλλά η αδιάψευστη μαρτυρία τού ότι η ζωή –όσο παραμένει ζωή– συνεχίζει να διεκδικεί χαρά. Και ότι η χαρά αυτή, όταν περνά μέσα από το σώμα, την επιθυμία και τη σεξουαλικότητα, δεν είναι παρεκτροπή. Είναι δικαίωμα. ●

* Ο Μάνος Κοντολέων είναι πεζογράφος και κριτικός λογοτεχνίας

Η ηλικία και η περιφρόνηση του χρόνου στη μεγάλη λογοτεχνία

Ξενοφών Α. Μπρουντζάκης*

Το πρωινό φως πέφτει πάνω στον καθρέφτη. Το δέρμα κρατά ακόμη τη μνήμη των χρόνων, λεπτές γραμμές γύρω από τα μάτια, μικρές πτυχές στο μέτωπο, μια κόπωση που έχει μετατραπεί σε έκφραση. Στους δρόμους της πόλης μια διαφήμιση προβάλλει σώματα αψεγάδιαστα. Σώματα χωρίς χρόνο. Για μια στιγμή η ψευδαίσθηση μοιάζει πειστική. Η εποχή έχει αποφασίσει: ο χρόνος οφείλει να κρυφτεί.

Η ηλικία μετατρέπεται σε ένοχη κατάσταση. Η ρυτίδα μοιάζει με σφάλμα. Το γερασμένο σώμα μετατρέπεται σε απόδειξη αποτυχίας μέσα σε μια κοινωνία που λατρεύει την ταχύτητα και την εικόνα. Η βιομηχανία της νεότητας υπόσχεται θεραπείες, επεμβάσεις, μικρές πλαστογραφίες της ύλης, σαν ο χρόνος να αποτελεί τεχνικό πρόβλημα. Η ζωή όμως αφήνει ίχνη. Κάθε πρόσωπο που γερνά, κουβαλά ιστορίες, απώλειες, νίκες, μικρές καθημερινές μεταμορφώσεις. Το δέρμα μετατρέπεται σε αρχείο εμπειριών. Οι γραμμές του είναι καταγραφές χρόνου. Στον δημόσιο χώρο όμως η ηλικία αποκτά διαφορετική σημασία. Η νεότητα προβάλλεται ως ιδεολογία. Η κοινωνία υψώνει έναν αόρατο τοίχο ανάμεσα σε όσους συμμετέχουν στο παρόν και σε όσους θεωρούνται κατάλοιπα του παρελθόντος. Έτσι γεννιέται ένας ιδιότυπος ύπουλος ρατσισμός, που εκδηλώνεται με τη μορφή βλέμματος ειρωνείας ή αμυχανίας μπροστά στη φθορά.

Η λογοτεχνία στάθηκε συχνά απέναντι σε αυτή τη βαρβαρότητα. Οι μεγάλοι συγγραφείς είδαν στην ηλικία ως κάτι εντελώς διαφορετικό από κοινωνικό ελάττωμα. Διέκριναν σε αυτή μια από τις βαθύτερες εμπειρίες της ανθρώπινης ύπαρξης. Στα μεγάλα έργα της παγκόσμιας γραμματείας, η γήρανση γίνεται τόπος αποκάλυψης.

Η αρχαία εμπειρία του χρόνου

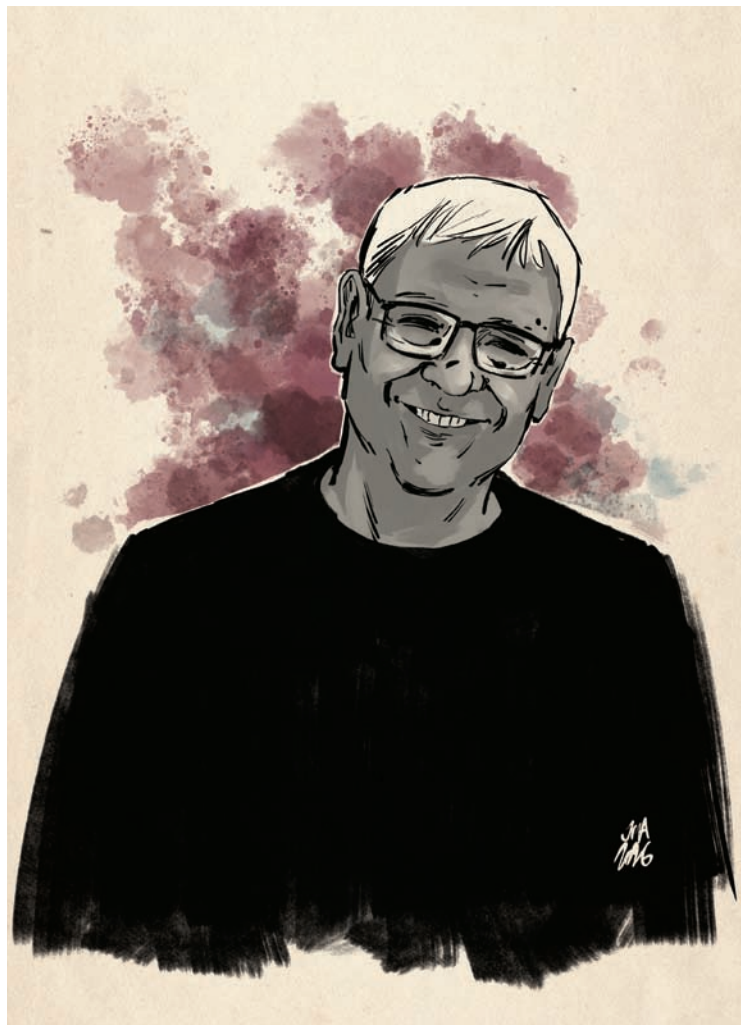
Η αρχαία ελληνική γραμματεία γνώριζε καλά την αγωνία της γήρανσης. Στα ομηρικά έπη, οι γέροντες εμφανίζονται συχνά ως μορφές σοφίας. Ο γηραιός Νέστορας στην «Ιλιάδα» στέκεται στο κέντρο του συμβουλίου των πολεμιστών. Η ηλικία τού χαρίζει κύρος. Η μνήμη του λειτουργεί ως οδηγός για τους νεότερους.

τῷ δ' ἦδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων ἐφθιάδ', οἳ οἱ πρόσθεν ἄμα τράφεν ἢ δ' ἐγένοντο ἐν Πύλῳ ἡγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσαν· ὃ σφιν εὐφρονέων ἀγορήσατο καὶ μετέειπεν·

δυο γενεές είχαν σθηθεῖ των πρόσκαιρων ἀνθρώπων, στην Πύλον, συνομήλικοι και συνανάστροφοί του, τώρα εις την τρίτην γενεάν βασιλεύεν ο γέρος· αὐτός τότε καλόγνωμα σ' ἐκείνους ομιλοῦσε

Ἰλιάς (1.250-1.253), σε μετάφραση Ιακ. Πολυλά

Η ηλικία εδώ μετατρέπεται σε εμπειρία χρόνου· ο γέροντας είναι εκείνος που θυμάται περισσότερα απ' όσα μπορούν ακόμη να φανταστούν οι νεότεροι. Η αρχαία ποίηση όμως γνώριζε και μια άλλη πλευρά της ηλικίας. Στα λυρικά ποιήματα του Ανακρέοντα, τα γηρατειά εμφανίζονται με πιο προσωπικό τόνο:

πολιοὶ μὲν ἡμῖν ἤδη κρόταφοι κάρη τε λευκόν, χαρίεσσα δ' οὐκέτ' ἦβη πάρα, γηραλέοι δ' ὁδόντες, γλυκεροῦ δ' οὐκέτι πολλὸς βίотου χρόνος λέλειπται·

Οι κρόταφοί μου είναι γκρίζοι κιόλας και το κεφάλι μου άσπρισε. Δεν έχω πια τη χαριτωμένη νιότη, και τα δόντια μου γέρασαν· από τη γλυκιά ζωή μου απόμεινε ένα μικρό κομμάτι.

Ανακρέων, απόσπ. 395 PMG, σε μετάφραση Ι. Ν. Καζάτζη

Η νιότη έχει φύγει και ο ποιητής το διαπιστώνει με μια ειρωνική, σχεδόν τρυφερή μελαγχολία. Η ίδια εμπειρία γίνεται ακόμη πιο οξεία στον Μίμνερμο. Στους ελεγειακούς του στίχους η απώλεια της νεότητας παρουσιάζεται σχεδόν ως τραγική μεταβολή της ύπαρξης:

Τι αξίζει η ζωή χωρίς τη χρυσή Αφροδίτη; Όταν όμως έρθει το οδυνηρό γήρας, που κάνει τον άνθρωπο άσχημο και κακό, τότε πικρές φροντίδες βασανίζουν την ψυχή και το φως του ήλιου δεν του δίνει πια χαρά.

Μίμνερμος, απόσπ. 1 West, σε μετάφραση Ι. Ν. Καζάτζη

Η νεότητα εμφανίζεται εδώ ως η εποχή όπου η ζωή έχει πληρότητα· όταν αυτή χάνεται, ο κόσμος μοιάζει να βαραινεί από τη συνείδηση της φθοράς. Η ελληνική σκέψη όμως γνώριζε και μια διαφορετική εμπειρία της ηλικίας. Στην «Πολιτεία» ο Πλάτων θυμίζει μια απάντηση του Σοφοκλή, όταν κάποτε τον ρώτησαν πώς αντιμετωπίζει το γήρας. Ο τραγικός ποιητής απάντησε ότι ένιωθε σαν να είχε απαλλαγεί από έναν σκληρό αφέντη, υπονοώντας την απελευθέρωση από τα πάθη που συχνά συνοδεύουν τη νεότητα. Η τραγική σκηνή της ζωής αποκτά ακόμη μεγαλύτερο βάθος μέσα από μορφές που έχουν διανύσει

ολόκληρη τη διαδρομή της ανθρώπινης εμπειρίας. Στον «Οιδίποδα Τύραννο» του Σοφοκλή, ο Χορός μετατρέπει την ιστορία του βασιλιά σε καθολικό στοχασμό για την ανθρώπινη μοίρα. Ο άνθρωπος που κάποτε θεωρήθηκε ο σοφότερος της πόλης – εκείνος που έλυσε τα αινίγματα και κυβέρνησε με δύναμη – γίνεται στο τέλος παράδειγμα της αστάθειας της τύχης. Από αυτή την εμπειρία γεννιέται η μεγάλη τραγική διαπίστωση: δεν πρέπει να μακαρίζουμε κανέναν άνθρωπο πριν ολοκληρωθεί η ζωή του.

ΧΟΡ. ὦ πάτρας Θήβης ἔνοικοι, λεύσσετ', Οἰδίπους ὄδρε, ὃς τὰ κλείν' αἰνίγματ' ἤδει καὶ κράτιστος ἦν ἀνὴρ, ὅστις οὐ ζήλω πολιτῶν ἦν τύχαις ἐπιβλέπων, εἰς ὅσον κλύδωνα δεινῆς συμφορᾶς ἐλήλυθεν. ὥστε θνητὸν ὄντ' ἐκείνην τὴν τελευταίαν ἰδεῖν ἡμέραν ἐπισκοποῦντα μὴ δέν' ὀλβίζειν, πρὶν ἂν τέρμα τοῦ βίου περάσῃ μὴδὲν ἄλγεινόν παθῶν.

ΧΟΡ. Πολίτες της πατρίδας μου της Θήβας κοιτάξετε τον Οιδίποδα, των αινιγμάτων γνώριζε τη λύση, μακρόθυμος και παντοδύναμος κυβέρνησε, τον ζήλεψαν πολλοί· τον φθόνησαν πολλοί· δίνη δεινή τον πήρε και τον βύθισε. Ποτέ μη μακαρίζεις τους ανθρώπους, πριν αντικρίσεις τη στερνή τους μέρα και πριν το τέρμα της ζωής περάσουν, 1530 χωρίς να τους παιδέψουν βάσανα και πίκρες.

Σοφοκλής, Οιδίπους Τύραννος (1.524-1.530), σε μετάφραση Κ. Χ. Μύρη

Κικέρων και η υπεράσπιση του γήρατος

Στη ρωμαϊκή γραμματεία, ο Κικέρων αφιέρωσε ένα ολόκληρο έργο στο ζήτημα της ηλικίας. Στο «De Senectute» (γνωστό και ως «Cato Maior de Senectute») – Κάτων ο Πρεσβύτερος περί Γήρατος), ένα από τα πιο γνωστά φιλοσοφικά του δοκίμια, επιχειρεί να δείξει ότι η γήρανση μπορεί να αποτελέσει περίοδο πνευματικής πληρότητας. Για τον Κικέρωνα, η ηλικία δεν σημαίνει αναγκαστικά παρακμή· σημαίνει μετατόπιση των ενδιαφερόντων και αλλαγή του τρόπου ζωής. Εκεί όπου η νεότητα επιδιώκει τη δράση και την ένταση, η ωριμότητα στρέφεται στη σκέψη, στη μνήμη και στη σοφία της εμπειρίας.

Μέσα από τη φωνή του Κάτωνα του Πρεσβύτερου, ο Κικέρων επιχειρεί να ανατρέψει τα πιο διαδεδομένα στερεότυπα για το γήρας. Αντικρούει τέσσερις βασικές κατηγορίες που διατυπώνονται εναντίον του: ότι απομακρύνει τον άνθρωπο από την ενεργό δράση, ότι εξασθενεί το σώμα, ότι στερεί τις απολαύσεις της ζωής και ότι φέρνει τον άνθρωπο επικίνδυνα κοντά στον θάνατο. Στην πραγματικότητα, υποστηρίζει, η προχωρημένη ηλικία δεν στερεί τον άνθρωπο από την αξία της ζωής· του επιτρέπει να την κατανοήσει βαθύτερα.

Η βυζαντινή εμπειρία του χρόνου

Η βυζαντινή και γενικότερα η μεσαιωνική χριστιανική σκέψη αντιμετώπισε την ηλικία μέσα από διαφορετικό πρίσμα από εκείνο της αρχαίας τραγωδίας. Η γήρανση δεν θεωρήθηκε απλώς φθορά της ζωής· έγινε υπενθύμιση της ανθρώπινης θνητότητας αλλά και δυνατότητα πνευματικής διαύγειας. Στα κείμενα των Πατέρων της Εκκλησίας, η ηλικία συνδέεται συχνά με την εσωτερική ωρίμανση, με μια κατάσταση όπου ο άνθρωπος αποκτά βαθύτερη επίγνωση της ύπαρξής του.

Μορφές όπως ο Μέγας Βασίλειος και ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος αντιμετωπίζουν τον χρόνο της ζωής ως πορεία πνευματικής καλλιέργειας. Η ανθρώπινη ηλικία δεν μετρίεται μόνο με τα έτη, αλλά με την εσωτερική μεταμόρφωση του ανθρώπου. Η εμπειρία του χρόνου αποκτά έτσι ηθική και

πνευματική διάσταση: η ζωή γίνεται χώρος δοκιμασίας αλλά και ευκαιρία για επίγνωση. Η ίδια στάση διαπερνά και τη βυζαντινή λογοτεχνία. Στους βίους των αγίων και στα αφηγηματικά κείμενα της εποχής, οι γέροντες εμφανίζονται συχνά ως φορείς μνήμης και σοφίας. Η μακρά ζωή δεν παρουσιάζεται απλώς ως βιολογική διάρκεια· γίνεται εμπειρία που επιτρέπει στον άνθρωπο να διακρίνει βαθύτερα την αλήθεια των πραγμάτων. Η ηλικία, μέσα σε αυτή την παράδοση, λειτουργεί ως σημείο όπου ο χρόνος της ιστορίας και ο χρόνος της ψυχής συναντώνται.

Σαίξπηρ: η ηλικία ως τραγωδία της εξουσίας

Η πιο δραματική απεικόνιση της ηλικίας στη δυτική λογοτεχνία εμφανίζεται στον «Βασιλιά Ληρ». Ένας γέρος μονάρχης μοιράζει το βασίλειο στις κόρες του και παρακολουθεί τη ζωή του να διαλύεται. Η απώλεια της εξουσίας αποκαλύπτει το εύθραυστο της ανθρωπίνης ύπαρξης. Η ηλικία λειτουργεί ως καθρέφτης της αλήθειας. Οι αυταπάτες της δύναμης καταρρέουν. Η τρέλα του Ληρ ανοίγει δρόμο προς μια βαθύτερη κατανόηση της ζωής. Η τραγωδία του Σαίξπηρ μετατρέπει τη γήρανση σε φιλοσοφική εμπειρία.

Γκαίτε: η ωριμότητα ως ισορροπία

Στα «Χρόνια της μαθητείας του Βίλχελμ Μάιστερ» εμφανίζεται ένας ήρωας που πλησιάζει την ηλικία των πενήντα ετών. Η νεανική ανησυχία έχει ήδη μετατραπεί σε ώριμη αναζήτηση. Ο Βίλχελμ κινείται στον κόσμο με διαφορετικό ρυθμό. Η εμπειρία χαρίζει μια νέα μορφή ελευθερίας. Η ζωή παύει να μοιάζει με αγώνα επιτυχίας. Μετατρέπεται σε διαδικασία κατανόησης. Ο Γκαίτε βλέπει στην ηλικία ένα σημείο ισορροπίας. Ο άνθρωπος που πέρασε μέσα από πολλές δοκιμασίες αποκτά καθαρότητα σκέψης.

Τολστόι: η αποκάλυψη της ζωής

Στον κόσμο του Τολστόι η ηλικία συνδέεται με την ηθική δοκιμασία της ύπαρξης. Οι ήρωές του, όσο πλησιάζουν προς το τέλος της ζωής, έρχονται αντιμέτωποι με έναν αμείλικτο απολογισμό. Όσα μέχρι τότε θεωρούνταν σημαντικά –η κοινωνική επιτυχία, οι φιλοδοξίες, οι μικρές καθημερινές νίκες– χάνουν σταδιακά την ισχύ τους. Η ζωή απαιτεί μια βαθύτερη απάντηση. Στον «Θάνατο του Ιβάν Ιλίτς» αυτή η αφύπνιση αποκτά δραματική καθαρότητα. Η συνείδηση ξυπνά ακριβώς τη στιγμή που η ζωή πλησιάζει στο τέλος της. Ο ήρωας ανακαλύπτει ότι όσα θεωρούσε επιτυχία δεν αρκούν για να δώσουν νόημα στην ύπαρξη. Έτσι, στο έργο του Τολστόι, η γήρανση λειτουργεί ως στιγμή αποκάλυψης: η ώρα όπου η ζωή αποκαλύπτει το αληθινό της μέτρο.

Μπόρχες: ο λαβύρινθος του χρόνου

Στα ύστερα έργα του Μπόρχες η ηλικία αποκτά μια βαθιά στοχαστική διάσταση. Ο συγγραφέας κινείται μέσα σε έναν λαβύρινθο μνήμης, όπου το παρελθόν και το παρόν παύουν να είναι διακριτές περιοχές και αρχίζουν να συγχωνεύονται. Ο γηραιός αφηγητής κατοικεί σε πολλούς χρόνους ταυτόχρονα. Οι εμπειρίες της ζωής επιστρέφουν ως αναμνήσεις, ως σκιές, ή ως λογοτεχνικές αντανάκλασεις του εαυτού. Έτσι η ηλικία μετατρέπεται σε μια ιδιαίτερη μορφή συνείδησης: σε έναν τρόπο ύπαρξης όπου η

μνήμη λειτουργεί ως χώρος περιπλάνησης. Μέσα από αυτή την πολλαπλότητα της μνήμης, η ζωή αποκτά νέο βάθος. Ο χρόνος δεν προχωράει απλώς προς το τέλος, αλλά ανοίγεται σε έναν εσωτερικό λαβύρινθο όπου κάθε στιγμή μπορεί να επιστρέψει και να φωτίσει ξανά το παρόν.

Προυστ - Μαν - Κανέττι - Μάρκες η μνήμη, η παρακμή και ο χρόνος

Στον Προυστ η ηλικία συνδέεται με τη βαθύτερη λειτουργία της μνήμης. Ο χρόνος δεν παρουσιάζεται ως ευθύγραμμη πορεία προς την απώλεια, αλλά ως μια ύλη που μπορεί να ανακτηθεί. Η μνήμη –ιδίως η απροσδόκητη, ακούσια μνήμη– επαναφέρει στιγμές που φάνονταν χαμένες και τις καθιστά ξανά παρούσες. Έτσι, η ηλικία γίνεται το προνόμιο εκείνου που έχει συγκεντρώσει χρόνο. Η ζωή αποκτά νόημα όταν αναγνωρίζεται ως σύνολο εμπειριών που μπορούν να επιστρέψουν μέσα από την ανάμνηση.

Στον Τόμας Μαν, αντίθετα, η ηλικία συχνά συνδέεται με την επίγνωση της παρακμής. Στους ήρωές του, από τους «Μπούντενμπροκ» έως τις μορφές του «Μαγικού βουνού», η πορεία του χρόνου αποκαλύπτει τη φθορά που συνοδεύει τον πολιτισμό και την αστική τάξη. Η ωριμότητα φέρνει μαζί της μια οξεία επίγνωση της ιστορικής και προσωπικής φθοράς, αλλά ταυτόχρονα και μια πιο βαθιά κατανόηση της ανθρωπίνης κατάστασης.

Στον Κανέττι η ηλικία αποκτά σχεδόν μεταφυσική ένταση. Ο συγγραφέας αντιμετωπίζει το γήρας ως πεδίο αντιπαράθεσης με τον χρόνο και, τελικά, με τον ίδιο τον θάνατο. Η σκέψη του κινείται γύρω από την επιθυμία του ανθρώπου να αντισταθεί στην εξαφάνιση. Η συνείδηση της ηλικίας δεν οδηγεί σε συμφιλίωση, αλλά σε μια επίμονη εξέγερση απέναντι στο τέλος.

Στον Μάρκες, τέλος, η ηλικία εντάσσεται στον μεγάλο κύκλο της μνήμης και της αφήγησης. Οι ηλικιωμένοι χαρακτήρες του μεταφέρουν ιστορίες, μυστικά και μνήμες που συνδέουν τις γενιές. Ο χρόνος είναι ατομικός και συλλογικός. Η ηλικία μετατρέπεται έτσι σε αποθήκη μνήμης, σε τόπο όπου η προσωπική ζωή συναντά την ιστορία ενός ολόκληρου κόσμου.

Από τον Προυστ έως τον Μάρκες, η λογοτεχνία δείχνει ότι η ηλικία δεν είναι μόνο φθορά. Είναι μια ιδιαίτερη μορφή γνώσης: ο χρόνος που επιστρέφει ως μνήμη, η επίγνωση της παρακμής, η αντίσταση στο τέλος και η αφήγηση που διασώζει την εμπειρία. Έτσι η γήρανση στη λογοτεχνία γίνεται ένας από τους πιο στοχαστικούς τρόπους κατανόησης της ζωής.

Στον σύγχρονο κόσμο, η ηλικία αντιμετωπίζεται συχνά ως ένα πρόβλημα που πρέπει να κρυφτεί. Η λογοτεχνία όμως επιμένει σε μια διαφορετική αλήθεια. Από τον Νέστορα της «Ιλιάδας» έως τους γέροντες του Μπόρχες και τους αφηγητές του Μάρκες, ο χρόνος παρουσιάζεται ως εμπειρία που βαθαίνει την ανθρωπίνη ύπαρξη. Η νεότητα βλέπει τον κόσμο για πρώτη φορά. Η ηλικία τον βλέπει ολόκληρο. Η ζωή αφήνει ίχνη στο σώμα, στη μνήμη, στον τρόπο που ο άνθρωπος κοιτά τον κόσμο. Οι γραμμές του προσώπου μοιάζουν με σελίδες όπου έχουν γραφτεί χρόνια εμπειρίας. Η λογοτεχνία μάς θυμίζει ότι μέσα σε αυτές τις γραμμές κατοικεί κάτι πολύ πιο πολύτιμο από τη νεότητα: η γνώση του χρόνου.

* Ο Ξενοφών Α. Μπρουντζάκης είναι συγγραφέας και δημοσιογράφος

Ηλικιών το ανάγνωσμα

Του Άρη Σφακιανάκη*

Ήταν κατά τις έντεκα το πρωί όταν μπήκα στον συρμό του μετρό. Η ώρα των συνταξιούχων, των άεργων, των φοιτητών. Συνταξιούχος δεν ήμουν ακόμα τότε, ούτε άεργος ήμουν, και είχα αφήσει κατά πολύ πίσω μου τη φοιτητική μου περίοδο. Θα είχα μόλις καβαντζάρει τα εξήντα. Ευπρεπώς ενδεδυμένος. Μόλις με είδε να μπαίνω στο βαγόνι, μια νεαρή κοπέλα με βιβλίο στα χέρια –μάταια αναζητήσα τον τίτλο– σηκώθηκε και μου παραχώρησε τη θέση της. Διάβολε, είχα λοιπόν γεράσει!

Δεν αρνήθηκα την προσφορά της, θα ντρεπόμουν να το κάνω θέμα, και βούλιαξα στο κάθισμα με την αίσθηση ότι είχα πλέον ξοφλήσει. Μόνο που είχα καιρό μπροστά μου για να βγάλω το εκπαιδευτικό εισιτήριο των πρεσβυτέρων. Προς παρηγοριά μου, σκέφτηκα ότι τουλάχιστον οι νέοι εξακολουθούν να δείχνουν ένα σέβας προς τους μεγαλύτερους.

Σήμερα, με το εκπαιδευτικό πλέον εισιτήριο στην τσέπη, εισέρχομαι στο μετρό χωρίς καμία ελπίδα. Κανένας νέος δεν σηκώνει το βλέμμα από το κινητό του, μερικοί κοιτάζουν αδιάφορα τους συνεπιβάτες τους και ελάχιστοι μιλούν μεταξύ τους. Κανείς, φυσικά, δεν προθυμοποιείται να δώσει τη θέση του σε κάποιον μεγαλύτερο. Μα πού στην ευχή πήγε ο σεβασμός προς τους υπερήλικες; Τι διδάσκουν οι οικογένειες στα φιντάνια τους;

Ίσως βέβαια να ξανάνιωσα, να ήπια από την πηγή της νιότης, και η θωριά μου να μην προκαλεί πια σε έναν νέο τη σφοδρή επιθυμία να μου δώσει τη θέση του. Ή μπορεί οι νέοι να μην απασχολούν το μυαλούδάκι τους –ή την καρδιά τους– με τέτοια ποταπά ζητήματα όπως η παραχώρηση μιας θέσης.

Για καλή μου τύχη, είναι μόνο τέσσερις στάσεις ως το κέντρο. Αντέχω. ☹️

* Ο Άρης Σφακιανάκης είναι συγγραφέας

Επικήδειος

Της Μαρίας Σκιαδαρέση*

Μου ζήτησε να διαβάσω τον επικήδειό σου, παππού! Όχι όμως και να τον γράψω. Μάλλον φοβήθηκε πως θα τον ξεφωνίσω μέσα στην εκκλησία και δεν θα βρίσκει τρύπα να κρυφτεί. «Θα τον γράψω εγώ, δεν θα σε κουράσω, όμως θα ήθελα εσύ να τον εκφωνήσεις. Ήσουν, εξάλλου, η αδυναμία του». Αυτό ήταν ειρωνεία για τη στενή μας σχέση ή μου φάνηκε;

Κατάλαβες; Να λιβανίσει δηλαδή μπροστά στον κόσμο τον εαυτό του, να ακούσουν όλοι πόσο καλός γιος ήταν, πόσο σε σεβόταν, πόσο σε φρόντισε, πόσο σε προστάτευε στα τελευταία της ζωής σου. Απ' τον πολύ τον «σεβασμό» εξάλλου, όταν σε βαρέθηκαν, αυτός και η συμβία του, σε φέρανε σε τούτη εδώ την τρώγλη! «Σπιτάκι του κήπου» το λένε, ένα παλιό γκαράζ που το σουλούπωσαν όπως όπως και σ' έριξαν σαν το άδειο σακί να ζεις μονάχος, «τριάντα βήματα μετρημένα πόρτα με πόρτα απ' το μεγάλο σπίτι», όπως ισχυρίστηκαν. Έξι υπνοδωμάτια το μεγάλο σπίτι και δεν χαλάλισαν για σένα ούτε το πιο μικρό. Όταν τη ρώτησα έξαλλος γιατί το έκαναν αυτό «ο γέρος άνθρωπος στον χώρο σου βγάζει κακή ενέργεια, σου προξενεί κατάθλιψη», δήλωσε η θεωρητικός της συμπεριφοράς του ζεύγους.

Σου έβαλαν και κουμπί αλάρμ για να το πατάς και να σ' ακούνε αν χρειάζονται κάτι. Αυτό ήταν το περίφημο στούντιο με όλα τα κομφόρ για να έχει την ησυχία του ο πατέρας, που διαφήμιζαν στους φίλους τους η σμέρνα και ο γιος σου.

Όποτε έφτανα στο αμύν με όσα έβλεπα να γίνονται και κατέβαζα μπινελίκια, έλεγε «σώπα, βρε αγόρι μου, τι να κάνουν κι αυτοί; Μέσα στα πόδια τους να μ' έχουν;». Μέσα στα πόδια τους, σε μισό στρέμμα σπίτι!

Ήρθες από την Πόλη με τη γιαγιά Κρινιώ το '64 και τον πατέρα μου τετράχρονο. Ανοίξατε αρχικά έναν χώρο μια σταλιά στο κέντρο της Αθήνας. Φτιάχνατε και εδώ τα ονομαστά κουραμπιγιά σας, βουτήματα μοναδικά που έκαναν κάποτε για χάρη τους ουρά οι Πολίτες μπροστά στο μαγαζί σας το παλιό, στο πάνω τέραμα του Τουνέλ. Ουρά έκαναν και οι Αθηναίοι μόλις απλώθηκε η φήμη σας, που όλο και μεγάλωνε. Πήρατε και το διπλανό, αρχίσατε να σερβίρετε με τις λαχταριστές σας λιχουδιές τσάι, καφέ και σοκολάτα. Γίνατε φίρμα. Μεγάλωσε ο πατέρας μου, τελείωσε το στρατιωτικό του, φάνηκε πως δεν ήταν για σπουδές. Μπήκε κι αυτός στην επιχείρηση, ώσπου άνοιξε και στον Πειραιά κατάστημα, στο οποίο τον έβαλες υπεύθυνο. Δεν ήσουν σαν κι αυτόν που εμένα δεν με εμπιστευόταν, εσύ του έδωσες πρωτοβουλίες γενναιοδωρά κι αυτός ξεδιπλώσε το, αδιαμφισβήτητο, ταλέντο του στον επιχειρηματικό τομέα. Το μαγαζί στον Πειραιά το απογείωσε κι άνοιξε δεύτερο στο Φάληρο.

Γρήγορα όμως φάνηκε ότι το μεγάλο πλεονέκτημά του, το ταλέντο, πήγαινε χέρι χέρι, δυστυχώς, με χαρακτήρα ψυχρό και εγωκεντρικό. Με το που απόκτησε από τα μαγαζιά όσα του χρειαζόνταν γι' αυτό που έλεγε μεγάλο άλμα, ξεκίνησε το εργοστάσιο χωρίς να το συζητήσει καν μαζί σου. Γρήγορα έγιναν γνωστά τα προϊόντα του κι άρχισε να σνομπάρει τα μαγαζιά που τόσα χρόνια τον ζούσαν πλουσιοπάροχα.

«Θα κάτσει να ασχοληθεί με τρία μαγαζιά», τον δικαιολογούσες, «έχοντας τώρα πια ολόκληρο εργοστάσιο στο κεφάλι του, με προϊόντα σε όλα τα σημεία διανομής, από τα σουπερ μάρκετ έως και τα περίπτερα, μαζί με τα πρατήρια που κάθε τόσο ανοίγει και σε άλλη πόλη;».

Έτσι παρηγόρησες, παππού, τον εαυτό σου μαθαίνοντας πως πούλησε τα δύο μαγαζιά, Φαλήρου και Πειραιά, στα μάτια σου όμως η απελπισία περίσσευε. Λίγο καιρό μετά, σε έπεισε να κλείσεις και το δικό σου μαγαζί. Έτσι κι εσύ, που σιχαινόσουν να είσαι αργόσχολος, άρχισες να πηγαίνεις στο εργοστάσιο, την εποχή που κι εγώ ξεκίνησα να εργάζομαι εκεί.

Μα τι τα θες; Στα μάτια του άχρηστοι και οι δυο μας! Εσύ γιατί, στην ηλικία σου, δεν ήσουν ικανός πια, όπως ισχυριζόταν, για καμιά δουλειά. Εγώ γιατί, στην ηλικία μου, νέος και άπειρος, θα ήταν επιζήμιο να παίρνω αποφάσεις και να τις εκτελώ. Μια τριετία άντεξα δουλεύοντας κοντά του, ώσπου αποφάσισα να του πετάξω στα μούτρα κατάλογο προμηθευτών κι όλα τα συναφή και να πηδήξω απ' το άρμα του. Σ' αυτό με βοήθησες εσύ, παππού, όταν μια μέρα, βλέποντάς με ζορισμένο, μου είπες «δες πρώτα τι δεν θέλεις κι έτσι θα καταλάβεις και τι θέλεις». Ακολουθώντας τη σοφή σου συμβουλή, μετά από έναν απολογισμό ζωής, κατέληξα πως, στα τριάντα δύο μου, με καλές σπουδές στα Οικονομικά και δύο μεταπτυχιακά, θαβόμουν εργαζόμενος στο εργοστάσιο μπισκοτοποιίας του πατέρα μου, τάχα επικεφαλής στο τμήμα προμηθειών, με εντελώς ανεύθυνος, μια και, χωρίς την έγκρισή του, καμιά μου υπογραφή, πρωτοβουλία ή συμφωνία δεν είχαν κύρος και ουσία.

Τότε σαν να άναψε ένα φως, κατάλαβα ότι δεν ήταν αναγκαίο να ορίζουν οι σπουδές το επάγγελμά μου. Κι αυτό γιατί, κλείνοντας τα μάτια και προσπαθώντας να φανταστώ πού άραγε θα εργαζόμουν με ευχαρίστηση, με έβλεπα σε μια επιχείρηση μικρή, όπως αυτή που είχες εσύ, παππού.

Τον πρώτο χρόνο που έπιασα δουλειά στο εργοστάσιο, νομίζοντας τότε ακόμα πως ο πατέρας μου με θεωρούσε συνεργάτη και όχι παραπαίδι, τον κάθισα μια μέρα και του είπα: «Η λογική των πρατηρίων με υπαλλήλους είναι πολύ συγκεντρωτική, καλύτερα να τα δώσεις λίζινγκ. Έτσι πληρώνεσαι το όνομα εφάπαξ και κάθε μήνα το ενοίκιο, δίνεις και ευκαιρία σε ανθρώπους να ανοίξουν μια δουλειά δικιά τους. Όλοι ευχαριστημένοι και πά-

νω απ' όλα εσύ, με κέρδος εντελώς ακούραστο». Δεν είχα άδικο, το ήξερα, όμως δεν θέλησε να το ακούσει. «Εκατό χρόνων η αλεπού εκατόν δέκα τα αλεπόπουλα», γέλασε με την αφέλειά μου. Τότε, μπαίνοντας για πρώτη φορά στο νόημα και τρομάζοντας με το μέλλον μου στο εργοστάσιο, του έκανα την πρόταση να δώσει τουλάχιστον σ' εμένα το κεντρικό πρατήριο της Αθήνας. Θα του ξεπλήρωνα τον αέρα με το που θα έβγαζα κέρδος και θα του έδινα κανονικά το μηνιαίο ενοίκιο. Δυο χρόνια έκανε να το χωνέψει, μόνο όταν έφτασα στο αμύν και παραιτήθηκα απ' το πόστο μου, υποχώρησε. Κατάφερα λοιπόν, παππού, και πήρα το μαγαζί ολόδικό μου λίγο προτού πεθάνεις και έτσι πρόλαβα, ευτυχώς, και στο ανακοίνωσα. «Θα μετατρέψω το πρατήριο πάλι σε καφέ, όπως το είχες και τότε εσύ, με τα δικά μας προϊόντα, και θα σερβίρω μόνο τσάι, ελληνικό καφέ και σοκολάτα. Πάνω απ' την πόρτα φυσικά θα ξαναμπεί η παλιά επιγραφή “Στης Κρινιώς”».

Έκανες σαν παιδί, παππού, απ' τη χαρά σου. Με αγκάλιασες και μ' έσφιξες με θέρμη.

«Τέτοιο καμάρι δεν ένιωσα ούτε όταν ο πατέρας σου άνοιξε το εργοστάσιο».

Δεν αμφιβάλλω, έκανα τη σκέψη, και το καταλαβαίνω απόλυτα, παππού. Με την εξέλιξη της δουλειάς σε τέτοιο επίπεδο, ο γιος σου μηχανοποίησε τα όνειρά σου, το πώς έστησες αυτό που είχες σχεδιάσει, την επαγγελματική σου περηφάνια, την αμεσότητα της σχέσης σου με τον πελάτη, τις ζεστές σου καλημέρες και καλησπéρες στον κόσμο που ερχόταν στο μαγαζί και φχαριστιόταν την ατμόσφαιρά του. Μηχανοποίησε το μεράκι σου, την άσπρη, τριζάτη ποδιά σου, τα πεντακάθαρα αφράτα χέρια σου, την ευωδία από τον φούρνο λίγο πριν βγούνε τα μπισκότα αχνιστά, την καθημερινή δουλειά παράε με τη γυναικία σου, τη γλύκα να την έχεις πάντα δίπλα σου έως ότου αρρώστησε και πέθανε και σ' άφησε μονάχο. Και δεν σου έφτανε η ανεπίπρωτη απώλεια, μετά τον θάνατο της μάνας του, ξεκίνησε να σου ξηλώνει σιγά σιγά τις βεβαιότητές σου. Να σε κάνει να πιστέψεις ότι γέρασες, ότι είσαι αδύναμος και ανίκανος πια να δουλέψεις.

Παρότι ήσουν μαχητής και λάτρευες τη δουλειά σου, σε έπεισε ο πατέρας μου και την παράτησες, κάθισες πια στο σπίτι, κι ούτε ακριβώς σε αυτό, στο σπιτάκι του κήπου. Από την άλλη, δεν σου αναγνώριζε ικανότητες τέτοιες που απαιτούσε το εργοστάσιο, εσύ βέβαια θεωρούσες πως έχεις κάποιο λόγο εκεί –τι διάολο, δουλειά του γιου σου!–, όμως εκείνος δεν σε ήθελε στα πόδια του, άλλα μυαλά εσύ, παλιά κατά τη γνώμη του, ήθελε μόνος κι απερίσπαστος να διοικεί τον κολοσσό του. Κι αν έγινε μεγάλος και τρανός τα τελευταία είκοσι χρόνια, με μια από τις πιο υγιείς επιχειρήσεις της χώρας και με εξαγωγές σε όλα τα Βαλκάνια –την ABEE Lily's, τάχα τιμώντας το όνομα της μάνας του, στο πιο αμερικάνικο–, ήταν εκείνο το αυθεντικό δικό σου μαγαζί η θεμελίωσή της και γι' αυτό το πιο ασυγχώρητο λάθος του γιου σου ήταν που σ' έβαλε και το έκλεισες μεταποιώντας το στο πρώτο του πρατήριο, το κεντρικότερο απ' όλα. Τώρα λοιπόν, ανοίγοντάς το όπως παλιά, παίρνουμε πίσω το αίμα σου, παππού!

Ναι, δεν ήρθα στην κηδεία τελικά. Δεν είσαι μέσα στο άψυχο κουφάρι που σήμερα κηδεύτηκε, αλλά εδώ, μαζί μου, ας πει ό,τι θέλει αυτός στον επικήδειο, το συνηθίζει άλλωστε να βγάζει το μαύρο άσπρο. Το φαίνεσθαι τον νοιάζει μόνο. Αν πλήγωσε τον πατέρα του και τον οδήγησε στο να φύγει πικραμένος, καθόλου δεν το σκέφτεται. Γι' αυτόν και τη γυναικία του, η ετικέτα και οι τύποι πάνω απ' όλα.

Τάλε κουάλε οι δυο τους, σνομπ ως το κόκαλο, παρότι άλλη γενιά, τριάντα χρόνια την περνάει, ταίριαξαν όμως σε όλα. Αν ζούσε η δική μου μάνα

Μετά τον θάνατο της μάνας του, ξεκίνησε να σου ξηλώνει σιγά σιγά τις βεβαιότητές σου. Να σε κάνει να πιστέψεις ότι γέρασες, ότι είσαι αδύναμος και ανίκανος πια να δουλέψεις. Παρότι ήσουν μαχητής και λάτρευες τη δουλειά σου, σε έπεισε ο πατέρας μου και την παράτησες.

ποτέ δεν θα σε έβγαζε απ' το σπίτι. Θυμάμαι πώς σου σέρβιρε η Σίσσυ την ιδέα: «Πατέρα, εδώ δεν έχεις ησυχία, κόσμος να μπεινοβγαίνει, κουδούνια να χτυπάνε, έχουμε σπίτι ανοιχτό, εσύ χρειάζεσαι την ηρεμία σου, στην ηλικία σου είναι φυσικό. Σου ετοίμασα το σπιτάκι του κήπου, το έκανα παλατάκι με όλα τα κομφορ, κρεβάτι αναπαυτικό για τα κουρασμένα σου κόκαλα και τουαλετίτσα λουξ. Ως και κουζινάκι σου διαμόρφωσα, παρότι θα σου στέλνω φαγητό απ' το σπίτι, μα έτσι, για κανένα καφεδάκι όταν το επιθυμείς».

Άκου παλατάκι! Ένα μακρόστενο δωμάτιο χαμηλοτάβανο και πληκτικό, με μόνο άνοιγμα την πόρτα του, σε μια γωνιά μια τουαλέτα τόσο μικρή που μπαίνεις με το πλάι, στη θέση του παραθύρου ένα ανεμιστηράκι. Κι αν δεν μιλάω και δεν μίλησα ποτέ, ήταν γιατί με όρκισες να μη μαλώσω με τον πατέρα μου για σένα, να το δεχτώ όπως το δέχτηκες κι εσύ. Αδιανόητη η μεγαλοψυχία σου, μα έτσι ήσουν πάντα, πάνω από μικρότητες ακόμα κι αν σου κόστιζε. «Εμείς, παιδάκι μου, η ταλαίπωρη γενιά μου, πάντα ζυγίζαμε τους δρόμους όπως ανοίγονταν μπροστά μας· χωμάτινοι, με καλντερίμι ή ασφαλτο, κι ανάλογα τους περπατάγαμε, μάθαμε από μικροί να μη βαράμε την μπουνιά μας στο μαχαίρι, για να μη χάσουμε το χέρι μας».

Έτσι ήσουν πάντα, στωικός, παρότι είχες μια δύναμη εσώτερη, αλάνθαστη πυξίδα. Με το παιδί σου όμως, τον πατέρα μου, ήσουν ευάλωτος, χωρίς άμυνες, για το χατίρι του υπέκυπτες σε όλα. Τον αγαπούσες περισσότερο απ' ό,τι εκείνος ανεχόταν το ότι γέρασες και «δεν φτουράς για τίποτα» όπως σου είπε εκείνη την ημέρα που πήρες την απόφαση να μην ξαναπατήσεις στο εργοστάσιο, χωρίς όμως να δείξεις δυσарέσκεια.

Σε λίγο θα επιστρέψουν από την κηδεία, θα είναι μωτρωμένος που δεν πήγα, δεν αποκλείεται να γυρίσει να μου πει ότι δεν αγαπούσα τον παππού, αφού δεν παραβρέθηκα στην εξόδιο ακολουθία του. Δεν θα μιλήσω, θα φυλάω τα λόγια μου για την τελική κουβέντα, όταν τον φέρω εδώ και τον ρωτήσω «πόσων χρονών είσαι, ρε πατέρα;»

«Εξήντα έξι», θα μου πει. «Σκέψου σε λίγα χρόνια τον εαυτό σου, ηλικιωμένο, ίσως και άρρωστο. Η γυναίκα σου τότε, νέα ακόμα κι όμορφη, μόλις σε νιώσει αδύναμο τι ακριβώς θα κάνει;» Θα παίξουν τα ματάκια του ανήσυχα, όπως τις ελάχιστες φορές που αισθάνεται αδύναμος.

Θα συνεχίσω ακάθεκτος. «Κρατάει σπίτι ανοιχτό, ποδαρικά πολλά, δέχεται κόσμο κάθε λίγο και λιγάκι. Τι να σε κάνει εσένα; Ξέρω πώς σκέφτεται η Σίσσυ, με μια και μόνο φράση μου εξήγησε, «ο γέρος άνθρωπος στο σπίτι σου βγάζει κακή ενέργεια, σου προξενεί κατάθλιψη». Σαν να την ακούω να το ξαναλέει, για σένα τούτη τη φορά. Ύστερα θα σου εκθέσει την ιδέα της: «αγάπη μου, εδώ δεν έχεις ησυχία, φιλενάδες μου να μπεινοβγαίνουν, κουδούνια να χτυπάνε, εσύ χρειάζεσαι την ηρεμία σου, στην ηλικία σου είναι φυσικό. Σου ετοίμασα το σπιτάκι του κήπου».

»Και να είσαι σίγουρος, μπαμπά, πως δεν θα προσπαθήσω να της αλλάξω γνώμη».

* Η Μαρία Σκιαδαρέση είναι συγγραφέας

Είναι χάλια και περνάω καλά

Της Ζέφης Κόλια*

Υπάρχει στο YouTube ένα βιντεάκι από μια εκπομπή της Όπρα στην οποία είναι προσκεκλημένες η Τίνα Τέρνερ και η Σερ. Στο απόσπασμα, η Όπρα, αφού αναφέρει τις ηλικίες και των δύο, τολμάει να κάνει την ερώτηση του ενός εκατομμυρίου:

Όπρα: Η μία 61, η άλλη 68. Θέλω να πω, είναι πραγματικά απίστευτο! Πώς νιώθετε που γερνάτε; **Σερ:** Σκατά! (η Τίνα χτυπιέται κάτω απ' τα γέλια) **Όπρα:** Ναι, αλλά και όλη αυτή η σοφία... **Σερ:** Ποιος τη χ@ζει!

Πάλι καλά που δεν ρώτησε και την Τίνα «Πώς αισθάνεσαι που από “βασίλισσα του rock’n’roll” τώρα σε έχουν βαφτίσει “γιαγιά του rock’n’roll”;» γιατί θα της άξιζε μια τακουριά από την καουμπόικη μπότα της Τίνα στην κεφαλά.

Έχω πέσει πάνω σε πολλά βίντεο για την ενδυνάμωση ατόμων άνω των εξήντα, αλλά το συγκεκριμένο το βρήκα πιο ενδιαφέρον απ' όλα. Διότι, παρά το σύνθηες προσβλημένο που υπονοείται: «Είναι απίστευτο ότι είστε τόσο μεγάλες, καθόλου δεν σας φαίνεται», η Σερ τής τα χώνει στη μούρη. Ε, ναι. Σκατά είναι να γερνάς, μην το φορέσουμε και παράσημο. Κι αυτό είναι μια ειλικρινής δήλωση: πόσο μάλλον όταν την κάνει μια γυναίκα που, ακόμα και σήμερα που διανύει την όγδοη δεκαετία της ζωής της, θεωρείται η ιέρεια της ηλικίας δίχως όρια.

Τα προσβλητικά κομπλιμέντα είναι κάτι τόσο σύνθηες σ' αυτές τις ηλικίες, που είτε τα αντιμετωπίζεις με σήκωμα φρυδιού και στωικό χαμόγελο είτε απαντάς με μια μπαρούφα του ίδιου επιπέδου:

– Είσαι θαύμα για την ηλικία σου!
– Και χωρίς την ηλικία μου, πάλι θαύμα είμαι.

– Κρατιέσαι πολύ καλά. Πώς τα καταφέρνεις;
– Φτάνω ακόμα στις χειρολαβές.

– Μπράβο που εξακολουθείς να είσαι τόσο δραστήρια!
– Δεν έφτασε ακόμα η ημερομηνία λήξης μου.

Συχνά βρίσκεσαι σε σύγχυση. Δεν ξέρεις αν ό,τι συμβαίνει είναι για καλό ή για κακό. Κλασικό παράδειγμα, όταν κάποιος σου δίνει τη θέση του στο λεωφορείο. Το ίδιο το γεγονός είναι καλό: αναπάντεχη ευκαιρία για ξεκούραση. Όμως... Είναι μια πράξη αστικής ευγένειας ή γεροντικής λύπησης; Δηλαδή κάνεις μπαμ για τρίτη ηλικία; Ήρθε λοιπόν αυτή η αποφράς ημέρα; Ε, ναι, ήρθε. Άλλωστε, μόλις πριν δεν πλήρωσες μισό εισιτήριο με την εκπτωτική κάρτα του συνταξιούχου; Μεγάλωσες, αποδέξου το. Και, επιτέλους, δεν δουλεύεις πια! Έχεις μηνιαία σύνταξη για να τη ροκανίσεις κατά βούλησιν και χρόνο για γιόγκα, εξόδους με φίλους, εκδρομές, ταξίδια... Just lay back and enjoy the ride.

Κάποτε, ένας φίλος μου που το 1973 πρωτοστάτησε στην εξέγερση του Πολυτεχνείου μού είχε πει την εξής ατάκα: «Παλιά, όταν έλεγα ότι ήμουν στη Συντονιστική του Πολυτεχνείου, έβγαζα γκόμμενα. Τώρα μου δίνουν θέση στο λεωφορείο». Πόσο αλήθεια!

Φέτος, την ημέρα των γενεθλίων μου έτυχε να βρίσκομαι στο Παρίσι. Οι φίλες μου με πήγαν να τα γιορτάσουμε στο θέατρο L' Olympria, σε μια συ-

Όταν κάποιος σου δίνει τη θέση του στο λεωφορείο είναι καλό: αναπάντεχη ευκαιρία για ξεκούραση. Όμως... Είναι μια πράξη αστικής ευγένειας ή γεροντικής λύπησης; Δηλαδή κάνεις μπαμ για τρίτη ηλικία; Ήρθε λοιπόν αυτή η αποφράς ημέρα; Ε, ναι, ήρθε. Μεγάλωσες, αποδέξου το.

ναυλία-tribute στο album «Rumors» των Fleetwood Mac. Οι καλλιτέχνες ήταν καταπληκτικοί, ο ήχος θαυμάσιος, η ατμόσφαιρα θερμή, ο κόσμος χειροκροτούσε όρθιος· αλλά εγώ ήμουν χάλια. Σε όλο το πρώτο μέρος της συναυλίας ήθελα να βάλω τα κλάματα. Μου έφταιγε που από τους αληθινούς Fleetwood Mac οι μισοί έχουν πεθάνει; Που ο μέσος όρος ηλικίας των ανθρώπων γύρω μου ήταν –όπως κι εγώ– άνω των εξήντα; Που, αντί να φοράω ξεβαμμένο μπλουτζίν και να χτυπιέμαι στον ήχο του «Go your own way» με μια μπίρα κι ένα τσιγάρο στο χέρι, ήμουν μια καλοντυμένη κυρία που απολάμβανε μια πανάκριβη ροκ περφόρμανς σε βελούδινα καθίσματα; Ευτυχώς, στο διάλειμμα, με ένα ποτηράκι κρασί στο μπαρ και with a little help from my friends, συνήλθα: Έτσι κι αλλιώς, οι Fleetwood Mac ήταν ένα συγκρότημα των 70s, δηλαδή πολύ πιο παλιό ακόμα κι από εμάς. Θεωρητικά, πρέπει να αντιμετωπίζουμε πλέον το έργο τους –όπως και όλη τη ροκ σκηνή εκείνης της εποχής– ως κλασικό είδος, κάτι σαν Μπετόβεν με ηλεκτρικές κιθάρες. Επίσης, η 78χρονη θεά των φωτικών Στίβι Νικς είναι ακόμα alive and kicking – παρά τα όχι και τόσο πετυχημένα λίφτινγκ. Πρόσφατα έβγαλε και νέο δίσκο. Και, τέλος, το γεγονός ότι έχουμε τη δυνατότητα να ακούμε τόσο αγαπημένα τραγούδια σε τόσο άψογες εκτελέσεις, σ' ένα τόσο ωραίο θέατρο στο κέντρο του Παρισιού δεν είναι από μόνο του μια τέλεια συνθήκη; Ε, ναι, είναι. Μην κάνουμε και δράμα, θα μας πάρουνε με τα γιαούρτια. Και, επιτέλους, σταμάτα να ασκείς ηλικιακό ρατσισμό στον ίδιο τον εαυτό σου, μαντάμ, μου είπα από μέσα μου.

Κοντολογίς, ξέρεις τι σκέφτομαι; Μήπως είμαστε εμείς οι ίδιοι που συχνά μας κρεμάμε την ταμπέλα στο κούτελο; Γιατί για όλους τους υπόλοιπους, πραγματικά, who gives a shit; Ή μάλλον –όσο κι αν μοιάζει κλισέ– έχουμε την απάντηση: «Εννοια σου, φίλε, κι εσύ θα φτάσεις στην ηλικία μου – ΑΝ ΕΙΣΑΙ ΤΥΧΕΡΟΣ».

* Η Ζέφη Κόλια είναι συγγραφέας

Younger

Του Κώστα Στοφόρου*

Δεν έχουν σημασία
Τα λίγα γκρίζα μου μαλλιά
Η αξία βρίσκεται μέσα στην καρδιά
Μην κοιτάς τα χρόνια μου λοιπόν
Ο άνδρας πρέπει να 'χει παρελθόν

Φοβάμαι πως στην εποχή μας, ούτε ο άντρας ούτε η γυναίκα πρέπει να έχουν παρελθόν, ό,τι κι αν έλεγε ο Γιάννης Πάριος κάποτε... Βλέποντας τη σειρά «Younger», που προβάλλεται στο Netflix –βασισμένη στο ομώνυμο μυθιστόρημα της Πάμελα Ρίντμοντ Σατράν (Pamela Redmond Satran)–, σκεφτόμουν ότι, πέρα από τις γνωστές αμερικάνικες συνταγές που από ένα σημείο και πέρα την καθιστούν προβλέψιμη και βαρετή, θίγει ένα πολύ σοβαρό θέμα. Το τι συμβαίνει με έναν άνθρωπο που αναζητά εργασία, ενώ δεν βρίσκεται στην πρώτη νεότητα.

Η υπόθεση σε περίληψη:

Στα 40 της, η Λάιζα αντιμετωπίζει διακρίσεις σε κάθε συνέντευξη για δουλειά. Έτσι, παριστάνει μια 26χρονη αρχάρια και ξεκινά από την αρχή στον κόσμο των εκδόσεων.

Και σκεφτείτε πως η ηρωίδα είναι μόλις 40 ετών. Κι ήδη θεωρείται «παρελθόν» για τον εκδοτικό χώρο. Οι καταγιστικές εξελίξεις, οι όλο και νεότεροι που χειρίζονται πια τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, που γίνονται influencers κ.λπ., καθιστούν τις προηγούμενες γενιές «γέρους».

Θα σας το πουν ωμά τα παιδιά, αν τους μιλήσετε π.χ. για Facebook ή για τον τρόπο που αντιμετωπίζετε τη σύγχρονη τεχνολογία.

Και καλά τα 40. Μια σαραντάρα/ένας σαραντάρης ίσον με δύο εικοσάρες/εικοσάρηδες, που θα έλεγε κι η Ρίτα Σακελλαρίου.

Τι γίνεται όμως στις μεγαλύτερες ηλικίες;

Τι γίνεται στα πενήντα, στα εξήντα;

Το παίρνω προσωπικά.

Βαδίζοντας πλέον στα 65+, μάλλον αρχίζω να θεωρούμαι έκθεμα για μουσείο.

Πρόσφατα, αναζητώντας μια παράλληλη απασχόληση, έστειλα το βιογραφικό μου, όπως είχε ζητηθεί, σε γνωστό φορέα με κοινωνική δράση.

Κάποια στιγμή έλαβα την –αρνητική– απάντηση, όπου, μεταξύ άλλων, αναφέρεται:

«... Το βιογραφικό σας είναι εξαιρετικό και το ενδιαφέρον σας, ειλικρινά, μας τιμά. Ωστόσο, δυστυχώς, αυτή τη φορά, δεν βρίσκεστε στην τελική λίστα επιλογής.

Το στοιχείο που εκτιμήθηκε ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της επίπονης διαδικασίας της αξιολόγησης ήταν η βαθιά εμπειρία και γνώση στην υποστήριξη ευάλωτων πληθυσμών, αλλά και η εμπειρία και γνώση των ζητημάτων που άπτονται της κυκλικής οικονομίας και της κοινωνικής οικονομίας...».

Ούτε καν στη λίστα επιλογής. Και να σκεφτείτε πως έχω σπουδάσει Οικονομικά, έχω δουλέψει χρόνια ολόκληρα με ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, για να μη μιλήσω για τα 35 χρόνια δημοσιογραφικής εμπειρίας.

Δεν το λέω για να αυτοπροβληθώ. Απλώς είμαι –σχεδόν– σίγουρος πως η ανάγνωση του βιογραφικού μου σταμάτησε στην ημερομηνία γέννησης...

Αλλιώς θα είχαν προσέξει κάποιες «λεπτομέρειες» της δουλειάς μου.

Είμαι επίσης πάλι –σχεδόν– σίγουρος πως για τη θέση θα επιλεγεί άτομο κάτω των τριάντα και πιθανότατα εμφανίσιμο, αφού πρώτα βρεθεί στην τελική λίστα επιλογής.

Όσο για μας τους μεγαλύτερους, ούτε καν για μια γνωριμία δεν δίνεται χρόνος. Το κυνήγι της νεότητας και ο ηλικιακός ρατσισμός δεν έχουν φυσικά να

κάνουν μόνο με τις θέσεις εργασίας.

Ήδη από το σχολείο ακούς παιδιά αποφασισμένα, μόλις μεγαλώσουν λίγο να εξαφανίσουν κάθε σημάδι που θα αφήνει η ηλικία πάνω τους. Μια τεράστια βιομηχανία έχει στηθεί για να χαρίσει την ψευδαίσθηση της νεότητας. Εκατομμύρια –ή μάλλον δισεκατομμύρια– ο τζίρος.

Από την κινηματογραφική βιομηχανία μέχρι τις πλαστικές επεμβάσεις, τις φαρμακευτικές εταιρείες, τα γυμναστήρια, όπου συρρέουν οι συμπολίτες μας, το κυνήγι της νεανικής εμφάνισης, του σφριγηλού σώματος γίνεται όλο και πιο έντονο. Η άλλη όψη αυτής της κατάστασης είναι το ποιοι έχουν την εξουσία.

Εδώ μάλλον αντιστρέφεται ο ρατσισμός.

Η εξουσία ξεπερνά κάθε όριο ηλικίας. Από τις κυβερνήσεις μέχρι τις επιχειρήσεις, σπανίως θα αφήσει κάποιος την «καρέκλα» που κατέκτησε για κάποιον νεότερο. Όμως αυτό φορά σε μια ελίτ.

Οι ίδιοι που δεν δίνουν σημασία στη δική τους ηλικία, δίνουν σημασία στην ηλικία των συνεργατών, των υφισταμένων και φυσικά των ερωτικών συντρόφων.

Η τάση αυτή προς το νεανικό σώμα φτάνει σε ακρότητες. Τα όσα περιλαμβάνει η «Λίστα Επστίν» είναι άκρως διαφωτιστικά.

Αν κατέχεις εξουσία και χρήμα, μπορείς να είσαι όσων ετών θες:

«Χρυσάφι! Κίτρινο ακριβό, γυαλιστερό χρυσάφι! όχι θεοί, δεν είμαι πιστός ματαιόδοξος. Τόσο απ' αυτό κάνει το μαύρο άσπρο, τ' άσκημο ωραίο, τ' άδικο δίκιο, το χυδαίο ευγενικό, το παλιό νέο, τη δειλία αντρεία...

...τούτο ξαναπαντρεύει χήρα μαραμμένη γυναίκα από το νοσοκομείο με σπυριά εμπυασμένα που προκαλεί εμετόν, αυτό την μπαλασμώνει και την αρωματίζει πάλι ανθόν τ' Απρίλη...» (Σαίξπηρ, *Τίμων ο Αθηναίος*, μετ. Βασίλη Ρώτα, εκδόσεις Ίκαρος)

Ήδη από το
σχολείο ακούς
παιδιά αποφασισμένα, μόλις
μεγαλώσουν
λίγο, να εξαφανίσουν
κάθε
σημάδι που θα
αφήνει η ηλικία
πάνω τους.
Μια τεράστια
βιομηχανία
έχει στηθεί για
να χαρίσει την
ψευδαίσθηση
της νεότητας.
Εκατομμύρια –ή
μάλλον δισεκατομμύρια–
ο τζίρος.

Το απόσπασμα αυτό παραθέτει ο Καρλ Μαρξ στα «Φιλοσοφικά και Οικονομικά Χειρόγραφα» (εκδόσεις Γλάρος, μετάφραση Μπάμπη Γραμμένου), όπου παίρνοντας το νήμα συνεχίζει ο ίδιος:

«... Αυτό που μπορεί να πληρώσει το χρήμα, αυτό ακριβώς είμαι εγώ, ο κάτοχος του χρήματος. Οι ιδιότητες του χρήματος είναι δικές μου... Έτσι αυτό που είμαι και αυτό που μπορώ να κάνω σε καμία περίπτωση δεν καθορίζεται από την ατομικότητά μου. Είμαι άσχημος, αλλά μπορώ να αγοράσω την πιο όμορφη γυναίκα. Πράγμα που σημαίνει ότι δεν είμαι άσχημος, γιατί το αποτέλεσμα της ασχήμιας, η απωθητική της δύναμη, εξουδετερώνεται από το χρήμα...

... Ο κάτοχος χρήματος μπορεί να αγοράσει έξυπνους ανθρώπους για λογαριασμό του. Συνεπώς έχει την εξουσία πάνω σε έξυπνους ανθρώπους, εξυπνότερους από αυτόν...

... Με το χρήμα μπορώ να έχω καθετί που επιθυμεί η ανθρώπινη καρδιά. Δεν είμαι έτσι κάτοχος όλων των ανθρώπινων ικανοτήτων; Δεν αντιστρέφει, λοιπόν, το χρήμα όλες μου τις ανικανότητες σε ικανότητες;»

Δεν είμαι νέος αλλά αγοράζω τη νεότητα. Τόσο στους ανθρώπους που με περιβάλλουν, όσο και με τα όσα προσφέρω στον εαυτό μου για να φαίνομαι πιο νέος.

Κάτι τέτοιο έλεγε κι ένα τραγούδι παραφράζοντας την παροιμία από «ο έρως χρόνια δεν κοιτά» σε «ο γέρος χρόνια δεν κοιτά».

Σε ό,τι αφορά τους πληβίους, τους μη έχοντες, ισχύει το «σκοτώνουν τα άλογα όταν γεράσουν». Μετά από κάποια ηλικία, χωρίς το ανάλογο οικονομικό επίπεδο βρίσκσαι ξαφνικά στην κατηγορία των «ευάλωτων ομάδων».

Ας μη μιλήσουμε για το τι θα σου συμβεί αν αντιμετωπίζεις το οποιοδήποτε ζήτημα υγείας... Από ευάλωτος γίνεσαι αναλώσιμος. Ένα κομμάτι της στατιστικής.

Η Σιμόν Ντε Μποβουάρ στα 62 της γράφει «Τα γηρατειά», όπου θέτει προκλητικά το ερώτημα: «Είναι οι γέροι ανθρώπινα πλάσματα;»

Η ίδια σημειώνει:

«Κρίνοντας από τον τρόπο που η κοινωνία μας τους μεταχειρίζεται, το ερώτημα παραμένει ανοιχτό στην αμφιβολία. Από τη στιγμή που η κοινωνία τους αρνείται αυτό που θεωρείται σαν ελάχιστη αναγκαίο, και από τη στιγμή που σκόπιμα τους καταδικάζει στη φτώχεια, τη μοναξιά και την απελπισία, δείχνει με τη στάση της αυτή ότι οι γέροι δεν έχουν ούτε τις ίδιες ανάγκες ούτε τα ίδια δικαιώματα με τα άλλα μέλη της ανθρώπινης κοινότητας... Ναι, τα γηρατειά κατάντησαν να γίνουν ένα ντροπιασμένο μυστικό, ένα απαγορευμένο θέμα».

Το βιβλίο κυκλοφόρησε το 1980 στα ελληνικά και πλέον δεν υπάρχει. Εξαντλήθηκε. Ποιος θα το διαβάσει σήμερα;

* * *

Ζοφερό αν είσαι στη λεγόμενη «τρίτη ηλικία», ειδικά στη χώρα μας.

Όμως η ηρωίδα της σειράς «Younger» και ως νέα θα αντιμετώπιζε έναν διαφορετικό κοινωνικό ρατσισμό.

Οι νέοι προσλαμβάνονται μεν πιο εύκολα, αλλά... Στον δημοσιογραφικό χώρο δουλεύουν κυριολεκτικά «γαλέρα». Ατέλειωτες ώρες εργασίας με ελάχιστες αποδοχές. Πρόσχημα πως μπαίνουν σε έναν χώρο. Οι «μεγαλόθυμοι» εργοδότες τους δίνουν ευκαιρία όπως λένε. Πολλές φορές για να έχουν την ευκαιρία εργάζονται ακόμη και δωρεάν.

Η γνώμη τους... Αυτό έλειπε, να έχουν και γνώμη μόλις βγήκαν από τ' αυγό!

Φυσικά αναμένεται να μη συνδικαλίζονται, να μη διεκδικούν οτιδήποτε, να εκτελούν εντολές και να αποφεύγουν τις πολλές πρωτοβουλίες.

Έξω περιμένουν δεκάδες άλλοι για ν' αρπάξουν την «ευκαιρία».

Αυτό δεν ισχύει φυσικά μόνο για τον δημοσιογραφικό/εκδοτικό χώρο, απλώνεται σε δεκάδες θέσεις εργασίας.

Έχετε μιλήσει με τα παιδιά που δουλεύουν στην εστίαση ή στο delivery; Στον κλάδο του τουρισμού; Ξέρετε τι απαιτούν από αυτούς;

Και δεν μπαίνω σε θέματα κάθε είδους παρενόχλησης, που οι νέοι άνθρωποι, και περισσότερο οι γυναίκες, θα πρέπει να ανεχτούν για να μπορέσουν να κρατήσουν τη δουλειά τους.

Επιπλέον οι νέοι θα πρέπει να ριχτούν σε κυνήγι πτυχίων, πιστοποιητικών, σεμιναρίων, χάνοντας τελικά την ίδια τη νεότητά τους.

Η ηλικία της νιότης συρρικνώνεται επικίνδυνα. Δεν αφήνεται χώρος για ανάσα.

Μια τεράστια αντίφαση: Θεοποιούνται τα εξωτερικά χαρακτηριστικά της νεότητας, αλλά φοβάμαι πως οι νέοι γερνάνε συναισθηματικά πριν της ώρας τους.

Τραγικά συντηρητικές αντιλήψεις, με εξαίρεση έναν ψευδεπίγραφο «δικαιωματισμό», κυριαρχούν όλο και περισσότερο.

Η ιδεολογία του ατομισμού που καλλιεργείται πια από το νηπιαγωγείο έχει φέρει τους πικρούς καρπούς της. Όλοι είναι εχθροί στον δρόμο προς την επιτυχία. Κι εγώ ελπίζω να τη βολέψω, ό,τι κι αν συμβεί.

Τα αθέμιτα μέσα δεν προκαλούν κανέναν αποτροπιασμό. Όλα γύρω δείχνουν πως όσο πιο διεφθαρμένος είσαι, τόσο περισσότερο «πετυχαίνεις».

Κι ο ηλικιακός ρατσισμός χτυπά περισσότερο όχι όλους τους νέους, αλλά αυτούς που δεν βολεύονται με το καθεστώς που επικρατεί.

Οι άλλοι, οι ημιμαθείς/αμαθείς «ξερόδες», χρησιμοποιώντας κάθε μέσον, θα θριαμβεύσουν.

Τα «περήφανα νιάτα/τιμημένα γηρατειά» είναι κομμάτι πια ενός θολού παρελθόντος. Η κοινωνία, όπως έχει διαμορφωθεί, ούτε περήφανα νιάτα θέλει ούτε τιμά τα γηρατειά... Κι όλα αυτά συμβαίνουν σε μια χώρα που γερνά απελπιστικά. Κι ό,τι κι αν λέμε αυτή τη στιγμή, το βάρος αυτού του γεγονότος θα πέσει πάνω στους νέους.

Το 2025 ο πληθυσμός ηλικίας 65 ετών και άνω αντιστοιχούσε στο 23,7%, ενώ τα παιδιά 0-14 ετών είναι μόλις το 12,8% του πληθυσμού. Μπορούμε να φανταστούμε τι θα σημαίνει αυτό για το κοντινό μέλλον.

Οι «γέροι» θα θεωρούνται όλο και περισσότερο «βάρος» για την κοινωνία κι αυτό ίσως να φέρει ακόμη πιο σκληρή στάση απέναντι στους ηλικιωμένους...

Είναι άραγε αντιστρέψιμη/αναστρέψιμη η κατάσταση; 🍎

* Ο Κώστας Στοφόρος είναι δημοσιογράφος και συγγραφέας

Στην παράταση

(Τρεις ηλικιακά ψηλές γυναίκες)

Της **Μαρίας Πατακιά***

1 ΑΓΓΕΛΙΚΗ

Στην παράταση

«**Σήκωσε το σώμα σου! Ίσια η πλάτη!**» θυμήθηκε τη συχνή προσταγή της μάνας της, που την ακολουθούσε ψυχαναγκαστικά κάθε που ήταν να πάει σε μια κρίσιμη συνάντηση, προσωπική ή επαγγελματική. Η μάνα της, βέβαια, είχε πετάξει από καιρό «στο φως» –τι έκφραση ευφημισμού!– κι αυτή φοβόταν το φως –δεν την κολάκευε πια–, ενώ το είχε, παραδόξως, ακόμα ανάγκη. Μια ζωή γραμματέας μεγαλοεπιχειρήσεων και μεγαλοδικηγόρων, όλα τα περιβάλλοντα μεγάλα και λαμπερά, δεν είχε παράπονο... κι αυτή δεξί χέρι και στυλοβάτισσα αυτών που έπαιρναν αποφάσεις, αλλά πολύ γήινα, πολύ πεζά, βαρέθηκε, μαράθηκε... ένιωσε πως την τραβούσαν τα ύψη, ήθελε τώρα να πετάξει –εν ζωή αυτή– εκεί που ευδοκιμεί το φως και σε περιβάλλει ο αέρας. Ήθελε κυρίως αλλαγή στη ζωή της κι αισθανόταν πως ήταν ικανή να την πετύχει, αφού είχε προσόντα και επαγγελματική εμπειρία που θα της το επέτρεπε.

Μετά από σκέψη αποφάσισε πως θα της πήγαινε πολύ το επάγγελμα της αεροσυνοδού. Μα ναι, πάντα ήθελε να ταξιδέψει, και μέχρι τώρα οι επαγγελματικές απαιτήσεις δεν της το είχαν επιτρέψει. Τι καλύτερο από το να συνδυάσει επάγγελμα και ταξίδια; Και είχε, φυσικά, όλα τα προσόντα. Γνώση τεσσάρων ξένων γλωσσών, ευγένεια, προσαρμογή σε νέες καταστάσεις, ευκολία στην επικοινωνία, ευγένεια... Όλα αυτά τα είχε αναπτύξει έπειτα από τόσα χρόνια ως γραμματέας υψηλόβαθμων στελεχών, καιρός να τα αξιοποιήσει τώρα σε ένα άλλο περιβάλλον. Τι άλλο θα χρειαζόταν ως αεροσυνοδός; Όσο για το σερβίρισμα, φυσικά και το είχε συνηθίσει, ήταν άτυπα μέσα στα καθήκοντά της, της γραμματέως, να σερβίρει καφέδες, αναψυκτικά, ακόμα και σνακ, στους πελάτες.

Τώρα που το σκεφτόταν όσο περίμενε, λογικά δεν θα είχε κανένα πρόβλημα η υποψηφιότητά της, ήταν έως και υπερεπαρκής. Η τελευταία σκέψη τη βοήθησε να κρατήσει πραγματικά ίσια πλάτη, όπως θα ήθελε η μάνα της, και να φορέσει το ωραιότερο χαμόγελο αυτοπεποίθησης καθώς την καλούσαν στο γραφείο του υπεύθυνου για τις προσλήψεις της μεγάλης αεροπορικής εταιρείας για τη συνέντευξη. Ο υπεύθυνος της ζήτησε, τυπικά ευγενικός, να καθίσει, αλλά ένιωσε αμέσως, στο βλέμμα, στα πρώτα λόγια και στη στάση του, που πρόδιδε αμνηχανία και κάποια βιασύνη, πως η συνάντησή τους δεν θα ήταν ουσιαστική. Τη ρώτησε τα συνήθη και αναμενόμενα, διατρέχοντας το βιογραφικό της, κι έμεινε πιο πολύ στα κίνητρά της γι' αυτή την αλλαγή καριέρας «σ' αυτή την ηλικία».

«Τι σχέση έχει η ηλικία;» ρώτησε ενοχλημένη. Δεν υπήρχε όριο ηλικίας στους όρους πρόσληψης.

«**Ναι, φυσικά, δεν υπάρχει τυπικό κώλυμα**, νομικά δεν μας επιτρέπεται η διάκριση λόγω ηλικίας» –τόνισε το «νομικά», υπονοώντας πως του ήταν μια ενόχληση– «αλλά, βλέπετε... υπάρχει μια εικόνα της αεροσυνοδού, νεαρής και χαριτωμένης κοπέλας που είναι πλέον μέρος του branding των αεροπορικών εταιρειών και είναι δύσκολο να ανατραπεί. Άλλωστε, η ζωή μιας αεροσυνοδού είναι αρκετά ιδιαίτερη, με ακατάστατα ωράρια και συνεχείς μετακινήσεις, και δεν προσιδιάζει σε οικογενειακή ζωή, γι' αυτό και στην πράξη οι κοπέλες δεν αντέχουν για πολύ και γρήγορα εγκαταλείπουν μόλις παντρευτούν και κάνουν παιδιά. Φυσικά ε-

«Έχετε φτάσει πια στο τέλος της καριέρας σας. Περιμένουν τόσο άλλοι, νεότεροι, που έχουν μπροστά τους παραγωγικά χρόνια». Σοκαρίστηκε. Δεν ήταν προετοιμασμένη για κάτι τέτοιο. Μπορεί να μην ήταν πια νέα, αλλά ένιωθε ακόμα γεμάτη όρεξη να δουλέψει και να προσφέρει.

μείς δεν τις διώχνουμε, η αποχώρηση γίνεται με δική τους πρωτοβουλία και οι λίγες πιο... ώριμες που παραμένουν είναι η εξαίρεση, κάπως “σε παράταση”, όπως στο ποδόσφαιρο», προσπάθησε ανεπιτυχώς να αστειευτεί.

«Μα ακριβώς οι ώριμες δεν έχουν τις οικογενειακές ανάγκες των νεότερων», είπε για να τον αντικρούσει. «Τα παιδιά τους έχουν μεγαλώσει, άσε που μπορεί να μην έχουν παιδιά ή άλλες υποχρεώσεις. Και, στο κάτω κάτω, είναι δικό τους θέμα και επιλογή να αναλάβουν το ρίσκο του επαγγέλματος». «Φυσικά, φυσικά», της είπε με βεβαιωμένο πια χαμόγελο, που δεν έκρυβε την ανυπομονησία του να τελειώνει, «γι' αυτό και καμία υποψηφιότητα δεν αποκλείεται εκ των προτέρων... όλα θα συνεκτιμηθούν, σας εξηγώ μόνο κάποια σημαντικά για την εικόνα της εταιρείας στοιχεία. Σας ευχαριστώ για τη συνάντηση αυτή, θα μελετήσουμε τον φάκελό σας και θα σας ειδοποιήσουμε».

Σηκώθηκε δίνοντάς της ένα παγωμένο χέρι μαζί με το σαφές σήμα πως η συνάντηση αλλά και η ελπίδα της για πρόσληψη είχαν λήξει. Η Αγγελική βγήκε απ' το γραφείο με την αίσθηση πως την ταπείνωσαν και κατέβηκε τα σκαλιά με βιάση να βγει από το κτίριο, σαν για να βγει από τον κόσμο των προκαταλήψεων, με θέληση να παραμείνει στο παιχνίδι και μετά τη λήξη του και να τα παίξει όλα για όλα... στην παράταση.

2 ΜΑΡΙΝΑ

«Τόπο στα νιάτα» ή «Σκοτώνουν τ'άλογα όταν γεράσουν»

Έκρυψε όσο καλύτερα μπορούσε έναν μορφασμό πόνου και κατάφερε για άλλη μια φορά να διασχίσει την αίθουσα συνεδριάσεων με το ανάλαφρο αλλά συνάμα σταθερό βήμα, και τον γεμάτο αυτοπεποίθηση δυναμισμό της μεγαλοδικηγόρου που είχε διανύσει τις τελευταίες δεκαετίες πολλά χιλιόμετρα, κυριολεκτικά και μεταφορικά, σε διαδρόμους

κι αίθουσες δικαστηρίων και επιχειρήσεων. Τα ψηλοτάκουνα, που τώρα πια τη ζόριζαν, ήταν μέρος της «στολής» και της εικόνας της. Άγραφοι πλην σαφείς κανόνες εμφάνισης, που δεν τόλμησε ποτέ να αμφισβητήσει. Το ήξερε πως εκτός από τις νομικές γνώσεις της έπαιζε μεγάλο ρόλο η εικόνα της, αυτή της πάντα περιποιημένης και όμορφης. Φανταζόταν, ήλπιζε μάλλον, πως με τα χρόνια θα βάρυνε περισσότερο η πείρα και λιγότερο η εμφάνιση, αλλά η ισορροπία θα διατηρούνταν. Μόνο που, τελευταία, άρχισε να διαπιστώνει πως η προσοχή που της έδιναν συνήθως οι πελάτες ή οι δικαστές άρχισε να μετατοπίζεται σιγά σιγά προς τις νεότερες, πολύ πιο άπειρες αλλά πιο... φρέσκες συναδέλφους της.

Είναι και η νέα τεχνολογία, σκέφτηκε. Θα πρέπει σίγουρα να ενημερωθώ για τις νέες δυνατότητες που σε κάνουν να κερδίζεις χρόνο και, ως γνωστόν, ο χρόνος είναι χρήμα. Αποφάσισε να κάνει σεμινάρια επιμόρφωσης, της άρεσε ακόμα να μαθαίνει. Ο μεγάλος όμιλος του οποίου ήταν χρόνια νομική σύμβουλος οργάνωνε τέτοια σεμινάρια. Έκανε λοιπόν τη σχετική αίτηση, αλλά, όταν πήγε να την καταθέσει, είδε ένα μικρό -ειρωνικό; Συγκαταβατικό;- χαμόγελο να σχηματίζεται στα χείλη του υπεύθυνου.

«Μα τώρα τι την χρειάζεστε; Εσείς έχετε φτάσει πια στο τέλος της καριέρας σας. Περιμένουν τόσο άλλοι, νεότεροι, που έχουν μπροστά τους παραγωγικά χρόνια».

Σοκαρίστηκε. Δεν ήταν προετοιμασμένη για κάτι τέτοιο. Μπορεί να μην ήταν πια νέα, αλλά ένιωθε ακόμα γεμάτη ενέργεια και όρεξη να δουλέψει και να προσφέρει. Ήταν το πρώτο σημάδι πως δεν τη θεωρούσαν πια μάχιμη, αυτήν, που είχε λιώσει τόσα ψηλοτάκουνα στη μαχόμενη δικηγορία... Ακολούθησαν κι άλλα... Με τρόπο, ο διευθυντής, σε συναντήσεις τους για άλλα θέματα, πέταγε κάποιο υπονοούμενο για την κρίση και την ανάγκη ορθολογιστικής αναδιοργάνωσης -βλέπε επικείμενης απόλυσης προσωπικού- ή άλλες φορές τόνιζε την ανάγκη να δίνουμε ευκαιρίες σε νέους ανθρώπους, παραγνώνοντας την παράμετρο «εμπειρία», που είχε κοπιάσει τόσο για να την αποκτήσει... Έκανε αυτόματα ένα φλας μπακ δεκαετίες πίσω και θυμήθηκε με πικρία πώς, στην αρχή της καριέρας της, είχε αντιδράσει ο πρώτος της πελάτης, όταν του την υπέδειξαν από το δικηγορικό γραφείο ως υπεύθυνη του φακέλου του (σε μια εύκολη υπόθεση). «Τι; Το κοριτσάκι;» είχε πει απαξιωτικά δείχνοντάς τη με το δάχτυλο.

Ειρωνεία της τύχης. Η ιστορία επαναλαμβάνεται τώρα, αλλά από την αντίθετη πλευρά. Ανεξάρτητα από τις όποιες ικανότητες, η ηλικία στέκει πάντα εκεί σαν σκιάχτρο, η προκατάληψη καλά κρατεί...

«Τόπο στα νιάτα»; ή «Σκοτώνουν τ'άλογα όταν γεράσουν»; Οι σινεφίλ αναφορές τη μάραναν... σκέφτηκε γυρνώντας σπίτι και πετώντας μακριά τις γόβες. Η ζωή της εξάλλου είναι πια... σαν παλιό σινεμά.

3 ΣΟΝΙΑ «Στο τέλος μου είναι η αρχή μου» Τ. Σ. Έλιοτ, Τέσσερα κουαρτέτα

Κατέπνιξε τελικά, αν και με δυσκολία, τις αναστολές και την ντροπή κι έστειλε την πρώτη της ποιητική συλλογή σε κάποιους εκδότες για αξιολόγηση και πιθανή έκδοση. Έστειλε μαζί και το πλήρες βιογραφικό, με όλα της τα -άσχετα- προσόντα και εμπειρία, συμπεριλαμβανομένης της ηλικίας της, που δεν την έκρυβε («Δεν τα έχω κλέψει τα χρόνια», συνήθιζε να λέει με αξιοπρέπεια). Ακολούθησε σιωπή ή ευγενικά αρνητικές απαντήσεις. «Μα τι περίμενες;» της είπε η φίλη της, που κινούνταν χρόνια τώρα στους λογοτεχνικούς κύκλους. Ούτε που χαλάλisan χρόνο για να διαβάσουν τα ποιήματά σου, και μόνο που διάβασαν το βιογραφικό σου.

Μα καλά... θα σκέφτηκαν. Στα 60 φεύγα πρώτη ποιητική συλλογή; Πού να την κατατάξουν οι κριτικοί; Με ποιο κριτήριο; Σε ποια γενιά ανήκει; Της ηλικίας της ή της πρώτης εμφάνισής της; Δεν υπάρχει, βλέπεις, η κατηγορία «πρωτοεμφανιζόμενου-ης τρίτης ηλικίας» (πρόσθεσε με σαρκαστικό γελάκι) οπότε χλομή η πιθανότητα ν' ασχοληθεί κάποιος -εκδότης, αναγνώστης, κριτικός- μαζί της, αφού δεν μπαίνει σε κανένα κουτάκι.

«Μα... μπαίνει η ποίηση σε κουτάκια;» αντέταξε απογοητευμένη. «Νόμιζα πως είναι ακριβώς το αντίθετο». «Κι όμως...» αναστέναξε η ξεσκολισμένη φιλενάδα της. Και για να σ' το αποδείξω, ας κάνουμε ένα πείραμα, αν θέλεις. Άσε να περάσει καιρός και ξαναστείλε τα ίδια ποιήματα στους ίδιους εκδότες, αλλά με ψεύτικο προφίλ αυτή τη φορά και νεαρή ηλικία, να δούμε αντιδράσεις. «Δεν είμαστε καλά... δεν κάνω τέτοια πράγματα...»

Κι όμως τα έκανε. Για έναν ολόκληρο χρόνο τρωγόταν μέσα της, μέχρι που το αποφάσισε. Και, ω του θαύματος, τρεις εκδότες ενδιαφέρθηκαν ζωηρά, κι όταν βγήκε η συλλογή, πολλοί κριτικοί έγραψαν με ενθουσιασμό για το νέο ταλέντο στην ποίηση. Τώρα περιμένει τα αποτελέσματα βραβείου πρωτοεμφανιζόμενης, για το οποίο έχει προταθεί - και που δεν θα δεχτεί, βέβαια, γιατί έχει σκοπό να αποκαλύψει την ηλικιακή αλήθεια. Τα ποιήματα όμως είναι εκεί και θα κραυγάζουν τη δική τους αλήθεια διασχίζοντας τον χρόνο. «Στο τέλος μου είναι η αρχή μου», σκέφτηκε. 🍀

**Η Μαρία Πατακιά είναι νομικός και ποιήτρια. Η τελευταία της ποιητική συλλογή, «Αμογ», κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Μελένι.*

«Όχι ακόμα»: Ο ηλικιακός ρατσισμός εναντίον του ριζικά νέου

Του Νίκου Ερνάκη*

Υπάρχει μια ιδιόμορφη αντίφαση στο επίκεντρο του σύγχρονου πολιτισμού: λατρεύεται η νεότητα ως εικόνα και θέαμα, ενώ περιφρονείται ως υποκείμενο δράσης και δυνητικότητας. Αγαπά τις νεότερες γενιές ως επιφανειακή ομορφιά, ως μέρος της αγοράς, ως αφηρημένο σύμβολο μέλλοντος· όμως δυσπιστεί προς το νέο όποτε εμφανίζεται όχι ως διακόσμηση, αλλά ως διερώτηση αμφισβήτησης· όχι ως θέαμα, αλλά ως συγκροτητικό υποκείμενο. Όταν οι νεότερες γενιές αρθρώνουν λόγο με σοβαρότητα για την αλήθεια, την εξουσία, τη δικαιοσύνη ή τη θεσμική αλλαγή, λαμβάνουν ως απάντηση, με διαφορετικούς βαθμούς ευγένειας, να περιμένουν. Αυτή η αναμονή δεν είναι αθώα, δεν αποτελεί απλώς παιδαγωγική καθυστέρηση, ούτε φυσικό διάστημα που απαιτείται για ωρίμανση - είναι μια πολιτική τεχνολογία, ένας τρόπος κατανομής της νομιμότητας μέσα στον χρόνο.

Η σύγχρονη κοινωνία, λοιπόν, επιμένει σε μια παθογενή λειτουργία σχετικά με τις νεότερες γενιές: στέφει τους νέους ως είδωλα, ενώ τους καταδικάζει ως υποκείμενα. Οι νεότερες γενιές μπορεί να εκτίθενται και να αξιοποιούνται για την καινοτομία, αλλά όταν αρχίζουν να ερμηνεύουν και μετασχηματίζουν τον κόσμο, αντί απλώς να τον διακοσμούν, ενεργοποιείται ένας ισχυρός μηχανισμός πολιτικο-πολιτισμικής αντίδρασης. Ξαφνικά είναι «πολύ νέοι», «πολύ ιδεαλιστές», «πολύ συνδεδεμένοι», «πολύ συναισθηματικοί», «πολύ ανυπόμονοι», «πολύ άπειροι». Αυτή η φράση -πολύ νέοι- είναι μια από τις πιο κοινωνικά αποδεκτές μορφές μεταφυσικής βίας στη σύγχρονη ζωή.

Αυτό που διακυβεύεται εδώ δεν είναι μόνο η διάκριση υπό μια κοινότητα κοινωνιολογική έννοια, αλλά μια πρακτική αναβαλλόμενης νομιμότητας. Στους νέους δεν αρνούνται απλώς ευκαιρίες· τους επιβάλλεται η εγκατάσταση σε μια δομή μόνιμης προσωρινότητας και επισφάλειας. Αντιμετωπίζονται ως πρόσωπα που υπάρχουν, αλλά δεν έχουν ακόμη πλήρη αυτεξουσία ή αυτοβουλία· που εκφράζονται, αλλά όχι ακόμη στο επίπεδο της πραγματικότητας· που σκέφτονται, αλλά η σκέψη τους επικοινωνείται εκ των προτέρων ως πρόβα και προσχέδιο. Τους παρέχεται ορατότητα χωρίς συνέπεια, έκφραση χωρίς δύναμη, συμμετοχή χωρίς ιδιότητα. Η κοινωνία δεν περιορίζει απλώς τους νέους, τους χρονικοποιεί, εξορίζοντάς τους στη σφαίρα του όχι-ακόμα.

Γι' αυτό το πρόβλημα είναι βαθύτερο από μια συνηθισμένη προκατάληψη. Η προκατάληψη συνήθως κρίνει λανθασμένα αυτό που είναι ένα πρόσωπο. Εδώ, η πιο παθογενής πράξη αφορά τη μετατροπή ενός προσώπου σε χρονικότητα. Οι νέοι δεν συναντώνται στο παρόν· συναντώνται ως μελλοντικοί ενήλικες. Η τρέχουσα ύπαρξή τους ερμηνεύεται ως πρόλογος. Τους επιτρέπονται συναισθήματα, αλλά όχι συμπεράσματα. Το αποτέλεσμα είναι μια ιδιόμορφη πολιτισμική υποκρισία. Μιλάμε ασταμάτητα για καινοτομία, επανεφεύρεση, ανατροπή, ετοιμότητα για το μέλλον με δυναμικό πολιτισμό, αναδυόμενες μορφές και μετασχηματιστικές δυνατότητες.

Ωστόσο, οι θεσμοί μας παραμένουν δομημένοι από μια παρωχημένη δεισιδαιμονία: ότι η διάρκεια προσδίδει αλήθεια. Αλλά γιατί η διάρκεια να εξουσιοδοτεί τη σοφία; Το να έχεις ζήσει περισσότερο σημαίνει να έχεις συσσωρεύσει εμπειρίες· αλλά σημαίνει επίσης να έχεις συσσωρεύσει συμβιβασμούς, εκλογικεύσεις και φόβους. Η εμπειρία δεν σημαίνει μόνο περισσότερη επαφή με την πραγματικότητα, σημαίνει επίσης καθίζηση μέσα σ' αυτήν. Μπορεί να οξύνει και να εμβαθύνει την αντίληψη, αλλά μπορεί επίσης να την απολιθώσει. Οι μεγαλύτεροι συχνά γνωρίζουν περισσότερα για τους μηχανισμούς του κόσμου· οι νέοι συχνά γνωρίζουν περισσότερα για τους παραλογισμούς του. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η συγκαταβατικότητα προς αυτούς είναι τόσο συχνά ντυμένη με τη γλώσσα της φροντίδας: «Θα καταλάβεις αργότερα, όταν μεγαλώσεις», «η ζωή είναι πιο περίπλοκη» κ.λπ. Σίγουρα, μερικές φορές έτσι είναι, αλλά εξίσου συχνά αυτές οι φράσεις δεν είναι παιδαγωγικές· είναι αμυντικές. Δεν προστατεύουν την αλήθεια από την ανωριμότητα, προστατεύουν την εξουσία από την ανατρεπτική διαύγεια και την καινοτόμο δημιουργικότητα.

Η υπόσχεση είναι ένα από τα πιο κομψά όπλα της αναβολής, κολακεύει για να αναβάλει. Δίνει με το ένα χέρι και αναστέλλει με το άλλο. Πολλοί θεσμοί, ιδρύματα και εν γένει πλαίσια εξυμνούν τους νέους μόνο όσο παραμένουν ερμηνεύσιμοι από παλαιότερους επιμελητές, χρηματοδότες, κριτικούς και φύλακες των εξουσιών του παρελθόντος. Ο νέος άνθρωπος προσκαλείται ακριβώς εκεί όπου μπορεί να πλαισιωθεί, να προωθηθεί και μετά να πε-

ριοριστεί. Το μέλλον γίνεται ένας αφηρημένος βωμός πάνω στον οποίο τοποθετούνται συμβολικά οι νέοι, ενώ αποκλείονται ουσιαστικά από τις αποφάσεις που λαμβάνονται στο όνομά τους. Πλασιώνονται ως απόγονοι, αλλά αντιμετωπίζονται με δυσπιστία ως συμμετέχοντες, αισθητικοποιούνται ως το αύριο, για να μην ακουστούν σήμερα.

Για παράδειγμα, η κουλτούρα των νεοφυών επιχειρήσεων λατρεύει τη μυθολογία του νεαρού ιδρυτή: το ιδιοφυές παιδί που εγκατέλειψε το σχολείο, τον απερίσκεπτο οραματιστή, τον δήθεν επαναστάτη δημιουργό. Αλλά και εδώ οι νέοι δεν απελευθερώνονται ταξινομούνται. Οι αγορές γιορτάζουν τη νέα γενιά μόνο όταν αυτή μπορεί να αποβεί περαιτέρω κερδοφόρα. Έτσι, οι αγορές δεν καταργούν τον ηλικιακό ρατσισμό· παράγουν ένα μικροσκοπικό θέαμα εξαιρετικής νέας γενιάς προκειμένου να αποκρύψουν τον μαζικό αποκλεισμό των υπολοίπων. Το επιτυχημένο νεαρό πρόσωπο εκτίθεται ως μεμονωμένη, εξατομικευμένη απόδειξη ότι οι πύλες είναι ανοιχτές, ενώ στην πραγματικότητα λειτουργεί ως η διακοσμητική εξαίρεση που προστατεύει τον κανόνα. Η ίδια κοινωνία που αποκαλεί τους περισσότερους νέους άπειρους θα λατρέψει ξαφνικά έναν τριαντάρη διευθύνοντα σύμβουλο – όχι επειδή έχει εγκαταλείψει τις ηλικιακές προκαταλήψεις, αλλά επειδή το κέρδος αναστέλλει αυτό που η δικαιοσύνη δεν μπορεί. Οι αγορές είναι συχνά πιο πρόθυμες από τη σύγχρονη κοινωνία να εμπιστευτούν τους νέους, αλλά μόνο όταν η νεότητα εξυπηρετεί την υπερσυσσώρευση του κεφαλαίου εντός τους.

Στην ουσία, λοιπόν, ο ηλικιακός ρατσισμός εναντίον των νέων αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης πολιτισμικής δομής: της μονοπωλίας της νομιμότητας από εκείνους

Δεν πρέπει ούτε να ρομαντικοποιούμε τις νέες γενιές ούτε να τις ταυτίζουμε με κάποιου είδους αθωότητα. Οι νέοι μπορούν να είναι και σκληροί, ανήθοι, επιπόλαιοι, αυταρχικοί, μιμητικοί και ματαιόδοξοι, μπορούν να γίνουν και καιροσκόποι, ιδιοτελείς και εγωιστές.

που έχουν ήδη εξασφαλίσει θέση στον κόσμο. Είναι η ιδεολογία μέσω της οποίας η κατεστημένη τάξη ηθικολογεί για τον εαυτό της. Μας λέει ότι όσοι έφτασαν νωρίτερα δεν μπορεί παρά να γνωρίζουν καλύτερα. Ωστόσο, δεν υπάρχει λόγος να πιστεύουμε ότι ο κόσμος ανήκει, κατά κρίση, σε όσους έχουν μολυνθεί περισσότερο από τις δεσμεύσεις και ρυθμίσεις του.

Σε κάθε περίπτωση, όμως, δεν πρέπει ούτε να ρομαντικοποιούμε τις νέες γενιές ούτε να τις ταυτίζουμε με κάποιον είδους αθωότητα. Οι νέοι μπορούν να είναι και σκληροί, ανήθοι, επιπόλαιοι, αυταρχικοί, μιμητικοί και ματαιόδοξοι, μπορούν να γίνουν και καιροσκόποι, ιδιοτελείς και εγωιστές. Αλλά αυτό ακριβώς είναι το θέμα: οι νέοι είναι εξίσου άνθρωποι με την πλήρη έννοια του όρου. Δεν είναι πνευματικά ατελή όντα που περιμένουν την ενηλικίωση για να τους προσφερθεί οντολογική ολοκλήρωση. Είναι ήδη ικανοί για διορατικότητα και α-νοησία, δικαιοσύνη και κυριαρχία, εφευρετικότητα και κοινοτοπίες. Το να το αρνηθούμε αυτό δεν σημαίνει ότι τους προστατεύουμε, σημαίνει ότι τους αρνούμαστε την πραγματικότητα.

Ένας δίκαιος πολιτισμός δεν θα ανατρέπει, λοιπόν, αναγκαστικά την ιεραρχία και δεν θα εξιδανικεύει τη νεολαία ως ανώτερη – αυτό θα αντικαθιστούσε απλώς μια ειδωλολατρία με μια άλλη. Ο στόχος θα ήταν ηθικά ανώτερος, δημοκρατικά δικαιότερος και πολιτισμικά ομορφότερος: να καταργηθεί η χρονολογική κυριαρχία ως αρχή νομιμότητας. Να δημιουργηθούν θεσμοί στους οποίους η ηλικία δεν αγιοποιεί ούτε αποκλείει, να διαχωριστεί το δικαίωμα από την εμπειρία, να διακριθεί η καθοδήγηση από τον πατερναλισμό, η παράδοση από τον εκβιασμό, η ωριμότητα από τη συντήρηση.

Οι νέοι δεν είναι οι πολίτες του αύριο, είναι η αντίφαση μέσα στο σήμερα, η συμπλήρωση της διαλεκτικής. Φέρουν μια υπαρκτική προσβολή: αποκάλυπτουν ότι ο υπάρχων κόσμος δεν είναι ούτε ο μόνος φυσικός ούτε, βεβαίως, ο τελικός. Η παρουσία τους είναι μια διαρκής υπενθύμιση ότι το πραγματικό μπορεί ακόμα να απορριφθεί έναντι του αληθινού. Κάθε τάξη πραγμάτων που έχει αρχίσει να εξυμνεί τη δική της συνέχεια θα βιώσει τη νέα γενιά ως απειλή, επειδή είναι η απόδειξη του ότι η συνέχεια, ακόμα κι αν μοιάζει με πραγματικότητα, δεν είναι η αλήθεια. Αποτελεί φόβο για διακοπή, φόβο ότι κάποιον πρόσωπο που δεν έχει ακόμη συμφιλιωθεί με τον κόσμο μπορεί να εκθέσει τη συμφιλίωση ως συνενοχή. Φόβο ότι όσοι δεν έχουν ακόμη εκπαιδευτεί πλήρως στη γραμματική της ελεγχόμενης απογοήτευσης μπορεί ακόμα να μιλούν τη διαχρονική γλώσσα του ριζικά νέου. Φόβο ότι το νέο, πριν αγοραστεί, εκπαιδευτεί, καταταχθεί ή εξαντληθεί, μπορεί πραγματικά να κρίνει και ριζικά να δημιουργήσει.

Και ίσως γι' αυτό λένε τόσο συχνά στους νέους να περιμένουν. Η αναμονή είναι ο τρόπος με τον οποίο η εξουσία εκπαιδεύει την αντίσταση στην υπακοή, ο τρόπος με τον οποίο κατασκευάζεται το «όχι ακόμα», ο τρόπος με τον οποίο η Ιστορία αφομοιώνει τους επικριτές της.

Αυτό που συχνά ονομάζεται ηλικιακός ρατσισμός εναντίον των νέων μπορεί να γίνει κατανοητό πιο ριζοσπαστικά ως μια μορφή χρονολογικής προκατάληψης: ένα καθεστώς στο οποίο ο αριθμός των ετών που έχει ζήσει κάποιος εκλαμβάνεται εσφαλμένα ως απόδειξη αξίας, ικανότητας, πραγματικότητας και εξουσίας. Αυτή η προκατάληψη δεν είναι ταυτόσημη με τον ρατσισμό· οι ιστορίες διαφέρουν, οι δομές διαφέρουν, οι βιαιότητες διαφέρουν. Ωστόσο, υπάρχει μια συγγενική ομοιότητα στη λογική: ένα ορατό χαρακτηριστικό μετατρέπεται σε μεταφυσική ετυμολογία. Ένα πρόσωπο περιορίζεται σε μια κατηγορία, και η κατηγορία αντιμετωπίζεται ως πεπρωμένο. Πριν το νέο μιλήσει και

δημιουργήσει, η κοινωνία έχει ήδη ακούσει αφέλεια και ανωριμότητα.

Οι νέοι δεν είναι απλώς υποεκπροσωπούμενοι· είναι οντολογικά υποβαθμισμένοι. Οι πρεσβύτεροι μπορούν να αντιφάσκουν και να εξακολουθούν να χαρακτηρίζονται βαθυστόχαστοι, ενώ οι νέοι συχνά δεν μπορούν καν να είναι αρκετά συνεπείς ώστε να θεωρηθούν λάθος. Δεν τους αναγνωρίζεται ούτε καν η πλήρης αξιοπρέπεια του λάθους. Αλλά η επιβίωση μέσα σ' ένα σύστημα δεν αποκάλυπτει απαραίτητα την αλήθεια του· συχνά απλώς φυσικοποιεί τους παραλογισμούς του. Οι νέοι μερικές φορές βλέπουν πιο καθαρά ακριβώς επειδή δεν έχουν ακόμη εσωτερικεύσει τους συμβιβασμούς από τους οποίους εξαρτώνται οι θεσμοί. Η σχετική τους απόσταση από τη συνήθεια μπορεί να γίνει μια καινοτομική μορφή γνώσης.

Η νέα γενιά γίνεται πηγή εκμετάλλευσης ως πόρος αλλά κυβερνάται ως κίνδυνος. Η φρεσκάδα καταναλώνεται, η αμφιθυμία αισθητικοποιείται, η επισφάλεια εκλαμβάνεται ως ψευδεπίγραφη αυθεντικότητα. Αναμένεται να λάμψει έντονα και, ιδανικά, για λίγο – αυτός είναι ένας άλλος τρόπος εξουδετέρωσής της. Αν ο νέος καλλιτέχνης παρουσιάζεται μόνο ως ένστικτο και όχι ως και ευφυΐα, ως έκρηξη και όχι ως δημιουργία, τότε το έργο του μπορεί να θαυμάζεται χωρίς να ακολουθείται. Οι νεότερες γενιές βρίσκονται σε διττό αδιέξοδο: αν είναι τολμηρές, θεωρούνται απερίσκεπτες, ενώ αν είναι προσεκτικές, θεωρούνται κοινότοπες. Η κοινωνία κολακεύει τους εξαιρετικούς ακριβώς για να διατηρήσει τον αποκλεισμό των συνηθισμένων πολλών. Μετατρέπει τις διαρθρωτικές αδικίες και ανισότητες σε σόου ταλέντων· οι λίγοι προβάλλονται ώστε το σύστημα να μπορεί να αρνηθεί αυτό που υπομένουν οι πολλοί.

Ποια είναι, λοιπόν, η κρυφή μεταφυσική του ηλικιακού ρατσισμού εναντίον των νέων; Η πεποίθηση ότι η πραγματικότητα ανήκει περισσότερο σε όσους την έχουν καταλάβει για περισσότερο καιρό. Ωστόσο η διάρκεια δεν σημαίνει και ιδιοκτησία. Σε κάθε περίπτωση όμως, όπως αναφέρθηκε, μια πιο δίκαιη κοινωνία δεν θα αντιστρέψει απλώς την προκατάληψη εξιδανικεύοντας τη νεότητα ως εγγενώς ανώτερη. Αυτό θα ανέτρεπε απλώς την α-νοησία. Χρειαζόμαστε θεσμούς στους οποίους οι νέοι δεν είναι προ-πρόσωπα που περιμένουν πιστοποίηση από τον χρόνο, αλλά πλήρεις συνομιλητές των οποίων τα επιχειρήματα, τα έργα τέχνης, οι αναλύσεις και οι πρωτοβουλίες μπορούν να κριθούν χωρίς την πατερναλιστική ομίχλη του «όχι ακόμα». Χρειαζόμαστε μια πολιτική που δεν ζητά από τη νεολαία να είναι υπομονετική ενώ το μέλλον της εκκαθαρίζεται· έναν ακαδημαϊκό κόσμο που δεν συγχέει την ταπεινότητα με τη σιωπή· έναν κόσμο της τέχνης που δεν καταναλώνει την πρωτοτυπία ως πολυτελές αγαθό· μια οικονομία που δεν μυθοποιεί μια ελάχιστη μειοψηφία νεαρών νικητών ενώ τιμωρεί τους υπόλοιπους με την αόρατοτητα.

Η βαθύτερη προσβολή προς την εκάστοτε νεότερη γενιά είναι ότι ετεροπεριγράφεται λανθασμένα. Ο κόσμος δεν εμπεριέχει απλώς τους νέους· διακόπτεται συνεχώς από αυτούς, και σε αυτή τη διακοπή βρίσκεται μία από τις τελευταίες άμυνες ενάντια στην πολιτισμική κόπωση. Κάθε τάξη πραγμάτων που θέλει να παραμείνει ζωντανή στον χρόνο πρέπει να επιτρέψει να κριθεί από εκείνους που δεν την έχτισαν. Διαφορετικά, η ωριμότητα παρακμάζει σε αυτολατρεία, η εμπειρία σε λογοκρισία και η συνέχεια σε μια μορφή θανάτου. Οι νέοι είναι μια διαρκής διάψευση του ισχυρισμού ότι ο κόσμος-ως-είναι, επειδή έχει ήδη διαρκέσει μέχρι τώρα, αξίζει να διαρκέσει και στη συνέχεια, έναντι ενός κόσμου-ως-γίγνεσθαι. Γιατί το πιο βίαιο ψέμα που λέει η κοινωνία στους νέους δεν είναι ότι έχουν άδικο, είναι ότι είναι νωρίς. Η ριζικά δημιουργική ροή που γεννάει ελευθερία και αυθεντικότητα, ανεξαρτητως ηλικίας, πρέπει να νικάει την παρωχημένη και φοβική στασιμότητα που απλώς δεν γεννάει τίποτα.

*Ο δρ. Νίκος Ερηνάκης είναι επίκ. καθηγητής Πολιτικής και Κοινωνικής Φιλοσοφίας και Φιλοσοφίας του Πολιτισμού του Πανεπιστημίου Κρήτης, και ποιητής. ▮

Μεταμόρφωση

Της Δώρας Κασκάλη*

Πέντε μέρες εξαφανίστηκε απ' το πάρκο. Έμεινα μόνη μου να ταΐζω τις δεκαοχτούρες και να μαζεύω τα σκουπίδια απ' τις γωνίες και τα ξέχειλα μαντεμένια καλαθάκια. Ένιωθα κάπως προδομένη. Είχαμε την πρωινή ρουτίνα μας. Αθέατες από τον κόσμο που έτρεχε στη δουλειά του, από τα παιδιά που βιάζονταν να προλάβουν το σχολείο. Μας έβλεπαν από μακριά, μπορεί και να πίστευαν ότι είμαστε τίποτε υπάλληλοι του Δήμου που ξεκινήσαμε νωρίς τη δουλειά και κάνουμε διάλειμμα. Μια φορά τής είπα να βάλουμε φωσφορίζε γιλέκα. Δεν ξέρω αν κατάλαβε το σχέδιο, αλλά δεν σήκωσε κουβέντα. Δεν ήθελε τίποτα και κανείς να της χαλάσει την εικόνα που είχε για τον εαυτό της. Φορούσε ρούχα παλιά, αλλά πάντα καθαρά και κάποια με φίρμες που είχαν αρχίσει να ξεφτίζουν απ' τον καιρό και τα πολλά πλυσίματα.

Την έκτη μέρα ήρθε πιο νωρίς. Τη βρήκα στο βάθος του πάρκου, στο σπασμένο παγκάκι όπου δεν καθόταν κανείς, εκτός κι αν όλα τα άλλα ήταν γεμάτα και δεν τον βαστούσαν τα πόδια του· για το γρασίδι ούτε λόγος, γιατί το κόπριζαν ολημερίς τα σκυλιά, με ή χωρίς αφεντικό.

«Δεν θέλω να δω κανέναν», μου είπε κακόκεφα. Μείναμε να παρακολουθούμε τις δεκαοχτούρες που είχαν παραταχθεί πάνω στο καλώδιο του ΟΤΕ. Τα μισά δέντρα του πάρκου ήταν γυμνά και τ' άλλα είχανε μπουμπουκιάσει από μια πρόωρη, αρκετά κρύα άνοιξη. Αλλά αυτές εκεί, να περιπολούν στα πιο ψηλά, έτοιμες για δράση, για γιουρούσι στις μισάνοιχτες σκουπιδοσακούλες που άφηναν οι νοικοκυρές στους πράσινους κάδους, πηγαίνοντας στο σούπερ μάρκετ.

«Βγήκα πάλι για κυνήγι», μου εκμυστηρεύτηκε ρουφώντας αργά τον καφέ της από ένα παιδικό θερμός, όπου φαινόταν αγνά το λυπημένο βλέμμα του Καλαμάρη. «Μάλλον τζίφος. Θα πάω για κάνα μεροκάματο στον Ανέστη... Ο Ανέστης είναι μακρινός ξάδερφος κι η εταιρεία του καθαρίζει όλες τις οικοδομές στην περιοχή. Η κόρη μου δεν θέλει. Να μη δουν τη μάνα της να πλένει σκάλες και ντροπιαστεί στις συμμαθήτριάς της. Λες και μας φτάνει η διατροφή του πατέρα της και τα λεφτά από τη σύνταξη της μάνας μου που μου στέλνει, η ταλαίπωρη, κάθε μήνα για να μη στερείται το παιδί, κι ας ψωμολυσσάει εκείνη. Αλλά τι σε ζαλίζω; Σάμπως κι εσύ λίγα έχεις; Ν' ακούς κι εμένα να παραπονιέμαι όλη μέρα...»

Σταμάτησε ξαφνικά κι άφησε το βλέμμα της να χαθεί στο έρημο πάρκο. Ήμουν σίγουρη ότι άλλα τη βάραιναν, αλλά δεν ήταν έτοιμη να τα μοιραστεί. Της πρότεινα να κάνουμε βόλτα στα περίξ και μ' ακολούθησε σαν το πειθήνιο σκυλί, αμίλητη. Έπειτα από κανένα μισάωρο –εγώ έλεγα τα κουτσομπολιά της γειτονιάς κι εκείνη άκουγε χωρίς να σχολιάζει–, ξαναγυρίσαμε στο πάρκο και πιάσαμε πιο κεντρική θέση. Ήξερα πως είχε περάσει η πρώτη μπόρα και ήταν πιο έτοιμη να μιλήσει. Δεν της έκανα καμία ερώτηση, καμία παρατήρηση. Την άφησα να βγάλει από μέσα της όλο το παράπονο, να γίνει λέξεις και να πετάξει μακριά, για να μπορέσει να βγει κι αυτή η μέρα.

«Πήγα χτες για συνέντευξη. Η αγγελία ήταν απ' το καλοκαίρι στο site. Έπρεπε κάτι να ψυλλιαστώ, αλλά, βλέπεις, την ήξερα την εταιρεία. Είχαμε συνεργαστεί σε μια προηγούμενη δουλειά κι ένιωσα ότι δεν πήγαινα στα τυφλά... Τελικά η συνέντευξη έγινε εφιάλτης...

»Αν δεν είχα ανάγκη, δεν θα καθόμουν ούτε λεπτό ν' ακούω τις προσβολές του γέρου. Είδα το μάτι του που γάζωνε τα ρούχα μου, τις ρυτίδες στο πρόσωπο. Που με ζύγιζε, κυριολεκτικά, με το βλέμμα. Ξεκίνησε με το βιογραφικό μου. Όλο ρωτούσε γιατί

ήμουν άνεργη τόσο καιρό, γιατί είχα τόσα αφεντικά, τόσες δουλειές. Δεν μπορούσα να σταυρώσω κουβέντα. Έπεφτε κατακέφαλα η μια ερώτηση πίσω απ' την άλλη. Αλλά πίσω απ' τις ερωτήσεις ήταν κακοκρυμμένες οι προσβολές του. Κόσμος πήγαινε κι ερχόταν και σίγουρα θ' άκουγε τον τόνο του γέρου, που σχεδόν με μάλωνε. Δεν μου έδωσε ούτε καρέκλα να κάτσω. Όλα στο ποδάρι, μπροστά στους υπαλλήλους του και στους πελάτες. Τίποτα δεν του άρεσε. Η ηλικία μου –«είσαι μεγάλη» μου το ξεκαθάρισε από την αρχή–, η κόρη μου, που είναι στην εφηβεία και θα μ' έχει ακόμα ανάγκη. Μου είπε ότι πρέπει να πηγαίνω σε εκθέσεις και να δειγματίζω. Κι όταν του απάντησα ότι δεν είχα αντίρρηση, ίσα ίσα προτιμούσα τη χονδρική, αυτός μου κοπάνησε: «Και θ' αφήνεις το σπίτι σου και το κορίτσι σου μονάχο για μέρες;». Μόνο που δεν με κατηγορήσε ότι είμαι και κακιά μάνα».

Τίποτα δεν του άρεσε. Η ηλικία μου –«είσαι μεγάλη» μου το ξεκαθάρισε από την αρχή–, η κόρη μου, που είναι στην εφηβεία και θα μ' έχει ακόμα ανάγκη. Μόνο που δεν με κατηγορήσε ότι είμαι και κακιά μάνα.

Έκανε μια παύση, λες και προσπαθούσε να θυμηθεί κάθε λεπτομέρεια.

«Αυτό κράτησε κάνα εικοσάλεπτο. Ερωτήσεις, κήρυγμα και ξανά ερωτήσεις. Εγώ όρθια, ν' ανάβω και να κορώνω. Αλλά συνέχισα να στέκομαι εκεί, γιατί η γαμημένη η ανάγκη μου 'χε κολλήσει τα πόδια στο πάτωμα και τη γλώσσα στον ουρανίσκο. Μετά τον πήραν τηλέφωνο και ξαφνικά σηκώθηκε να πάει μέχρι την αποθήκη. Γύρισε ύστερα από κάνα δεκάλεπτο σκουπίζοντας τον ιδρώτα του μ' ένα βρόμικο μαντίλι. «Και πώς θ' ανεβοκατεβαίνεις τις σκάλες;» με ρώτησε, έτσι στα χαμένα. «Γιατί δεν είσαι μόνο μεγάλη. Είσαι και χοντρή. Αλλά έτσι κάνετε όλες. Γεννάτε και μετά γίνεστε τόφαλοι. Ύστερα σας φτάνει οι άντρες σας που ξενοπηδάνε και σας χωρίζουν». Ο παλιόγερος είχε χάσει πια το μέτρο. Ακόμα και τότε δεν του είπα τίποτα. Τον άφηνα να μου φτύνει στα μούτρα τον οχετό του. Πρέπει, όμως, να τον τρώαξε η φάτσα μου. Γιατί σταμάτησε ξαφνικά. Κάτι μουρμούρισε μέσα απ' τα δόντια του. Κάτι σαν «άντε, πολλά είπαμε. Θα σε ειδοποιήσω, αν είναι να σε πάρω δοκιμαστικά». Κι εγώ κούνησα το κεφάλι μου και δεν είπα, ούτε

τότε, τίποτα. Μούγγα, κι ας με πατούσε κάτω με τις προσβολές του... Μπας και κάτσει η δουλειά, έστω και στις χειρότερες συνθήκες... Γαμημένη ανάγκη...»

Σηκώθηκε ανήσυχη απ' το παγκάκι και μου πρότεινε να πάμε μια ακόμα βόλτα. Είχε αρχίσει να σκοτεινιάζει ο ουρανός. Η μέρα σχεδόν έγινε νύχτα. Ο κόσμος περπατούσε βιαστικός, με τον φόβο μιας ξαφνικής μπόρας, που δεν έλεγε να ξεσπάσει. Προσπαθούσα να την παρηγορήσω. Φώναζα στον άδειο δρόμο για τον μισογυνισμό του συστήματος που μας ξεζουμίζει σαν μάνες και σαν γυναίκες. Οι γάτες μ' άκουγαν και τρώαζαν. Οι δεκαοχτούρες μέσα στη σκοτεινιά, λες και μας παρακολουθούσαν που ατρόμητες στεκόμασταν στο μάτι της αντάρας. Είχε αρχίσει να ψιλοβρέχει.

«Δεν είναι μόνο οι άντρες. Όλα τ' αφεντικά ίδια είναι. Άντρες-γυναίκες. Πριν από τρεις μέρες, σ' άλλη συνέντευξη, η κυρία επιχειρηματίας –ιδιοκτήτρια μιας μεγάλης μεταφορικής– μου τόνισε ότι έκανε τη συνέντευξη γιατί με σύστησε ο ξάδερφος, ο Ανέστης ντε. Αλλά δεν της είχε πει ότι είμαι πενηνταφύγα. Μπορεί να είχα εμπειρία, αλλά θα 'πρεπε να μου πληρώσει τις τριετίες. Έκανε τους υπολογισμούς της και κατέληξε ότι θα της έβγαίνα ακριβή. Εγώ επέμεινα ότι θα της έβγαζα πιο ποιοτική δουλειά από μια νέα υπάλληλο. Έκανε ότι είχε αρχίσει να το σκέφτεται. Αλλά ήταν ήδη στραβωμένη. Κι όταν τη ρώτησα για το ωράριο, με μισόλογα μου ξέρασε ότι θα χτυπάω κάρτα για οκτάωρο, αλλά θα δουλεύω πραγματικά δεκάωρο. Και βάλε, όταν θα πέφτει πολλή δουλειά. Ήταν ολοφάνερο ότι το είχε ήδη μετανιώσει που είχε δώσει στον Ανέστη τον λόγο της να μου κάνει έστω κι αυτή τη συνέντευξη. Τα έλεγε, όμως, πιο κομψά. Αυστηρά, αλλά κομψά. Σαν το ωραίο ταγέρ που φορούσε».

Προσπάθησα να την τραβήξω κάτω από μια βεράντα, να προστατευτούμε απ' τη βροχή που μας ρίπιζε με δύναμη. Έμεινε ριζωμένη στην ίδια θέση. «Είναι κάτι μέρες που νιώθω ότι δεν υπάρχει κανένας δρόμος για μας. Για μένα. Ότι δεν θ' ανοίξει καμία πόρτα». Σχεδόν μονολογούσε.

Ξαφνικά σταμάτησε. Ή μάλλον ακούστηκε ένας περίεργος, δυνατός θόρυβος που κάλυψε τη φωνή της. Στραφήκαμε προς τις δεκαοχτούρες στο βάθος. Είχαν κι αυτές καθηλωθεί στη θέση τους πάνω στο σύρμα. Αυτή η απροσδιόριστη φασαρία φαινόταν να τις αποπροσανατολίζει.

«Χήνες», μου είπε. «Είναι σίγουρα χήνες. Από πού να το 'σκασαν;»

Κοιτάξαμε το διπλανό χωράφι και ψάξαμε με το βλέμμα ν' ανακαλύψουμε τις χήνες ανάμεσα από την πρασινάδα που οργίαζε. Ο θόρυβος όμως φαινόταν να έρχεται ακριβώς πάνω απ' τα κεφάλια μας.

«Κοίτα! Ψηλά κοίτα!» μου φώναξε, σχεδόν χαρούμενη. Ένα σμήνος από αγριόχηνες σε χαμηλή πτήση, λόγω της κακοκαιρίας, πετούσε σε σχηματισμό βέλους. Επικοινωνούσαν με κρωξίματα. Σαν να φώναζαν η μία στην άλλη διορθώνοντας την πορεία τους, σχεδόν ξυστά από τις ταράτσες των πολυκατοικιών.

Σηκώσαμε τα κεφάλια μαγεμένες και κοιτούσαμε τις αγριόχηνες μέχρι που χάθηκαν μες στη μαυρίλα. Είχε αρχίσει να ρίχνει χοντρές ψιχάλες. Ένα δεύτερο σμήνος, αυτή τη φορά από τις δεκαοχτούρες του πάρκου, πέταξε πάνω απ' τα κεφάλια μας για να βρει καταφύγιο. Τις νιώθαμε να μας παρακολουθούν απορημένες που μουσκεύαμε κάτω απ' το βλέμμα τους.

Όταν πια δυνάμωσε για τα καλά η βροχή, σαν συννενοημένες, ανοίξαμε τα χέρια μας και ξεχυθήκαμε στον άδειο, πλημμυρισμένο δρόμο. Τσαλαβουτούσαμε με ένα σχεδόν παρανοϊκό κέφι στις μικρές λίμνες της ασφάλτου. Κράζοντας η μία στην άλλη, σχεδιάζαμε ένα άφατο ταξίδι. ❄️

*Η Δώρα Κασκάλη είναι συγγραφέας και ποιήτρια

Wellness Festival

ΜΙΑ ΗΜΕΡΑ ΓΙΑ ΚΙΝΗΣΗ, ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΕΥΕΞΙΑ

 Σάββατο 17 Οκτ. **10:00 – 16:00** **Φωκινός**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

10:00–10:15
**WELCOME
/ ΕΝΑΡΞΗ**

10:20–11:00
RUN & WALK

11:10–13:10
**BREATHWORK
SESSIONS**
4 sessions διάρκειας 30':
11:10–11:40 | 11:40–12:10
12:10–12:40 | 12:40–13:10

11:15–12:00
**PILATES
SESSION**

13:00–15:00 **WELLNESS TALKS & Q&A**

TALK 1

Άσκηση & Μεταβολική Υγεία

Τι αλλάζει στο σώμα μας όταν κινούμαστε

Αριστέιδης Λύτρας

Ενδοκρινολόγος

Πώς η κίνηση και η μυϊκή ενδυνάμωση επηρεάζουν τον μεταβολισμό, τη ρύθμιση του σακχάρου και τη συνολική υγεία μας.

TALK 2

Lifestyle Medicine

Η υγεία στις καθημερινές μας συνήθειες

Άννα Παπαγεωργίου & Αστερία Σταματάκη

Κλινικοί Διατροφολόγοι

Μια συζήτηση γύρω από την Ιατρική του Τρόπου Ζωής, τη διατροφή και τις μικρές καθημερινές αλλαγές που μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στην υγεία και την ευεξία.

**ΠΟΛΛΑ ΔΩΡΑ
ΓΙΑ ΤΟΥΣ
ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ**

Ακολουθεί Q&A

15:00–15:20

SMART BODY

Σωστή Στάση Σώματος & Εργονομία στην Εργασία

Μιμή Μαρσέλλου

Φυσιοθεραπεύτρια

Ένα πρακτικό session εργονομικής εκπαίδευσης για τη σωστή θέση του σώματος και τη μείωση της μυοσκελετικής επιβάρυνσης από παρατεταμένες ή λανθασμένες στάσεις. Οι συμμετέχοντες θα μάθουν να αναγνωρίζουν καθημερινές συνήθειες που αυξάνουν την καταπόνηση και να εφαρμόζουν μικρές διορθώσεις για την πρόληψη ενοχλήσεων και πόνου.

«Το σώμα μας εργάζεται μαζί μας. Η κίνηση, η σωστή στάση και η εργονομία είναι μέρος μιας υγιούς εργάσιμης ημέρας.»

15:20–15:40

MOVE & RESET

Μαργαρίτα Βεντούρη

Επιστημονική Συνεργάτιδα της Ευρωστίας

20' κίνησης και αποφόρτισης με απλές ασκήσεις για αυχένα, πλάτη και μέση, με στόχο την κινητοποίηση του σώματος και τη μείωση της επιβάρυνσης από την ακινησία.

15:40–16:00

CLOSING DJ SET BY VOICE RADIO

16:00 • END Μικρό closing party για την ολοκλήρωση του festival.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ

**ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΡΩΤΩΝ ΒΟΗΘΕΙΩΝ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΡΥΘΡΟ ΣΤΑΥΡΟ**

Παρουσίαση βασικών αρχών πρώτων βοηθειών και χρήσιμων πρακτικών αντιμετώπισης έκτακτων περιστατικών.

ATHENS VOICE

ΑΠΟ 10:30

PARALLEL ACTIVITIES

Οι παρακάτω δράσεις ξεκινούν από τις 10:30 και λειτουργούν παράλληλα:

**Basketball
Challenge**

**Football
Challenge**

**Fitness-Longevity
Challenge**

Wellness
is a way of life

powered by

protergia

 ευρωστία
προγράμματα προαγωγής υγείας

 **STREET
WORKOUT**

Επιμέλεια
ΜΑΡΙΑ-ΙΩΑΝΝΑ
ΣΙΓΑΛΟΥ

Look

PAKO BAZAAR

Ροζ κρυστάλλινο φωτιστικό €58,99

CAROLINA HERRERA

Αρωμα Eau de Parfum La Bomba Intensa

RESERVED

Straight τζιν με animal print €49,99

ESSENCE

Serum Blush Water
Dew αποxp. 20 €2,87

MAURO FERETTI

Ροζ καθαρέφτης τοίχου
€166,65

CATRICE

Shine Supreme Lip oil 030
Berry Shot €4,49

LOVE IT

Δίσκος σερβιρίσματος Toilet paper €32

NEXT

Παλτό Little Bird by Jools €74

COSTA LEKKA

Ομπρέλα Fisura €35

BARBIE

Κούκλες Καρυσθραύστης

YOOX

Τοπ 8pm με πούλιες €40

DIOR

Použ Backstage Rosy Glow

MARINA RINALDI

Ροζ cocktail φόρεμα

PUMA

Παπούτσια Speedcat OG €76,99

Ροζ Οκτώβριος
Γιορτάζουμε
τη ζωή, τιμούμε
τη δύναμη!

© YEVHEN GULENKO ORCHESTRA-REHEARSAL

Cleveland Orchestra στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών

Ο Φραντς Βέλζερ-Μεστ έρχεται για πρώτη φορά στην Αθήνα, με ένα από τα κορυφαία συμφωνικά σύνολα του κόσμου, στην 25η και τελευταία σεζόν της συνεργασίας τους

Μία από τις σημαντικότερες συμφωνικές ορχήστρες του κόσμου, η **Ορχήστρα του Κλίβελαντ**, έρχεται στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, υπό τη διεύθυνση του **Φραντς Βέλζερ-Μεστ**. Η φετινή περιοδεία έχει ιδιαίτερη σημασία, καθώς συμπίπτει με την 25η και τελευταία σεζόν του Αυστριακού μαέστρου ως μουσικού διευθυντή του συνόλου, με το οποίο συνεργάζεται από το 2002.

Στα 107 χρόνια της ιστορίας της, η Ορχήστρα του Κλίβελαντ έχει διαμορφώσει μια ξεχωριστή μουσική ταυτότητα, με τη συμβολή επτά μουσικών διευθυντών, από τον Νικολάι Σοκόλοφ και τον Αρτούρ Ροντζίνσκι έως τον Κρίστοφ φον Ντόντανι και τον Φραντς Βέλζερ-Μεστ, ο οποίος αφήνει πίσω του μια σπουδαία καλλιτεχνική παρακαταθήκη. Έχοντας επιλέξει περισσότερους από τους μισούς μουσικούς της σημερινής σύνθεσης, ο μαέστρος έχει διαμορφώσει μια νέα γενιά καλλιτεχνών με κοινή μου-

σική αντίληψη. Με ιδιαίτερη αφοσίωση στους Μπρούκνερ, Στράους και Μάλερ, έχει αναδείξει το κεντροευρωπαϊκό και ρωσικό ρεπερτόριο, ενώ παράλληλα επανέφερε την όπερα στο πρόγραμμα της ορχήστρας. Η συμβολή του στην εξέλιξη της αποτυπώνεται και στη διεθνή αναγνώρισή της, με τους *New York Times* να την έχουν χαρακτηρίσει ως μια από τις κορυφαίες ορχήστρες της Αμερικής.

Στην Αθήνα, το πρόγραμμα περιλαμβάνει το συμφωνικό ποίημα «*Ορφέας*» του Φραντς Λιστ, τη Δεύτερη Συμφωνία του Μπόχουσλαβ Μαρτινίου και τη Δεύτερη Συμφωνία του Πιοχάνες Μπραμς, σε μια συναυλία που αναδεικνύει τόσο την ιστορία του μουσικού σχήματος και του μαέστρου της, όσο και τη χαρακτηριστική ερμηνευτική της αξία. —Νίκη-Μαρία Κοσκινά

Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 21 Οκτωβρίου

© MARCO PASS

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΥΔΕΚ)

© FINIA DEL OLI

6 Οι Deep Purple επιστρέφουν στην Αθήνα

Οι Deep Purple έρχονται για μία μοναδική εμφάνιση στην Αθήνα, για να ξεσηκώσουν το κοινό με τα τραγούδια τους. Με περισσότερες από πέντε δεκαετίες παρουσίας στη ροκ σκηνή και τραγούδια όπως τα «Smoke on the Water» και «Highway Star», το συγκρότημα παραμένει ακόμα δυναμικά ενεργό, έχοντας κυκλοφορήσει το άλμπουμ «=1» το 2024. Τη συναυλία θα ανοίξουν οι Jayler από τη Βρετανία, ως special guests της αθηναϊκής εμφάνισης. [Telekom Center Athens, 13 Οκτωβρίου](#)

Ρικάρντο Βιγιαλόμπος

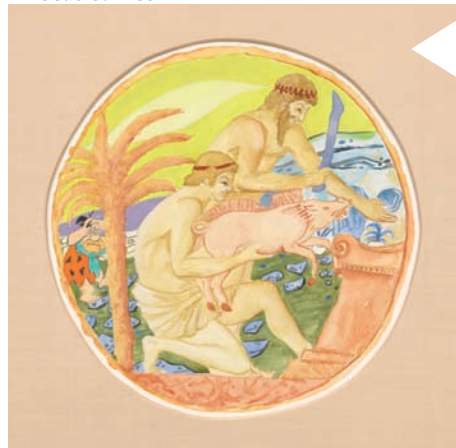

© JAMIE IAR

7 Έρχεται το Borderline Festival 2026

Το Borderline Festival καταλαμβάνει το Onassis Ready, μετατρέποντας τον βιομηχανικό χώρο σε ένα ζωντανό μωσαϊκό της παγκόσμιας και εγχώριας underground σκηνής. Από το σπάνιο τετράωρο set του αινιγματικού Ρικάρντο Βιγιαλόμπος και τους downtempo ήχους των Nightmares on Wax, μέχρι την αραβική ποπ αισθητική της Πασμίν Χαμντάν, την indie παρουσία της Stella και τις φρέσκες δυνάμεις της Αθήνας, τρία stages ενεργοποιούνται ταυτόχρονα. [Onassis Ready, 9 Οκτωβρίου](#)

«The Sacred Tree»

© OWEN CONWAY

8 Οι μοίρες της Ρέιτσελ Φάινσταϊν

Η Ρέιτσελ Φάινσταϊν παρουσιάζει το «Fates», την πρώτη της ατομική έκθεση στην Ελλάδα. Περιλαμβάνει ζωγραφικά έργα, γλυπτά, έργα σε καθρέφτη και σχέδια, που αντλούν έμπνευση από την ελληνική αρχαιότητα. Κεντρικά έργα του πρότζεκτ είναι δύο μεγάλες καρυάτιδες, ενώ η καλλιτέχινια επανεξετάζει επιτύμβιες στήλες, αγγεία και μυθολογικές μορφές, συνδέοντάς τα με ζητήματα θηλυκότητας, μνήμης και τη σύγχρονη ζωή. [Gagosian, έως 9 Ιανουαρίου 2027](#)

9 Ο Αλέκος Λεβίδης σε μια μεγάλη αναδρομική έκθεση

Η έκθεση «Αλέκος Λεβίδης – Διάβιου παιχνίδι» είναι αφιερωμένη στη ζωή και το σύνολο του έργου του ζωγράφου και ακαδημαϊκού. Παρουσιάζονται περισσότερα από 500 έργα, από τα νεανικά του χρόνια έως σήμερα, μεταξύ των οποίων ζωγραφικές συνθέσεις, σχέδια, μακέτες εξωφύλλων, εικαστικά σημειωματάρια, τοιχογραφίες, εγκαταστάσεις και σκηνικά. Την επιμέλεια έχουν ο ίδιος ο καλλιτέχνης και η **Μαρίκα Ρόμπου-Λεβίδη**, ενώ παράλληλα κυκλοφορεί ομώνυμη έκδοση από την Ακαδημία Αθηνών και τις Εκδόσεις Άγρα. [Μουσείο Μπενάκη, Πειραιώς 138, έως 14 Φεβρουαρίου 2017](#)

10 Οι θεατρικές πρεμιέρες της εβδομάδας

Ο Οκτώβριος είναι παραδοσιακά ο μήνας με τις περισσότερες πρεμιέρες. Όπως κάθε εβδομάδα, παρουσιάζουμε εν συντομία τις πρεμιέρες της εβδομάδας ανά ημέρα.

Στις 8 Οκτωβρίου, στο **Μικρό Παλλάς** ξεκινά η παράσταση «Σκέφτομαι δυνατά» του Φλοριάν Ζελέρ, σε σκηνοθεσία Θοδωρή Αθερίδη, ενώ στο **Θέατρο Φιλίπ** ο Χρήστος Τριπόδης και η Φωτεινή Μπαξεβάνη σκηνοθετούν το «Απόψε τρώμε στην Ιοκάστης» του Άκη Δήμου. Στο **Θέατρο 104** φέτος θα δούμε τη «Νοχαβελάνδη», ένα γούεστερν δωματίου του Πάννη Αποσκήτη, σε σκηνοθεσία του Γιάννη Βουρλαμή.

Στις 9 Οκτωβρίου κάνει πρεμιέρα στο **Δημοτικό Θέατρο Πειραιά** η παράσταση «Χρόνος από δεύτερο χέρι» βασισμένη στο βιβλίο της Σβετλάνα Αλεξίεβιτς «Το τέλος του κόκκινου ανθρώπου», σε σκηνοθεσία Βίλιας Χατζοπούλου. Στο **Εθνικό** επιστρέφει για λίγες ακόμη παραστάσεις το «Kontakthof» της Πίνα Μπάους, σε σύμπραξη με το Pina Bausch Foundation. Στο **Θέατρο Ιλίσια-Βολανάκη** επιστρέφει το «Κάθε Τρίτη με τον Μόρι», σε σκηνοθεσία του Γρηγόρη Βαλτινού.

Στις 10 Οκτωβρίου επιστρέφει στο **Θέατρο Πόρτα** «Ο κύριος Ζυλ», σε σκηνοθεσία του Θωμά Μοσχόπουλου. Ενώ ξεκινά ο «Θαυματοποιός» του Μπράιαν Φριλ, σε σκηνοθεσία Θανάση Δόβρη στο **Θέατρο Μπέλλος**.

Στις 12 Οκτωβρίου επιστρέφει για 12η χρονιά στον **Νέο Ακάδημο** η παράσταση «Η πόρνη από πάνω», σε σκηνοθεσία Στα-

«Αθανασία»

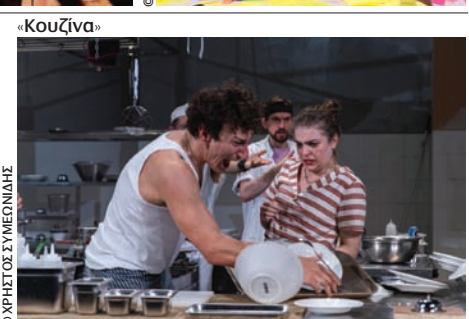
«Νοχαβελάνδη»

«Γκλόρια»

«Ο Κος Ζυλ»

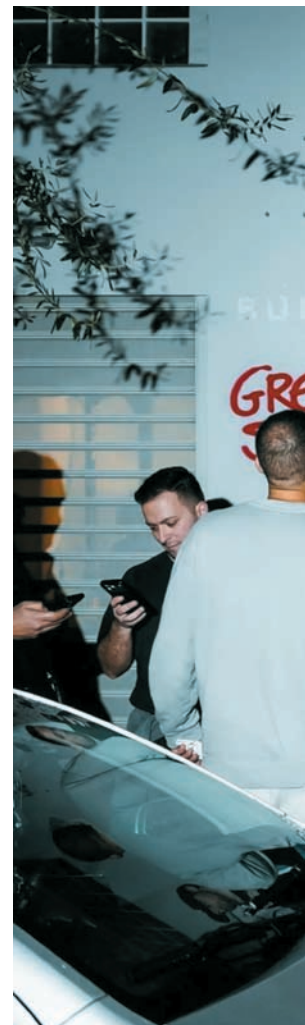

«Κουζίνα»

μάτη Πατρώνη. Την ίδια ημέρα ξεκινούν δύο νέες παραστάσεις: το «Γκλόρια» σε σκηνοθεσία της Έμιλυσ Λουίζου στο **Μικρό Χορν** και «Η συγκατοικος» στο **Πειραιώς 131**, σε σκηνοθεσία Βίκυς Βολιώτη, με τη Μελίνα Ασλάνογλου και τη Γωγώ Μπρέμπου επί σκηνής.

Στις 13 Οκτωβρίου κάνει πρεμιέρα σε νέα θεατρική στέγη, στο **Σύγχρονο Θέατρο**, η «Αθανασία» της Νεφέλης Μαϊστράλη, σε σκηνοθεσία Θανάση Ζερίτη.

Στις 14 Οκτωβρίου ξεκινά η παράσταση «Ακριβοί μας γονείς» των Αρμέλ και Εμανουέλ Πατρών, σε σκηνοθεσία του Προμηθέα Αλειφερόπουλου στο **Θέατρο Εμπορικών**. Παράλληλα επιστρέφει και η «Κουζίνα» στο **Θέατρο Κιβωτός**, σε σκηνοθεσία του Γιώργου Κουτλή.

(ΞΑΝΑ)ΒΓΑΙΝΟΥΜΕ ΣΤΗΝ ΑΡΧΕΛΑΟΥ ΤΙ ΠΑΙΖΕΙ ΣΤΟΝ ΠΙΟ ΗΟΤ ΔΡΟΜΟ ΤΟΥ ΠΑΓΚΡΑΤΙΟΥ;

Όχι ένα, όχι δύο, αλλά δεκαέξι μαγαζιά βρίσκονται πάνω της, συνθέτοντας ένα μωσαϊκό από διαφορετικές γαστρονομικές επιλογές

Της ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΣ ΒΟΥΛΓΑΡΕΛΗ

Παγκράτι: Μία περιοχή, μία ιστορία – ή, για την ακρίβεια, πολλές. Αυτή η ζωνή περιοχή του κέντρου δεν αλλάζει, απλώς προσαρμόζεται στην κάθε εποχή. Είναι πάντα αλέγκρα, φασαριόζα, γεμάτη ζωντάνια, νέους και μεγαλύτερους σε καινούργια και παλιά μαγαζιά, με τη νυχτερινή ζωή της πόλης να χτυπά στις πιάτσες της.

Όσα χρόνια κι αν περάσουν, όσες μόδες κι αν έρθουν και φύγουν, το Παγκράτι θα είναι πάντα εκεί για να δέχεται τους Αθηναίους, δίνοντας πολλές βερσιόν στη διασκέδασή τους.

Η οδός Αρχελάου –αχ αυτή η Αρχελάου...– είναι διαχρονικά ένας από τους πιο hot δρόμους του Παγκρατίου, που μοιάζει να μην κοιμάται ποτέ, με τα παλιά και τα νέα της στέκια να σφύζουν από ζωή. Από νωρίς το πρωί μέχρι αργά το βράδυ, πάντα υπάρχει κάτι ενδιαφέρον για να δεις ή να κάνεις.

Τι βρίσκουμε εκεί: Καφέ, μπραντσάδικα, μοντέρνα μεζεδοπωλεία και μαγειρεία, ιταλικά, πιτσαρίες, σαντουιτσάδικα, new age φούρνους, μπαράκια, μπιραρίες, παγωτατζήδικα, μπεργκεράδικα, σουσάδικα, σουβλατζήδικα, ακόμη και ντελικατέσεν.

Όχι ένα, λοιπόν, όχι δύο, αλλά δεκαέξι (!) μαγαζιά βρίσκονται επί της οδού Αρχελάου, συνθέτοντας ένα μωσαϊκό από διαφορετικές γαστρονομικές επιλογές, «πιάνοντας» όλα τα στιλ και τα βαλάντια. Μια περαντζάδα από εκεί θα σε πείσει. Εσύ απλά διαλέγεις πού θα καθίσεις, αλλά σίγουρα η επιλογή δεν θα είναι εύκολη...

Leo's Degustation

Η τελευταία προσθήκη της Αρχελάου είναι ένα ντελικατέσεν με μεγάλη ιστορία. Το Leo's Degustation μετακόμισε πριν λίγους μήνες από το Κολωνάκι και προσφέρει στους Παγκρατιώτες τα γνήσια γαλλικά τυριά και τα ιταλικά του

αλλαντικά. Στο απίθανο deli του Ηλία Αποστόλου θα κάτσεις να πεις το φίνο εσπρεσάκι σου, παρέα με κουλουράκια κανέλας με σουσάμι, αλλά και να τσιμπήσεις ένα σαντουιτσάκι από αφράτη focaccia μαζί με ένα δροσερό Prosecco. Σε λίγο καιρό θα βγάλει τραπεζάκια έξω κι έτσι θα

μοιάζει ακόμα πιο πολύ με ιταλικό ή γαλλικό μπιστρό. Φεύγοντας, θα πάρεις φρεσκοκομμένα charcuterie, ζυμαρικά, ποτά και άλλα φιλέματα για το σπίτι ή για δώρο, ενώ καθημερινά θα πετύχεις και κάποια μαγειρευτά, σαλάτες και παραδοσιακές πίτες.

Αρχελάου 20, 2103627744

Greasy Spoon

Από τις πιο πρόσφατες αφίξεις της Αρχελάου είναι και το Greasy Spoon, που κατέφτασε εδώ από την Πάρο. Ο μοντέρνος χώρος του μοιάζει με αμερικανικό diner, με κόκκινους δερμάτινους καναπέδες και pop στοίχια. Ειδικεύεται στα smash burgers, έτσι στο μενού θα βρεις τρία διαφορετικά μπέργκερ με πατημένο, λεπτό μπιφτέκι και αφράτο πατατόψωμο. Το μοναδικό γλυκό είναι το «No Spoon Tiramisu» –αφράτα μπαλάκια με άρωμα καφέ, λικέρ, κακάο και σάλτσα μασκαρπόνε– για να το μοιραστείς με τους φίλους σου (ποτέ κανείς!).

Αρχελάου 14, 2107252832

Archelaou Ena

Ένα νέο και κομψό pastry & coffee spot που φουρνίζει κάθε λογής αρτοποιήματα γεμίζοντας τον αέρα του Παγκρατίου με ωραίες,

ζεστές μυρωδιές. Εκεί θα κάνεις στάση για καφέ στο χέρι και θα τον συνοδεύσεις τέλεια με αφράτες πίτες, τάρτες, κέικ και σφολιατοειδή, όπως cinnamon rolls, buns, banana bread, soft cookies σε διάφορες γεύσεις, όπως αλμυρή καραμέλα, λεμόνι, φιστίκι κ.ά.

Αρχελάου 1, 2130316632

Ohh Boy

Το γκραν σουζέ από την πρώτη στιγμή που άνοιξε το στέκι της Αρχελάου σε κάνει να αναφωνείς «Ohh boy!» κάθε φορά που περνάς από εκεί. Μικρό, χαριτωμένο και cozy, με λευκή πρόσοψη και ξύλινα (πάντα ασφυκτικά γεμάτα) τραπεζάκια κάτω από τα ελαιόδεντρα, μοιάζει να βρίσκεται εκεί από πάντα. Μάλιστα έχει χτίσει φανατικό κοινό που έρχεται από κάθε γωνιά της πόλης. Αυτό το all day bistro, λοιπόν, σερβίρει καφέ, λαχταριστό brunch με αυγά και άλλα comfort πιάτα, ενώ φημίζεται για τα σπιτικά του γλυκά (εξαιρετικό βάσκικο τσίτσεικ). Θα απολαύσεις ρόφημα ή ποτό και θα τσιμπολογήσεις το κατιτίς σου στον μίνι-μαλ, φωτεινό χώρο του, που μοιάζει με κομψό σαλονάκι, σε μια χαλαρή ατμόσφαιρα, ιδανική για φθινοπωρινό σουσού με την παρέα.

Αρχελάου 32, 2111838340

Greasy spoon

Leo's Degustation

Τρίγωνο Καφεποτέιο

Santa Lucia Trattoria

Santa Lucia Trattoria

Ποιος hot δρόμος δεν διαθέτει τουλάχιστον ένα ιταλικό; Το εν λόγω είναι μια μικρή ιταλική τρατορία που θέλει να φέρει τη Νάπολη στο Παγκράτι. Μικρός κατάλογος με αγαπημένα ιταλικά πιάτα, από pinsa με λεπτή ζύμη μέχρι λικουόδικα ζυμαρικά με άφθονο τυρί, αλλά και ζουμερές κοπές. Μην παραλείψεις τις δροσερές σαλάτες, τα νόστιμα antipasti (όπως τις ψητές αγκινάρες) ή ένα πλατό με τυριά και αλλαντικά, παρέα μ' ένα μπουκάλι κρασί ή aperitivo, αλλά και το ορίτζιναλ τιραμισού με βελούδινη κρέμα. Η διακόσμηση θυμίζει μαγαζιά ναπολιτάνικης συνοικίας, με μια ασπρόμαυρη φωτογραφία της Κλαούντια Καρντινάλε που τρώει μακαρόνια, αλλά εσύ μπορείς και να κάτσεις στα τραπέζια του έξω, πάνω στο χάζι του δρόμου... **Αρχελάου 30, 2121053112**

Kuax

Το μπαράκι της Αρχελάου κάνει... «kuax», μια και στις αρχές του 20ού αιώνα η περιοχή λεγόταν Βατραχονήσι. Στο λιλιπούτειο μπαρ, που δημιούργησαν δύο φίλες, θα πας για ωραία κρασιά, μπύρες, πολύχρωμα aperitivos και ευφάνταστα κοκτέιλ (φυσικά μαζί με τα απαραίτητα συνοδευτικά), αλλά θα μείνεις για το ζεστό, παρεϊστικο κλίμα. Χαμηλός, ατμοσφαιρικός φωτισμός, μικρή μπάρα, λιγοστά τραπέζια, όμορφη διακόσμηση, cozy vibes και μια αίσθηση γειτονιάς θα σε πείσουν να το κάνεις στέκι σου. Είναι τέλειο και για early drinks μετά το γραφείο, για catch up με φίλους και συναδέλφους. **Αρχελάου 30, 2107230089**

Τρίγωνο Καφεποτέιο

Κλασικό καφενείο-μεζεδοπωλείο (εξού και «καφεποτέιο») που μαζεύει παρέες από όλες τις ηλικίες – από νεαρόκοσμο (κυρίως) μέχρι παππούδες της γειτονιάς. Από νωρίς το πρωί σερβίρει καφεδάκι με κέικ και βουτήματα (πλέον έχει και brunch) και πάει μέχρι αργά το βράδυ με ελληνικά αποστάγματα, μαγειρευτά και μεζε-

κλίκια, παραδοσιακά και μη. Με μαρμάρινα τραπέζια, ρετρό καρέκλες, μεγάλη ξύλινη μπάρα, περίτεχνο πλακάκι και ωραία διακόσμηση, θυμίζει κάτι μεταξύ παλιού καφενέ και γαλλικού μπιστρό. Εδώ και χρόνια αποτελεί meeting point για παρεϊστικές μαζώξεις, τα μεσημέρια του Σαββατοκύριακου ή νωρίς το βραδάκι. **Αρχελάου 23, 2114231678**

Musique Café and More

Στο πολύ δημοφιλές αυτό resto bar θα δοκιμάσεις πεντανόστιμα πιάτα με αγνές πρώτες ύλες, κρέατα και τυριά από τη φάρμα τους στη Νάξο. Πρόκειται για ένα all day στέκι με κοσμοπολίτικη ατμόσφαιρα, μοντέρνο design και cool μουσικές. Προσφέρει από το πρωί καφέ και brunch και στη συνέχεια lunch και dinner, με τη μεσογειακή κουζίνα να πρωταγωνιστεί (αχτύπητα τα κρεατικά του, στα οπωσδήποτε η κατσοκομακαρονάδα, αν την πετύχεις). Έχει ενημερωμένη wine list, πολύ καλό δικό του χύμα κρασί, ελληνικές και ξένες μπύρες, signature και κλασικά cocktails, έχει και πολλούς επώνυμους – κυρίως πολιτικούς – στη σταθερή πελατεία του. **Αρριανού 37 & Αρχελάου, 2107238900**

Tre Sorelle Pizza

Πού πάνε όλοι για πίτσα και pasta στην Αρχελάου; Στο Tre Sorelle φυσικά! Στο κομψό pizza bar με την όμορφη πρόσοψη και την ακόμη πιο όμορφη μικρή σάλα θ' απολαύσεις λαχταριστή πίτσα με ναπολιτάνικο ζυμάρι, που ωριμάζει για 48 ώρες πριν ψηθεί στον ξυλόφουρνο. Το αποτέλεσμα είναι μια αέρινη βάση που στολίζεται με κάθε λογής καλούδια όπως ιταλικά τυριά και αλλαντικά, σάλτσες, λαχανικά, μανιτάρια, τρούφες, αντζούγιες κ.ά. Αν είσαι pasta lover, θα πάρεις πιάτα με ζυμαρικά όπως καρμπονάρα, cacio e pepe κ.ά. Ακόμη, θα βρεις ζουμερή ταλιάτα, ιταλικά γλυκά όπως τιραμισού ή πανακότα, όλα συνοδεία του κατάλληλου aperitivo, όπως κάνουν οι βέροι Ιταλιάνοι. **Αρχελάου 19, 2114072172**

Borghese

Στο Borghese (αδερφάκι του Tre Sorelle) θα βρεις τον ναό των ιταλικών σάντουιτς, άρα το τέλειο πρωινό για να ξεκινήσεις την ημέρα σου: αφράτα σάντουιτς με ιταλικά τυριά, αλλαντικά και άλλα λαχταριστά υλικά για να τα απολαύσεις εκεί ή στον δρόμο. Ξεχωρίζουν αυτά με τη γαλοπούλα τρούφας, τη μορταδέλα φιστίκι, το προσούτο, την ομελέτα με τσορίθο και την πορκέτα. Τι άλλο έχει; Κλασικές σαλάτες όπως Caesar's και Μπουράτα, αρωματικό καφέ και γλυκά όπως granola bowl και δύο επιλογές από ιταλικά κρουασάν: το Cornetto al cioccolato (νουτέλα, μασκαρπόνε και αλμυρή καραμέλα) και το Cornetto al buro (κρουασάν βουτύρου). Ο χώρος μοιάζει με ιταλικό μπακάλικο, με κρεμαστά φυτά, δερμάτινα καθίσματα και μια πινακίδα που παραπέμπει στην περίφημη βίλα Μποργκέζε. **Αρχελάου 19, 2107250511**

Tre Sorelle Pizza

Madai Sushi Bar

Αν λατρεύεις την ασιατική κουζίνα και τις umami γεύσεις, το Madai θα γίνει το στέκι σου. Έχει σούσι, σασίμι, νιγκίρι αλλά και ρολάκια για όλα τα γούστα, νουντλς, ενταμάμε, ταρτάρ, σεβίτσε, γαρίδες τεμπούρα, σούπες μίσο και πολύχρωμα poke bowls. Το μικροσκοπικό sushi bar με την japanese αισθητική σερβίρει και υπέροχα κοκτέιλ, σάκε, ιαπωνικές μπύρες αλλά και το παραδοσιακό γιανωνέζικο επιδόρπιο, το δημοφιλές mochi. **Αρχελάου 17, 2130486722**

Μαραμπού Ice Cream

Το πιο γλυκό στέκι της Αρχελάου – δημιουργημα του Ιγκόρ και της Βίκυς – έχει εξωτικό όνομα και σερβίρει φυσικό, artigianale παγωτό. Στα μεταλλικά rozzetti του γωνιακού Maraboo ανακαλύπτεις περίπου 10 γεύσεις κάθε μέρα, από δροσερά σορμπέ με φρούτα εποχής μέχρι ιδιαίτερες γεύσεις όπως coffee stracciatella, banana split, cheesecake, pavlova, φιστικοβούτυρο και αλμυρή καραμέλα. Χρησιμοποιούν ελάχιστη ζάχαρη, φρέσκο γάλα και αγνά υλικά, ενώ φτιάχνουν το παγωτό καθημερινά from scratch, χωρίς έτοιμα μείγματα, συντηρητικά ή τεχνητά χρώματα. **Αρχελάου 17, 2107247037**

Piggy-πόπουλο

Το ψητοπωλείο της Αρχελάου με το πιασάρικο όνομα σερβίρει χορταστικά σουβλάκια για τους γείτονες, τους περαστικούς αλλά και όσους έρχονται μέχρι εδώ από κάθε άκρη της πόλης. Θα βρεις τυλιχτά με πανσέτα, μπριζολάκι, λουκάνικο, μπιφτέκι αλλά και χαλούμι, μπαμπάτσικες μερίδες, ενώ must try είναι οι χρυσαφένιες τηγανητές πατάτες με σκόρδο και δεντρολίβανο και οι πιπεριές Φλωρίνης. Αν θες να τα φας επιτόπου, έχει τραπέζια με καρό τραπεζομάντηλα και έναν cozy, old school εσωτερικό χώρο. **Αρχελάου 16, 2107237100**

Ζουζου Μαγειρέματα

Και σπιτικό φαγητό έχει η Αρχελάου. Στο μαγειρείο Ζουζου θα βρεις καθημερινά αντιστά μαμαδίστικα πιάτα, από σαλάτες, μαγειρευτά, λαδερά και όσπρια μέχρι κρέατα, ψάρια, θαλασσινά και ζυμαρικά, όπως κριθαρότο γαρίδας, νιόκι, καρμπονάρα κ.ά. Όλα μπορείς να τα απολαύσεις επιτόπου στα λιγοστά τραπέζια του ή να τα πάρεις take away ή με delivery είτε στο σπίτι είτε το γραφείο. Τέλεια ιδέα για ένα lunch break ή για μια μέρα που δεν έχεις μαγειρέψει. **Αρχελάου 15, 2168009877**

Σποράκι

Η παμπ της Αρχελάου «Sporaki seed rock irish pub» αποτελεί εδώ και χρόνια ένα από τα πιο hot στέκια της περιοχής. Εδώ θα πιεις μπύρα και ούισκι σαν Ιρλανδός, ανάμεσα σε σημαίες και διακόσμηση στα χρώματα του Έιρε, που δένει αρμονικά με το ζεστό ξύλο, το περίτεχνο μωσαϊκό, τα σπάνια memorabilia και τις ροκ μουσικές. Έχει και fingerfood για να συνοδεύσεις το ποτό σου, ενώ μπορείς να διασκεδάσεις παίζοντας βελάκια με την παρέα σου. **Αρχελάου 11, 6944479168**

Solo Gelato

Παραδίπλα θα συναντήσεις μια γνωστή gelateria της Αθήνας, το Solo Gelato. Εκεί θα πας για αυθεντικό gelato, που παρασκευάζεται καθημερινά με επιλεγμένες πρώτες ύλες, ιταλικές συνταγές και μια τεχνογνωσία που πάει πίσω στο 1951. Θα βρεις γεύσεις για όλα τα γούστα, από τις κλασικές αγαπημένες μέχρι premium και πιο ιδιαίτερες. Ακόμη, θα βρεις σορμπέ (και χωρίς ζάχαρη) αλλά και γλυκά όπως τιραμισού, κανόλι, μακαρόν, cheesecake, cookies, κέικ, μαρμελάδες κ.ά. **Αρχελάου 9, 2107234291 ●**

Για το Θέατρο στην Αθήνα

(Μέρος 2ο, για την κριτική)

Της MATINAS ΚΑΛΤΑΚΗ

Εγραφα στο πρώτο μέρος για το Θέατρο στην Αθήνα, ότι, επειδή ο μεγάλος αριθμός παραστάσεων που βλέπουμε δεν έχει σοβαρό προϋπολογισμό, ένα σεβαστό μέρος τους είναι τουλάχιστον προβληματικό.

Χωρίς χρήματα και παραγωγή, και σοβαρά πεπαιδευμένο και εκπαιδευμένο καλλιτεχνικό δυναμικό, σπάνια προκύπτουν μικρά χειροποίητα θαύματα. Για την πλειονότητα των παραστάσεων ο κριτικός οφείλει να αντιμετωπίσει το εξής δύσκολο δίλημμα: γράφω ό,τι σκέφτομαι για το σκηνικό αποτέλεσμα, ανιδιοτελώς αλλά αυστηρά, μήπως και οι καλλιτέχνες δουν πού χωλαίνει η προσπάθειά τους και κάτι διορθώσουν, ή εστιάζω στην ευγενή πρόθεση των δημιουργών, τον κόπο τους και στην αγωνία τους να επιβιώσουν στην εξαιρετικά ανταγωνιστική θεατρική αγορά, στρογγυλεύοντας την κρίση μου αντί να εντοπίσω τα προβληματικά στοιχεία της; Κανείς δεν χαίρεται με την αρνητική κριτική, αλλά από τη στιγμή που δουλειά των καλλιτεχνών του θεάτρου είναι η έκθεση επί σκηνής, οι οξείες αντιδράσεις τους, (που κάποτε φτάνουν μέχρι και τα εξώδικα και τις απειλές αγωγών) είναι παιδαριώδεις. Το ρητορικό ερώτημα που επικαλούνται «Ποιος κρίνει και με ποια κριτήρια;» είναι αστείο. Όλοι κρίνουν – και ο τελευταίος, ο πλέον αδιάβαστος και θεατρικά απαίδευτος θεατής, κρίνει αυτό που είδε με τις, όποιες, προσλαμβάνουσές του. Επομένως, το ερώτημα αφορά στην πραγματικότητα εκείνους τους ελάχιστους που γράφουν κριτικές. Γιατί τα κείμενα μένουν. Αυτοί είναι το «πρόβλημα», αυτοί που γράφουν χωρίς ιδιότητα.

Πώς κρίνω και με ποια κριτήρια; Σκέφτομαι ένα πείραμα, που νομίζω θα είχε ενδιαφέρον να δοκιμάσω: να γράψω δύο κριτικά κείμενα για την ίδια παράσταση, εστιάζοντας στα θετικά στοιχεία της στο πρώτο, στα αρνητικά της στο δεύτερο. Πώς θα αντιδρούσαν τότε οι δημιουργοί της; Γιατί αυτό που θα προέκυπτε από τη συγκριτική ανάγνωσή τους θα αποδείκνυε ότι το πρίσμα της ερμηνευτικής προσέγγισης και η γλώσσα με την οποία αναπτύσσονται τα επιχειρήματά της μπορούν να είναι ισχυρότερα από τα επιχειρήματα καθαυτά. Σας έχει συμβεί, όταν π.χ. διαβάσετε μια κριτική που είναι αναλογικώς καλύτερη από την ίδια την παράσταση στην οποία αναφέρεται. Συνεπώς, είναι ωριμη πλέον η εποχή να δούμε με σοβαρότητα τι σημαίνει υποκειμενικότητα στην καλλιτεχνική κριτική, και ίσως να συμφωνήσουμε μ' εκείνο που έγραψε ο Όσκαρ Ουάιλντ το 1890 στον διάλογο του «Ο κριτικός ως δημιουργός» (εκδ. Στιγμή, 1984): «Η κριτική που αξίζει να διαβάσει κανείς δεν ασχολείται με την τέχνη ως έκφραση, αλλά αποκλειστικώς με την τέχνη ως εντύπωση».

Αγωνίες της κριτικής στην ψηφιακή εποχή

Η κριτική σήμερα έχει να αντιμετωπίσει δύο μεγάλες δυσκολίες. Η πρώτη αφορά τις αλλαγές στο μοντέλο δημοσιότητας, την κάθετη πτώση των εφημερίδων και την κυριαρχία ιστοσελίδων και πλατφορμών που καθιστούν την επικοινωνία πομπού-δέκτη αναγκαστικά αμφίδρομη. Ουδέποτε στο παρελθόν το κοινό ήταν πιο δυνατό, ε-

© ΕΙΡΝΑ ΓΟΥΝΑΝΗ

Πειραματική Σκηνή – Θέατρο Δίπυλον «Μη φοβάστε. Είναι θέατρο.» Σκίτσος 2 | Η ποίηση είναι στους δρόμους

φόσον σήμερα καθεὶς μπορεί να διατυπώσει αμέσως και δημοσίως την άποψή του, και ταυτόχρονα πιο αδύναμο, καθώς αλγόριθμοι και social media κατάφεραν μέσα σε λίγα χρόνια να μετακινήσουν το ενδιαφέρον από την ποιότητα των κειμένων στον αριθμό των clicks. Η ποσότητα αποτελεί πλέον ποιοτικό κριτήριο.

Λόγοι βιοπορισμού των δημοσιογράφων/κριτικών οδηγούν σε κριτικά κείμενα που προσπαθούν να διατηρήσουν ισορροπίες, ώστε να μην ενοχληθούν πελάτες και φίλοι από τον χώρο. Μέχρι και επαναδιατυπώσεις δελτίων Τύπου ενισχυμένων με θετικές αποτιμήσεις παρουσιάζονται ως κριτικές. Υπάρχουν έως και χορηγούμενες «κριτικές» που γράφονται για να κυκλοφορήσουν στα κοινωνικά δίκτυα ως διαφήμιση. Δεν λείπουν και κείμενα στρατευμένα, που κρίνουν παραστάσεις με ακτιβιστικό μένος, υπακούοντας στα κριτήρια της woke ατζέντας. Μ' αυτά και μ' εκείνα, μεταξύ της οικονομίας της τέχνης και της οικονομίας της αγοράς, η διαδρομή του σοβαρού κριτικού δεν μπορεί παρά να είναι μοναχική.

Το δεύτερο σοβαρό ζήτημα είναι ο εκδημοκρατισμός της καλλιτεχνικής έκφρασης που, τα ξέρετε, ξεκίνησε με τα avant-guard κινήματα των αρχών του 20ού αι. και τα ready-made του Μαρσέλ Ντισάν κι έφτασε σε σημείο κορύφωσης με τα «Brillo Boxes» του Γουόρνολντ τη δεκαετία του '60. Το προσομοίωμα ως έργο τέχνης καθαυτό δικαιολογεί, μεταξύ άλλων, ο Arthur Danto (1924-2013), που διακήρυξε το «τέλος της Ιστορίας της Τέχνης» («Η μεταμόρφωση του κοινότοπου», εκδ. Μεταίχμιο 2004). Η Ιστορία φυσικά δεν τελειώνει, ούτε η Ιστορία της Τέχνης, αλλά ίσως ήρθε η ώρα να παραδεχτούμε ότι τελειώσαμε με τις πρωτοπορίες και ότι, αν κάτι έχει αξία και σημασία σήμερα, είναι να δούμε έργα τέχνης, παραστάσεις εν προκειμένω, που να μην υπακούουν στην Αισθητική του Αυθαίρετου. Το διαπιστώνουμε συχνά σε παραστάσεις που βασίζονται σε σπουδαία, παλιά, κλασικά έργα: στο όνομα της σύγχρονης επαναπρόσληψής τους μεταμορφώνονται σε κάτι που δεν αφορά παρά τον ναρκισσισμό των δημιουργών τους. «Η μορφή και το περιεχόμενο δεν έχουν πλέον καμία σχέση μεταξύ τους, επειδή το ίδιο το περιεχόμενο επαναπροσδιορίζεται ως μορφή» γράφουν οι Jarpe και Kurz, και συμπληρώνουν: «Έτσι καταργείται κάθε κριτήριο. Ενώ μια συνειδητή πολιτισμική ενσωμάτωση πάντα αναπτύσσει κριτήρια, ακόμα κι αν γνωρίζει τη σχετικότητά τους και μπορεί να τα αλλάξει, η εμπορευματική αισθητική είναι καθαυτού χωρίς κριτήρια – κάτι που ταιριάζει στο μεταμοντέρνο “έκκεντρο υποκείμενο” για το οποίο κυριολεκτικά “όλα είναι ίδια” («Υπάρχει τέχνη μετά το τέλος της τέχνης;», εκδ. ΡΕΩ, 2021).

Μεταξύ της οικονομίας της τέχνης και της οικονομίας της αγοράς, η διαδρομή του σοβαρού κριτικού δεν μπορεί παρά να είναι μοναχική

Μετά το «τέλος της τέχνης» παραμένουν καλλιτεχνικά ενεργές οι δυνάμεις της επανεύρεσης, της εμβάθυνσης, της επαναδιαχείρισης των καλλιτεχνικών θησαυρών του παρελθόντος. Αλλά με βασικό κριτήριο τη διάκριση, την ικανότητα μ' άλλα λόγια, να διακρίνουμε το καλό από το μέτριο ή το άστοχο και να τολμάμε να διατυπώνουμε με τόλμη (και επιχειρήματα) τη γνώμη μας.

Ας αντιμετωπίσουμε τα δύσκολα ζητήματα, όπως το αν τα έργα τέχνης που θεωρούν δικαίωση την αυτοαναίρεσή τους τελικά δικαιώνουν την ευκολία, την προχειρότητα, τη ρηκότητα, την ασχήμια. Στο όνομα, πάντα, της «πρωτοπορίας» που ήδη θάψαμε και ξεχάσαμε. Και θα μοιραστώ μαζί σας και κάτι ακόμα που με απασχολεί: σε εποχές πολιτικά δύσκολες και επικίνδυνες, με τον κόσμο να πεινάει για λίγη ομορφιά και να περιμένει από τους καλλιτέχνες την αντίδραση στην απομάγευσή όχι μόνο της τέχνης αλλά και της ζωής της ίδιας, μήπως οι καλλιτέχνες θα έπρεπε να τιμήσουν την ύψιστη εξουσία που τους αποδίδουμε; Οι θεατές κάτι θέλουν. Κάτι ζητούν. Είδα προχθές τα «Ανεξάρτητα κράτη» και μου έκανε εντύπωση που το κοινό γέμισε το θέατρο Χώρα. Αλλά για το καθόλα ενδιαφέρον σύγχρονο ελληνικό ρεαλιστικό δράμα, άλλη στιγμή. Ηθικολογικό; Ας είναι, κάποιοι από μας προσδοκούμε στο θέατρο να φωτιστούμε λίγο με ιδέες και εικόνες πέραν της καθημερινής βαρβαρότητας – στην ανυπέρβλητη σκοτεινή πουσία του θεάτρου, εκεί όπου οι άνθρωποι-ρόλοι μοιράζονται ιστορίες με ανθρώπους-θεατές. Το κατάλαβε και η Στέγη και το «συναίσθημα» είναι κεντρική έννοια στο φετινό πρόγραμμά της.

Το ερώτημα λοιπόν που τίθεται έχει ως εξής: Μήπως ο καλλιτεχνικός ναρκισσισμός, στην ήδη παλιά μεταμοντερνιστική εκδοχή του, πρέπει να περιοριστεί; Ποιους πραγματικά ενδιαφέρει λ.χ. ο προβληματισμός που συνεχίζει το πρόγραμμα της Πειραματικής Σκηνής του Εθνικού Θεάτρου της περσινής και της (βελτιωμένης οπωσδήποτε) φετινής σεζόν; Το εργαστήριο του θεάτρου, το inside job, από τη στιγμή που γίνεται θέαμα, αλλάζει φύση. Δέχομαι το επείγον της «επικοινωνίας» καλλιτεχνών και κοινού στην ανοιχτή πρόβα, αλλά εκτός από περφόρμανς και αυτοσεδιασμούς, και τις πολλές, αξιόλογες φυσικά, παράλληλες δράσεις, περιμένουμε από το Εθνικό Θέατρο σπουδαίες παραστάσεις. Με ηθοποιούς που να μιλούν την ελληνική, που να καταλαβαίνουν το συντακτικό της, που να είναι φωνητικά εκπαιδευμένοι, και με σκηνοθετικές συνθέσεις που να δικαιολογούν γιατί κάποια έργα χαρακτηρίζονται κλασικά. Περιμένουμε παραστάσεις που να μένουν στη μνήμη μας. **Α**

Το «Ριφιφι»... της καρδιάς μας

Σαν να ράγιζε η οθόνη με τη βουβή κραυγή της Όλγας (Ευαγγελία Μουμούρη) τη στιγμή που στο κρεβάτι του νοσοκομείου σφίγγει στην αγκαλιά της το άψυχο κορμί του παιδιού της.

Είναι στο τελευταίο επεισόδιο του «Ριφιφι», της σειράς που σκηνή τη σκηνή αναδεικνύει και αποθεώνει την ανθρωπιά μέσα στις σκιές του κοινωνικά αθέατου κόσμου. Είναι η σκηνή που δίνει την οριστική σφραγίδα ποιότητας σε μια τηλεοπτική ιστορία ικανή να λυγίσει και τον πιο απαιτητικό τηλεθεατή. Όχι τόσο για την υπόθεση, που έχει συνθέσει δύο αληθινές ιστορίες, αν και με χρονική απόσταση μεταξύ τους, για να πλάσει έναν ωραίο πλην συνηθισμένο στα λαϊκά θεάματα μύθο, των φτωχών που «τη φέρνουν» στο σύστημα και παίρνουν την εκδίκησή τους για τις αδικίες που τους ταπείνωσαν, όσο για τους ιδιαίτερους χαρακτήρες, με την καλοσύνη και την ενσυναίσθηση, που, πριν γίνουν «τεχνικές» των ψυχολόγων, ήταν η φυσική συγκολλητική ουσία των ανθρώπων με κοινές ζωές.

Μπορεί δικαίως να είναι η σκηνή που συζητήθηκε περισσότερο, όπως και συνολικά η ερμηνεία της Μουμούρη, ήδη από την πρώτη προβολή της σειράς πέρυσι από την Cosmote και φέτος που δικαίως προβλήθηκε από την ανοιχτή τηλεόραση (Alpha) για να είναι προσβάσιμη σε όλους, αλλά και οι υπόλοιποι 6 χαρακτήρες που συναντιούνται για να κάνουν την πιο απίθανη ληστεία τράπεζας όλων των εποχών είναι καλοδουλεμένοι. Τους αναδεικνύουν δε οι ερμηνείες από τους Χρήστο Χατζηπαναγή (Μανώλης, οικογενειακός φίλος και στήριγμα της Όλγας, που έχασε γιο και σύζυγο από την αναλγησία Τράπεζας και δημοσίου και μαζί της θα οργανώσει το ριφιφι), Βασίλη Χαραλαμπίδου (Νίκος, γραφίστας χωρίς «άκρες», που μένει άνεργος και χάνει τον έρωτα της ζωής του γιατί δεν έχουν τα χρήματα για τη σωτήρια επέμβαση), Πάνο Βλάχο (Βάκης, ο ατίθασος αιωνίως νεανίας, που δεν στεριώνει και δεν μπορεί να φέρει χρήματα στο σπίτι για να το σώσουν από τα χρέη), Προμηθέα Αλειφερόπουλο (Μιχάλης, ταπεινωμένος από τη ζωή, λατρεύει σύζυγο και παιδιά, αλλά δεν μπορεί να ορθοποδήσει, βρίσκεται στη φυλακή γιατί πάνω στον θυμό του έριξε το αυτοκίνητο σε μια τζαμαρία), Βλαδίμηρο Κυριακίδη (Αντώνης, μεγάλος μωμος αλλά καλοσυνάτος σαν παιδί εργάζόμενος σε γραφείο κηδειών, με μεγάλη αγάπη για τον κολλητό του, τον Αργύρη, που πάσχει από νανισμό), Δήμο

Γιαντάκη (Αργύρης, κλεφτρόνι από ανάγκη, παρτ τσίμερ νεκροθάφτης για κανένα χαρτζιλίκι, που όσοι πόντοι του λείπουν τόσο μυαλό και καρδιά έχει και λατρεύει τον Αντώνη) και Αχιλλέα Ζέρβα (Θέμης, το γκαρσόνι στο ζαχαροπλαστείο απέναντι από την τράπεζα, βραδύγλωσσος και γι' αυτό περιθωριοποιημένος, και από το αφεντικό, που τον ταπεινώνει διαρκώς). Όλοι τους είναι υπέροχοι. Είναι η ομάδα που ενώνεται όχι για τα χρήματα, αλλά για να χτυπήσει το «σύστημα» στην καρδιά της αξιοπιστίας του. Γι' αυτό δεν ληστεύουν το χρηματοκιβώτιο, αλλά αδειάζουν τις θυρίδες, αυτά που έχει υποσχεθεί η τράπεζα ότι θα φυλάει χωρίς να δηλωθούν ποτέ πουθενά. Θέλουν τον «αθέατο πλούτο», ίσως όχι πάντα υλικό, μπορεί και μόνο συναισθηματικό, επιστολές ή παράσημα, αλλά που τον επιβεβαιώνει η πληρωμένη ασφάλεια του τραπεζικού συστήματος, το ενοίκιο μιας θυρίδας.

Υπό την έξοχη σκηνοθετική καθοδήγηση του Σωτήρη Τσαφούλια, που έχει καταφέρει έναν άθλο στην αναπαράσταση της εποχής (αρχές 90s), αλλά και της περιοχής (διασταύρωση της Καλλιρόης με την Τράπεζα Εργασίας τότε (για τις ανάγκες του σίριαλ Τράπεζα Ανάπτυξης)), η ομάδα του «Ριφιφι» καταφέρνει να απογειώσει το συναίσθημα, σαν παλιά, νοσταλγική ασπρόμαυρη ταινία, τότε που υπήρχε ακόμη ένας «αλλιιώτικος» κόσμος ή νομίζουμε ότι υπήρχε. Είναι και ο λόγος που ανταποκρίνεται με τόσο ένταση το τηλεοπτικό κοινό στις σειρές που καταφέρνουν να συγκινήσουν, χάρη στην άρτια παραγωγή και τις εξαιρετικές ερμηνείες. Με τη συγκίνηση νιώθουμε ότι γινόμαστε καλύτεροι. Τουλάχιστον όσο κρατάει η προβολή κάθε επεισοδίου.

Με αυτή την έννοια, το «Ριφιφι» είναι πολιτικό, όχι όμως σαν το ισπανικό «Casa de papel». Η πολιτική ουσία στο «Ριφιφι» δεν βρίσκεται ούτε στα έγγραφα που βρέθηκαν στις θυρίδες και αποκαλύπτουν, υποτίθεται, μεγάλο πολιτικό σκάνδαλο που θορυβεί την κυβέρνηση, η οποία δίνει εντολή στην ΕΥΠ να αναλάβει τις έρευνες (και έτσι σώζεται η παρέα από τον ξύπνιο αστυνομικό που τους πλησιάζει), δεν βρίσκεται ούτε στην καταγγελία του τραπεζικού συστήματος, που μπλοκάρει τα χρήματα του εράνου με τα οποία θα σωζόταν ο γιος της Όλγας. Η αληθινή πολιτική ουσία βρίσκεται στη συνάντηση της ψυχής αυτών των ανθρώπων, στην μπέσα τους και την ειλικρινή ανθρωπιά τους. Α

Η ομάδα του «Ριφιφι» καταφέρνει να απογειώσει το συναίσθημα, σαν παλιά, νοσταλγική ασπρόμαυρη ταινία, τότε που υπήρχε ακόμη ένας «αλλιιώτικος» κόσμος ή νομίζουμε ότι υπήρχε

ΘΕΑΤΡΟ Z I N A

ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ 74 • ΤΗΛ. 2106424414

2ος ΧΡΟΝΟΣ
ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ

ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ
ΕΦΗ ΜΟΥΡΙΚΗ
ΣΠΥΡΟΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗΣ
ΕΛΕΑΝΑ ΣΤΡΑΒΟΔΗΜΟΥ

ΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΤΗ
ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ ΓΟΥΛΦ

ΤΟΥ EDWARD ALBEE

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ
ΣΩΤΗΡΗΣ ΤΣΑΦΟΥΛΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΖΕΝΗ ΜΑΣΤΟΡΑΚΗ

ΣΚΗΝΙΚΑ ΜΑΙΡΗ ΤΣΑΓΚΑΡΗ ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ ΝΤΕΝΗ ΒΑΧΛΙΩΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ TED REGKLIS

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΦΩΤΙΣΜΩΝ ΣΩΤΗΡΗΣ ΤΣΑΦΟΥΛΙΑΣ - ΕΛΕΝΑ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΒΟΗΘΟΣ ΣΚΗΝΟΘΕΤΗ ΚΑΡΟΛΙΝΑ ΖΑΠΑΤΙΝΑ

ΒΟΗΘΟΙ ΣΚΗΝΟΓΡΑΦΟΥ ΕΛΛΗ ΣΠΕΝΔΟΥ - ΑΛΙΚΗ ΣΠΑΝΟΥΔΑΚΗ

ΒΟΗΘΟΣ ΕΝΔΥΜΑΤΟΛΟΓΟΥ ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ

ΠΑΡΑΓΩΓΗ Θεατρικές Επιχειρήσεις Τάγαρη

ΠΡΟΠΩΛΗΣΗ ΕΙΣΙΤΗΡΙΩΝ more.com

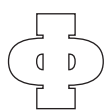
ΧΟΡΗΓΟΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ATHENS

Οι 100 καλύτερες σειρές του 21ου αιώνα σύμφωνα με τους *New York Times*

Μέρος 3ο (20-01)

Του ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΒΒΕΤΑ

τάνουμε στο τρίτο και τελευταίο μέρος αυτής της καταγραφής, στις είκοσι σειρές που οι *New York Times* τοποθέτησαν στην κορυφή της λίστας με τις 100 καλύτερες σειρές του 21ου αιώνα. Εδώ δεν περιμένουμε πια εκπλήξεις με την έννοια της ανακάλυψης, μάλλον μια επιβεβαίωση όσων ήδη υποψιαζόμασταν, τίτλους που έχουν γίνει σημείο αναφοράς για μια ολόκληρη γενιά τηλεθεατών, σεναριογράφων και σκηνοθετών.

20. The Crown (2016-2023) Ο Πίτερ Μόργκαν αφηγήθηκε την ιστορία της Ελισάβετ Β' μέσα από έξι δεκαετίες βασιλείας, αλλάζοντας πρωταγωνίστρια κάθε δύο σεζόν για να ακολουθήσει τη γήρανση του προσώπου της. Η Κλερ Φόι, η Ολίβια Κόλμαν και η Ιμέλντα Στάντον ερμήνευσαν την ίδια γυναίκα σε τρεις διαφορετικές ηλικίες, μετατρέποντας μια παραγωγή για τη βρετανική μοναρχία σε μελέτη πάνω στο πώς το καθήκον διαμορφώνει και τελικά παγιδεύει όποιον το υπηρετεί.

19. Chernobyl (2019) Ο Κρεγκ Μείζιν αφηγήθηκε το πυρηνικό ατύχημα του 1986 με μια ακρίβεια που θύμιζε ντοκιμαντέρ, χωρίς ποτέ να θυσιάσει τη δραματική ένταση για χάρη της τεχνικής λεπτομέρειας. Οι Τζάρεντ Χάρις, Έμιλι Γουάτσον και Στέλαν Σκάρσγκαρντ κουβάλησαν το βάρος μιας καταστροφής που, όπως δείχνει η σειρά, θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί, ενώ η Τζέσι Μπάκλεϊ βρήκε εδώ τον ρόλο που την έστρεψε αργότερα προς το Χόλιγουντ.

18. I May Destroy You (2020) Η Μικέιλα Κόελ έγραψε, σκηνοθέτησε και πρωταγωνίστησε σε μια σειρά βασισμένη στη δική της εμπειρία σεξουαλικής επίθεσης, αρνούμενη να ακολουθήσει τη συμβατική αφήγηση περί θύματος που το κοινό περιμένει. Πέρα απ' αυτό το κεντρικό τραύμα, η σειρά μιλάει εξίσου ανοιχτά για τη φυλή, τις σχέσεις και τη διαδικτυακή φήμη, χτίζοντας μια φωνή τόσο ιδιαίτερη, που ελάχιστοι δημιουργοί έχουν καταφέρει να την αγγίξουν έκτοτε.

17. The Americans (2013-2018) Ο Τζο Γουάισμπεργκ, πρώην στέλεχος της CIA, έγραψε μια οικογενειακή σάγκα με πρωταγωνιστές δύο σοβιετικούς κατασκόπους που ζουν κρυμμένοι στα προάστια της Ουάσινγκτον. Οι Κέρι Ράσελ και Μάθιου Ρις, ως το ζευγάρι Jennings, περνούν έξι σεζόν όλο και πιο αποξενωμένοι μεταξύ τους και από τα ίδια τους τα παιδιά, χωρίς αυτά να γνωρίζουν ποτέ ποιοι πραγματικά είναι οι γονείς τους.

16. The Office (U.K.) (2001-2003) Οι Ρίκι Τζερεβίς και Στίβεν Μέρτσοντ έγραψαν δώδεκα επεισόδια κι ένα χριστουγεννιάτικο special για ένα άχαρο βρετανικό γραφείο εταιρείας χαρτί, αρκετά για να θεμελιώσουν ολόκληρο το mockumentary είδος και να καθιερώσουν το cringe comedy ως αυτόνομο γλώσσα. Ο Τζερεβίς, ως ο ανυπόφορος προϊστάμενος David Brent, δημιούργησε έναν χαρακτήρα τόσο ακριβή στην κοινωνική του αμχανία, που η αμερικανική διασκευή χρειάστηκε χρόνια για να βρει τη δική της φωνή απέναντί του.

15. Six Feet Under (2001-2005) Ο Άλαν Μπολ άνοιγε σχεδόν κάθε επεισόδιο με έναν θάνατο και μετά ακολουθούσε το πώς η οικογένεια Fisher, ιδιοκτήτρια ενός γραφείου κηδεϊών στο Λος Άντζελες, επεξεργαζόταν την απώλεια. Οι Φράνσις Κόνροϊ, Πίτερ Κράουζε, Μάικλ Κ. Χολ και Λόρεν Άμπρουζ έδωσαν σάρκα σε μια οικογένεια που μιλούσε ανοιχτά για μοιχεία, έκτρωση και ομοφυλοφιλικές σχέσεις, σε μια εποχή που η τη-

λεόραση ακόμα δίσταζε, ενώ το φινάλε της θεωρείται από τα πιο ολοκληρωμένα στην ιστορία του μέσου.

14. Friday Night Lights (2006-2011) Ο Πίτερ Μπεργκ μετέφερε στην τηλεόραση το βιβλίο του Χ.Τ.Ζ. Μπίσινγκερ για το σχολικό ποδόσφαιρο σε μια μικρή πόλη του Τέξας, με τους Κάιλ Τσάντλερ και Κόνι Μπρίτον στους ρόλους του προπονητή και της συζύγου του. Το δίκτυο NBC την υποτίμησε τόσο πολύ, που τη μετέφερε στο DirecTV για να μειώσει το κόστος, όμως η σειρά πρόλαβε να λανσάρει τις καριέρες ηθοποιών όπως ο Μάικλ Μπ. Τζόρνταν και ο Τέιλορ Κιτς πριν κλείσει τον κύκλο της.

13. Girls (2012-2017) Είχαν περάσει ελάχιστα χρόνια από την αποφοίτησή της απ' το κολέγιο όταν η Λένα Ντάναμ έπεισε το HBO να της δώσει μια σειρά για μια παρέα υπερμορφωμένων και υποαπασχολούμενων φίλων στη Νέα Υόρκη. Το αποτέλεσμα ήταν ένα χαοτικό, ειλικρινές και συχνά ενοχλητικό, με τον τρόπο που μόνο η πρωτότυπη φωνή μιας νεαρής δημιουργού μπορεί να είναι, πορτρέτο μιας καλλιτέχνιδας ως ατημέλητης, φιλόδοξης νέας γυναίκας.

12. Arrested Development (2003-2019) Ο Μίτσελ Χούρουιτς έχτισε γύρω από την οικογένεια Bluth μια κωμωδία τόσο πυκνή σε εσωτερικά αστεία και οπτικά καλαμπούρια, που πολλοί συνειδητοποίησαν την ιδιοφυΐα της μόνο μετά τη ματαίωσή της. Ο Τζέισον Μπέιτμαν κρατούσε την ισορροπία ως ο μόνος λογικός άνθρωπος ανάμεσα σε μια παρέα εγωιστών, ενώ η αφήγηση του Ρον Χάουαρντ πρόσθετε ένα επιπλέον στρώμα ειρωνείας σε κάθε καταστροφική τους απόφαση. Η επιστροφή της στο Netflix χρόνια αργότερα απέδειξε ότι κάποιες οικογένειες δεν αξίζουν χαρούμενο τέλος.

11. The Office (U.S.) (2005-2013) Ο Γκρεγκ Ντάνιελς μετέφερε στην αμερικανική τηλεόραση το βρετανικό πρότυπο των Τζερεβίς και Μέρτσοντ, αντικαθιστώντας τον σκληρό κυνισμό του πρωτοτύπου με κάτι πιο ζεστό γύρω από τον Στιβ Κάρελ ως τον άβολο διευθυντή Michael Scott. Το κοινό αγάπησε τον Michael με τρόπο που ποτέ δεν αγάπησε τον David Brent, ενώ οι Τζον Κρασίνσκι και Τζένα Φίσερ ως το ζευγάρι Jim και Pam κράτησαν τη σειρά ζωντανή για εννέα σεζόν.

10. Atlanta (2016-2022) Οι αδελφοί Ντόναλντ και Στίβεν Γκλόβερ έφτιαξαν μια σειρά που δόθεν μιλούσε για τη μουσική βιομηχανία της Ατλάντα,

αλλά στην πραγματικότητα πήγαινε όπου ήθελε, από το Άμστερνταμ μέχρι εφιαλτικά επεισόδια που δεν είχαν καμία σχέση με την κύρια πλοκή. Οι Μπράιαν Ταϊρί Χένρι, Λακίθ Στάνφιλντ και Ζάζι Μπιτζ κράτησαν συναισθηματική συνοχή σε μια σειρά που άλλαζε είδος κάθε φορά που το κοινό ένιωθε άνετα, από κωμωδία σε ψυχολογικό θρίλερ μέσα στην ίδια σεζόν. Προσωπικά τη θεωρώ αριστούργημα σε επίπεδο γραφής. Δεν έχουμ ξαναδεί κάτι ανάλογο.

9. Curb Your Enthusiasm (2000-2024) Ο Λάρι Ντέιβιντ μετέτρεψε τη μικρή του κοινωνική οργή σε ολόκληρη καλλιτεχνική μέθοδο, καβαδίζοντας επί είκοσι τέσσερα χρόνια με σερβιτόρους, κλέφτες δειγμάτων και τους ίδιους του τους φίλους, τους οποίους ερμήνευαν με αξέχαστη σκληράδα οι Τζεφ Γκάρλιν, Τζ. Μπ. Σμουβ και Σούζι Έσμαν. Το μουσικό θέμα της σειράς έγινε το ανεπίσημο soundtrack κάθε κοινωνικής γκάφας στο διαδίκτυο, απόδειξη του πόσο βαθιά χώθηκε στη λαϊκή κουλτούρα μια σειρά φτιαγμένη σχεδόν εξ ολοκλήρου από αυτοσχεδιασμό.

8. 30 Rock (2006-2013) Η Τίνα Φέι συνέθεσε μια σάτιρα για τη βιομηχανία της τηλεόρασης τόσο ακριβή στους χαρακτήρες της, που έμοιαζαν αληγορίες, από την ίδια ως αγχωμένη παραγωγό μέχρι τον Άλεκ Μπάλντουιν ως το αφεντικό της, ένα τοξικό, ιδιοφυές μείγμα γοητείας και εξουσίας. Οι Τζέιν Κρακόουσκι, Τρέισι Μόργκαν και Τζακ ΜακΜπέρνερ συμπλήρωναν ένα καστ που κατάφερε να είναι απόλυτα παράλογο χωρίς ποτέ να χάνει τη δομική του πειθαρχία.

7. Veep (2012-2019) Η Τζούλια Λούις-Ντρέιφους κέρδισε έξι συνεχόμενα βραβεία Emmy για τον ρόλο της ανασφαλούς και αδίστακτης αντιπροέδρου Selina Meyer, ένα ρεκόρ που από μόνο του δείχνει πόσο καλή ήταν αυτή η πολιτική σάτιρα του Αρμάντο Ιανούτσι. Λίγες σειρές έχουν χωρέσει τόσα αστεία ανά λεπτό ή τόσο βωμολοχία, όμως αυτό που έκανε τη σειρά προφητική ήταν η ιδέα ότι κάποτε μόνο οι φανταστικοί πολιτικοί μιλούσαν τόσο κυνικά και αγενώς μπροστά στις κάμερες.

6. Game of Thrones (2011-2019) Οι Ντέιβιντ Μπένιοφ και Ντ. Μπ. Γουάις μετέφεραν τα μυθιστορήματα του Τζορτζ Ρ. Ρ. Μάρτιν σε μια αιματηρή σάγκα για οίκους που μάχονται για την εξουσία, ενώ μια αρχέγονη απειλή πλησιάζει από τον βορρά, με κλίμακα παραγωγής που κανείς δεν περίμενε από τηλεοπτική σειρά. Πίσω από τους δράκους

και τις μάχες κρυβόταν σενάριο γεμάτο ανατροπές και ερμηνείες όπως των Πίτερ Ντίκλεϊτς, Λίνα Χίντι και Νικολάι Κόστερ-Βαλντάου, που κράτησαν τη σειρά όρθια ακόμα κι όταν η ιστορία άρχισε να ξεφεύγει από το υλικό της.

5. Fleabag (2016-2019) Η Φίμπι Γουόλερ-Μπριτζ προσαρμοσε το μονόπρακτο θεατρικό της σε μια σειρά δύο σεζόν που δεν ξεπερνά τις έξι ώρες συνολικά, αρκετές όμως για ν' αλλάξει το πώς σκεφτόμαστε τη μισάωρη τηλεοπτική φόρμα. Σπάει συνεχώς τον τέταρτο τοίχο για να μιλήσει κατευθείαν στον θεατή και συνδυάζει κωμωδία και τραγωδία με ταχύτητα ζαλιστική. Η δεύτερη σεζόν, με τον περιβόητο «χοτ παπά», έμεινε στην ιστορία ως ένα από τα πιο τολμηρά ερωτικά τρίγωνα ανάμεσα σε μια γυναίκα και την πίστη της.

4. Succession (2018-2023) Ο Τζέι Αρμστرونγκ έγραψε μια οικογενειακή τραγωδία μεταμφιεσμένη σε εταιρικό δράμα, με τον Μπράιαν Κοξ στον ρόλο του αδίστακτου Logan Roy να κρατά τα τέσσερα παιδιά του σε μια αέναη πάλη διαδοχής. Οι Τζέρεμι Στρονγκ και Σάρα Σνουκ, ως ο ασταθής Kendall και η πολιτικά ευέλικτη Shiv, έδωσαν σάρκα σε χαρακτήρες τόσο απωθητικούς όσο και τραγικά αναγνωρίσιμους, απόδειξη ότι μια σειρά χωρίς κανέναν συμπαθή χαρακτήρα μπορεί να είναι από τις πιο συναρπαστικές της δεκαετίας.

3. Mad Men (2007-2015) Ο Μάθιου Γουάινερ έστησε γύρω από τον Ντον Ντρέιπερ του Τζον Χαμ μια σειρά για τη διαφημιστική βιομηχανία της δεκαετίας του '60, αποφεύγοντας όμως κάθε εύκολη νοσταλγία χάρη σε χαρακτήρες που κουβαλούσαν τα δικά τους μυστικά και τραύματα από το παρελθόν. Ήταν εξίσου μια σειρά για την ίδια την αφήγηση ιστοριών, για τους άντρες και αργότερα τις γυναίκες που έγραφαν την ιστορία των αμερικανικών επιθυμιών μία διαφήμιση τη φορά. Προσωπικά την κατατάσσω και αυτή στις 5 καλύτερες σειρές που έχω δει.

2. The Wire (2002-2008) Ο Ντέιβιντ Σάιμον τοποθέτησε στη Βαλτιμόρη μια σειρά για αστυνομικούς, εμπόρους ναρκωτικών, λιμενεργάτες και πολιτικούς, μια πόλη ολόκληρη πνιγμένη σε θεσμική αποτυχία. Οι Ντόμινικ Γουέστ, Λόρενς Τζίλιαντ Τζούνιορ και Γουέντελ Πιρ πρωταγωνίστησαν σε μια αφήγηση τόσο ακριβή στο αυτό και σκληρή στο στόμα της, που έμοιαζε αδύνατο να είναι επινοημένη, με έναν τραχύ ρεαλισμό που η τηλεόραση σπάνια τόλμησε να ξαναφτάσει. Για μένα η καλύτερη σειρά στην ιστορία της τηλεόρασης.

1. Breaking Bad (2008-2013) Ο Βινς Γκίλιγκαν ξεκίνησε με μια απλή ερώτηση: Τι θα γινόταν αν ένας εξαθλιωμένος καθηγητής χημείας με καρκίνο αποφάσιζε να «μαγειρέψει» μεθαμφεταμίνη για να εξασφαλίσει την οικογένειά του. Κατέληξε στην πιο ολοκληρωμένη μελέτη πάνω στην ηθική διαφθορά που έχει δει ποτέ η τηλεόραση, με τον Μπράιαν Κράνστον να μεταμορφώνει τον Walter White από θύμα σε θύτη τόσο σταδιακά, που ο θεατής δύσκολα εντοπίζει πού ακριβώς πέρασε το όριο. Ο Άαρντ Πολ, ως ο μαθητής του, Jesse Pinkman, κουβάλησε την ηθική συνειδηση που ο δάσκαλός του είχε προ πολλού εγκαταλείψει.

Εδώ κλείνει η τριλογία μας γύρω από τη λίστα των *New York Times* για τις 100 καλύτερες σειρές του 21ου αιώνα. Κάποιοι θα διαφωνήσουν έντονα με τη σειρά κατάταξης, ειδικά για το ποια σειρά άξιζε την κορυφή, όμως λίγοι θα αμφισβητήσουν ότι κάθε τίτλος αυτής της λίστας άφησε το δικό του αποτύπωμα στην τηλεόραση του αιώνα μας. Επίσης να σημειώσουμε πως, αν το «*Sopranos*» πληρούσε τα κριτήρια για σειρά του 21ου αιώνα, πιθανότατα να το βλέπαμε στην κορυφή της λίστας. **A**

The social reckoning ***

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ: Άαρον Σόρκιν ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΟΥΝ: Τζέρεμι Στρονγκ, Μάικι Μάντισον, Τζέρεμι Άλεν Γουάιτ, Γούνιμι Μοσάκου, Μπέτι Γκίλπιν, Μπίλι Μάγκνουσεν, Μπιλ Μπερ

Μια μηχανικός του Facebook αποφασίζει να αποκαλύψει κάποιες από τις αμαρτωλές ιστορίες που κρύβονται πίσω από τη γυαλιστερή εικόνα της εταιρείας του Μαρκ Ζάκερμπεργκ και σχετίζονται με τον εθισμό των χρηστών αλλά και με τη δημιουργία των ομάδων που καλλιεργούν το μίσος και τις προσβλητικές συμπεριφορές. Για να τα καταφέρει, προσεγγίζει έναν ρεπόρτερ της *Wall Street Journal*.

Ο Άαρον Σόρκιν είχε κερδίσει το 2010 το Όσκαρ διασκευασμένου σεναρίου χάρι στο «*The social network*» του Ντέιβιντ Φίντσερ. Εκείνη η ταινία παρουσίαζε τη γέννηση του διαδικτυακού κολοσσού μέσω της σκιαγράφησης του εκκεντρικού χαρακτήρα του Ζάκερμπεργκ, τον οποίο υποδύθηκε με μια αγχωτικά ηλεκτρισμένη ερμηνεία ο Τζέσε Άιζενμπεργκ. Δεκάδι χρόνια μετά, ο Σόρκιν επιστρέφει στον τόπο του εγκλήματος για να καταπαστεί με μία ακόμη ιστορία από τη σκοτεινή διαδρομή του δημιουργού του Facebook. Το άτυπο σίκουελ δίνεται από τη σκοπιά της ιδεαλιστριας υπαλλήλου, την οποία υποδύεται η Μάικι Μάντισον σε έναν κόντρα ρόλο σε σχέση με το «*Anora*». Η νεαρή Φράνσις Χάουγκεν επέλεξε να εργαστεί στην εταιρεία επειδή θεωρούσε «ότι έκανε το καλό βοηθώντας κάποιους ανθρώπους να κοινωνικοποιηθούν και να βρουν τον εαυτό τους». Όμως, όταν αντιλήφθηκε ότι το Facebook έχει διαφορετική πυξίδα κατεύθυνσης και μάλιστα τα αφεντικό της έχει γνώση της κατάστασης αλλά αποφασίζει να ενισχύει την τοξικότητα του μέσου του για να αποκομίσει περισσότερο χρήμα, επέλεξε να δείξει σε όλο τον κόσμο ποια είναι η αλήθεια. Η επικοινωνία με τον δημοσιογράφο Τζεφ Χόρβιτς είναι το πρώτο βήμα σε έναν αγώνα που αρχικά δείχνει ανέφικτος. «*Καλύτερα να τα έβαζες με τη Μαρία παρά με το αφεντικό του Facebook*», λέει ο Χόρβιτς στη Χάουγκεν όταν εκείνη τον ρωτάει αν θεωρεί ότι θα τα καταφέρουν, γκρινιάζοντας επειδή έχουν περάσει 14 μήνες και δεν έχει κάνει ακόμη κανένα θέμα στην εφημερίδα του. Ο Σόρκιν σκηνοθετεί ένα πολιτικό θρίλερ, έχοντας ως σημείο αναφοράς τη δομή του κλασικού «Όλοι οι άνθρωποι του προέδρου», αλλά ρίχνοντας κλεφτές ματιές στο σινεμά του Κάπρα. Αυτό δεν σημαίνει ότι χαμηλώνει τον πήχη των προσδοκιών. Αντιθέτως, η ανάπτυξη της πλοκής σε πιο ταπεινά, ανθρωποκεντρικά επίπεδα, προσδίδει επιπλέον ενδιαφέρον στη μυθοπλαστική μεταφορά της αυθεντικής ιστορίας (ίσως θα αρχίσετε να βλέπετε με άλλο μάτι τα σόσιαλ μίντια), ενώ στον ρόλο του Ζάκερμπεργκ ο Τζέρεμι Στρονγκ («*Succession*», «*The Apprentice*») αποδεικνύει ξανά πόσο δυνατός ηθοποιός είναι.

ΑΚΟΜΗ

▶▶▶ Το νέο animation της Dream Works είναι το «*Ξεχασμένο νησί*» (*Forgotten Island*) (-) των Τζόελ Κρόφορντ και Χανουέλ Μερκάδο, με θέμα την τρυφερή ιστορία δύο κολλητών φίλων από το δημοτικό, της Τζο και της Ράισα, που αποφασίζουν να περάσουν μαζί την τελευταία μέρα πριν απομακρυνθούν οριστικά, αφού οι ζωές τους θα πάρουν διαφορετικούς δρόμους.

Αναγέννηση (RESURRECTION) ***

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ: Μπι Γκαν ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΟΥΝ: Τζάκσον Π, Σου Κι, Μαρκ Τσάο

Σε μια μελλοντική εποχή, η ανθρωπότητα έχει ανακαλύψει το μυστικό της μακροβιότητας. Όμως για να μπορέσει κάποιος να ζήσει αιώνια, θα πρέπει να πάψει να ονειρεύεται.

Οι «Παραληρηματικοί», εκείνοι δηλαδή που συνεχίζουν να ονειρεύονται, κάνουν την πραγματικότητα επώδυνη και προκαλούν χάος στην Ιστορία. Επίσης δημιουργούν σπασίματα στον χρόνο σαν εκείνο της συναρπαστικής εισαγωγικής σεκάνς που φέρνει σε αμνηστία το κοινό. Οι εικαστικές αρετές δεν λείπουν από το σχέδιο του Γκαν, που σε μια πρώτη ανάγνωση είναι το ιδανικό φιλμ για τους σκληροπυρηνικούς σινεφίλ: καλλιτεχνική αρτιότητα, επιδέξια δαιδαλώδης ιστορία, γόνιμες ιδέες γύρω από την πολυδιάστατη σχέση ζωής και κινηματογράφου. Όμως εκείνο που λείπει είναι η αφηγηματική συνέπεια μεταξύ εικόνων και λόγου: ο συνδετικός κρίκος μεταξύ της αιχμηρής πολιτικής αλληγορίας και της αδιαπραγμάτευτης ωδής στον μαγικό φανό, παρότι καταφέρει να θαμπώσει το μάτι, δεν ακονίζει με την ίδια αποτελεσματικότητα το μυαλό.

Άλλη μαμά (OTHER MOMMY) –

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ: Ρομπ Σάβατς ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΟΥΝ: Τζέσικα Τσαστέιν, Αραμπέλα Ολίβια Κλαρκ, Τζέι Ντούπλας, Κάρεν Άλεν, Σον Κάουφμαν

Η μικρή Μπέλα διαπιστώνει ότι οι γονείς της δεν τα πάνε και τόσο καλά τελευταία (μόνο η μητέρα εργάζεται και αυτό προκαλεί μικροεντάσεις στη σχέση με τον άνεργο σύζυγό της) και βρίσκει καταφύγιο σε μια φανταστική φίλη. Μόνο που η νέα της φίλη είναι πολύ πιο... ζωντανή απ' ό,τι θα περίμενε κανείς.

Το νέο θρίλερ του παραγωγού Τζέιμς Γουάν και της έμπειρης στα του τρόμου Blumhouse Atomic Monster υπόσχεται δυνατές συγκινήσεις και ένα συναρπαστικό σχεδιασμό στη συνύπαρξη φαντασίας και πραγματικότητας. Ο πολλά υποσχόμενος σκηνοθέτης Ρομπ Σάβατς είχε φτιάξει προ τριετίας τον αρκετά τρομακτικό «*Μπαμπούλα*», όπου ένας ψυχολόγος έκανε θεραπεία σε αυστηρά ακατάλληλο... ασθενή. Η βραβευμένη με Όσκαρ Τζέσικα Τσαστέιν πρωταγωνιστεί στον διπλό ρόλο της μητέρας της Μπέλα αλλά και της... άλλης μαμάς, της μυστηριώδους οντότητας, δηλαδή, που προσπαθεί να δελεάσει την αθώα Μπέλα με τα πονηρά της παιχνίδια.

Primetime **

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ: Λανς Οπενχάιμ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΟΥΝ: Ρόμπερτ Πάτινσον, Μέριτ Γουίβερ, Σκάιλερ Τζισόντο, Φίμμι Μπρίτζερς, Μάθιου Μάχερ, Μπόκιμ Γούντμπαϊν, Μάικλ Τσατσέρε, Άλεξ Γουίντερ

Ο Κρις Χάνσεν, παρουσιαστής της τηλεοπτικής εκπομπής «*To Catch a Predator*», στήνει παγίδες στο διαδίκτυο για επίδοξους παιδόφιλους, τις οποίες καταγράφει το συνεργείο του.

Ο Οπενχάιμ επιλέγει ένα θέμα που θα μπορούσε να αποτελέσει το υλικό ενός υποδειγματικού φιλμ τεκμηρίωσης. Όμως η απόφασή του να εμπλουτίσει με τη χρυσόσκονη της δραματοποίησης την ιστορία δεν είναι απόλυτα εύστοχη. Πολλά σημεία του θρίλερ ακολουθούν τη λογική μιας στείρας καταγγελίας, που, αντί να στραφεί προς τη μελέτη του φαινομένου της διαδικτυακής παιδικής κακοποίησης, περιορίζεται σε ανώδυνα συμπεράσματα για τον ρόλο της δημοσιογραφίας σε συνάρτηση με το κινήρι της τηλεθέσης.

«ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΟΝΕΙΡΕΥΟΝΤΑΙ ΕΙΝΑΙ ΣΑΝ ΚΕΡΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΚΑΙΓΟΝΤΑΙ. ΔΙΑΡΚΟΥΝ ΑΙΩΝΙΑ.» (ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ)

Γιάννης Νικολούδης: «Η φύση μάς υπενθυμίζει διαρκώς τα όριά μας»

Με αφορμή το νέο του μυθιστόρημα, «Το Κόκκινο Φαράγγι», ο συγγραφέας μιλά στην ATHENS VOICE για τη μετάδοση της βίας από γενιά σε γενιά αλλά και για τη θέση του βιβλίου στην ψηφιακή μας πραγματικότητα

Της ΗΡΩΣ ΣΚΑΡΟΥ

Ενα καλοκαιρινό βράδυ, σε μια από εκείνες τις συζητήσεις που ξεκινούν από το τίποτα και καταλήγουν κάπου πολύ μακριά, βρεθήκαμε με μια παρέα να μιλάμε για το Κακό. Όχι ακριβώς με ακαδημαϊκούς όρους – υπήρχαν ποτήρια στο τραπέζι και η κουβέντα πήγαινε από τον Νίτσε σε ιστορίες ανθρώπων που γνωρίζαμε κι από εκεί στο παλιό ερώτημα: είναι το Κακό έμφυτο ή το γεννούν οι συνθήκες; Κάποια στιγμή, ένας φίλος μου πρότεινε να διαβάσω το «Κόκκινο Φαράγγι» του Γιάννη Νικολούδη (εκδ. Πατάκη). Μου το έδωσε λίγες μέρες αργότερα και κατάλαβα γιατί το είχε φέρει στην κουβέντα. Θυμήθηκα και τα δύο προηγούμενα βιβλία του, «Από χώμα και κόκαλα» και «Αδειος τόπος».

Σε όλα τα έργα του Νικολούδη η βία έχει πρωταγωνιστικό ρόλο. Στα ιδιότυπα επαρχιακά νουάρ του, οι ήρωες κινούνται μέσα σε έναν κόσμο όπου οι δυνάμεις που τους καθορίζουν είναι συχνά μεγαλύτερες από την ικανότητά τους να τις κατανοήσουν ή να τις αντιμετωπίσουν. Η γλώσσα του είναι σκληρή, ωμή,

σχεδόν νατουραλιστική, αλλά διαρκώς διαρρηγνύεται από υπόγειους κραδασμούς: έναν σύγχρονο τρόπο θέασης του χαρακτήρα, έναν ιδιότυπο λυρισμό και φινάλε που αρνούνται συστηματικά να προσφέρουν στον αναγνώστη την ασφάλεια μιας εύκολης λύσης ή μιας καθυστερημένης κατάληξης. Η κριτική αναγνώρισε τη γραφή του, όπως και οι θεσμοί των βραβείων: Κρατικό Βραβείο, Βραβείο του περιοδικού *Κλεψύδρα*, Βραβείο της Εταιρείας Λογοτεχνών Θεσσαλονίκης, αλλά και αρκετές υποψηφιότητες.

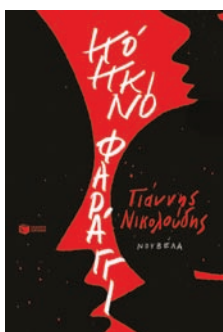
Στο «Κόκκινο Φαράγγι», που κυκλοφόρησε φέτος από τις εκδόσεις Πατάκη, τρεις έφηβοι και ένας άντρας συναντιούνται σ' έναν τόπο όπου η βία μοιάζει να έχει αφήσει βαθύτερα ίχνη από τους ίδιους τους ανθρώπους. Αφορμή ένα εγκαταλειμμένο σπίτι κάπου στην ελληνική επαρχία: από κει και πέρα, όμως, η ιστορία ξετυλίγεται ως ένα σκοτεινό γαϊτανάκι βίας, μνήμης, ενοχής και αποκάλυψης. Αφού έκλεισα το βιβλίο, άνοιξα μια νέα συζήτηση. Αυτή τη φορά με τον ίδιο τον συγγραφέα. Μιλήσαμε για τον τρόπο που η βία μεταδίδεται από άνθρωπο

σε άνθρωπο και από γενιά σε γενιά, για το αναπόδραστο και τις μικρές περιοχές ελευθερίας που απομένουν στους ήρωες. Κι ακόμη για το πώς γεννιέται μια ιστορία χωρίς να έχει προσχεδιαστεί, για την αντίθεση ανάμεσα στην ψηφιακή πραγματικότητα των εφήβων και στη φύση και για τη θέση του βιβλίου σε μια εποχή όπου η εικόνα, τα κοινωνικά δίκτυα και η τεχνητή νοημοσύνη αλλάζουν τον τρόπο με τον οποίο διαβάζουμε και γράφουμε.

— Τι ήταν αυτό που πυροδότησε τη συγγραφή του «Κόκκινου Φαραγγιού»;

Μια αίσθηση – ίσως μια εικόνα, μπορεί και ήχος. Έτσι αρχίζουν όλα. Μια λεπτομέρεια που ξεχωρίζεις ανάμεσα σε άλλες. Μια επιλογή. Αυτό δουλεύει μέσα σου. Κάποιες φορές εν αγνοία σου, άλλοτε όχι. Το ονειρεύεσαι και το βλέπεις με τα μάτια ανοικτά. Κάποτε ξεκινάς να γράφεις. Ψηλαφίζεις. Προσεγγίζεις με επιφύλαξη. Αν προκύψει κάτι, είσαι τυχερός.

— Αυτό που εντυπωσιάζει στο «Κόκκινο Φαράγγι» είναι η στιβαρότητα της αφήγησης. Το ξεδίπλωμα της ιστορίας μοιάζει με μηχανισμό

Γιάννης Νικολούδης
Κόκκινο Φαράγγι
εκδ. Πατάκη

ακριβείας. Όλα αυτά είχαν αποφασιστεί πριν από τη συγγραφή ή η κατασκευή προέκυψε στην πορεία;

Το δεύτερο. Τίποτα δεν ήταν προσχεδιασμένο. Ακολουθώντας την πρώτη αίσθηση που σε κάνει να γράψεις, έρχονται πράγματα στην επιφάνεια –το ίδιο το υλικό– που σε αναγκάζουν να τα επεξεργαστείς με πιο ορθολογικό τρόπο. Με λίγα λόγια, αρχίζεις και κάνεις ερωτήσεις. Πού μπορεί να πάει όλο αυτό; Ποια γλώσσα μπορεί να το υπηρετήσει; Ποιο ύφος; Ποια η θερμοκρασία της γραφής; Ποια αφηγηματική ανάσα; Απαντώντας στα ερωτήματα αυτά, χωρίς να το καταλάβεις καλά καλά, γράφεις το βιβλίο.

— Θα επιμείνω λίγο στον αφηγηματικό μηχανισμό. Όλα στο βιβλίο μοιάζουν αναπόδραστα, σαν να μην μπορούσαν να έχουν συμβεί διαφορετικά. Αυτό συνιστά μια τραγική συνθήκη, ταυτόχρονα όμως μπορεί να δημιουργήσει μια ακαμψία ως προς τους ήρωες. Το σκέφτηκες αυτό; Και, αν ναι, πώς το αντιμετωπίσες;

Θα συμφωνήσω ότι, εκ των υστέρων, όλα στο βιβλίο μοιάζουν αναπόδραστα. Την ίδια στιγμή, όμως, η ιστορία είναι γεμάτη από μικρές και μεγάλες στιγμές όπου οι ήρωες αποφασίζουν, διστάζουν, αντιδρούν, κάνουν κάτι ή επιλέγουν να μην το κάνουν. Αυτές οι στιγμές μπορεί εκ πρώτης όψεως να φαίνονται ασήμαντες, αποκτούν όμως άλλη σημασία όταν δει κανείς τη μεγάλη εικόνα. Νομίζω ότι εκεί βρίσκεται και το περιθώριο ελευθερίας που προσπάθησα να τους αφήσω – σ' αυτές τις μικρές επιλογές, μέσα από τις οποίες οι ήρωες μπορούν τελικά, να αναπνεύσουν.

— Η ψηφιακή αργκό των εφήβων πρώων έρχεται σε έντονη αντίθεση με τη γλώσσα της φύσης, που διατρέχει το βιβλίο. Αυτή η αντίθεση είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της γραφής σου. Τι είδους σύγκρουση εκφράζει για σένα;

Νομίζω ότι είναι μια σύγκρουση ανάμεσα σε δύο διαφορετικούς τρόπους να αντιλαμβάνεσαι τον κόσμο. Από τη μία υπάρχει η ψηφιακή πραγματικότητα των παιδιών, η γλώσσα τους, τα κινητά, οι ειδοποιήσεις, η συνεχής ανάγκη να καταγράφουν και να επικοινωνούν. Από την άλλη υπάρχει το φαράγγι, η φύση, κάτι πολύ πιο παλιό και υλικό, που δεν υπακούει στους δικούς τους κώδικες.

Στην αρχή αυτή η αντίθεση είναι σχεδόν κυριολεκτική. Οι ήχοι από τις ειδοποιήσεις των κινητών μοιάζουν παράταιροι μέσα στους ήχους του δάσους. Όσο όμως προχωρούν μέσα στο φαράγγι, τα δύο αυτά πράγματα αρχίζουν κάπως να συνυπάρχουν. Η τεχνολογία δεν εξαφανίζεται, αλλά ούτε και η φύση υποχωρεί. Τα παιδιά συνεχίζουν να βλέπουν τον κόσμο μέσα από την οθόνη τους, την ίδια στιγμή όμως έρχονται αντιμέτωπα με κάτι που δεν μπορούν να ελέγξουν ή να καταγράφουν πραγματικά.

Ίσως, τελικά, αυτή να είναι και η βασική σύγκρουση: ανάμεσα στην ψευδαίσθηση ότι μπορούμε να ελέγξουμε την πραγματικότητα και σε μια πραγματικότητα που, όταν βρεθούμε μέσα της, αποδεικνύεται πολύ πιο σκοτεινή, σωματική και απρόβλεπτη. Η φύση στο βιβλίο λειτουργεί κάπως έτσι. Δεν είναι απλώς το σκηνικό μέσα στο οποίο κινούνται οι ήρωες· είναι ένας κόσμος που υπάρχει ανεξάρτητα από αυτούς και τους υπενθυμίζει διαρκώς τα όριά τους.

— Στο βιβλίο η βία δεν εμφανίζεται μόνο ως πράξη· μοιάζει να διαχέεται στο περιβάλλον, στις σχέσεις των ανθρώπων, ακόμη και στον τρόπο με τον οποίο οι ήρωες αντιλαμβάνονται ο ένας τον άλλον. Θα έλεγες ότι η βία είναι τελικά το θέμα του βιβλίου ή περισσότερο το σύμπτωμα μιας βαθύτερης παθογένειας;

Θα έλεγα ότι είναι περισσότερο σύμπτωμα. Η βία με ενδιέφερε ως κάτι που μεταδίδεται, που περνά από τον έναν άνθρωπο στον άλλον και, πολλές φορές, από τη μία γενιά στην επόμενη. Δεν εμφανίζεται από το πουθενά. Υπάρχει πάντα ένα προηγούμενο, κάτι που έχει συμβεί και συνεχίζει να δρα, ακόμη κι όταν οι άνθρωποι νομίζουν ότι το έχουν αφήσει πίσω τους. Γι' αυτό και δεν ήθελα οι ήρωες να είναι απλώς θύτες ή θύματα. Με ενδιέφερε περισσότερο αυτή η γκριζα περιοχή όπου οι άνθρωποι πληγώνουν ο ένας τον άλλον, συχνά χωρίς να καταλαβαίνουν πλήρως τι αναπαράγουν.

— Το βιβλίο σου γράφτηκε σε μια εποχή όπου η εικόνα, τα κοινωνικά δίκτυα και πλέον η τεχνητή νοημοσύνη αλλάζουν ριζικά τον τρόπο με τον οποίο διαβάζουμε, γράφουμε και προσλαμβάνουμε την τέχνη. Πώς βλέπεις τη θέση ενός βιβλίου, και ειδικότερα ενός μυθιστορηματος όπως το «Κόκκινο Φαράγγι», μέσα σ' αυτή τη νέα πραγματικότητα;

Δεν μπορώ να είμαι ιδιαίτερα αισιόδοξος. Με ανησυχεί ότι το βιβλίο κινδυνεύει να γίνει όλο και περισσότερο συνοδευτικό της εικόνας. Να υπάρχει ως αντικείμενο που θα φωτογραφηθεί, θα αναρτηθεί, θα συνοδεύσει ένα πρόσωπο και θα ενισχύσει την εικόνα που θέλει να παρουσιάσει προς τα έξω. Κάπως έτσι το ίδιο το βιβλίο ευτελίζεται και μετατρέπεται σε αξεσουάρ μιας ολοένα και πιο ναρκισσιστικής δημόσιας παρουσίας.

Και η τεχνητή νοημοσύνη προσθέτει μία ακόμη διάσταση σ' αυτή την ανησυχία. Δεν με φοβίζει μόνο το τι μπορεί να κάνει στην παραγωγή κειμένων· με φοβίζει περισσότερο το ενδεχόμενο να χάσουμε σταδιακά την υπομονή που απαιτεί η ανάγνωση. Ένα βιβλίο ζητά χρόνο, σιωπή, συγκέντρωση και μια σχέση που δεν είναι άμεση ούτε ανταποδοτική. Ειλικρινά, ανησυχώ για το αν θα εξακολουθήσουμε να θέλουμε να διαβάζουμε έτσι. Και ίσως αυτό να είναι, τελικά, το πιο δύσκολο ερώτημα που έχουμε μπροστά μας. **A**

Δεν με φοβίζει μόνο το τι μπορεί να κάνει η ΤΝ στην παραγωγή κειμένων· με φοβίζει περισσότερο το ενδεχόμενο να χάσουμε σταδιακά την υπομονή που απαιτεί η ανάγνωση.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ ΜΕ ΑΙΤΙΑ

Το «Γυμναστήριο» της Βερένα Κέσσελερ

Όταν η άσκηση γίνεται εμμονή

Του ΑΡΗ ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗ

Ομολογώ ανευθυρίαστα ότι δεν έχω πάει ποτέ σε γυμναστήριο. Μάλλον, για να είμαι ακριβής, έχω πάει μία φορά. Ήταν ένας αρκετά μεγάλος χώρος, γεμάτος από όργανα ενδυνάμωσης, ανθρώπους κάθε ηλικίας που κόπιαζαν σπκώνοντας βάρη, ποδηλατώντας αενάως στην ίδια θέση, τρέχοντας ενώ κοιτάζαν οθόνες ή κάνοντας αεροβικές ασκήσεις. Δοκίμασα κι εγώ την τύχη μου. Άντεξα μία ώρα – όσο είχα πληρώσει δηλαδή. Αποδείχτηκε ότι δεν μπορούσα να υποφέρω τον ξένο ιδρώτα, τις λαχανιασμένες ανάσες, τα κοινά λουτρά (το τραύμα μου είχε μείνει από τον στρατό). Χώρια που έπρεπε να παίρνω το αυτοκίνητό μου για να πηγαίνω ως εκεί, πράγμα για τη φύση μου αποκαρδιωτικό (δεν είχα πάρει ακόμα το Smart, και το πάρκινγκ στους Αμπελόκηπους ήταν ένας γρίφος για δύσκολους λύτες – συχνά πυκνά έτρεχα στον σταθμό Λαρίσης να πληρώσω κάποια καινούργια κλήση). Κατέληξα να λάβω πρόγραμμα εκγύμνασης από μια personal trainer και αυτό ακολουθώ χρόνια τώρα.

Οπότε, αντιλαμβάνεστε πως, μόλις είδα το βιβλίο της Βερένα Κέσσελερ με τίτλο «Γυμναστήριο», έσπευσα να το πάρω. Η Κέσσελερ είναι μια σαραντάρα Γερμανίδα που ζει στη Λειψία και προφανώς κάνει τα πάντα για να διατηρήσει τη φόρμα της. Το βιβλίο της περιγράφει τις εμπειρίες μιας γυναίκας που προσλαμβάνεται για να δουλέψει στο μπαρ ενός γυμναστηρίου, με καθήκον να φτιάχνει σμούθις και άλλα δυναμωτικά ποτά για τους αθλούμενους του χώρου. Για κάποιον λόγο, αποφασίζει κάποια στιγμή ν' αρχίσει κι εκείνη να γυμνάζεται. Μονάχα που, με μια δόση παραφροσύνης, ακολουθεί τα χνάρια μιας νταρντανογυναίκας που κάνει πρωταθλητισμό.

Βερένα Κέσσελερ

Γυμναστήριο

εκδ. ΔΩΜΑ

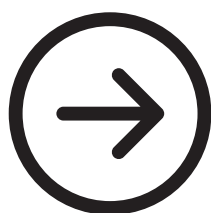
Η ηρωίδα μας αρχίζει τη σκληρή προπόνηση, αλλά αυτό δεν αρκεί. Ρίχνεται στα αναβολικά, κάνει τον νου της, σκέφτεται μόνο πώς θα δυναμώσει τους μυς της, παραδίνεται στην κατανάλωση πρωτεϊνών σε κάθε μορφή, φτάνει τον εαυτό της στα άκρα. Κοντολογίς, γίνεται άλλος άνθρωπος.

Ιδού ένα μίνι απόσπασμα από το μυθιστόρημα στην πολύ καλή μετάφραση της **Δέσποινας Κανελλοπούλου**:

«Στην πραγματικότητα ήταν απλούστατο. Το σώμα, για να είναι γυμνασμένο, σφιχτό και δυνατό, απαιτεί βασικά ένα πράγμα: δουλειά. Όσο περισσότερη δουλειά του αφιέρωνες, τόσο πιο σύντομα θα έφτανες στον στόχο σου. Το μόνο που χρειαζόταν ήταν πειθαρχία και γερή θέληση.

»Έτσι στο εξής έκανα ό,τι ακριβώς μου είχε γράψει ο Φερχάτ: Δευτέρα-Τετάρτη-Παρασκευή ερχόμουν μία ώρα νωρίτερα και εκτελούσα το πρόγραμμά μου κατά γράμμα, χωρίς να παραλείψω τίποτα, ούτε ένα όργανο, ούτε ένα σετ, ούτε μία επανάληψη. Όταν μπορούσα, μάλιστα, έβαζα και λίγο περισσότερα κιλά απ' αυτά που μου υπαγόρευε το πρόγραμμα, με έσπρωχνα στα όριά μου κι ακόμα παραπέρα. Τρίτη-Πέμπτη-Σάββατο ξυπνούσα πιασμένη, αλλά δεν μ' ένοιαζε, ίσα ίσα, μ' άρεσε που το σώμα μου έκανε αισθητή την παρουσία του μ' αυτόν τον τρόπο. Ήταν σαν πιστοποιητικό των επιτευγμάτων μου, που μπορούσα να το κουβαλάω μαζί μου όλη μέρα. Ένας ευχάριστος πόνος, κερδισμένος με τον ιδρώτα μου».

Πώς λένε στο πόκερ; Πάσο. Θα μείνω με τη γυμναστική δωματίου.

Η ΑΘΕΝΣ VOICE ΓΙΟΡΤΑΣΕ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΗΜΕΡΑ ΚΑΦΕ ΣΤΟ ΜΕΤΡΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Ένα διαφορετικό πρωινό με την ενέργεια της Protergia, καφέ από τον Jacobs, μουσική, δώρα και πολύ καλή διάθεση

Την 1η ημέρα του Οκτώβρη δώσαμε ραντεβού στο Μετρό Πανεπιστήμιο και ήμασταν όλοι εκεί. Είπαμε τις καλημέρες μας, το «καλό μήνα» μας, δώσαμε τα δώρα μας, ακούσαμε μουσική και, για δύο ώρες, αφήσαμε λίγο στην άκρη τη γνωστή πρωινή βιασύνη της Αθήνας. Γιατί η Παγκόσμια Ημέρα Καφέ ήθελε κάτι παραπάνω από έναν καφέ στο χέρι. Ήθελε παρέα.

Η ΑΘΕΝΣ VOICE και ο VOICE Radio κατέβηκαν στο Μετρό Πανεπιστήμιο και με τη φιλοξενία της ΣΤΑΣΥ έστησαν ένα διαφορετικό πρωινό, με την ενέργεια της Protergia, με πολλή μουσική, καλή διάθεση και, φυσικά, δώρα από τον αγαπημένο καφέ Jacobs. Από νωρίς, οι παραγωγοί του VOICE Radio ανέλαβαν το DJ set για το μουσικό μας ζέσταμα, ενώ ο κόσμος περνούσε, κοντοστεκόταν, έλεγε μια καλημέρα και τελικά χόρευε στους ρυθμούς της πόλης και του Οκτώβρη.

Η πρώτη πρωινή μετακίνηση του μήνα απέκτησε έναν απρόσμενα ευχάριστο προορισμό. Ο Jacobs έφερε τον καφέ, τα δώρα και την αφορμή για μια στάση που τελικά κράτησε λίγο περισσότερο. Οι περαστικοί δοκίμασαν την τύχη τους, κέρδισαν δώρα, άκουσαν μουσική, χόρεψαν και τραγούδησαν, αφήνοντας για λίγο στην άκρη τη βιασύνη της πρωινής διαδρομής. Άλλοι σταμάτησαν για έναν καφέ, άλλοι για τη μουσική και άλλοι από απλή περιέργεια, επειδή κάτι ενδιαφέρον συνέβαινε στο Μετρό Πανεπιστήμιο. Όποιος κι αν ήταν ο λόγος, κανείς δεν βιάστηκε να φύγει.

Και μετά ήρθε η Ελεονόρα Μανόνα, για να κάνει το πρωινό ακόμη πιο ξεχωριστό. Παρουσίασε live ένα special κομμάτι που έγραψε ειδικά για τον καφέ, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Καφέ, αλλά και για το μετρό. Ένα τραγούδι που έδωσε την πόλη με τα πρωινά αρώματα που μας ξυπνούν και μετέτρεψε για λίγο τον σταθμό του μετρό σε μια ζωντανή μουσική σκηνή.

Κάπου ανάμεσα στο DJ set, το live, τα χαμόγελα και τα δώρα, η ενέργεια της Protergia ήταν φυσικά εκεί για να μας δώσει το πρωινό boost που χρειαζόμασταν και ο Jacobs, με το «Βρες την απόλαυσή σου», μας έδωσε την πιο σωστή αφορμή για να απολαύσουμε έναν καλό καφέ και μια λίγο διαφορετική αρχή της ημέρας.

Και όλα αυτά με τη φιλοξενία της ΣΤΑΣΥ, που μας υποδέχθηκε σε έναν χώρο απόλυτα συνδεδεμένο με την καθημερινότητα της πόλης. Γιατί αυτό ήταν τελικά και το πιο ωραίο: δεν χρειάστηκε να πάμε κάπου ειδικά για να γιορτάσουμε. Η γιορτή μάς περίμενε εκεί από όπου περνάμε κάθε μέρα.

Οπότε, ναι, βρεθήκαμε. Ανταλλάξαμε καλημέρες. Πήραμε τους καφέδες μας. Ακούσαμε μουσική. Κερδίσαμε δώρα. Χορέψαμε και τραγουδήσαμε. Και για εκείνο το πρωινό, το Μετρό Πανεπιστήμιο έγινε το σημείο συνάντησης που δεν ξέραμε πως χρειαζόμασταν.

powered by

protergia

SEIT 1895
JACOBS

Autumn Leaves

Μια φανταστική εκπομπή για το φθινόπωρο

Όχι, δεν υπάρχει τέτοια εκπομπή, όπως δεν υπάρχει ένα ραδιόφωνο που να μπορείς να παίξεις μέσα στην ίδια ώρα Βιβάλντι και Pet Shop Boys, Χατζιδάκι, U2, Σούμαν και Πόπη Αστεριάδη. Όμως πάντα από τις εκπομπές ξεκινούσαμε κι ύστερα φτιάχναμε τους σταθμούς, έτσι δεν είναι;

Όπου βαδίζεις γίνεται φθινόπωρο και βράδυ
Γαλάζιο αγρίμι που ηχεί κάτω από δέντρα
Έρμη λιμνούλα
(Γκέοργκ Τρακλ – «Όπου βαδίζεις γίνεται φθινόπωρο», μετ. Αλέξανδρος Ίσαρης)

01. Dave Cousins: «October To May»

Το καλοκαίρι έχει φύγει για τα καλά. Το επόμενο μέλημά σου είναι ένα: πώς θα είναι ο καιρός που θα περάσει από τώρα, τα τέλη του Σεπτεμβρίου μέχρι την Πρωτομαγιά. Ο Ντέιβ Κάζινς τραγουδούσε κάποτε στους Strawbs και ο Ρικ Γουέικμαν έπαιζε πλήκτρα στους Yes.

02. Antonio Vivaldi: «Autumn»

Αν υπάρχει ένας συνθέτης στην ιστορία της μουσικής που έχει συνδέσει τόσο στενά το όνομά του με τον κύκλο των εποχών, αυτός είναι ο Αντόνιο Βιβάλντι. Αυτό εδώ είναι το πρώτο μέρος από το «Φθινόπωρο», με τον Νάιτζελ Κένεντι στο βιολί.

03. Loreena McKennitt: «The Seasons»

Ένα τραγούδι που μιλάει για την αλλαγή των εποχών. Έρχεται από την Αγγλία του 19ου αιώνα. Και για το φθινόπωρο λέει πάνω κάτω αυτά: Έρχεται κατόπιν το φθινόπωρο, με τον ήλιο τον διαπεραστικό ο κυνηγός ξεκινά με τον σκύλο και το όπλο του, για να χτυπήσει μια μπεκάρτα, μια πέρδικα ή έναν φασιανό, για να μπορέσει πουλώντας τα να ζήσει, αλλά ίσως πιο πολύ για την ίδια τη χαρά του κυνηγιού. Δες, τα φορτωμένα με μήλα δέντρα στέκουν δίπλα στον αγρότη· θα γεμίσουν τα δοχεία του, που τόσον καιρό έμεναν άδεια. Όλη η φύση μοιάζει τώρα να έχει κουρασθεί· το έργο της κοντεύει να τελειώσει· οι άλλες εποχές θα έρθουν, η μία μετά την άλλη, στον καιρό τους.

04. Πόπη Αστεριάδη: «Οκτώβρης»

Αρκετοί από εμάς έχουν συνδέσει την Πόπη Αστεριάδη με το καλοκαίρι ή έστω με το «Μια αγάπη για το καλοκαίρι». Ο «Οκτώβρης» είναι ένα απόλυτα φθινοπωρινό τραγούδι του Βασίλη Κουμπή και του Λευτέρη Παπαδόπουλου. Κι όσο κι αν αντιπαθώ κλασικές παπαδοπουλικές λέξεις όπως «αντάρα», «γιοφύρια» και «απαντοχή», η φωνή της Αστεριάδη είναι μεγάλος έρωτας. Τέλος, αν η φθινοπωρινή διάθεση είχε ένα απόλυτο αντίστοιχο στην ελληνική γλώσσα, αυτό θα ήταν ο τρόπος της Μαρίας Λαϊνά στην «Ταβέρνα της Τζαμάικα»: Η ζωή μας

έχει αλλάξει κάπως· δεν μένουμε μέσα στην πόλη πια αλλά στον δρόμο για τη θάλασσα. Τα βράδια μας απασχολούν οι διαδρομές του φεγγαριού τα φτερουγίσματα στους λόφους και τ' άλλα που κατεβαίνουν στον νερόλακκο. Αν τελικά αποφασίσεις να 'ρθεις, θα μου κρατάς τη νύχτα συντροφιά τώρα που μπαίνει το φθινόπωρο κι οι μεντεσέδες τρίζουν στο σκοτάδι.

05. U2: «October»

Τόσο λιτό, που στο πρώτο μισό νομίζεις ότι είναι instrumental. Γυμνό, όπως τα δέντρα που περιγράφει, με τα βασίλεια να εμφανίζονται και να εξαφανίζονται, με τον κόσμο να συνεχίζει να γυρίζει γύρω από τις μελαγχολικές συγχροδίες του πιάνου.

06. Robert Schumann: «Herbstlied», Op. 43 No. 2

Αφιερωμένο στο φθινόπωρο. Έτσι όπως τώρα η νύχτα μεγαλώνει, έχεις περισσότερες ώρες να αναπολείς τις ξένοιαστες εποχές. Η Κάρολιν Σάμπσον ερμηνεύει με τον Ιέστιν Ντέιβις.

07. Pet Shop Boys: «My October Symphony»

Σε ποιο ραδιόφωνο θα έπαιζες Pet Shop Boys μετά από Σούμαν; Εδώ, μια μελαγχολική, κινηματογραφική σύνθεση από το «Behaviour». Μια συμφωνία αρκετά πιο προσωπική: Να ξαναγράψω ή να διορθώσω τη συμφωνία του Οκτώβρη μου; Ή, απλώς ενδεικτικά, ν' αλλάξω την αφιέρωση από την Επανάσταση στην Αποκάλυψη;

08. Van Morrison: «Moondance»

Ο έναστρος ουρανός του Οκτωβρίου. «And all the leaves on the trees are falling...» και πιο πολύ η αίσθηση της νύχτας που έχει ήδη δροσίσει αρκετά.

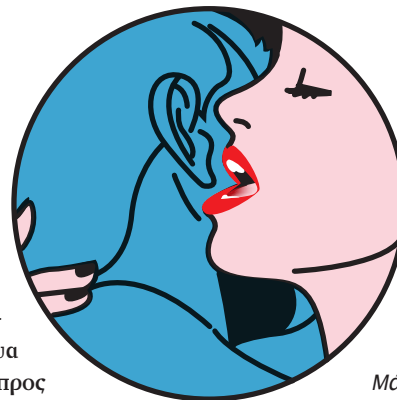
09. Μάνος Χατζιδάκις / Νίκος Γκάτσος / Μανώλης Μπτσιάς: «Απόψε φθινοπωριάσε»

Εδώ τώρα; Πώς να μιλήσεις για ένα τέτοιο τραγούδι;

10. «Autumn Leaves»

Κι εδώ; Τι να διαλέξω; Μπιλ Έβανς, Μπεν Γουέμπστερ, Κάνονμπολ Άντερλι (με Μάιλς Ντέιβις), Τσέτ Μπέικερ ή τη φωνή της Εντίθ Πιάφ; Ή μήπως αυτή του Έρικ Κλάπτον; Διαλέγω Τσέτ για σήμερα...

Και κάπως έτσι, τελειώνουμε... Πατί όλα κάποτε τελειώνουν... Όλα τελειώνουν και μόνο το φθινόπωρο παραμένει αιώνια νέο σαν τα πιο λυπημένα ποιήματα. Είμαι μόνος. Η εξοχή ευωδιάζει. Ακούγεται το τραίνο που έρχεται κι ακουμπάω το κεφάλι μου στις ράγες. Κάποτε θα ξανασυναντηθούμε. (Τάσος Λειβαδίτης – «Της εξοχής»)

1 Δεν ξέρω αν πρέπει να γελάσω ή να κλάψω! Δεν έχουμε βάλει κάποια ταμπέλα, αλλά βλέπουμε συχνά και πιστεύαμε ότι το πράγμα πηγαίνει προς κάτι πιο σοβαρό. Το πρόβλημα είναι ότι κάθε φορά που πάει η κουβέντα λίγο πιο βαθιά, εκείνος αλλάζει θέμα. Την προηγούμενη εβδομάδα, λοιπόν, αποφάσισα να τον ρωτήσω ευθέως τι ψάχνει, να τελειώνουμε. Μου απάντησε κάτι του τύπου «δεν θέλω να βάζω ταμπέλες...». Εγώ του είπα ότι ούτε εγώ θέλω να βάλω ταμπέλα από τώρα, απλώς θέλω να ξέρω αν κοιτάμε περίπου προς την ίδια κατεύθυνση. Και τότε μου πέταξε το αμίμητο: «Δεν μπορώ να σου υποσχεθώ τίποτα, αλλά δεν θέλω και να σε χάσω». Μου αρέσει πολύ και δεν θέλω να φύγω βιαστικά, αλλά ούτε θέλω να επενδύω συναισθηματικά σε έναν άνθρωπο που κρατάει όλες τις πόρτες ανοιχτές. Να του δώσω χρόνο;

Το πραγματικό ερώτημα δεν είναι αν πρέπει να του δώσεις χρόνο, αλλά πόσο χρόνο είσαι διατεθειμένη να δώσεις, χωρίς να προδώσεις αυτό που χρειάζεσαι. Μερικές φορές το πιο δύσκολο πράγμα στις σχέσεις δεν είναι να καταλάβουμε αν κάποιος μας θέλει. Είναι να συνειδητοποιήσουμε αν μας θέλει με τον τρόπο που εμείς θέλουμε να μας θέλουν. Εν ολίγοις, αν πηγαίνουμε και οι δυο προς την ίδια κατεύθυνση, όπως πολύ ωραία είπες. Μπορείς να του δώσεις λίγο χρόνο, αν αυτό θέλεις, αλλά μην μεις σε «αναμονή». Συνέχισε τη ζωή σου κανονικά και κοίτα περισσότερο τη συμπεριφορά του παρά τις διαβεβαιώσεις του. Αν η «σχέση» εξακολουθεί να βρίσκεται ακριβώς στο ίδιο θολό σημείο, τότε έχεις ήδη την απάντησή σου.

2 Γεια σου, μανекέν μου! Δεν έχουμε ακόμα πει ότι είμαστε μαζί, είναι λίγο ρευστή η κατάσταση μας. Μου αρέσει η εξωτερική του εμφάνιση, αλλά έχω πάρει κάποια νίβες περίεργα, γιατί ασχολείται με θεωρίες συνωμοσίας και μου λέει κάτι κουλά ώρες ώρες. Μου έλεγε ότι φοβάται να πληρώσει με την κάρτα του ηλεκτρονικά, γιατί όλοι κοιτάνε πως θα σε βλάψουν – μια μανία καταδίωξης γενικό-τερα! Το πιο απίστευτο, και μ' αυτό άρχισα να ξενερώνω

πραγματικά, είναι ότι μου είπε τις προάλλες ότι δεν φαίνομαι πολύ νορμάλ και ότι κάτι κρύβω!

Μάααααλιστα! Υπάρχει μια περίεργη στιγμή στο dating, όπου κάποιος μπορεί να είναι ακριβώς ο τύπος σου εμφανισιακά, αλλά ξαφνικά ανοίγει το στόμα του και λες μέσα σου: «Μήπως μόλις ανακάλυψα κάτι που δεν μπορώ να κάνω ότι δεν άκουσα;» Η έλξη μπορεί ακόμη και να ωραιοποιεί τα πράγματα στην αρχή. Η συμβατότητα, όμως, είναι αυτή που θα μας κάνει να θελήσουμε να ζούμε μαζί την κάθε μέρα. Και, στ' αλήθεια, μπορείς να χτίσεις οικειότητα με έναν άνθρωπο που δυσκολεύεται να εμπιστευτεί την πραγματικότητα γύρω του, κι εσένα μαζί;

3 Είμαι σε σχέση εδώ και 8 μήνες, μένουμε μαζί και έχουμε τον τελευταίο καιρό υιοθετήσει κι έναν γατούλη. Ο φίλος μου με είχε πρήξει να φτιάξουμε στο γατί Instagram για πλάκα. Μου το έλεγε συνέχεια, αλλά εγώ βαριόμουν να ασχοληθώ, μέχρι που κάποια στιγμή του έφτιαξε αυτός. Από τότε που του έφτιαξε το Instagram, είναι συνέχεια με ένα κινητό στο χέρι και σκρολάρει. Ανεβάζει φωτογραφίες του γάτου μας και μια μέρα από περιέργεια μπαίνω να δω κι εγώ το προφίλ και μπαίνω σ' αυτούς που ακολουθεί, και τι να δω; Όλο γυναίκες. Τι να του πω;

Αν έχουμε φτάσει στο σημείο να κάνουμε detective work στο Instagram του γάτου και να ρωτήσουμε «Γιατί ο γάτος μας ακολουθεί 387 γυναίκες;», τότε υπάρχει θέμα! Φυσικά, υπάρχει τεράστια διαφορά ανάμεσα στο «ακολουθώ τυχαία accounts, επειδή μου πετάει το Instagram περιεχόμενο» και στο «χρησιμοποιώ το account του γάτου μας σαν προσωπικό dating account». Και μέχρι να ξέρεις ποιο από τα δύο συμβαίνει, το μυαλό σου θα κάνει αυτό που κάνει πάντα το μυαλό μας όταν δεν έχει πληροφορίες. Θα γράψει μόνο του το σενάριο. Και συνήθως το σενάριο δεν έχει καλό τέλος. Το βασικό, που έχει αρχίσει να λείπει από τη σχέση σας, είναι η εμπιστοσύνη. Μην αγνοήσεις το συναίσθημά σου, αλλά μην το μετατρέψεις και σε απόδειξη πριν κάνεις μια ανοιχτή, ευθεία και ειλικρινή κουβέντα μαζί του.

Μίλα που βρόμικα.
Μίλα που αληθινά.
email: info@athensvoice.gr
instagram: @melitajenny

Κριός

20 Μαρτίου - 19 Απριλίου

Καλή εβδομάδα, Κριέ! Αυτό το επτάημερο πρέπει να βάλεις όρια και να βρεις ισορροπίες. Στα επαγγελματικά, αν δεν κάνεις κάποιο νέο ξεκίνημα, τότε μάλλον θα καταφέρεις να βρεις τον σωστό τρόπο επίλυσης των θεμάτων σου στον τωρινό χώρο εργασίας σου. Απ' τ' ολότελα... Καλά όλα αυτά, αλλά κάποια θέματα από το παρελθόν εκκρεμούν, να ξέρεις. Άρα μήπως πρέπει να κάνεις κάτι για να τα λύσεις κι αυτά; Λέω τώρα εγώ! Στα ερωτικά, αν είσαι single, «διευθέτησε» πρώτα τις πληγές του παρελθόντος και ψάξε μετά νέο γκομενάκι. Αν δεν είσαι single, δώσε την ευκαιρία στο αμώρε να σου μιλήσει για όσα έχεις κάνει παλιότερα και το έχουν πληγώσει, ειδικά αν βλέπεις ότι θα σκάσει αν δεν τα πει... Κρίμα είναι!

Ταύρος

20 Απριλίου - 19 Μαΐου

Καλή εβδομάδα, Ταύρε! Θα σου πω κάτι: ή θα αλλάξεις ή θα συνεχίσεις να τρέχεις και να μη φτάνεις. Ξεκίνα από την αντικατάσταση των bad habits σου με κάτι πιο ωφέλιμο και μετά βρες χρόνο για ξεκούραση και αυτοφροντίδα. Θα σου προτείνω να περάσεις από κόσκινο και τους ανθρώπους που έχεις γύρω σου, καθώς επηρεάζουν σημαντικά τη διάθεσή σου. Στα θέματα καρδιάς, αν είσαι μπακούρι, το ότι έχεις πολλές ευκαιρίες για φλερτ δεν σημαίνει ότι πρέπει να ενθουσιαστείς υπέρ του δέον και να καβαλήσεις το καλάμι, ναι; Αν, πάλι, δεν είσαι μπακούρι, θες να λύσεις τις παρεξηγήσεις με το αμώρε μεν, δεν θες να μιλήσεις ειλικρινά δε. Κάτσε λίγο, ρε φίλε, και σκέψου πώς ακριβώς θα γίνει αυτό;

Δίδυμοι

20 Μαΐου - 20 Ιουνίου

Καλή εβδομάδα, Δίδυμε! Ευχάριστο και δημιουργικό το επτάημερό σου, καθώς το πλανητικό σκηνικό σου χαρίζει αισιοδοξία και ευκαιρίες για να εκφραστείς και να περάσεις καλά. Ωστόσο, για να μη σου καϊδέω μόνο τ' αυτιά, οφείλω να σου πω ότι πρέπει ν' ασχοληθείς και με πιο σοβαρά θέματα, όπως είναι τα βάρη της καθημερινότητας και οι εκκρεμότητες που είναι ανοιχτές (κλείσ' τες να σουχάσει η ψυχούλα σου!). Στα προσωπικά, αν είσαι μπακουρομπακούρο και νοσταλγήσεις κάποιο παλιό γκομενάκι, θυμήσου τα μαθήματα που πήρες και προχώρα, γιατί παίζουν καλύτερες νέες ευκαιρίες. Αν δεν είσαι, κανόνισε με το αμώρε να κάνετε μαζί πράγματα που σας ανανεώνουν και αυξάνουν το πάθος – αν με πιάνεις!

Καρκίνος

21 Ιουνίου - 21 Ιουλίου

Καλή εβδομάδα, Καρκίνε! Επιστροφή στη βάση επιτάσσει το επτάημερο. Άρα δεν αποκλείεται να αποφασίσεις να ανανεώσεις τον προσωπικό σου χώρο, να μετακομίσεις, να ρίξεις γέφυρες επικοινωνίας με ανθρώπους που ίσως είχατε απομακρυνθεί ή και όλα αυτά μαζί. Γενικώς, άσε πίσω σου ό,τι έχει κάνει τον κύκλο του, για να μείνει χώρος για καινούργια πράγματα. Στα ερωτικά, αν είσαι ελεύθερος, μην τρώγεσαι με τα ρούχα σου, γιατί μπορεί να χαλάσεις κάτι όμορφο που χτίζεται τώρα. Αν δεν είσαι ελεύθερος, μπορείς να περάσεις όμορφες στιγμές με το άλλο σου μισό, αν αφήσετε τα προβλήματα έξω από την ερωτική σας φωλίτσα!

Λέων

22 Ιουλίου - 22 Αυγούστου

Καλή εβδομάδα, Λιονταράκι! Με ε-ξωστρεφές mood υποδέχεσαι το νέο επτάημερο. Προβλέπονται όμορφες συζητήσεις, μετακινήσεις και γενικώς διεύρυνση των πνευματικών σου οριζώντων. Εγώ θα σου πω να μοιραστείς τις ιδέες σου μεν, να δεχτείς κι εκείνες των γύρω σου δε. Αν υπάρχουν άλυτα θέματα σχετικά με το σπίτι ή την οικογένεια, πρέπει να λυθούν, αλλά με προσοχή. Στα γκομενικά, αν ανήκεις στους αδέσμευτους, εκμεταλλεύσου την αυτοπεποίθησή σου για να γνωρίσεις νέο κόσμο, καθώς έτσι θα βρεθεί ο «ένανς», ό,τι μέσα στο σπίτι! Αν ανήκεις στους δεσμευμένους, αντιμετώπισε τα θέματα της σχέσης σου με τρυφερότητα και θα με θυμηθείς!

Παρθένος

23 Αυγούστου - 21 Σεπτεμβρίου

Καλή εβδομάδα, Παρθένε! Καλό θα ήταν να εστιάσεις λίγο στις αξίες σου (υλικές και συναισθηματικές). Αν έχεις εμπλακεί σε παρεξηγήσεις στο κοντινό παρελθόν, ενδεχομένως να ασχοληθείς ξανά μ' αυτά τα θέματα για να τα λύσεις. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι θα τα βρεις με τα άτομα αυτά, αλλά σίγουρα θα ξεκαθαρίσεις τη θέση σου. Στα αισθηματικά, αν είσαι χωρίς σχέση, δεν αποκλείεται να σε θυμηθεί ξανά κάποιο παλιό γκομενάκι. Αν εσύ, όμως, ξέρεις τι ζητάς, τότε δεν υπάρχει λόγος να γυρίσεις, έτσι; Αν είσαι ήδη σε σχέση, για να νιώσεις κι εσύ και το αμώρε ασφαλείς μέσα σ' αυτήν, πρέπει να βάλετε γερά θεμέλια. Το πώς θα γίνει αυτό είναι up to you!

Ζυγός

22 Σεπτεμβρίου - 22 Οκτωβρίου

Καλή εβδομάδα, Ζυγέ! Ήρθε η ώρα του λογαριασμού/ολικού reset ή μου φαίνεται; Πάντως αυτό που πρέπει να κάνεις σίγουρα είναι να διώξεις από δίπλα σου οτιδήποτε δεν σου αρέσει και δεν σε εκφράζει – αυτό συμπεριλαμβάνει τις ανασφάλειές σου! Μπορείς να εκφράσεις τις ιδέες σου άνετα και κατά πάσα πιθανότητα θα γίνουν δεκτές. Κάνε πράγματα που σε ανανεώνουν μεν, τσέκαρε και τις πιο ενδόμυχες ανάγκες σου δε. Στα του έρωτα, αν είσαι μόνος, δες τι δεν δούλεψε και τι δεν ανέχεσαι πια από τις παλιές σχέσεις σου και μόνο αν είσαι σίγουρος ότι ξέρεις τι είναι αυτό ψάξε για κάτι νέο. Αν δεν είσαι μόνος, δες αν όντως εκφράζεις τις αληθινές επιθυμίες σου στο αμώρε ή αν κρύβεσαι για να μην το χάσεις...

Σκορπιός

23 Οκτωβρίου - 21 Νοεμβρίου

Καλή εβδομάδα, Σκορπιέ! Αυτό το επτάημερο πρέπει ν' ασχοληθείς με το παρελθόν και να κλειστείς λιγάκι στον εαυτό σου, καθώς μόνο έτσι θα καταφέρεις να κάνεις τις απαραίτητες αναθεωρήσεις ή και να ανακαλύψεις τι πραγματικά θες. Στα καλά νέα, όλη αυτή η απομάκρυνση από τη βαβούρα και τα αδιάκριτα βλέμματα θα σε βοηθήσει να αποφορτιστείς και να χαλαρώσεις. Σημαντικό κι αυτό, σωστά; Όσον αφορά τον έρωτα, αν είσαι free spirit, μην πεις «ναι» στον πρώην που θα σε ξαναθυμηθεί μόνο και μόνο για να πάρεις μια στιγμιαία επιβεβαίωση. Αν, πάλι, δεν είσαι free spirit, δεν αρκεί απλά να μιλήσεις με το έτερον ήμισυ, πρέπει να είσαι και σε θέση να του συγχωρήσεις κάποια παλιά του λάθη, έτσι;

Τοξότης

22 Νοεμβρίου - 20 Δεκεμβρίου

Καλή σου εβδομάδα, Τοξότη! Το επτάημερο θέλει να δώσει μια τόνωση στην κοινωνική σου ζωή, αρκεί να το αφήσεις! Γενικώς, θέλω να ενταχθείς σε νέες ομάδες, καθώς η αίσθηση ότι ανήκεις κάπου μπορεί να μπουστάρει την αυτοπεποίθησή σου. Αν θέλεις να κάνεις μελλοντικά σχέδια και μάλιστα με αισιοδοξία, πρέπει να αποδεσμευτείς από οτιδήποτε το παλιό, όπως είναι απωθημένα ή μυστικά. Πάμε στον έρωτα τώρα! Αν είσαι αδέσμευτος, ενδέχεται να προκύψει μια νέα και πολλά υποσχόμενη γνωριμία, που μπορεί να εξελιχθεί μέχρι και σε σχέση. Αν είσαι ήδη δεσμευμένος, πέρνα καλά με το αμώρε, για να ξεφύγετε από τη βαρετή ρουτίνα σας! Έχετε κάτι καλύτερο κατά νου, ας πούμε; Όχι και δεν μπορώ!

Αιγόκερως

21 Δεκεμβρίου - 19 Ιανουαρίου

Καλή εβδομάδα, Αιγόκερε! Τώρα μπορείς να ασχοληθείς με κάτι το πιο ευχάριστο, όπως είναι οι μελλοντικοί σου στόχοι ή και η εικόνα που βγάζεις προς τα έξω. Στα επαγγελματικά, δεν αποκλείεται να σου δοθεί η ευκαιρία για ένα νέο ξεκίνημα. Ωστόσο, καλό θα ήταν να ξεχωρίσεις τα άτομα που αξίζει να κρατήσεις δίπλα σου από αυτά που πρέπει να φύγουν, γιατί λειτουργούν σαν μια (απαίσια και αχρείαστη) διαρροή ενέργειας. Στα θέματα καρδιάς, αν είσαι ελεύθερο πουλί, σκέψου καλά γιατί τελειώσε η προηγούμενή σου σχέση, καθώς ενδέχεται τώρα να σε ενοχλήσει και θέλω συνειδητά να πεις όχι. Αν δεν είσαι, μπορείτε με το αμώρε να περάσετε στο επόμενο στάδιο τη σχέση σας. Άντε, και στα δικά μας!

Υδροχόος

20 Ιανουαρίου - 17 Φεβρουαρίου

Καλή εβδομάδα, Υδροχόε! Υποδέχεσαι το νέο επτάημερο με έντονη την ανάγκη να διευρύνεις τους πνευματικούς σου ορίζοντες και ν' ανοίξεις τα φτερά σου. Μπορείς, λοιπόν, να οργανώσεις κάποιο ταξίδι, να ασχοληθείς με θέματα σπουδών ή γενικώς να προσπαθήσεις ν' αλλάξεις mindset. Πάντως, θέλω να καταλάβεις ότι ήρθε η ώρα να κοιτάξεις το μέλλον σου με μεγαλύτερη αισιοδοξία, καθώς οι καλύτερες μέρες έρχονται – λογικά! Στα επαγγελματικά μόνο μπορείς να κοιτάξεις το παρελθόν, για να δεις τι λάθη έκανες και να αποφύγεις να τα επαναλάβεις. Στα ερωτικά δεν ισχύει το ίδιο, οπότε, αν είσαι μόνος, σε βλέπω να ψάχνεις κάποιον πρώην! Αν δεν είσαι μόνος, πρέπει κάπως να έρθεις πιο κοντά στο αμώρε, σωστά;

Ιχθύες

18 Φεβρουαρίου - 19 Μαρτίου

Καλή εβδομάδα, Ιχθύ! Αυτό το επτάημερο θέλω να σκωθεθείς από τον καναπέ και να κάνεις τα ξεκαθαρίσματα που πρέπει να κάνεις! Άρα πρώτα βάλε σε τάξη τα οικονομικά σου, γιατί αυτά σε καίνε περισσότερο, και μετά ξεκαθάρισε και τα συναισθήματά σου. Δεν αποκλείεται, φυσικά, να μπεις σε πειρασμούς, καθώς πολλά από το παρελθόν εμφανίζονται εκ νέου. Δείξε, λοιπόν, ότι το έχεις μάθει το μάθημά σου και κλείσε τους την πόρτα στα μούτρα! Στα ερωτικά, αν είσαι single, ίσως παίξεις επανασύνδεση με πρώην. Καλέ, τι έλεγα προηγουμένως; Αν δεν είσαι single, δεν αποκλείεται να δεις ότι η σχέση σου περνάει σε άλλο στάδιο, λίγο πιο οικείο. Μπορείς να το απολαύσεις μαζί με το άλλο σου μισό! Σας αξίζει!

Την καθημερινή αστρολογική σου προβλέψη στο athensvoice.gr/zodia

* Για πιο ολοκληρωμένη εικόνα των αστρολογικών σου τάσεων θα πρέπει να διαβάξεις και τον ωρακόπο σου

MY FAVOURITE ACS LOCKER GIVEAWAY

Κάνε level-up στα δώρα.

Γιατί να πάρεις μόνο το δέμα σου,
όταν μπορείς να φύγεις με iPhone 17 Pro;

Παρέλαβες το δέμα σου.
Έφυγες.

Διάλεξες το δικό σου
My favourite ACS Locker
στην Ψηφιακή Βοηθό
ACiStant.
**Μπαίνεις στην κλήρωση
για AirPods 4 με noise
cancellation.**

Παρέλαβες το δέμα σου
απ'το My favourite ACS
Locker σου και αξιολόγησες
την παραλαβή μέσω του
ACS Mobile App.
**Μπαίνεις στην κλήρωση
για iPhone 17 Pro!**

Κατέβασε εδώ το
ACS Mobile App
για να πάρεις
μέρος στον
διαγωνισμό.

www.acscourier.gr

Διάρκεια διαγωνισμού έως και 30/11/26

ACS
Τα πάντα, παντού.

IUMAN

intimissimi

NEW BOXER
ΤΩΡΑ ΑΠΟ 9,90€

ΑΝΑΚΑΛΥΨΤΕ ΤΟ ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ONLINE